Ion Lăncrănjan

•

Interviuri

Ilie Rad (n**.** la 18 februarie 1955, Nandra/ Luduş, jud. Mureş) este absolvent al Facultății de Filologie a Universității „Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca (1979). Doctor în filologie (1998), profesor (din 2003) la Departamentul de Jurnalism al Facultății de Ştiințe Politice, Administrative şi ale Comunicării din cadrul Universității „Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca. Şef al Catedrei de Jurnalism (2001-2007); cancelar al facultății (1996-2000; 2007-2012). Conducător de doctorat (din 2009). A îngrijit şi prefațat ediția Horia Bottea, *Game şi pendulări* (1980). Colaborator, cu peste o sută de articole, la monumentalul *Dicționar al scriitorilor români* (coordonat de M. Zaciu, M. Papahagi şi A. Sasu, vol. I-IV, 2001-2005), la *Dicționarul esențial al literaturii române* (2001), la *Dicționarul general al literaturii române* (vol. I-V, 2004-2009), la *Encyclopedia of the World's Minorities* (SUA, 2005, cu un eseu despre România), la *Encyclopedia of the Developing World* (SUA, 2005, cu un eseu despre Republica Moldova).
A tipărit următoarele volume: *Peregrin prin Europa. File de jurnal: Viena, Praga, Varşovia, Budapesta.* Cuvânt înainte de Constantin Ciopraga, membru al Academiei Române (1998); *Memorialistica de război în cultura română* (1999); *Stilistică şi mass-media*. Prefață de prof. univ. dr. G. Gruiță (1999); *Aron Pumnul.* Prefață de V. Fanache (2002); *La un ceai cu Ştefan J. Fay* (2003); Geo Bogza, *Rânduri către tineri scriitori ardeleni*. (Scrisori şi telegrame trimise de Geo Bogza lui Teofil Răchițeanu, Ilie Rad şi Viorel Mureşan, în anii 1973-1991). O carte gândită şi realizată de Ilie Rad (2003); *De la Moscova la New York*. Note de drum din Federația Rusă şi fragmente de jurnal american. Prefață de Mircea Popa (2005); *Cum se scrie un text ştiințific* (2008); *Incursiuni în istoria presei româneşti* (2009); *De amicitia. Scrisori de la Ştefan J. Fay* (2009); *Un ardelean la Bucureşti* (2011). A inițiat şi organizat (în colaborare cu colegii de catedră) zece simpozioane naționale de jurnalism, unele cu participare internațională, ale căror lucrări le-a editat şi/sau prefațat: *Curente şi tendințe în jurnalismul contemporan* (2003); *Schimbări în Europa, schimbări în mass-media (*2004); *Jurnalismul cultural în actualitate* (2005); *Secvențe din istoria presei româneşti* (2007); *Stil şi limbaj în mass-media din România* (2007); *Forme ale manipulării opiniei publice* (2007); *Limba de lemn în presă – ieri şi azi* (2008); *Jurnalismul românesc din exil şi diaspora* (2009); *Documentarea în jurnalism* (2010); *Cenzura în România* (2012). Alte ediții: Edgar Papu, *Interviuri* (în colab., 2005); Cella Serghi, *Interviuri* (în colab., 2005); Constantin Ciopraga, *Interviuri* (în colab., 2008); Fănuş Neagu, *Interviuri* (în colab., 2011).
Este preşedintele Asociației Române de Istorie a Presei, membru al Uniunii Scriitorilor din România etc.

Daniela Maria Bolog s-a născut la 5 august 1990, în oraşul Câmpeni, județul Alba. Cursurile primare şi pe cele gimnaziale le parcurge la Şcoala cu clasele I-VIII „Simon Pantea", în localitatea natală, Sălciua de Sus, județul Alba. Urmează cursurile liceale la Grupul Şcolar „Dr. Lazăr Chirilă" din Baia de Arieş, situat la doar 15 kilometri de satul copilăriei. Aici se înscrie la specializarea Matematică-Informatică, dar, cu toate acestea, participă la olimpiadele de Limba şi literatura română şi câştigă, în 2006, Premiul I la secțiunea proză a concursului zonal de creație literară pentru elevi, intitulat „Dacă vreodată aş uita cine sunt, m-aş întoarce aici, în Apuseni...". Din 2009, este studentă a Facultății de Ştiințe Politice, Administrative şi ale Comunicării, specializarea Jurnalism, din cadrul Universității „Babeş-Bolyai" Cluj-Napoca. În cel de-al doilea an de studii, publică în revista *Studia Ephemerides* (nr. 1/2011) lucrarea de cercetare *Antroponimie şi jurnalism*. În prezent, este studentă în anul III şi îşi pregătește, sub îndrumarea prof. univ. dr. Ilie Rad, lucrarea de licență cu titlul *Interviurile lui Ion Lăncrănjan*.

Ion Lăncrănjan

Interviuri

Ediție îngrijită, notă asupra ediției, prefață, note și indice de nume
de
Daniela Bolog și Ilie Rad

Editura Napoca Star
Cluj-Napoca, 2012

Editura NAPOCA STAR
Piața Mihai Viteazul nr. 34/35, ap. 19
e-mail: contact@napocastar.ro
www.napocastar.ro
tel./fax: 0264/432.547
mobil: 0740/167.461

Director de editură: Dinu Virgil-Ureche
Redactor-şef: Ileana-Voichița Vereş

*

Volum apărut în cadrul proiectului „Valorificarea activității publicistice a scriitorilor români”, coordonat de Ilie Rad

*

Carte apărută cu sprijinul
Consiliului Județean ALBA

© Ilie Rad şi Daniela Bolog, 2012

ISBN 978-973-647-879-6

PREFAȚĂ

În anul 2002 am inițiat un proiect editorial unic în România, intitulat *Valorificarea activității publicistice a unui număr de 100 de scriitori şi artişti români*, aduşi în actualitate prin interviuri, scrisori şi alte documente (pagini de jurnal, note de drum, recenzii, editoriale etc.).

Valorificarea acestui sector important din creația unor scriitori şi artişti români se va face prin intermediul lucrărilor de licență sau de masterat, elaborate de studenții sau masteranzii de la Departamentul de Jurnalism al Universității „Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca, dar şi prin teze de doctorat, propuse în cadrul Şcolii Doctorale de Ştiințe Politice şi ale Comunicării, de la aceeaşi universitate.

Până în prezent au fost publicate patru culegeri de interviuri cu Edgar Papu, Cella Serghi, Constantin Ciopraga şi Fănuş Neagu, precum şi un volum de scrisori de la Geo Bogza, lucrări care s-au bucurat de o bună primire din partea criticii de specialitate şi a publicului larg, aşa după cum rezultă din cronicile publicate.

Este o şansă extraordinară pe care o oferim studenților noştri: aceea ca, la terminarea facultății, să aibă numele „adunat pe-o carte". Cât despre contribuția adusă astfel la valorificarea patrimoniului cultural național, nu are rost să mai insistăm, mai ales că toate aceste lucrări sunt impecabil realizate din punct de vedere ştiințific (transcriere riguroasă, în conformitate cu vârstele ortografiei româneşti, note, comentarii, bibliografie, indici de nume etc.).

Iată lista celor peste 100 de scriitori sau artişti propuşi a fi valorificați prin acest proiect, autori aparținând unor generații literare sau artistice diferite:

Ion Agârbiceanu, Ioan Alexandru, Bartolomeu Valeriu Anania, Al. Andriţoiu, Paul Anghel, Tudor Arghezi, Ştefan Baciu, A.E. Baconsky, Alexandru Balaci, Nicolae Balotă, Cezar Baltag, Maria Banuş, Eugen Barbu, Horia Bădescu, Ion Băieşu, George Bălăiţă, Ştefan Bănulescu, Radu Beligan, Mihai Beniuc, Ana Blandiana, Geo Bogza, Dan Botta, Emil Botta, Horia Bottea, F. Brunea-Fox, Radu Boureanu, Ion Brad, Augustin Buzura, Ion Caraion, Nina Cassian, Otilia Cazimir, G. Călinescu, Mircea Cărtărescu, Constantin Ciopraga, Şerban Cioculescu, Liviu Ciulei, Pompiliu Constantinescu, Radu Cosaşu, Nichifor Crainic, Ov.S. Crohmălniceanu, Constantin Daicoviciu, Dan Deşliu, Al. Dima, Leonid Dimov, Mircea Dinescu, Ştefan Aug. Doinaş, Geo Dumitrescu, Ştefan J. Fay, Laurenţiu Fulga, Romulus Guga, Radu Gyr, Anton Holban, Vintilă Horia, Iorgu Iordan, Al. Ivasiuc, Ion Jalea, Eugen Jebeleanu, Nicolae Labiş, Ion Lăncrănjan, Gabriel Liiceanu, George Macovescu, Fănuş Neagu, Monica Lovinescu, George Lesnea, Constantin Noica, Ştefan Pascu, Horia-Roman Patapievici, Francisc Păcurariu, Liviu Petrescu, Andrei Pleşu, Florin Piersic, Lucian Pintilie, George Pruteanu, Nicolae Manolescu, Marius Mircu, Gellu Naum, Al. Paleologu, Octavian Paler, Hortensia Papadat-Bengescu, Edgar Papu (II), Miron Radu Paraschivescu, Adrian Păunescu, Al.A. Philippide, Alexandru Piru, Ion Pop, D.R. Popescu, Titus Popovici, Marin Preda, Aron Pumnul, Aurel Rău, Cornel Regman, Al. Rosetti, Liviu Rusu, Dinu Săraru, Cella Serghi, Eugen Simion, Marin Sorescu, Zaharia Stancu, Nichita Stănescu, Alex. Ştefănescu, Virgil Teodorescu, Sorin Titel, Gheorghe Tomozei, Nicolae Tonitza, Constantin Ţoiu, Tudor Vianu, Romulus Vulpescu, Nicolae Velea, Ion Vinea, Vasile Voiculescu, Mircea Zaciu, Ion Zamfirescu.

Alegerea unuia dintre numele amintite mai sus depinde de o serie de factori: afinităţile „elective” dintre autor şi tânărul cercetător, existenţa unei surse de finanţare, spiritul cooperant al autorului însuşi sau al familiei acestuia etc.

*

Între scriitorii incluşi în proiectul amintit se numără şi Ion Lăncrănjan, autor plecat dintre noi în anul 1991 şi căzut în uitare, aşa cum se întâmplă cu majoritatea autorilor, imediat după ce ajung „în altă galaxie", cum spunea Mircea Eliade.

Ca aproape toți scriitorii generației sale, Ion Lăncrănjan a fost un autor foarte implicat în problemele Cetății, mai ales că aceasta a traversat, în timpul vieții sale, transformări adânci, soldate cu multe nedreptăți, iluzii, drame şi neîmpliniri. Cea mai mare parte a activității sale publicistice a fost deja reunită în volumele *Fragmentarium* (1969), *Nevoia de adevăr* (1978), *Cuvânt despre Transilvania* (1982; ediția a II-a, 1995) şi *Vocația constructivă* (1983).

Deşi aceste volume au avut, în epocă, un mare succes de public, autorul lor nu se considera un bun gazetar: „Am scris, e adevărat, articole de atitudine, pe teme sociale sau politice, am apelat la pamflet, când am crezut că e nevoie, am schițat «programe literare», firește, în marginea literaturii proprii. Nu mă socotesc însă un bun gazetar, mai ales că m-am mişcat şi mă mişc greu prin lume, fiind ardelean şi având un fel anume de a aduna şi de a sintetiza lucrurile, într-un timp mai îndelungat."[1]

Există în prezenta antologie de interviuri unele pasaje care amintesc, prin conținut şi tonul polemic, de volumul *Cuvânt despre Transilvania*, care a fost, poate, cea mai importantă lucrare publicistică, în mod cert cea despre care s-a vorbit cel mai mult. Iată cum era definită de către autor problematica ei: „Cartea aceasta poate fi considerată o mărturisire de credință față de întreaga Țară, nu numai față de Transilvania. Cartea e un imn pe care prozatorul care am fost şi sânt – cu voia sau fără voia tuturor detractorilor mei, în rândurile cărora se zvârcolesc tot felul de pulberi – îl înalță meleagurilor sale natale […] Pledez prin această carte pentru bună vecinătate în afară şi pentru relații frățeşti

[1] Virgil Sorin, „*Opțiunea adevărată include cunoaşterea, o cunoaştere trăită, venită din interior*", în *Luceafărul*, an XXVII, 1984, nr. 19, pag. 3.

înăuntrul Țării”[2]. De altfel, în aproape toată publicistica sa, Ion Lăncrănjan a marşat foarte mult pe ideea românismului în Transilvania. În acest context, un punct important îl reprezintă articolele scrise împotriva revizionismului milenar maghiar. E vorba de reacțiile provocate de publicarea volumului *Destin şi simbol*, de Méliusz Jozsef, „care insistă asupra rolului civilizator al Ungariei în ținuturile româneşti şi asupra hegemoniei teritoriale a acesteia” (Cf. *Dicționarul general al literaturii române*, L/O, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2005, pag. 26).

Aceeaşi carte a provocat şi reacții negative, cărora scriitorul le-a răspuns, convins fiind că dreptatea se află de partea sa: „Cartea amintită de dumneata – *Cuvânt despre Transilvania* – e desprinsă, într-adevăr, dintr-o preocupare mai veche, fără a fi totuşi o carte de istorie. Ea a fost şi este o carte de atitudine, mai mult decât necesară, cum s-a dovedit ulterior. Am fost surprins, tocmai de aceea, de reacțiile negative pe care le-a stârnit, unele dintre ele de-a dreptul furibunde. Unora dintre acuzații le-am răspuns, în scris (a se vedea în acest sens cele două articole din *Vocația constructivă*: *Răstălmăcire după răstălmăcire* şi *În aşteptare*), după ce ele s-au produs, altora le-am răspuns dinainte de a se produce, prin tot ceea ce am scris.”[3]

Întrebat de un reporter dacă îşi asumă criticile care i s-au adus, Ion Lăncrănjan a afirmat: „Am răspuns la această întrebare în 1980-1981, scriind cartea numită *Cuvânt despre Transilvania*, care a apărut în librării în anul 1982, fiind foarte bine primită de cititori. Numai de către unii însă, fiindcă alții, de aici, de la noi, şi de la Budapesta – nici nu se putea altfel –, m-au certat rău de tot

[2] Mariana Brăescu, *Umbrele sânt trecătoare, dăinuitoare şi puternică fiind numai lumina – lumina adevărului*, în *Suplimentul literar-artistic al „Scânteii tineretului”*, an II, 1982, nr. 29, pag. 3, 10.

[3] M. Ungheanu, *„Am jurat şi jur pe scriitorii care au perpetuat prin veacuri puterea epică a epopeilor homerice”*, în *Luceafărul*, an XXVIII, 1986, nr. 21 (1254), pag. 3, 6.

pentru că am scris şi am publicat această carte, ba m-au şi denigrat, acuzându-mă de şovinism […]”[4]

Pe bună dreptate, Marian Popa scria în *Istoria* sa: „În anii ’80, argumentele şi sentimentele acestui român coincid cu unele preocupări oficiale, fiindcă propaganda iredentistă din ţara vecină ia proporţii şi se conjugă explicit cu activităţile bine organizatei diaspore maghiare. Încă timorate, autorităţile evită replica oficială, favorizând mai întâi pe cele individual literare”[5].

În acest context politic complicat apare *Cuvânt despre Transilvania.*

Totuşi, aşa cum autorul însuşi recunoaşte, preocuparea sa principală a fost proza: „Nu m-am depărtat însă niciodată prea mult de făgaşul principal al preocupărilor proprii – de proză –, oprindu-mă ori de câte ori mi se părea că mă repet, fiindcă articolul publicistic naşte o anumită stereotipie sau o ia de alături, iar eu am vrut şi vreau să fiu autentic în tot ce fac, am vrut şi vreau să scriu articole care nu pot fi scrise de nimeni altcineva, în afară de mine, am vrut şi vreau, de asemenea, să scriu cărţi care să poarte fără silinţă pecetea distinctă a viziunii pe care mi-am construit-o în timp, pe care mi-o nuanţez şi mi-o adâncesc încontinuu, concretizând-o nu prin programe şi prin declaraţii, ci prin cărţi.”[6]

În toate cărţile sale, atât de proză, cât şi de publicistică, Ion Lăncrănjan aduce un omagiu poporului român, care a rezistat tuturor vicisitudinilor istoriei, continuându-şi existenţa „printr-o dorinţă extraordinară, dusă până dincolo de orice limită, de a fi şi de a dăinui. Asta şi lupta lui necontenită pentru dreptate. Şi o anumită sensibilitate faţă de frumos, de unde dragostea lui pentru

---

[4] Reporter, „*Scriitorul trebuie să participe la viaţa socială a ţării prin ceea ce scrie*”, în *Luceafărul*, an XXXII, 1989, nr. 38 (1428), pag. 3.

[5] Marian Popa, *Istoria literaturii române de azi pe mâine*. Vol. II, 23 august 1944 – 22 decembrie 1989. Versiune revizuită şi augmentată, Bucureşti, Editura Semne, 2009, pag. 657.

[6] Virgil Sorin, *op. cit.*, pag. 3.

natură, identificarea lui cu locurile în care şi-a plămădit fiinţa şi gândul. L-a păstrat în istorie, şi-l va păstra în veci – după gândul meu de acum – bunătatea lui extraordinar de mare, care nu trebuie confundată cu lipsa de demnitate."[7]

Între aceste cărţi de publicistică şi interviurile de faţă există o unitate organică. Găsim şi în interviuri pagini numeroase despre anii copilăriei şi ai tinereţii sale, altele care elogiază satul românesc în general şi cel din Transilvania în special, aflăm numeroase secrete din atelierul său de creaţie, vedem care au fost relaţiile sale cu scriitorii care îi erau contemporani şi cu Uniunea Scriitorilor, întâlnim „sentenţiozităţi despre curaj şi despre libertate, rechizitorii la adresa criticilor care au judecat negativ cărţile scriitorului", cum scria Liviu Papadima, în articolul consacrat lui Ion Lăncrănjan, din *Dicţionarul scriitorilor români*[8].

Cele 20 de interviuri (de la primul interviu, publicat în *Gazeta literară*, în 1962, până la cel din decembrie 1989, luat de Viorel Cacoveanu şi publicat în 1990) şi cele 4 răspunsuri la diferite anchete literare jalonează creaţia prozatorului, întinsă pe o perioadă de aproape un sfert de veac.

La fel ca mulţi mari prozatori ai vremii, autorul *Cordovanilor* a fost unul dintre virulenţii critici ai „obsedantului deceniu". O recunoaşte răspicat şi Nicolae Manolescu, atunci când, comentând creaţia lui Ivasiuc, spune că acesta „se numără printre cei dintâi care le introduce (criticile la adresa regimului Dej, n. I.R.) în romanele sale, împreună cu Preda, Buzura, Ţoiu, Lăncrănjan şi alţii de toată mâna"[9].

---

[7] George Arion, „*Am crezut şi cred, ca scriitor, numai în adevăr şi dreptate*", în *Flacăra*, an XXVI, 1977, nr. 27 (1152), pag. 24.

[8] Mircea Zaciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu (coordonare si revizie generală), *Dicţionarul scriitorilor români*, D-L, Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române, 1998, pag. 728.

[9] Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatur*ă, Piteşti, Editura Paralela 45, 2008, pag. 1139.

Dacă romanul *Cordovanii* era, în intenția mărturisită a prozatorului, „romanul cooperativizării", ulterior, când istoria s-a schimbat şi s-a văzut că acest proces a fost un experiment economic şi politic de extracție sovietică, total inadecvată pentru realitățile româneşti (după Revoluția bolşevică, pământul marilor latifundiari ruşi a trecut în proprietatea statului sovietic, organizarea acestuia în colhozuri neimplicând niciun fel de drame, pe când la noi realitățile erau cu totul altele: setea ancestrală de pământ a țăranului român – a se vedea romanul *Ion* al lui Rebreanu –, potolită parțial prin reformele agrare care au urmat celor două războaie mondiale, a fost repede anihilată de procesul colectivizării, cu toate dramele care au decurs de aici). Ion Lăncrănjan şi-a dat seama de aceste transformări, iar peste 15 ani, în romanul *Suferința urmaşilor* (1978), propune o altă viziune asupra aceluiaşi fenomen: „Ion Lăncrănjan [...] a întors pe dos, în *Suferința urmaşilor*, propria lui viziune asupra colectivizării dintr-un roman anterior, *Cordovanii*", scria Alex Ştefănescu, în *Istoria literaturii române contemporane*[10].

Citite în ordine strict cronologică, interviurile dau seamă şi despre evoluția creației scriitorului, despre obsesiile şi frământările sale, despre lupta cu cenzura comunistă a vremii (fiecare din cărțile sale zăcea câțiva ani în edituri).

Aparținând unui gen jurnalistic propice pentru confesiuni şi mărturisiri inedite, interviurile acordate de Ion Lăncrănjan conțin destul de multe pasaje confesive. Cele mai numeroase au în vedere evocarea anilor copilăriei şi ai primei tinereți.

Întrebat în legătură cu numele pe care îl poartă, scriitorul ardelean răspunde: „În ce priveşte numele, aş dori să spun că mi s-au mai pus întrebări asemănătoare, la şezători sau în alte împrejurări: «De ce ți-ai ales acest pseudonim, ca să sune mai

[10] Alex Ştefănescu, în *Istoria literaturii române contemporane, 1941-2000*. Concepția grafică: Mihaela Şchiopu. Fotografii de Ion Cucu, Bucureşti,Editura Maşina de scris, 2005, pag. 547.

frumos?», «Eşti din Lancrăm cumva, sau din Alba-Iulia?». Răspunsurile mele au fost cam aceleaşi: nu e vorba de niciun pseudonim, e vorba pur şi simplu de numele pe care l-a purtat şi tata, l-a purtat şi moşu', pe care l-a purtat şi îl poartă, în Oarda de Sus, un întreg neam de oameni, o spiță țărănească veche şi distinctă..."[11].

Amintirile din copilărie revin şi cu alte ocazii: „Vremea îndepărtată a copilăriei, mai ales, mi-a lăsat amintiri de neşters. Atâtea ploi şi atâtea lumini au trecut prin mine atunci, atâtea ninsori mi-au înrourat ochii, încât le simt pe toate, adeseori, cum se trezesc şi cum îmi luminează ființa, dimineața, când sânt obosit de lucru, ori în miez de noapte, când nici nu mă aştept."[12]

Greutățile întâlnite în copilărie şi tinerețe l-au ajutat să iasă din orice situație dificilă: „Sănătatea însăşi, atâta vreme cât am avut-o şi o mai am, îşi are rădăcinile în aceeaşi vreme. Asta pentru că am fost deprins cu munca, de mic, şi pentru că am trăit pe câmp, pe hotar, cum se zice pe la noi, de primăvara până toamna târziu, până când ningea de multe ori. Au fost frumoase vremurile acelea, frumoase şi aspre, fiindcă greul şi nevoia nu ne-au ocolit, suferința trecând fără milă prin casa noastră veche, dar ele tot frumoase rămân şi nu pentru că le-aş idealiza eu acum, ci pentru că m-au ajutat, în timp, să fiu ceea ce sânt, pentru că toate izvoarele mele au trăit şi trăiesc din straturile lor freatice, care par – şi chiar aşa sânt – inepuizabile."[13]

Spre deosebire de alți autori, care, din dorința de a-şi confecționa o biografie cât mai convenabilă, sânt tentați să împingă momentul manifestării talentului literar la cea mai fragedă vârstă, Ion Lăncrănjan arată că nu s-a gândit în copilărie că va ajunge scriitor, trăind doar fiecare eveniment al vieții la

---

[11] Ion Jianu, *„Orice scriitor trebuie să existe şi să se afirme, cât poate, prin sine însuşi…"*, în *Interviuri pentru eternitate*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 2002, pag. 75.
[12] Virgil Sorin, *op. cit.*, pag. 3.
[13] *Ibidem*, pag. 3.

intensitate maximă: „E cât se poate de clar, astăzi, că nu mă gândeam la scris, când umblam cu vitele pe Valea Vinții și pe Doscioare, și-n Cutină, nici când mergeam la lucru pe hotar. Trăiam, pur și simplu, împreună cu ai mei, bucurându-mă când înflorea bucuria în bătătura noastră, întristându-mă de moarte, dacă ne copleșeau necazurile, cum s-a întâmplat când s-a stins mama."[14]

Și de perioada tinereții, Ion Lăncrănjan își aduce aminte cu plăcere: „Tinerețea, de asemenea, a fost darnică față de mine, în toate privințele, în privința asprimilor, mai ales, în privința trăirilor și a celor mai neașteptate și mai dramatice lărgiri de orizonturi."[15]

Părăsirea satului natal și mutarea la Brașov au fost dureroase pentru viitorul prozator: „Pentru că nu-i puțin lucru (atunci era foarte mult) să pleci direct de pe hotar (de la «coada vacii», cum se zicea) într-un mare oraș (cum era încă de pe atunci Brașovul), să înveți carte și meserie la o școală care aparținea de o mare și modernă uzină (complet militarizată însă). Am cunoscut astfel și uzina, la fel de bine cum cunoscusem ogorul mai înainte, am cunoscut-o prin trăire directă, trăindu-mi viața care îmi ieșise înainte, înaintea căreia ieșisem eu însumi, un simplu și adevărat pui de țăran, fiindcă plecarea de acasă mi se datorește mie, în exclusivitate, cu toate că m-a durut enorm."[16]

Plecarea la Brașov s-a produs, într-un fel, fără aprobarea tatălui, dar viitorul prozator a reușit să se descurce, chiar dacă avea o vârstă fragedă: „Lucrurile s-au petrecut la fel după ce am plecat la Brașov, unde am cunoscut bine lumea muncitorească. Nu eram în documentare, bineînțeles, luam în piept viața care îmi fusese hărăzită, înaintea căreia ieșisem singur, fiindcă ar fi fost altfel toate dacă n-aș fi plecat la Brașov – «tocmai la Brașov, de parcă

[14] Viorel Cacoveanu, „*Nevoia de adevăr este deviza mea de o viață*", în *Interviuri literare*, Slobozia, Editura Pod peste Suflete, 2001, pag. 42-43.
[15] Virgil Sorin, *op. cit*., pag. 3.
[16] *Ibidem*, pag. 3.

Bălgradul, ori Cugirul n-ar fi fost bune!», cum zicea tata –, la numai patrusprezece ani.”[17]

Perioada de acomodare cu viața de la oraş a fost dificilă, trecerea de la vechile obiceiuri la noile preocupări fiind complicată: „M-am obişnuit greu de tot cu închingările disciplinei de la cămin şi din uzină, cu închingările înseşi ale oraşului. Dar m-am obişnuit, devenind ceea ce trebuia să devin.”[18]

La Braşov se produce şi apropierea sa de literatură: „De citit am citit mult, la Braşov şi după aceea, la Câmpina, aceasta fiind prima fază a apropierii mele de literatură. [...] Despre literatură nu ştiam atunci ceea ce ştiu acum, nu gândeam ceea ce gândesc acum, ştiam însă, am înțeles pe la un timp că nu voi reuşi să le spun altora ceea ce aveam de spus, decât dacă mă voi apleca asupra cărții, cu pasiune şi cu dragoste, timpul acesta coincizând cu frumoasa vârstă de douăzeci de ani, când am început să mă gândesc stăruitor de tot la scris, din cauza tumultului de viață sau poate din alte cauze, nu ştiu.”[19]

Ca orice adolescent care aspiră la gloria literară, Ion Lăncrănjan a scris acum şi poezii, dar s-a decis repede să îşi exercite talentul doar în domeniul prozei: „Ştiu că am scris poezie mai întâi, în manieră eminesciană, în maniera lui Cotruş (un poem pe care îl închinasem lui Horea, când eram la Câmpina, era scris, evident, în versuri abrupte şi dure), în maniera lui Bacovia, pe care îl descoperisem atunci, în maniera lui Goga, pe care îl ştiam de acasă (Goga şi Coşbuc erau cunoscuți în toată Transilvania, până în straturile cele mai de jos ale societății, cum se spune uneori). Ştiu, de asemenea, că am aruncat în cele din urmă caietul cu poezii, robindu-mă definitiv prozei.”[20]

Scriitorul nu uită să-i amintească pe cei care l-au ajutat la începuturile sale literare: „În anul 1950 se ivise o ocazie

[17] Viorel Cacoveanu, *op. cit*., pag. 43.
[18] Virgil Sorin, *op. cit*., pag. 3.
[19] *Ibidem*, pag. 3.
[20] *Ibidem*, pag. 3.

neașteptată, să plec la București și să mă consacru scrisului. Venise atunci la Câmpina, într-o documentare, doamna Ioana Postelnicu, care m-a încurajat, după ce a citit câte ceva din ceea ce «comisesem» pe vremea aceea. Nu numai că m-a încurajat, mi-a spus clar că va vorbi la Uniunea Scriitorilor, să fiu trimis «la creație», la Sinaia, ca să-mi termin romanul pe care îl începusem. Nu m-am grăbit să primesc, nici eu nu știu de ce. Poate pentru că era prea simplu, prea ușor!? Sau pentru că nu vroiam să fiu dus de mână de cineva?!"[21]

A doua ocazie care i s-a oferit, aceea ce a începe cursurile Școlii de Literatură „Mihai Eminescu", n-a mai fost refuzată de adolescentul din Oarda de Sus: „Pe urmă, însă, în 1951, când mi s-a propus să urmez Școala de Literatură, am primit, înțelegând, după ce am «absolvit» cursurile acestei școli, că nu există școală care să te facă scriitor și că scrisul, spre deosebire de orice altă meserie, se deprinde și se învață în singurătate, lucrând și citind, citind și lucrând, dăruindu-te unei munci permanente și intense. Am fost redactor pe urmă la diverse reviste literare până în 1967, fiind preocupat, în primul rând, de ceea ce trebuia să fac pe «ogorul personal». În toți anii aceștia, atâția câți sunt, n-am întrerupt niciodată, nici nu mai e nevoie să o spun, legăturile cu «lumea din care am ieșit»."[22]

Ca mulți scriitori născuți la țară, Ion Lăncrănjan a vorbit cu multă dragoste și prețuire despre zarișteа satului în care a văzut lumina zilei. Special și deosebit în unele privințe față de alte sate, Oarda de Sus, din județul Alba, a fost un izvor nesecat de inspirație pentru scriitorul transilvănean. Deși locuia la București, Lăncrănjan simțea mereu nevoia de a se reîntoarce în satul natal, atât de drag lui: „Trebuie să spun, în ce mă privește, că am văzut lumina zilei într-un sat de pe Valea Murășului, sat viguros și harnic, sat puternic, în colectivitatea căruia nu exista decât un

[21] Viorel Cacoveanu, *op. cit.*, pag. 40-41.
[22] *Ibidem*, pag. 41.

singur om de altă naționalitate, un rus care lucrase, ca prizonier de război, pe moșia domnească, însurându-se apoi cu o fată de la noi şi stabilindu-se în Oarda de Sus."[12]

Locurile comunei natale nu au fost niciodată prea generoase cu omul, de aceea au fost ocolite de invazii şi colonizări, ceea ce a constituit un mare avantaj: „De aceea s-au aşezat ai noştri în valea aceea abruptă, pe nişte umeri de dealuri, tăind drum şi uliță direct în pădure, ca să nu-i mai împingă nimeni de colo-colo. «Opțiunea» aceasta a nesupuşilor mei străbuni i-a costat mult, pe ei şi pe urmaşii lor, multă muncă mai întâi şi tot atât de multă răbdare, fiindcă una e să-ți aduni recolta, atât cât e, de pe un loc neted («loc oblu»), să o descarci şi să o pui la adăpost într-o curte netedă şi largă, şi altceva e să faci acelaşi lucru pe o coastă sau în marginea unei râpe. Dar iată că ei le-au împlinit pe toate, scoțând grâu din piatră seacă, cultivând cucuruz şi cartofi în locuri în care nu mai creşte acum nimic, împlinindu-şi astfel propria lor fire, felul lor propriu de a fi, care a fost şi este (atâta cât mai este) mai altcum, parcă, mai netemător, mai dârz."[23]

Felul de a fi şi de a vorbi al oamenilor, obiceiurile şi tradițiile vechi – toate compun o realitate care se găsea în majoritatea satelor din Transilvania: „Fapt e că ei (țăranii, n. I.R.) s-au manifestat cu toată detaşarea, cu frenezie aproape, ca într-o presimțire, purtându-se în felul acesta până la începutul războiului, petrecând ca în poveste, când petreceau, făcând din fiecare nuntă aproape o «Nuntă a Zamfirei», cântând de se auzea până în Cetatea Bălgradului (până în cer se auzea), luând parte, cu mic, cu mare, la jocurile din zilele de sărbătoare (la hore), ştiindu-şi toți bucuriile şi necazurile tuturor, îngropându-şi morții cu cinstea cuvenită, ieşind întotdeauna din iarnă cu o poftă sporită de muncă şi de viață, asprindu-se şi mai tare sub arşițele verii, intrând altfel în iarnă, după ce îi domolea toamna, mai ales dacă vremea şi recolta fuseseră bune, luând-o apoi din nou de la capăt, cu aceeaşi

[23] Virgil Sorin, *op. cit.*, pag. 3.

îndârjire şi cu mai multă neliniște parcă, peste neliniştea şi neastâmpărul firesc al țăranului dintotdeauna."[24]

Asumarea de către țărani a destinului ce le-a fost hărăzit, cu necazurile şi bucuriile lui, constituia un dat existențial: „Din cauza asta le-au făcut ei pe toate aşa cum le-au făcut, mai apăsat, cu mai multă ardoare, fără teamă şi fără disperare, cu toate că se simțea mereu pe undeva o hohotire năprasnică, de aceea cântau – ei şi alții ca ei – pe toate drumurile, de dor şi de jale, când s-au dus la război. Pentru că îşi presimțeau sfârşitul, presimțirea aceasta a lor configurându-se încă din timpul războiului. Plânsetul primei femei care a primit prima înştiințare cum că i-a murit bărbatul pe front a pătruns în vatra satului ca un trăsnet negru, vestind frământările şi destrămările de mai târziu."[25] Frământări şi destrămări care i-au marcat profund pe consătenii săi: „Adevărul e că toate s-au schimbat după aceea, nunțile s-au rărit, petrecerile s-au împuținat, nemaicunoscând niciodată, nici măcar după război, amploarea epopeică pe care o cunoscuseră în perioada amintită, care a corespuns întâmplător cu vremea copilăriei mele."[26]

A doua mare dramă trăită de satul românesc, după realitatea dură a războiului, a fost cooperativizarea, care a însemnat distrugerea civilizației țărăneşti ancestrale, care s-a aşezat pe drumul „imposibilei întoarceri", cum a spus Marin Preda, cu o formulă devenită celebră, dramă simbolic numită de Lăncrănjan „asfințit": „În orice caz, eu am rămas în minte cu imaginea aceasta, a unei vechi şi puternice colectivități țărăneşti, care a ieşit încă o dată în lumina vremii, înainte de a-şi trăi asfințitul, întorcându-mă apoi către ea, după ce m-am apucat de scris, cu alt suflet şi cu alți ochi, însuşindu-mi, pe măsură ce mă limpezeam, o temă anume, acordând în cele din urmă țăranului,

[24] *Ibidem*, pag. 3.
[25] *Ibidem*, pag. 3.
[26] *Ibidem*, pag. 3.

țăranului de azi şi dintotdeauna, locul pe care credeam şi cred că îl merită în literatură."[27]

Satul românesc a fost o preocupare constantă a scriitorului: „Satul a fost prezent mereu în preocupările mele, chiar şi atunci când nu era «la modă», când erai disprețuit dacă stăruiai în asemenea preocupări. Ceea ce se întâmplă acum în şi cu satul românesc mă interesează în mod deosebit, nu în sensul unei campanii, ci în sensul preocupărilor amintite, cum s-a întâmplat înainte şi după ce am scris *Cordovanii*, cum s-a întâmplat, de asemenea, înainte şi după ce am scris *Suferința urmaşilor*."[28] În alt interviu, scriitorul afirma: „Fiindcă despre sat am scris altfel întotdeauna, nu-mi dau seama de ce, poate pentru că am fost şi sânt copil de țăran, trăind de când am deschis ochii spre lume viața pe care au trăit-o părinții şi frații mei."[29] E vorba, aşadar, de realitatea satului românesc aşa cum a cunoscut-o autorul însuşi: „Aş vrea să spun că m-am născut într-un sat din Ardeal, am copilărit acolo şi am cunoscut, de mic, felul de trai al țăranului. N-am luat contact cu satul şi cu problemele lui cu ajutorul cărților – sau, cum ar zice nu ştiu ce critic, pe cale livrescă – şi nici n-am învățat să vorbesc «țărăneşte» din articolele de critică literară."[30]

Ion Lăncrănjan considera că a fost de două ori norocos: o dată că s-a născut într-un *sat*, iar a doua oară fiindcă acesta era *un sat din Transilvania*: „În ce mă priveşte, însă, am considerat şi consider că am avut foarte mult noroc în viață, pentru că m-am născut unde m-am născut, pentru că mi-am adăpat sufletul mai

[27] *Ibidem*, pag. 3.
[28] Mariana Brăescu, *op. cit.*, pag. 3, 10.
[29] *Ibidem*, pag. 3, 10.
[30] Boris Buzilă, *Scriitorul şi actualitatea – De vorbă cu Ion Lăncrănjan*, în *România liberă*, an XXI, 1963, nr. 5894, pag. 2.

întâi în luminile aspre ale Transilvaniei şi abia după aceea am ieşit «în larg».”[31]

Lăncrănjan a trăit cu convingerea că aparține Transilvaniei „prin tot ceea ce sunt, prin tot ce am scris şi voi scrie. Faptul acesta, că sunt fiul acestor meleaguri şi că sunt copil de țăran, a fost şi continuă să fie cea mai mare mândrie, justificarea însăşi a vieții mele întregi!”[32]

În 1990, cu un an înainte de a muri, Lăncrănjan îşi dorea să revină în satul natal: „Dacă mi s-ar tipări toate cărțile pe care le am scrise, cinci la număr, m-aş întuma numaidecât acasă, în Ardeal, în Transilvania natală. Cum nu se poate realiza aşa ceva, scriitorul de azi, după cum ştii, neavând voie să tipărească decât o carte pe an (dacă nu tipăreşte niciuna nu se supără nimeni!), nu-mi rămâne altceva de făcut, în condițiile acestea precare, decât să amân împlinirea gândului acestuia vechi şi stăruitor.”[33]

Nu întâmplător, profesorul şi criticul literar Constantin Cubleşan, autorul singurei monografii (deocamdată) despre Ion Lăncrănjan, spunea: „Un puternic sentiment de dragoste pentru meleagurile natale răzbate din aproape fiecare pagină scrisă de Ion Lăncrănjan.”[34]

Interviurile de față sunt importante, pentru istoricul şi criticul literar, şi pentru faptul că oferă informații privind geneza unor creații, intențiile avute de romancier la scrierea cărților sale.

În numeroase interviuri autorul vorbeşte despre procesul său de creație, oferindu-ne detalii din atelierul de lucru: „O zi de lucru pentru mine, o zi bună, începe întotdeauna din ajun, cu o zi

---

[31] George Dinu, *Cu scriitorul Ion Lăncrănjan: „Mi-am adăpat mai întâi sufletul în luminile aspre ale Transilvaniei şi abia atunci am ieşit în larg”*, în *Orizont*, an XXXV, 1984, nr. 16 (836), pag. 3.

[32] Viorel Cacoveanu, *op. cit*., pag. 41..

[33] *Ibidem*, pag. 53.

[34] Constantin Cubleşan, *Opera literară a lui Ion Lăncrănjan*, Alba-Iulia, Inspectoratul pentru Cultură al Județului Alba, 1993, pag. 114.

înainte, cu o seară, de fapt. Asta înseamnă să nu întârzii pe nicăieri, să mă culc devreme, cel târziu la ora zece, să mă scol la orele două sau trei din noapte, să-mi fac o cafea şi să mă aştern lucrului până când se luminează de ziuă, urmând ca după aceea, după o scurtă pauză, să mă ocup de alte probleme, acordând lecturilor sau documentărilor istorice pentru alcătuirea unor viitoare lucrări importanța ce li se cuvine. Nu e întotdeauna aşa, nu e întotdeauna cu spor, dar dacă ziua e bună, dacă se adaugă una alteia, în ritmul firesc al lucrului, săptămâna pare mică, nici nu-mi dau seama când a trecut, săptămâna, ba chiar şi luna. Nu țin însă nici o evidență strictă a lucrului săvârşit, îmi urmăresc munca pe o durată mai mare, străduindu-mă din răsputeri să nu mă risipesc în mărunțișuri, oricât ar fi ele de ispititoare şi de rentabile."[35]

Procesul de elaborare a unei cărți este unul dificil: „În perioada de elaborare a unei cărți (de elaborare a primei versiuni, fiindcă am transcris şi retranscris tot ce am dat până acum la iveală, o carte nefiind „încheiată" decât atunci când e dactilografiată, atunci şi nici atunci) caut să nu ies din atmosfera cărții respective, mă gândesc numai la ea, fiind sigur, cel puțin în anumite momente, că aceasta va fi cea mai bună carte a mea – «cartea vieții mele»."[36]

Confirmând parcă o aserțiune a lui Lucian Blaga („O boală-nvinsă-i fiecare carte"), Ion Lăncrănjan scrie: „Urmează inevitabila despărțire (care nu corespunde întotdeauna cu apariția cărții), urmează o vreme stranie, de relativă secătuire (de fiecare dată a fost aşa, dacă stau şi mă gândesc bine), când ți se pare, când eşti efectiv epuizat, parcă ai fi un lac ale cărui ape au fugit prin crăpăturile barajelor ori au fost absorbite de munții din jur. Vremea aceasta e mai chinuitoare, decât orice trudă, o prelungire a ei putând să-l arunce în brațele deznădejdii pe orice scriitor, oricât ar fi el de puternic [...]".[37] Iar lui George Dinu îi destăinuia:

[35] Virgil Sorin, *op. cit*., pag. 3.
[36] *Ibidem*, pag. 3.
[37] *Ibidem*, pag. 3.

„M-am obișnuit să scriu noaptea, încă de pe vremea când lucram la *Cordovanii*. În privința «inspirației», tot așa (ca și atunci, adică), mă inspir din viața pe care am avut norocul să o străbat, în vadurile căreia se adună mereu, de la sine parcă, alți „afluenți narativi", senzația de «golire»", care urmează, firesc, după terminarea fiecărei cărți, trecând ca o boală, cum se va întâmpla, sper, după ce voi termina și romanul la care lucrez acum […]."[38]

Se știe că Ion Lăncrănjan nu a avut o relație foarte bună cu critica literară a vremii (iar în postumitatea autorului, optica acesteia nu s-a schimbat prea mult, deocamdată). De aceea scriitorul se războiește, nu o dată, cu criticii literari, numiți „mărunțitorii de idei și de gânduri", care nu i-au receptat cărțile, așa cum și-ar fi dorit, și despre care spune că nu ar fi niște profesioniști: „Prea adeseori, dacă nu chiar în permanență, critica literară rămâne la simpla consemnare a fenomenului literar – nici măcar explicativă nu-i –, la înregistrarea funcționărească a unor cărți, la numărarea steagurilor – «la primărie unul, la prefectură două». Excepțiile care se produc subliniază şi mai mult caracterul cam tern şi cam târşit al acestei activități. Asta pentru că şi aceste «excepții» – de afirmare gălăgioasă ori de negare gălăgioasă – sânt izvorâte din dorințe și ambiții mărunte, de bisericuță sau de clan, nu urmăresc provocarea de furtuni în pahar."[39]

Altădată, Lăncrănjan vorbea despre faptul că unii critici literari se ocupă de probleme neimportante, când ar trebui să stimuleze şi să încurajeze crearea unor eroi marcanți, demni de urmat, în literatura noastră: „N-ar fi rău, socotesc eu, dacă şi criticii literari s-ar preocupa mult mai intens de asemenea probleme, dacă ar contribui cu şi mai multă pasiune la crearea atmosferei amintite mai sus. Din păcate, însă, unele discuții purtate de numeroşii şi talentații noştri critici literari se duc nu pe asemenea probleme, ci

[38] George Dinu, *op. cit.*, pag. 3.
[39] George Arion, *op. cit.*, pag. 24.

pe altele, mai puțin însemnate, ajungându-se uneori până la tălmăcirea și răstălmăcirea unor termeni."[40]

Cărțile sunt propulsate de critici sau, din contră, îngropate în obiecții, după criterii subiective sau după relațiile personale: „În critica noastră s-a discutat atât de mult despre *modalități*, de pildă, încât această chestiune spinoasă și însemnată a fost transformată în unele cazuri într-un fel de ghilotină pentru anumite cărți sau, dimpotrivă, într-un fel de trambulină pentru alte cărți, în funcție de preferințele strict subiectiviste ale unui critic sau – de ce n-am spune-o? – în funcție de anumite relații mai mult sau mai puțin literare."[41]

Prozatorul acuză critica literară de inconsecvențe: „Criticii literari au întotdeauna dreptate, chiar dacă se contrazic pe drum, chiar dacă spun azi una, iar mâine «fumează» alta, chiar dacă denigrează. Să le fie de bine, să-și vadă de ale lor, fiindcă și eu îmi văd de ale mele, știind mai bine decât oricine cum e obligat orice scriitor să știe de pe la o vreme, unde și prin ce am izbândit, cam cât și cam ce mai am de «zidit». Nu mă sperii, tocmai de aceea, de negări și nici nu mă emoționez peste măsură de tare în fața recunoașterilor."[42]

Pentru a demonstra încă o dată cât de subiectivă e critica literară, a dat exemplul a două romane, *Bariera* (de Teodor Mazilu) și *Poveste de dragoste*, care au avut parte de un tratament inegal din partea acesteia. „Câteodată, subiectivitatea se manifestă într-un mod cel puțin curios. În unele cazuri, sânt luate anumite aspecte neesențiale, pozitive sau negative, ale unor lucrări, care sânt apoi absolutizate printr-o explicare și printr-o «colaborare» directă cu scriitorul. Aș da, printre altele, două exemple. În cazul *Barierei*, de pildă, anumite calități ale cărții, reale, dar neesențiale, după părerea mea, au fost ridicate, cu «colaborarea» directă și

[40] *Eroul contemporan – Colocviu*, în *Luceafărul*, an VI, 1963, nr. 18 (129), pag. 3.
[41] *Ibidem*, pag. 3.
[42] Mariana Brăescu, *op. cit.*, pag. 3, 10.

stăruitoare a unor critici, la rangul de calități esențiale, în timp ce în cazul altui roman – al *Povestei de dragoste* –, s-a procedat cu totul altfel, de data aceasta absolutizându-se unele slăbiciuni reale, dar neesențiale pentru cartea respectivă."[43]

Criticii literari, în opinia prozatorului, „tovarăşii noştri de drum, criticii, nu ştiu să facă bine sau foarte bine decât două lucruri: să elogieze, fără nicio rezervă, o lucrare literară sau să o critice la sânge, fără nicio rezervă."[44]

În multe interviuri, cei care îi pun întrebări îl împing pe prozator spre orizonturi ideologice, solicitându-i opinii legate de climatul politic de atunci, de politica promovată de partidul unic, pe care autorul o sprijinea, mai mult de nevoie, decât de voie.

În acelaşi timp, trebuie spus că Ion Lăncrănjan este unul dintre cei 11 intelectuali care au semnat (alături de Sabin Bălaşa, Fănuş Neagu, Eugen Barbu şi alții) un memoriu adresat mai multor foruri înalte ale vremii, pentru a salva de la demolare Biserica „Sfânta Vineri" din capitală[45]. De asemenea, multe documente din arhiva familiei arată prietenia sa cu Corneliu Coposu, cu care s-a împrietenit pe vremea când se documenta pentru un roman dedicat Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918.

Chestionat în legătura cu emergența factorului politic în universul prozei, Ion Lăncrănjan declara: „Politicul trebuie să intre în fundamentul scrierilor noastre, ca patos nedeclarativ, firesc, aşadar. Cred, dacă e să aruncăm o privire peste literatura din anii noştri, că s-a ajuns, datorită implicării ei politice, la o sporire a caracterului umanist al literaturii noastre, pe linia celor mai bune tradiții."[46] Cu aceeaşi ocazie, autorul nu ezita să se declare „scrie-

---

[43] Boris Buzilă, *op. cit.*, pag. 2.

[44] Petru Sfetca, *Creație şi actualitate*, în *Tribuna*, an XII, 1968, nr. 9, pag. 3.

[45] Cf. *http://saccsiv.wordpress.com/2011/05/23/satanista-elena-ceausescu-%E2%80%9Cjos-porcaria%E2%80%9D-iar-biserica-sfanta-vineri-a-fost-demolata-ca ci-patriarhul-teoctist-nu-s-a-opus-doi-ani-dupa-aceea-satanista-a-fost-impuscat a-precum-un-ca/* (accesat la 16 aprilie 2012).

[46] George Arion, *op. cit.*, pag. 24.

itor angajat" şi să îi îndemne şi pe ceilalţi confraţi să reflecte în cărţile lor spiritul epocii comuniste. „Noi, ca scriitori, nu trebuie să ne sfiim să spunem deschis şi franc că sântem scriitori comunişti, angajaţi. Fără a rămâne însă la atâta, fără a ne limita la declaraţii. Adevăratele noastre profesiuni de credinţă trebuie să fie cărţile noastre. Noi trebuie să fim modeşti, ca nişte simpli muncitori, dar să privim soarta ţării cu răspundere de conducători."[47].

Prozatorul credea că romanul politic era formula în care puteau fi spuse adevărurile creatorului despre realitatea surprinsă în operă, fiindcă, în acest tip de roman, scriitorul „se angajează mult mai direct, prin întreaga sa structură neactivă, în confruntările politice ale epocii, situându-se mult mai tranşant de partea noului, de partea revoluţiei. [...] Politicul facilitează naşterea valorii, îi pune în faţă şansa de a escalada cele mai înalte trepte ale sublimării. Ceea ce, aş mai spune eu, nu se poate întâmpla decât într-o societate care a fost şi este răscolită de înnoiri."[48]

De asemenea, Lăncrănjan este de părere că romanul politic face parte dintr-o etapă generală de dezvoltare a literaturii române. Totuşi, existenţa romanului politic se leagă de existenţa partidului comunist „naţional", nefiind posibilă apariţia unei astfel de tipologii româneşti pe vremea dogmatismului internaţionalist. „În cadrul acestei dezvoltări s-a afirmat şi se afirmă şi romanul politic, noutatea acestei modalităţi epice rezidând, în principal, în însăşi existenţa ei, romanul politic, în înţelesul pe care l-a căpătat şi îl capătă această denumire, nefiind posibil în trecut, nici măcar pe vremea dogmatismului, mai ales atunci."[49]

Ca orice lucru nou – iar romanul politic era o noutate în câmpul literaturii române –, romanul politic nu a fost înţeles de la bun început aşa cum trebuie, astfel încât prozatorul se vede nevoit

---

[47] *Ibidem*, pag. 24.

[48] M. Ungheanu, *„Politicul facilitează naşterea valorii, îi pune în faţă şansa de a escalada cele mai înalte trepte ale sublimării"*, în *Luceafărul*, an XXII, 1979, nr. 29, pag. 3.

[49] Reporter, *op. cit.*, pag. 3.

să definească *romanul politic*, făcând o comparație cu *romanul social*: „Romanul politic se deosebește de romanul social, să-i zicem tradițional, prin faptul că acordă mai multă importanță dezbaterii ideologice, o include organic în conflict, o face mai pregnantă și mai convingătoare. Romanul politic e, în același timp, și roman social, e normal, e obligatoriu, aș zice eu, dacă nu aș fi adversarul oricărei limitări, politicul manifestându-se în și prin social, cei ce neagă existența romanului politic, având drept «argument» faptul că el nu a existat și nu există în «stare pură», neînțelegând nimic din această problemă.”[50].

Dansul pe sârmă făcut de prozator este foarte bine surprins de Marian Popa: ”Prozatorul a fost în fundul sufletului său un anticomunist instinctiv, ca orice țăran devenit comunist cu carnet și opinii, ca să combată pseudocomunismul altora – activiști politici, intelectuali și artiști, care exersează principiile doctrinare în interese personale, de grup sau străine țării. El adoptă conduita comunistă contra unui comunism real, desparte trecutul de prezentul doctrinei și, în cazul ambelor ipostaze, teoria de practică, laudă prezentul condus de Ceaușescu, pentru a lovi trecutul determinat tot comunist, în care actualul conducător fusese un factor constructiv.

Această echilibristică a fost, desigur, riscantă: a-l măguli pe Ceaușescu, primul comunist patriot, căruia în realitate puțin îi păsa de țară și de comunism, pentru că el voia pur și simplu să conducă, înseamnă a minți asupra unei părți a prezentului, pentru a putea releva o parte din minciuna trecutului și, până la urmă, scriitorul se plasează, ironic, în postura celui din anii ’50, care putea scrie critic despre trecut, dar nu despre prezent.”[51]

Același critic mai făcea următoarele reflecții pe marginea operei lui Lăncrănjan: „În *Caloianul* – scrie el –, este evocat experimentul reeducării tineretului de la Pitești, cineva consideră

[50] *Ibidem*, pag. 3.
[51] Marian Popa, *op. cit.*, pag. 658.

falsitatea asumării comuniste a tragediei lui Nicolae Iorga, pentru că, dacă legionarii nu i-ar fi smuls barba, i-ar fi tăiat-o istoricul iudeo-sovietic Mihail Roller, în *Fiul Secetei* se evocă deportarea germanilor din România, jaful organizat în țară de sovietici, sub pretextul despăgubirilor de război, altundeva se scrie pozitiv despre indexatul Iuliu Maniu sau se referă la acordurile secrete dintre Ribbentrop şi Molotov; se descriu modurile pitoreşti şi ingenioase de ocolire a legilor şi interdicțiilor impuse de socialism şi despre miliținanul călău ajuns președinte de cooperativă agricolă. O țintă frecventă este tagma «ilegaliştilor» comuniști, indivizi fără merit, dar cu pretenții, alogeni, paraziți şi profitori, sabotorii evoluției spre mai bine a societății românești»”[52].

Să nu uităm că toate aceste lucruri nu au fost spuse după Revoluția din decembrie 1989, ci în 1975, respectiv 1979!

*

Au trecut de la moartea scriitorului Ion Lăncrănjan mai bine de două decenii. Care este destinul prozatorului în această scurtă postumitate? Unii critici literari îl ignoră în continuare, iar adversitățile la adresa operei sale nu au încetat.

Sunt şi semne pozitive. Constantin Cubleşan a publicat prima monografie dedicată prozatorului (*Opera literară a lui Ion Lăncrănjan*, 1993), acelaşi critic contribuind şi la volumul de dialoguri *Bădia sau brazda ce-şi rescrie Fiii*, scris în colaborare cu Ion Mărgineanu (2008). Ion Mărgineanu a mai publicat volumul *Bădia (sau țăranii cum se scaldă-n moarte)*, Alba-Iulia, 2003.

Mircea Popa, Ion Bălu, Mihai Ungheanu, Grigore Vieru, Ioan Alexandru, Marian Barbu, Teodor Vârgolici şi alți critici şi scriitori au publicat articole evaluative în presă sau în câteva dicționare literare. Este inclus în diverse antologii şi în unele manuale şcolare. Editura Destin, din Deva, i-a publicat vol. I din

[52] *Ibidem*, pag. 655.

ciclul romanesc *Coridorul puterii*, Editura Globus din Bucureşti i-a tipărit volumul *Cum mor țăranii* (1991), o editură din Galați l-a adus în actualitate prin romanul *Umbra răsculatului* (1996), iar Editura Litera Internațional, din Chişinău, a publicat *Ploaia de la miezul nopții* (2004).

Şcoala din comuna natală îi poartă numele, iar pe Aleea Scriitorilor, din Alba Iulia, prozatorul are un bust, se organizează colocvii şi concursuri literare, pentru a-i păstra memoria în actualitate şi din convingerea că „mor doar cei uitați".

E mult, e puțin?

Concluzia noastră este că scriitorul Ion Lăncrănjan are nevoie de o lucrare solidă, scrisă *sine ira et studio*, care să-i trateze viața şi opera în toată complexitatea, în funcție de contextul politic şi social în care a trăit şi a creat prozatorul, dar şi pe baza detaşării pe care ne-o oferă trecerea timpului.

Antologia de față este, poate, un mic pas spre acest deziderat, pe care Ion Lăncrănjan îl merită cu prisosința, ca un scriitor reprezentativ şi complex al epocii sale.

Cluj-Napoca, aprilie 2012

Ilie Rad

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Volumul de față reuneşte 24 de interviuri şi răspunsuri în cadrul diferitelor anchete şi colocvii literare, acordate/trimise de scriitorul Ion Lăncrănjan. În cele mai multe cazuri, interviurile au fost preluate din reviste literare şi ziare, doar în cazul a două dintre ele s-a recurs la transcrierea interviului direct din volumul publicat (este cazul interviurilor realizate de Ion Jianu şi Viorel Cacoveanu). Ediția se doreşte a fi una cât mai completă, deoarece nu au existat interviuri descoperite şi care să nu se regăsească în acest volum. Ultimul interviu datează din decembrie 1989, după această dată autorul nu a mai acordat interviuri (sau cel puțin nu le-am identificat noi).

Am reunit interviurile în ordine cronologică, din punctul de vedere al apariției lor în varianta tipărită. Într-un singur caz, cel al interviului realizat de Ion Jianu, am aşezat dialogul în anul 1984, deoarece în volum există o mențiune că atunci a fost realizat. Această ordonare a interviurilor ni se pare cea mai corectă, pentru că, de cele mai multe ori, nu se cunoaşte data realizării efective a convorbirilor.

În câteva cazuri, interviul publicat în revistă apărea ulterior şi într-un volum de interviuri. Am confruntat cele două variante şi am transcris-o pe cea mai completă. Toate modificările apărute sunt menționate în cadrul interviurilor. Precizăm, ca regulă generală, că pasajele subliniate în prezenta ediție apar doar în revistă şi au fost eliminate la publicarea în volum, cel mai probabil din cauza cenzurii. Întrebările sau pasajele care apar în volum şi nu se regăsesc şi în textul interviului din revistă au fost menționate în cadrul fiecărui interviu, apelând la note de subsol. În cazul unor modificări minore ale întrebărilor adresate, vizând mai ales

modificări stilistice, s-a păstrat forma inițială a lor, apărută în revistă.

De asemenea, a existat un caz în care interviul din volum avea un titlu diferit față de cel din revistă. Am optat în acest caz pentru titlul inițial, pentru că acesta a fost cel original, cu care au luat contact cititorii respectivei reviste.

În ce priveşte tehnoredactarea titlurilor, s-a păstrat, de cele mai multe ori, formula din publicație. În cazurile în care titlul nu respecta întocmai spusele scriitorului Ion Lăncrănjan, le-am modificat pentru a coincide cu pasajul din text. Pentru unificare, s-a folosit acelaşi corp de literă, aceeaşi dimensiune, iar pentru evidențierea titlurilor de restul interviurilor s-a folosit caracterul *bold*.

În transcrierea textelor, am aplicat normele actuale de ortografie şi punctuație prevăzute de DOOM-2. Astfel, s-a corectat „î" din interiorul cuvintelor, înlocuindu-l cu „â", aşa cum prevede norma. În cazul dubletului *filosofie/filozofie*, am păstrat ambele forme, în funcție de opțiunea autorilor.

Referirile la divinitate s-au transcris folosind majuscula, chiar dacă în interviuri apar forme precum „doamne", „domnul" – lucru uşor de înțeles, ținând cont de faptul că regimul comunist era unul ateu.

S-au păstrat cu majusculă formele „Țară", „Țării" – pentru referirea la România, considerând că aceasta a fost dorința scriitorului Ion Lăncrănjan, recunoscut pentru patriotismul său. De asemenea, am păstrat forma *23 August*, majuscula având, în epocă, o semnificație politică.

Mai trebuie precizat că, în cazul tuturor interviurilor, s-a aplicat acelaşi sistem: întrebările au fost culese cu *italice*, iar răspunsurile cu *drepte*. Tot cu *italice* au fost scrise toate titlurile operelor, numele ziarelor și revistelor. Dacă în întrebări apar titluri de opere, întrebările fiind deja scrise cu *italice*, le-am pus între ghilimele, pentru a le individualiza.

Pentru că interviurile au fost acordate înainte de 1989, am păstrat apelativele „tovarăşe”, „tovarăşul”, „tov.”, pentru că exprimă o realitate a acelor vremuri. S-au păstrat regionalismele folosite de Bădia, pentru că ele dau autenticitate textelor: „de-alde”, „jugăr”, „vădindu-i”, „gheunoaie”, „să bujdie”. Formele „nici o”, „nici un”, „de mult”, „o dată cu” – au devenit „nicio”, „niciun”, „demult”, „odată cu”. Au fost corectate tacit unele forme ale articolului posesiv-genitival, precum şi cuvintele „influienţare”, „înoiri”, care au devenit, aşa cum prevede norma, „influenţare” şi „înnoiri”.

De asemenea, am păstrat exact ca în revistă modul de semnare al realizatorilor interviului, folosind numele întreg sau doar iniţiala prenumelui, urmată de numele scris întreg. Dacă aceştia au folosit formularea „întrevedere realizată de....” sau „anchetă realizată de...”, am păstrat-o ca atare.

Pentru consecvenţă, am adăugat formule precum „interviu realizat de...”, dar acestea apar între paranteze drepte, pentru a fi recunoscute ca o completare a editorilor. De asemenea, interviurile nesemnate apar cu menţiunea „interviu nesemnat”, tot între paranteze drepte.

Editorii actualei ediţii mulţumesc fiului scriitorului, Ion Ioan Ferdinand Lăncrănjan, pentru acordul de a tipări prezenta antologie de interviuri şi pentru sprijinul acordat în realizarea ei (în special prin punerea la dispoziţie a unor fotografii şi documente din arhiva familiei).

D.B. şi **I.R.**

VIAȚA ȘI OPERA LUI ION LĂNCRĂNJAN

Ion Lăncrănjan s-a născut la 13 august 1928, în comuna Oarda de Sus, județul Alba, comună de care se va simți legat toată viața. Se naște într-o familie de țărani, fiind fiul lui Ion Lăncrănjan (în unele dicționare apare, greșit, Ilie Lăncrănjan[1]) și al Iovei (născută Romcea). Este cel mai mic dintre cei șase frați ai familiei, fiind învățat de mic cu greutățile vieții, mai ales că mama sa a murit înainte ca el să atingă vârsta majoratului. Lăncrănjan se simțea mândru de originea sa, susținând că este „fiu de țăran" ori de câte ori i se ivea ocazia, fapt sesizabil și din încercarea de a construi, prin intermediul operelor sale, o monografie a satului tradițional transilvănean.

În urma absolvirii școlii primare din comună, pleacă la Brașov, devenind elev al Liceului Agricol Experimental de pe lângă Uzinele „Astra". Timp de patru ani, între 1942-1946, va urma cursurile acestei școli, calificându-se pentru meseria de electrician.

Dorește să se înscrie în cursul superior al liceului amintit, dar acesta se desființează după doar un an, așa că se transferă la Câmpina. Între 1948 și 1951 urmează Școala Medie Tehnică Metalurgică din Câmpina, acesta fiind, până la un punct, și traseul lui Vasile Pozdare, eroul din romanul *Fiul secetei* (1979).

În 1951, este selecționat pentru Școala de Literatură „Mihai Eminescu" din București, fiind convins, totuși, că o școală nu te poate face scriitor. După absolvirea acesteia, va lucra ca

[1] Prenumele apare greșit în *Dicționarul biografic al literaturii române* și în *Dicționarul esențial al scriitorilor români*.

redactor la *Tânărul scriitor* (din 1953), revistă în care va şi debuta cu nuvela *Cordovanii*, în numărul 5/1953 al acesteia.

Pe data de 5 noiembrie 1955 se naşte, la Bucureşti, unicul fiu al prozatorului, Ion Ioan Ferdinand Lăncrănjan, care va deveni un reputat fizician.

Va mai lucra ca redactor şi la revistele *Luceafărul*, *Gazeta literară* şi *Viaţa românească*, iar între anii 1965-1967 ocupă funcţia de redactor-şef adjunct la *Gazeta literară*. A publicat şi în alte reviste ale vremii, precum: *Tribuna*, *Ramuri*, *Steaua*, *Ateneu*, *Manuscriptum* şi *Săptămâna*. La revistele *Luceafărul* şi *Suplimentul literar-artistic al „Scânteii tineretului"* colaborează cu articole polemice, pe care le va reuni mai apoi în volumele *Fragmentarium* (1969) şi *Nevoia de adevăr* (1978).

Debutul editorial se petrece destul de târziu, dar îl încununează cu succes pe prozatorul ardelean. Romanul se numeşte *Cordovanii* şi este, de fapt, o trilogie, care apare în 1963 şi are drept nucleu nuvela omonimă din 1953. Pentru acest roman, Ion Lăncrănjan este distins cu Premiul de Stat şi Premiul Uniunii Scriitorilor (ambele obţinute în 1964). Cartea, care va deveni cea mai cunoscută operă a sa, are „ambiţii de frescă socială, e o monografie a satului supus unor presiuni şi prefaceri resimţite din interior ca fiind împotriva firii."[2]

Anul 1966 este anul apariţiei ediţiei a II-a a *Cordovanilor*, revăzută. Un an mai târziu, publică nuvela *Eclipsă de soare*, în trei numere ale revistei *Gazeta literară*. În acelaşi an, 1967, se decide să demisioneze din funcţia de redactor-şef adjunct şi să se dedice numai literaturii şi unor activităţi obşteşti.

Ion Lăncrănjan s-a făcut cunoscut nu doar prin operă, ci şi prin felul de gândire şi prin credinţa sa. Eugen Barbu încearcă o portretizare a scriitorului: „În câmpul literar a apărut un individ păduros, dur, cu ceva apăsat în mers şi glas, cu o revendicare

[2] Cornel Moraru, în Mircea Zaciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu (coord.), *Dicţionarul esenţial al scriitorilor români*, Bucureşti, Editura Albatros, 2000, pag. 450.

pătimaşă în şedinţele noastre de breaslă. [...] M-au impresionat [...] logica lui ţărănească, patosul său subteran pentru adevăr."[3]

Un tânăr cercetător, Cristian Sandache, remarcă şi alte calităţi ale scriitorului, care îl particularizează în câmpul vieţii literare: „Fiu al satului ardelean, Lăncrănjan a rămas structural şi psihologic un ţăran, de o neobişnuită pornire pamfletară, orgolioasă, războinică."[4]

De aici înainte, proza sa va evolua pe două coordonate: romanul social cu tematică rurală şi romanul politic. În cadrul primului filon se înscriu romane precum *Cordovanii*, *Suferinţa urmaşilor* (1978), volumele de nuvele *Eclipsă de soare* (1969), *Vuietul* (1969) şi *Ploaia de la miezul nopţii* (1974). Dacă în cazul nuvelelor se poate observa o structură greoaie, accentul căzând pe personaj şi pe trăirile lui ascunse, „romanul *Suferinţa urmaşilor* relatează destinul tragic al unui ţăran cinstit."[5] Inspiraţia rurală îi aduce eticheta de scriitor poporanist, iar mai apoi, graţie acestui fapt, i se va spune „Bădia".

O nouă ediţie ne varietur a romanului *Cordovanii* apare în 1972. În anii următori mai apar nuvela amplă *Drumul câinelui* (1974) şi romanul *Caloianul* (1975).

Cu *Fiul secetei* (1979), Ion Lăncrănjan inaugurează seria romanului politic propriu-zis. Remarcabilă în cadrul acestui roman este „tentativa, rară în literatura română, de a desena anatomia spirituală detaliată a eroului exemplar – Vasile Pozdare"[6]. În acelaşi an, primeşte premiul anual pentru literatură, decernat de revista *Săptămâna*.

---

[3] Oana Soare, în Academia Română, *Dicţionarul general al literaturii române*, L/O, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2005, pag. 24.

[4] Cristian Sandache, *Literatură şi ideologie în România lui Nicolae Ceauşescu*, Bucureşti, Editura Mica Valahie, 2008, pag. 168;

[5] Pompiliu Marcea, în Dim. Păcurariu (coordonator), *Dicţionar de literatură română*, Bucureşti, Editura Univers, 1979, pag. 222.

[6] Liviu Papadima, în Mircea Zaciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu (coordonare şi revizie ştiinţifică), *op. cit.*, vol. D-L, Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române, 1998, pag. 727.

Între timp, un an mai târziu, în 1980, este ales deputat în Marea Adunare Națională, Circumscripția Electorală Drăcşenei – Teleorman.

Romanul politic este cultivat în continuare de Lăncrănjan cu *Toamnă fierbinte* (1982). Romanul are un pronunțat accent naționalist. Ion şi Gyuri, eroii romanului, „parcurg un drum simbolic, amenințat de fatalitate, de violențele unui trecut ce nu poate fi uitat cu totul, sfârşind într-un final tragic, dezolant."[7]

Lăncrănjan şi-a adunat publicistica în patru volume: *Fragmentarium* (1969), *Nevoia de adevăr* (1978), *Cuvânt despre Transilvania* (1982) şi *Vocația constructivă* (1983). Acelaşi an, 1982, marchează şi apariția volumului de articole şi eseuri *Cuvânt despre Transilvania*, carte retrasă repede de pe piață, din cauza unor probleme delicate privind minoritatea maghiară. „Schițele reportericeşti" care relevă frumusețea ținuturilor Transilvaniei se îmbină cu eseuri tributare naționalismului. Volumul stârneşte reacții vehemente în presa maghiară.

Un an mai târziu apare un alt volum de articole, numit *Vocația constructivă*, care reuneşte „encomioane politice, sentențiozități despre curaj şi despre libertate, rechizitorii la adresa criticilor care au judecat negativ cărțile scriitorului."[8]

Într-un interviu acordat în anul 1984, Lăncrănjan recunoaşte că, odată cu trecerea vremii, el are tot mai multe de spus publicului larg, iar tot ceea ce îşi poate dori este multă sănătate, pentru a putea duce la îndeplinire acest gând. „Ce altceva aş putea să-mi doresc decât sănătate şi putere de muncă, îndeosebi, ținând

[7] Cornel Moraru, în Mircea Zaciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu (coord.), *op. cit.*, Bucureşti, Editura Albatros, 2000, pag. 453.

[8] Liviu Papadima, în Mircea Zaciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu (coordonare şi revizie ştiințifică), *op. cit.*, D-L, Bucureşti, Editura Fundației Culturale Române, 1998, pag. 728.

cont de faptul, dramatic, într-un fel, că am de zece ori mai multe de spus acum, față de câte aveam la începuturi."[9]

În anul 1986 apare a II-a ediție a romanului *Toamnă fierbinte*. Urmează o perioadă de relativă izolare pentru prozator, între 1987-1989 nemaipublicând nimic. În 1987, scrie romanul *Cum mor țăranii*, dar acesta apare postum (1991).

Anul 1990 este însă un an prolific pentru scriitor, apărând în librării ampla nuvelă *Lostrița* şi volumul de povestiri *Omul de sub munte*. După Revoluție, Ion Lăncrănjan aderă la grupările cu un pronunțat program național şi scrie în revista *România Mare*, după ce *Luceafărul* şi *Săptămâna*, cu care colaborase îndelung, şi-au schimbat profilul şi orientarea, adoptând tematici europene. Grație activității sale, este distins, tot în 1990, cu Premiul anual de publicistică al revistei *România Mare*.

La 4 martie 1991, Ion Lăncrănjan se stinge din viață în urma unui atac de cord, la București. Moartea neașteptată a scriitorului, în vârstă de 62 de ani, a fost trecută într-un con de umbră de către presa vremii şi în special de către oficialitățile de la Bucureşti. Doar 6 reviste ale vremii au publicat câte un necrolog: *România Mare*, *Steaua*, *Flacăra*, *România literară*, *Tribuna* şi *Luceafărul*. Este îngropat în Cimitirul Militar București.

A rămas în manuscris tetralogia *Coridorul puterii*, cuprinzând *Suburbiile vieții* – volum apărut în 1994, la Deva, *Melancolia țărânii*, *Rațiunea supremă* şi *După asfințit – a treia zi*.

Poate că, prevăzându-şi sfârşitul, prozatorul ardelean a declarat în ultimul său interviu acordat că şi-ar dori să trăiască încă vreo 20 de ani (interviul era realizat în 1989, cu doi ani înainte de moartea sa). „Aş vrea să mai trăiesc vreo douăzeci de ani, cam

[9] „*Fără tot ce s-a întâmplat şi s-a săvârşit în România de după 23 August 1944, eu nu aş fi devenit scriitor*", interviu realizat de Dan Rotaru, în *Argeş*, an XIX, 1984, nr. 8 (156), pag. 9.

atâta mi-ar mai trebui, pentru a realiza ceea ce numesc eu operă."[10], declara atunci prozatorul, încrezător.

„Autodidact, produs tipic al epocii sale, Lăncrănjan îşi axează unilateral epica, de vădită tendinţă moralizatoare, pe ideea soartei ţăranului, într-o lume ostilă, pervertită de obsesia luptei pentru putere."[11]

Cu toate că a dat la iveală o operă însemnată, critica nu l-a favorizat pe Ion Lăncrănjan. „Se scrie mult despre el, dar cumva concertat şi ocazional. Cu puţine excepţii, şi acelea discutabile (*Suferinţa urmaşilor*, unele nuvele, eventual *Cum mor ţăranii*), critica nu i-a omologat opera."[12]

Încheiem această scurtă expunere despre viaţa şi opera celui care a fost Ion Lăncrănjan prin cuvintele lui Eugen Barbu, care a văzut în scriitorul ardelean un apărător al patriei şi al adevărului: „Lăncrănjan este «vinovat» de a fi crezut în revoluţia noastră, de a fi apărat suita de suferinţe româneşti din teritoriul în care s-a născut, de a fi spus întotdeauna adevărul, cât ar fi fost el de neplăcut."[13]

Daniela Bolog

[10] „*Nevoia de adevăr este, fără vorbă mare, deviza mea de o viaţă*", interviu realizat de Viorel Cacoveanu, în *Interviuri literare*, Slobozia, Editura Pod peste Suflete, 2001, pag. 51.

[11] Cornel Moraru, în Mircea Zaciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu (coord.), *op. cit.*, Bucureşti, Editura Albatros, 2000, pag. 450.

[12] *Ibidem*, pag. 453.

[13] Eugen Barbu, *Bădia*, în *Suplimentul literar-artistic al „Scânteii tineretului"*, an III, nr. 35 (101), 28 august 1983.

OPERA

1. *Cordovanii*, roman, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1963 (ed. revăzută – 1967, ed. ne varietur – 1972);
2. *Eclipsa de soare*, nuvele, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1969;
3. *Vuietul*, povestiri, Bucureşti, Editura Militară, 1969;
4. *Fragmentarium*, publicistică, Bucureşti, Editura Tineretului, 1969;
5. *Ploaia de la miezul nopții*, nuvele, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1973;
6. *Drumul câinelui*, nuvelă, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1974;
7. *Caloianul*, roman, Bucureşti, Editura Albatros, 1975 (ed. a II-a – 1977);
8. *Nevoia de adevăr*, publicistică, București, Editura Albatros, 1978;
9. *Suferința urmaşilor*, roman, Bucureşti, Editura Eminescu, 1978 (ed. a II-a – 1985);
10. *Fiul secetei*, roman, Bucureşti, Editura Albatros, 1979 (ed. a II-a – 1984);
11. *Cuvânt despre Transilvania*, publicistică, Bucureşti, Editura Sport-Turism, 1982 (ed. a II-a – 1995);
12. *Eclipsă de soare. Drumul câinelui*, prefață de C. Stănescu, nuvele, București, Editura Minerva, 1982;
13. *Vocația constructivă*, publicistică, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1983;
14. *Toamnă fierbinte*, roman, București, Editura Militară, 1986;
15. *Lostrița*, nuvelă, Bucureşti, Editura Albatros, 1990;
16. *Omul de sub munte*, nuvele, Alba-Iulia, Editura „1 Decembrie”, 1990;
17. *Cum mor țăranii*, roman, Bucureşti, Editura Globus, 1991;
18. *Coridorul puterii,* I. *Suburbiile vieții*, roman, Deva, Editura Destin, 1994;
19. *Umbra răsculatului*, roman, Bucureşti, Editura Eminescu, 1996.

ROMANUL LA CARE LUCREZ... DE VORBĂ CU SCRIITORUL ION LĂNCRĂNJAN

– Pregătiți, după câte ştim, un roman inspirat din viața satului contemporan. În ce constă actualitatea acestei creații? Ce formulă epică ați adoptat?

– Romanul *Cordovanii*[1], la care lucrez de mai mulți ani de zile, îmbrățișează o perioadă mai mare din viața actuală a satului. Acțiunea romanului începe înainte de reforma agrară şi se termină – cuvântul nu-i nici fericit şi nici potrivit, fiindcă un roman nu se termină niciodată – după ce întregul sat intră în gospodăria colectivă, în condițiile existenței unei mişcări de masă spre colectivizare. E vorba deci, după cum lesne se poate înțelege, de transformările şi de schimbările intervenite în viața satului, de schimbările şi de limpezirile aduse de revoluție, de munca şi de lupta comuniştilor, muncă şi luptă care au schimbat de fapt viața întregii țări, nu numai viața satului. N-aş vrea şi nici nu pot să povestesc în câteva cuvinte acțiunea întregului roman. Ceea ce aş vrea să spun e că, aşa cum este scris şi cum e construit romanul, nu-i nici frescă, în înțelesul care i se dă de obicei acestui termen, şi nici monografie, în acelaşi înțeles stereotip şi bagatelizat.

– Ce fenomen al actualității, ce conflicte de ordin moral dezbateți în romanul dumneavoastră?

– În ceea ce priveşte problematica propriu-zisă, trebuie spus că romanul se alcătuieşte şi se sprijină, de fapt, pe o dezagregare şi pe o închegare, pe dezagregarea vechiului simț de proprietate, de stăpân, şi pe închegarea şi consolidarea noii mentalități colectiviste, socialiste, prielnice unui trai îndestulat şi omenesc, în adevăratul înțeles al cuvântului. Lae, eroul central al

[1] Ion Lăncrănjan, *Cordovanii*, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1963.

romanului, ajunge de multe ori la impas, datorită puternicelor sale înclinații individualiste. El se ceartă și se bate cu fratele său și cu tatăl său pentru pământ, dobândește până la urmă ceea ce și-a dorit atât de mult, pământul, fără de care el socotește că nu se poate trăi, dar nu este mai mulțumit decât înainte. Și nici nu poate fi. Simion, fratele cu care a fost el în conflict, a intrat în gospodăria colectivă, liniștindu-se și limpezindu-se, cu timpul, pe măsură ce crește și se consolidează gospodăria colectivă, devenind fruntaș, ajungând „un om între oameni". Asta pe de o parte. Pe de altă parte, Parasca – fata cu care a fost în vorbă și cu care s-a căsătorit până la urmă, omul cel mai apropiat și fără de care Lae n-ar mai fi Lae – începe să se gândească din ce în ce mai stăruitor la gospodărie. Prietenele și neamurile ei cele mai apropiate sânt acolo, și ea, care n-a trecut prin încrâncenările prin care a trecut Lae, se simte atrasă în mod firesc de noua formă de viață. În aceste condiții se întâmplă inevitabilul și Lae intră în conflict până și cu Parasca și cu propriul său copil, rămânând singur în cele din urmă, să-și rumege și să-și depene propriile-i gânduri, să cugete încă o dată și mai o dată, la tot ce s-a întâmplat, să hotărască și să aleagă între omenie și neomenie, între fericire și nefericire. Luat în sine, pasul pe care îl face el în final, după ce gospodăria colectivă s-a întărit și a atras de partea ei întregul sat, nu are o semnificație mai aparte. Dacă este raportat însă la întreaga carte, la tot ce s-a petrecut în sat în acești ani, la toate gândurile și la toate problemele pe care le-au dezbătut oamenii cu care a venit Lae în contact – Mitru lui Spânzură-foame, Indreiu Susan, Gligoru lui Ghiuț, Ilie, Vasile Curuț și ceilalți toți –, acest pas capătă o semnificație mai adâncă – îndrăznesc eu să spun – și simbolizează însăși ieșirea din impas, din singurătatea individualistă, fiindcă transformarea socialistă a agriculturii are, de fapt, o semnificație mai adâncă decât simpla unire a unor loturi de pământ.

– Un cuvânt despre ceea ce în mod obișnuit numim documentare. Mai exact, care sânt izvoarele „Cordovanilor"?

– Despre felul cum m-am „documentat” şi cum am lucrat la această carte, aş vrea să vorbesc altă dată, dacă va mai fi cazul. Am cunoscut şi-am „adunat”, după cum se poate deduce cu uşurinţă, un material bogat, am reflectat îndelung asupra problemelor cunoscute şi ştiute şi asupra răspunsurilor pe care le-au căpătat aceste probleme, în cadrul realităţii noastre noi.

[Interviu nesemnat]

(*Gazeta literară*, anul IX, nr. 14 (421), joi, 5 aprilie 1962, pag. 5, cu fotografie; reluat în *Romanul românesc în interviuri – o istorie autobiografică*. Antologie, text îngrijit, sinteze bibliografice şi indici de Aurel Sasu şi Mariana Vartic, Bucureşti, Editura Minerva, 1986, vol. II, partea I, pag. 293-295.)

EROUL CONTEMPORAN – COLOCVIU[1]

O discuție despre „eroul contemporan" – deci despre însuşi obiectivul literaturii noastre – răspunde, desigur, nu numai sarcinilor care stau în fața criticii, ci înseşi preocupărilor celor mai intime ale creatorilor din toate domeniile artei.

Asemenea discuții s-au mai făcut şi se vor face. Uriaşa operă de construcție socialistă – operă cu milioane de autori, născută în eforturi eroice, în lupta cu forțele înapoiate, cu spiritul regresiv al rutinei – cere, zi după zi, o „supradimensionare" a literaturii, o cuprindere tot mai largă şi mai profundă a materialului vieții, în toate implicațiile şi aspectele ce le îmbracă.

Documentele celui de-al III-lea Congres al PMR cheamă pe scriitori să abordeze cât mai din plin, cu toate mijloacele, realitatea zilelor noastre, şi, în primul rând, acea realitate, majoră, sublimă, plină de poezie şi inefabil, care este omul contemporan, omul erei socialiste. Cât de mult am pătruns în anatomia sa de gânduri, sentimente şi năzuințe? Cât de profund am luminat transformările de pe planul conştiinței? Cât de mult ne-am apropiat de portretul său etic-moral? Câte trăsături i-am fixat (şi cât de adânc!) şi câte ne-au rămas încă necunoscute?

„Eroul contemporan" din viață, eroul pozitiv, al faptei de construcție socialistă dă pilde însuflețitoare tovarăşilor săi, la locul de muncă, în uzină, pe şantier, pe ogoare, în viața de familie. „Eroul contemporan" al literaturii e chemat să joace un rol principal, să constituie pentru miile de cititori un exemplu, să înaripeze noi eroi, pentru a continua cu succes bătălia edificării viitorului.

---

[1] În 1963, revista *Luceafărul* a organizat o dezbatere pe tema „eroului contemporan", la care au răspuns: Mihai Beniuc, Al. I. Ghilia şi Ion Lăncrănjan. Redăm aici doar discuția purtată de realizatorii colocviului cu Ion Lăncrănjan.

Partidul îi socoteşte pe scriitori ajutoare de nădejde, într-o misiune a cărei noblețe constituie ea însăşi cea mai înaltă răsplată: creşterea şi formarea omului nou, omul socialist, purtătorul celor mai înalte idealuri umanitare.

O încredere care obligă. Inițiind acest colocviu despre „eroul contemporan", revista noastră îşi face o datorie de a invita, şi pe viitor, la noi opinii şi luări de poziție pe marginea acestei teme atât de pasionante şi de actuale.

*

Dând cuvântul lui Ion Lăncrănjan, discuția nu putea porni, firește, decât de la *Cordovanii*:

– Ce ne puteți spune – din îndelunga şi laborioasa experiență a „Cordovanilor" – despre lupta scriitorului pentru veridicitatea personajelor sale, pentru chipul adevărat, fără afectări idilice sau negativiste, al eroului zilelor noastre?

– O carte terminată cred că înseamnă pentru orice scriitor o perioadă depăşită, chiar dacă izbânda nu-i deplină, chiar dacă unele intenții inițiale n-au fost realizate întru totul. Mă aflu în fața unei asemenea situații, ca proaspăt debutant[2], şi trăiesc uneori sentimentul acut şi de neînlăturat că de-abia de acum încolo urmează să mă aştern pe lucru aşa cum se cere. Şi-aş vrea, tocmai de aceea, să-mi împărtăşesc câteva din părerile mele strict personale. Repet, este vorba de păreri şi de reflecții strict personale, legate de căutările mele de până acum, de ceea ce aş vrea să văd realizat pe viitor, în propriile-mi scrieri sau într-ale confraților de generație.

La plenara Comitetului de conducere al Uniunii Scriitorilor, consacrată luptei victorioase a noului împotriva vechiului, cât şi în discuțiile dinainte şi de după plenară, s-a vorbit printre altele şi de negativism şi de idilism. Ce-i drept, asemenea manifestări au existat şi mai există, dar mi se pare că a vorbi

[2] Debutul editorial al lui Ion Lăncrănjan a avut loc cu romanul *Cordovanii*, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1963.

numai de aceste două extreme, mai ales atunci când sânt discutate probleme de fond, cum ar fi lupta dintre vechi şi nou, e nepotrivit, incomplet în orice caz. Negativismul, cât şi idilismul, sânt devieri de la realism şi se bazează în egală măsură pe falsificarea realităţii şi nu pe o reflectare cuprinzătoare şi veridică. Problema ce se pune aici, şi pe care o socotesc principală, este aceea de a merge la ceea ce este esenţial, întrucât, după cum bine se ştie, întotdeauna când te fereşti de ceva anume şi cu tot dinadinsul, nimereşti în extrema cealaltă. Nu întâmplător cred că unii scriitori tineri, care au fost până mai ieri-alaltăieri adepţi ai negativismului, au poposit mai apoi în apele călduţe ale idilismului, înlocuind, aş zice eu, crema de ghete cu crema de ciocolată, ajungând cam la aceleaşi rezultate, la aceleaşi contrafaceri adică, mai mult sau mai puţin stridente. Oscilând între aceste două extreme, nici nu se poate ajunge la altceva, chiar dacă se depun strădanii oneste, chiar dacă aceste strădanii sânt teoretizate, pornind de la noutatea unor procedee artistice, invocându-se dreptul de a experimenta al oricărui scriitor, drept mai mult decât necesar, dar nu veşnic, întrucât a experimenta la nesfârşit e ca şi când te-ai juca numai de dragul jocului, fără niciun ţel. Calea care duce cel mai sigur spre realizarea unor lucrări cât mai veridice şi mai actuale este calea reliefării a tot ce-i frumos şi înălţător în viaţă, a luptei ascuţite şi dramatice, de cele mai multe ori, dintre nou şi vechi, în ce are ea mai esenţial. Nu sânt partizanul gesturilor mari şi patetice şi nici al falsului eroism, al unei exagerate participări afective la plămădirea şi elaborarea unor lucrări. Cred însă, cu tărie, că o literatură ca a noastră, angajată, pătrunsă de spirit de partid, are nevoie ca de aer de patos, de un patos profund şi convingător, fără de care nu se poate ajunge la o adevărată reliefare artistică a ceea ce este esenţial în realitate. Această reliefare artistică, a esenţialului din viaţă, n-are nevoie de nicio contrafacere, nici de „încruntări” şi nici de „îndulciri”, şi va fi cu atât mai convingătoare, cu cât va fi mai aproape de inima şuvoiului aspru, dar înnoitor, al uriaşelor transformări pe care le trăim. Bronzul n-are nevoie, la urma urmei,

nici de strălucirea facilă şi efemeră a cremei de ciocolată, şi nici de mâzgăliturile posomorâte ale cremei de ghete. Dar de o inimă şi de o mână de artist are nevoie, cu mult înainte de a se cuibări în cutele frunții unui muncitor, pentru care munca a devenit creație ori în gestul de eliberare al țăranului, care a ajuns, datorită revoluției socialiste, din rob al pământului, stăpânul său.

În legătură cu această ultimă problemă, a patosului care trebuie să ne însufleţească în muncă, aş îndrăzni să afirm că mult prea des vorbesc unii confraţi de documentarea şi de „integrarea" documentării în procesul de creație – a se vedea unele din intervențiile tov. Pop Simion[3] în această chestiune – ca şi când, dacă te documentezi conştiincios un anumit număr de zile sau de ani, ți-ai şi realizat lucrarea dorită, fluierând aproape, fără niciun efort de gândire, fără strădania mai mult decât necesară de a domina şi de a sintetiza materialul de viață, pentru a ajunge la o anumită generalizare artistică, pentru a comunica ceva celorlalți oameni. Departe de mine gândul de a nega însemnătatea deosebită şi stringentă a cunoaşterii, a studierii cât mai aprofundate a noilor realități, a transformărilor petrecute în conştiința unui întreg popor într-un răstimp istoric relativ scurt. Ceea ce vreau să relev este necesitatea – obligativitatea, aş zice eu – de a ne preocupa şi mai stăruitor de problemele complexe şi grele ale măiestriei artistice, de contribuția pe care trebuie să ne-o dăm la îmbogățirea fondului de idei al literaturii noastre noi. Partinitatea include şi cere cu şi mai multă ascuțime aportul artistic şi filozofic, dacă nu-i prea pretențios spus, al fiecăruia dintre noi. A ne rezuma la culegerea de fapte din realitate, a spune mereu că eroii sânt printre noi şi că noi nici nu mai avem deci altceva de făcut decât să-i „culegem" şi să-i mutăm în lucrările noastre – înseamnă, de fapt, a nu depăşi în ceea ce scriem nivelul unor simple însăilări literare, ceea ce, în treacăt fie spus, e cam puțin.

[3] Pop Simion (1930-2008), scriitor, jurnalist şi diplomat român. A ocupat şi funcția de vicepreşedinte al Uniunii Scriitorilor din România.

În unele discuții din presa noastră literară sau din cadrul unor ședințe consacrate creației s-a vorbit, adeseori, de transformările survenite în viața satului, insistându-se asupra unor aspecte legate de modernizarea satelor şi de mecanizarea agriculturii, probleme reale şi importante. Totuşi, mie mi se pare că mult prea des se vorbeşte – mai ales în reportaj – de televizoare şi de aparate de radio, de camioane şi de tractoare, în paguba celuilalt aspect, al transformărilor petrecute în conştiința oamenilor, al reliefării noilor relații statornicite la sate. Mecanizarea agriculturii cere, într-adevăr, un alt grad de pregătire; faptul că țăranul are la el acasă, dacă nu un televizor, cel puțin un aparat de radio, îi schimbă fără doar şi poate felul de viață. Şi totuşi, nu acestea sânt, după părerea mea, chestiunile principale, aspectele majore, întrucât, dacă ar fi aşa, ar părea absurde şi de neînțeles frământările țăranilor din anumite țări capitaliste, cum ar fi, de pildă, Franța, unde mecanizarea a atins un grad destul de înalt, fără a duce prin aceasta la rezolvarea contradicțiilor din sânul țărănimii, ba, dimpotrivă, accentuându-le. În cazul nostru, esențiale şi importante mi se par schimbările datorită cărora în viața satelor s-au statornicit alte relații, noi şi înnoitoare, prielnice afirmării celor mai umane înclinații.

– V-am invita să ne oprim, acum, la o problemă care ni se pare deosebit de importantă şi actuală; o problemă a cărei pondere, într-un colocviu despre „eroul contemporan”, trebuie să fie – credem – cu totul deosebită: este vorba despre necesitatea – atât de stringentă – a realizării unor eroi literari pozitivi şi activi, care să ofere modele, să însuflețească în muncă tineretul nostru şi pe toți oamenii muncii...

– Despre această necesitate, a eroului literar, în chipul căruia să fie întruchipate, în modul cel mai pregnant, cele mai înalte calități ale omului nou, a început să se vorbească din ce în ce mai mult în ultimul timp, lucru ce nu poate fi decât salutat şi încurajat, întrucât, în rezolvarea unor probleme de felul acesteia, emulația, crearea unei atmosfere vii şi efervescente poate şi trebuie să joace un rol însemnat. N-ar fi rău, socotesc eu, dacă şi

criticii literari s-ar preocupa mult mai intens de asemenea probleme, dacă ar contribui cu şi mai multă pasiune la crearea atmosferei amintite mai sus. Din păcate, însă, unele discuţii purtate de numeroşii şi talentaţii noştri critici literari se duc nu pe asemenea probleme, ci pe altele, mai puţin însemnate, ajungându-se uneori până la tălmăcirea şi răstălmăcirea unor termeni. În critica noastră s-a discutat atât de mult despre *modalităţi*, de pildă, încât această chestiune spinoasă şi însemnată a fost transformată în unele cazuri într-un fel de ghilotină pentru anumite cărţi sau, dimpotrivă, într-un fel de trambulină pentru alte cărţi, în funcţie de preferinţele strict subiectiviste ale unui critic sau – de ce n-am spune-o? – în funcţie de anumite relaţii mai mult sau mai puţin literare. Avea dreptate tov. Ov.S. Crohmălniceanu când spunea, în cadrul unei discuţii din *Gazeta literară*, că tov. I. Vitner a greşit atunci când a analizat foarte sever romanul *Cuscrii*[4], în timp ce faţă de *Ieşirea din Apocalips*[5] a manifestat mult mai multă îngăduinţă, numai şi numai pentru că Ghilia a încercat în acest al doilea roman al său o altă modalitate artistică, mai nouă, mai modernă. Cred totuşi că tov. Ov.S. Crohmălniceanu n-a reuşit să găsească exemplul cel mai potrivit. Există, după părerea mea, alţi scriitori, şi încă dintre cei stimulaţi şi lăudaţi pe toate drumurile de către tov. Ov.S. Crohmălniceanu – Theodor Mazilu, Radu Cosaşu, Nicolae Ţic –, a căror faimă se datoreşte în bună măsură nu obţinerii unor rezultate deosebite în creaţie, ci încercării şi pipăirii unor „noi" modalităţi artistice. Nu sânt partizanul închistării şi consider şi eu, ca şi alţi confraţi, că înnoirea mijloacelor de exprimare trebuie să constituie o preocupare permanentă pentru orice scriitor. Această preocupare n-are niciun sens, însă, şi devine un joc gratuit şi banal, dacă nu duce la o realizare cât mai pregnantă a conţinutului ideologic şi artistic al unei lucrări.

[4] Este vorba despre romanul lui Alecu Ivan Ghilia, *Cuscrii*, Bucureşti, ESPLA, 1958.

[5] Un alt roman al aceluiaşi Alecu Ivan Ghilia, apărut la Bucureşti, Editura Tineretului, în 1960.

Pornind de la aceste premise, de la rezultatele obținute, de fapt, trebuie apreciată o scriere sau alta, şi nu de la judecarea în abstract, în funcție de preferințele şi de relațiile amintite, a modalității alese. A te întreba, de pildă, cum ar arăta o carte dacă ar fi scrisă nu la persoana întâi, ci la a treia, e ca şi când ți-ai pune problema cum ar arăta, să zicem, o cronică literară scrisă de Dumitru Mircea şi semnată de Ion Lungu şi publicată, bineînțeles, în *Tribuna* din Cluj. Dar să lăsăm criticii să se folosească şi să manevreze în voie diversele modalități artistice şi să ne întoarcem la problemele noastre, dintre care cea mai importantă este deocamdată cea amintită, a eroului pozitiv. Înseşi succesele obținute de literatura noastră de la Eliberare şi până în prezent condiționează stringența acestei necesități, a apariției eroului pozitiv, cu toate calitățile lui din viață. Acest erou se presimte de acum şi va deveni realitate artistică – sânt convins de aceasta – într-un viitor nu prea îndepărtat, evident, nu de la sine şi nu printr-o transpunere mecanică a faptelor în realitate. Este nevoie şi aici, mai ales aici, de acel patos înălțător şi însuflețitor, fără de care nu poate exista o literatură nouă şi revoluționară în tot ce are ea mai prețios.

(*Luceafărul*, anul VI, nr. 18 (129), sâmbătă, 31 august 1963, pag. 3)

SCRIITORUL ŞI ACTUALITATEA – DE VORBĂ CU ION LĂNCRĂNJAN

Timp de câțiva ani, curiozitatea profesioniştilor condeiului a fost întreținută de un calificativ stabilit parcă printr-un consens tacit, că „Ion Lăncrănjan este un scriitor de talent, care scrie un roman de mari proporții".

Cum este acest roman, în ce măsură justifică el aşteptările, ce aduce nou în literatură erau întrebări cărora nici fragmentele publicate, nici afirmațiile celor care citiseră cartea în manuscris nu le puteau răspunde concludent.

Astăzi, *Cordovanii* se înfățişează judecății publicului cititor şi criticii, care sânt solidari în a recunoaşte că ne aflăm în fața unei izbânzi a prozei noastre. Discuțiile purtate în legătură cu această carte nu fac decât să confirme multitudinea de probleme şi virtuțile sale artistice. Este firesc ca Ion Lăncrănjan să se refere la experiența sa artistică cea mai recentă, dobândită cu scrierea *Cordovanilor*.

– Care a fost geneza „Cordovanilor" şi ce fapte de viață v-au stimulat în scrierea acestei cărți?

– Înainte de a răspunde la această întrebare, aş vrea să spun că m-am născut într-un sat din Ardeal, am copilărit acolo şi am cunoscut, de mic, felul de trai al țăranului. N-am luat contact cu satul şi cu problemele lui cu ajutorul cărților – sau, cum ar zice nu ştiu ce critic, pe cale livrescă – şi nici n-am învățat să vorbesc „țărăneşte" din articolele de critică literară. Pe Rebreanu l-am citit după ce am plecat din sat. Dar când am citit am spus, într-adevăr, că toate sânt „ca la noi". La fel s-a întâmplat şi cu Agârbiceanu, şi cu Pavel Dan, mai ales, esențial rămânând, după părerea mea, vechiul fond de impresii, care s-a îmbogățit cu timpul. Fapte cunoscute direct sau indirect au fost destul de multe şi cred că în

asemenea cazuri e greu să precizezi de unde ai luat cutare lucru şi ce tip concret ţi-a servit ca model. Mai potrivit mi se pare să amintesc câteva întâmplări care m-au impresionat mai mult, în raport cu altele. Prin anii '46-'47, de pildă, am cunoscut şi am trăit odată cu el şi poate că mai intens necazurile unui om, care mi-a fost şi mi-a rămas apropiat. Omul, întors de curând din armată, n-a reuşit să-şi croiască rostul său în viaţă, datorită unor certuri iscate, evident, de la pământ, de la avere. Într-o primăvară, a fost bătut cumplit şi, în ce mă priveşte, trebuie să spun că nu voi uita niciodată felul cum arăta el atunci. Era sărbătoare, a doua zi de Paşti, ca şi în roman, şi în sat era joc, la Neia. Mi-a spus cineva ce s-a întâmplat şi când m-am întâlnit pe uliţă cu feciorul care era chipeş şi cam năbădăios, ce e drept, nu l-am mai recunoscut. Era negru tot, din creştet până-n tălpi, din pricina sângelui care i se impregnase în haine, făcându-le mai tari şi mai scorţoase. Imaginea aceasta m-a urmărit mult timp şi poate că ea a căpătat în carte o anumită valoare simbolică – intenţia mea aceasta a fost. Îmi pare rău că unii critici n-au sesizat-o nici măcar ca pe o intenţie. Acesta ar fi un fapt. Ulterior, am cunoscut ceea ce s-a întâmplat într-un sat vecin, unde se săvârşiseră o serie de greşeli care au frânat mişcarea de colectivizare. Am fost în satul respectiv şi am urmărit, în continuare, direct şi indirect evoluţia acestui sat. Şi a altora. Câmpul de observaţie s-a lărgit, vechiului fond de impresii i s-au adăugat altele noi. S-a ivit cu timpul necesitatea unui răspuns, căutarea unei rezolvări a problemelor cunoscute atât de aproape. Şi aceasta nu întâmplător, ci datorită cunoaşterii politicii partidului.

Aşa am şi ajuns, de altfel, să scriu.

La roman am început să lucrez prin anul 1950; pe atunci, „cartea” era concepută altfel, dar era axată exact pe aceleaşi fapte de viaţă. În anul 1954, am scris nuvela *Cordovanii*, ceea ce a devenit apoi, după o muncă de câţiva ani, romanul de astăzi. La baza acestei munci a stat intenţia de a adânci problematica literaturii „ţărăneşti”, de a găsi modalitatea reflectării problema-

ticii „țărăneşti” contemporane specifice perioadei de construire a socialismului.

– Legat de această chestiune, ce obligații credeți că se impun oricărui scriitor de azi, care abordează tematica respectivă?

– Destul de multe, dată fiind bogata tradiție a literaturii cu problematică „țărănească”. Într-un articol publicat în *Luceafărul*[1], în 1960, pe vremea când mai lucram încă la carte, încercam să iau în discuție exact aceeaşi problemă. Semnalam atunci, ca pe o obligație, după ce existau de acum cărți ca *Ion* şi *Morometii*, necesitatea de a adânci tematica respectivă prin analiza cea mai amănunțită a individualismului generat de proprietatea privată, de criza inevitabilă în noile condiții a vechilor concepții, care-şi aveau obârşia în acest gen de proprietate, de falimentul acestor concepții şi de închegarea altora, noi.

Asupra acestor aspecte am încercat să stărui în romanul amintit şi nu numai în capitolul I şi în primul volum, ci în toată cartea, pornind, după cum am arătat, de la o realitate obiectivă şi nu de la legende.

– Cum vedeți conceptul de actualitate? Ce înseamnă, după părerea dumneavoastră, a fi „actual”?

– A fi actual este sinonim, după părerea mea, cu a atinge sau a tinde spre ceea ce este esențial în realitatea noastră nouă. Evident, aceasta nu înseamnă că un anumit scriitor trebuie să epuizeze problematica întregii literaturi. Socotesc, însă, că fiecare scriitor în parte trebuie să tindă spre reflectarea, cu mijloacele sale proprii şi cu ajutorul modalităților ce i se „potrivesc” mai bine, ceea ce este important şi esențial în viață. Uneori, acestei necesități i se suprapune – în ciuda unor succese însemnate şi reale – o anumită „mărunțire” a problematicii actuale. Fuga de anumite şabloane vechi a dus, în unele cazuri, la „găsirea” altor şabloane, mai „nuanțate” şi mai „frumoase”. Vechiului tip de muncitor, care

[1] Este vorba de articolul *Mulțumire*, de Ion Lăncrănjan, publicat în *Luceafărul*, anul III, nr. 22 (57), 15 noiembrie 1960, pag. 8.

vorbea „just” întotdeauna, i s-a suprapus un alt „tip”, complicat şi „nuanţat”, care este mult mai aproape ca tip de figura micului burghez decât de figura reală a muncitorului. Acestea sânt piedici în abordarea tematicii actuale şi ele trebuie să fie depăşite printr-un efort cât mai susţinut şi cu participarea efectivă a unui număr cât mai mare de scriitori. Nu putem realiza o literatură tot îndemnându-ne între noi – „trebuie să facem, tovarăşi!”, „Noi şi istoria, tovarăşi!”, ci din opere în care trebuie să palpite viaţa cea nouă şi adevărată.

– *Ce părere aveţi despre modalităţile practicate de tinerii scriitori şi despre felul cum priveşte critica literară această problemă?*

– Despre modalităţi şi despre felul cum se „folosesc” unii critici de ele, în analizarea unor lucrări, am vorbit nu de mult, tot în *Luceafărul*[2], în cadrul unei discuţii. Altceva n-aş mai adăuga, deşi cred că ar fi câte ceva de adăugat, mai ales în ceea ce priveşte critica. Câteodată, subiectivitatea se manifestă într-un mod cel puţin curios. În unele cazuri, sânt luate anumite aspecte neesenţiale, pozitive sau negative, ale unor lucrări, care sânt apoi absolutizate printr-o explicare şi printr-o „colaborare” directă cu scriitorul. Aş da, printre altele, două exemple. În cazul *Barierei*[3], de pildă, anumite calităţi ale cărţii, reale, dar neesenţiale, după părerea mea, au fost ridicate, cu „colaborarea” directă şi stăruitoare a unor critici, la rangul de calităţi esenţiale, în timp ce în cazul altui roman – al *Povestei de dragoste* – s-a procedat cu totul altfel, de data aceasta absolutizându-se unele slăbiciuni reale, dar neesenţiale pentru cartea respectivă.

---

[2] Este vorba chiar despre intervenţia scriitorului din cadrul colocviului „Eroul contemporan”, reprodusă anterior. Această discuţie se găseşte în *Luceafărul*, anul VI, nr. 18 (129), 31 august 1963, pag. 3.

[3] Este vorba de romanul lui Teodor Mazilu, apărut la Bucureşti, la Editura Tineretului, în 1959.

– Ce părere aveți despre acuzația de „calofilie” ce se aduce unor lucrări?

– Cred că se procedează uneori în acelaşi fel. Dacă o lucrare e scrisă prost şi împiedecat, nu se supără criticii, dar dacă e scrisă mai binişor, imediat apar urechile acestei... observații. Sobrietatea nu trebuie confundată cu sărăcia de limbaj, cu ariditatea. Avea dreptate Eugen Barbu când spunea că, pentru unii, strugurii sânt cam acri şi că de aceea nu le plac.

[Interviu realizat de] **Boris Buzilă**

(*România liberă*, anul XXI, nr. 5894, sâmbătă, 28 septembrie 1963, pag. 2)

MENIREA ÎNNOIRILOR ÎN LITERATURĂ. O REFLECTARE CÂT MAI NUANȚATĂ ŞI MAI PREGNANTĂ A REALITĂȚILOR SOCIALE ŞI UMANE DE LA NOI

Săptămâna aceasta, oaspetele rubricii noastre de interviuri este autorul *Cordovanilor*, prozatorul Ion Lăncrănjan. Subiectul dialogului: contemporaneitate şi modernitate, „tematică majoră", noi experienţe artistice... Publicăm răspunsurile lui Ion Lăncrănjan la întrebările ce i-au fost adresate de redactorul nostru, Boris Buzilă.

– *Sântem cu toţii de acord că există teme majore ale epocii noastre, a căror abordare atribuie cu precădere caracterul autentic-contemporan al literaturii. Care sânt, după părerea dvs., domeniile care ar trebui să reţină cu prioritate atenţia prozatorilor?*

– Domeniile acestea, cum ziceţi dumneavoastră, cred că pot fi reduse prin asociere, prin mutarea problemelor într-un context cât mai real, la unul singur: domeniul conştiinţei, al transformărilor care au avut loc în sufletul contemporanilor noştri, sub ochii noştri, în zilele noastre, transformări şi schimbări iscate de socialism, de revoluţie. Omul acestei epoci se deosebeşte radical de omul epocii anterioare. Problemele pe care şi le pune el sânt altele, mai ales rezolvările. Solicitările şi exigenţele care acţionează asupra lui sânt mai puternice şi mai complexe, cu efecte mult mai profunde decât s-ar putea crede la o primă cercetare. Şi mai dinamice, mai semnificative, întrucât mutaţiile şi schimbările de care am amintit mai sus nu s-au petrecut şi nu se petrec lin, de la sine, în gol, ci în cadrul unei realităţi sociale în continuă mişcare, într-o luptă continuă şi complexă, dintre nou şi vechi, dintre ceea ce a fost nou şi s-a învechit şi ceea ce este într-adevăr

nou. Lupta aceasta, care îmbracă formele cele mai diverse în viața de zi cu zi, iscând frământări, înălțând oamenii pe culmi, pe cei ce şi-au înțeles rolul şi rostul lor în lume, prăbuşindu-i pe alții, pe cei ce nu pot sau nu vor să înțeleagă imperativul vremii, un imperativ dinamic şi constructiv – oferă literaturii şi artei, în genere, posibilități nelimitate de inspirație, prilejul de a realiza opere durabile. Lucrul cel mai de seamă pentru un scriitor şi pentru orice om de artă e să cunoască bine, în profunzime, aceste realități, să releve sensurile lor adevărate, să nu se sperie de complicații şi de greutăți, să nu se încânte, să nu înnegrească lucrurile, dar nici să nu toarne parfum peste ele – să fie deci un om înflăcărat, dar şi lucid, bun, dar şi aspru, să fie sincer cu sine însuşi şi cu ceilalți toți, cu oamenii pentru care scrie, presupunând că are acel dar fundamental – talentul –, fără de care nu se poate realiza nimic, oricâtă strădanie se depune.

– Se vorbeşte mult despre caracterul modern al literaturii, în genere şi al prozei în special. Întrebarea se adresează nu teoreticianului, ci prozatorului care scrie efectiv literatură; care socotiți că sânt condițiile pentru ca un scriitor să fie considerat modern?

– Nu se pot da rețete nici într-un sens şi nici într-altul, secretul aparținând fiecărui scriitor în parte, deci şi celui care a ajuns să fie „amodern", cât şi celui ce e „modern", într-adevăr. Pentru mine, a fi modern în adevăratul înțeles al cuvântului înseamnă a fi contemporan şi actual. Nu-mi inspiră prea multă încredere un scriitor care se vrea modern cu orice preț, care scrie numai ca să „inoveze" literatura.

Experiențele artistice sânt necesare, dar dacă opera unui scriitor se constituie numai din „experiențe", ea rămâne limitată ca semnificație şi ca putere de influențare, ceea ce cred că e mai mult decât o deficiență. În orice caz, pe cititor nu-l interesează decât lucrările „finite" – înțelegând prin finit generalizările şi sintezele, care îi relevă sensurile adânci şi noi pentru el, ale realităților pe care le-a trăit şi le trăieşte. Evident, părerile pot să difere, aici, ca

şi în alte probleme, şi discuţiile sânt mai mult decât necesare. Asemenea discuţii, legate de inovarea şi revoluţionarea literaturii, au avut loc şi în alte perioade şi, dacă aş voi să fiu puţin maliţios, ar trebui să spun că aproape întotdeauna au fost scriitori care au „revoluţionat" literatura prin vorbă şi printr-o agitaţie de suprafaţă, fără efect, în vreme ce alţii au revoluţionat-o prin fapte, prin lucrări literare. Asta nu înseamnă că sânt partizanul închistărilor. Dimpotrivă, încerc să fiu partizanul înnoirilor de conţinut, al inovaţiilor care sânt menite să ducă la o reflectare cât mai nuanţată şi mai pregnantă a realităţilor sociale şi umane de la noi. Inovaţiile şi primenirile de conţinut şi de formă nu se realizează prin declaraţii programatice, mai mult sau mai puţin patetice, ci printr-o frământare efectivă, sinceră şi de durată, prin căutarea asiduă, a ceea ce este într-adevăr nou, a ceea ce-ţi uşurează „descărcarea" de impresiile şi de cunoştinţele care îşi cer dreptul la viaţă. Scriitorul, inovator de profesie, nici nu-i scriitor. Mai mult, chiar, aş spune că, prin portiţa aceasta, a inovării şi modernizării literaturii, au ajuns scriitori oameni care n-ar fi ajuns la situaţia aceasta, niciodată, dacă n-ar fi „inovat" mereu, introducând absurdul în literatură sau ducând literatura spre absurd. E adevărat că şi „extrema" cealaltă îşi are faliţii săi, dar aceştia sânt puţini şi se văd uşor, fiindcă nu se pitesc după pseudosimboluri.

Apropierea care se face între marile cuceriri ştiinţifice şi tehnice şi dezvoltarea literaturii, – fie şi numai pentru faptul că literatura se dezvoltă altfel, pe baza altor legi, mai complexe – este de multe ori artificială. A spune mereu: „În epoca zborurilor cosmice şi a cuceririlor ştiinţifice celor mai de seamă, nu se mai poate scrie cum se scria înainte..." etc., etc. – înseamnă a nu-ţi înţelege epoca în ce are ea esenţial, pentru noi în special, pentru lumea noastră socialistă, întrucât există şi aici o deosebire, mai mult decât importantă. Într-adevăr, în epoca aceasta a noastră nu se mai poate scrie cum se scria în 1848 – dar nici cum se va scrie în anul 2048 nu se poate scrie, hotărâtoare rămânând în ultima analiză măsura în care ai reuşit să-ţi surprinzi epoca în scris, în

literatura pe care o faci cu toate contradicțiile sale, cu ineditul şi cu specificul său.

Tendința de a imita, pe de altă parte, mi se pare la fel de nepotrivită, indiferent de proveniența modelor. Imitația, ca atare, coboară nivelul literaturii, o subțiază, o devitalizează. Asta pentru că o îndepărtează de izvorul ei principal, de viață, de realitățile noastre noi, care au un anumit specific. Transplantarea unor modalități artistice, fără discernământ, poate duce la rezultate cu totul şi cu totul nedorite, la estomparea sau modelarea realităților noastre după chipul şi asemănarea procedeelor şi modalităților acestora de împrumut. Diversitatea de stiluri, cerută imperios de reflectarea în literatură a unor realități atât de bogate şi de complexe, cum sânt realitățile noastre – a căror direcție de dezvoltare este atât de pozitivă –, presupune o preluare critică, o subordonare a tuturor influențelor şi a tuturor învățămintelor scopului principal: realizarea unor lucrări de valoare, din care să nu lipsească nici specificul național, felul cum s-a despărțit şi se desparte de trecut poporul nostru, felul cum îşi construieşte el viitorul şi nici ideile mari ale revoluției noastre socialiste, al cărui scop fundamental a fost şi rămâne construirea unei lumi noi, a unei umanități noi.

Primitivismul e frate bun cu imitația şi cu pastişa. El începe exact de acolo de unde sfârşeşte arta şi poate îmbrăca, după părerea mea, haine vechi şi cunoscute, după cum poate îmbrăca şi haine mai noi. În primul caz, el ține de schematismul cel mai strident, iar al doilea de schematismul cel mai „nou" şi mai „nuanțat", în cadrul căruia sărăcia de idei a autorilor şi pustiul sufletesc al eroilor sânt înlocuite cu fel de fel de „complexități", mai mult sau mai puțin făcute. Poate că ar fi necesară şi aici o precizare, întrucât unii critici literari, cărora nu le-au fost şi nu le sânt pe plac decât eroi cețoşi, confundă – din interes sau fiindcă sânt incapabili să înțeleagă anumite realități – vigoarea şi complexitatea, dârzenia şi frumusețea, optimismul şi dragostea de viață a poporului nostru cu primitivismul, ceea ce e mai mult decât eronat, e deformator.

– Cum apreciați evoluția și perspectivele celei mai tinere „promoții" de tinere talente?

– Există, într-adevăr, o afluență a tinerelor talente, fapt pozitiv și semnificativ, întrucât vigoarea unei literaturi poate fi apreciată și după această afluență. Perspectivele acestor tineri sânt dintre cele mai bune, dată fiind existența talentului în majoritatea cazurilor, dată fiind dorința lor sinceră de a realiza lucruri deosebite. O respingere în bloc a lucrărilor scrise de cel mai tânăr contingent de prozatori, cum îi numește critica noastră, căreia i-a plăcut și îi place să împartă scriitorii pe „căprării", nu mi se pare potrivită. Dar și o încurajare în bloc, fără o analiză obiectivă și competentă, ar fi nepotrivită, întrucât „experiențele" și imitațiile se fac simțite în unele din scrierile acestor prozatori. N-aș vrea să vin cu sfaturi, mai ales că mă consider și eu prozator tânăr, dar mi se pare că problema cea mai de seamă, hotărâtoare pentru dezvoltarea viitoare a tinerilor scriitori, o constituie apropierea de realitățile socialiste de la noi și aprofundarea acestor realități. Și poate că și o fugă de mode, de mode și de modișoare, de imitație.

– După romanul „Cordovanii" veți fi prezent, pe cât se pare, în librării cu un volum de schițe.[1] *Putem intui în această traiectorie de la romanul-fluviu la schiță o experiență artistică interesantă. Vă propun să vă opriți puțin la ea.*

– Nu știu cât este de interesantă experiența pe care o fac acum și nici nu m-am preocupat de ea, în acest sens. Schițele de care ați amintit nici nu sânt schițe, este vorba de o serie de însemnări, portrete, de întâmplări „smulse" de-a dreptul din viață, cu scopul de a le contrapune unor scrieri care m-au nemulțumit prin atemporalitatea și imponderabilitatea în care plutesc. De aceea, am și rămas la stadiul de „document" viu și direct, cu toate că n-am fost și nu sânt partizanul „copierii" realităților. Dar nu aceasta mi-a fost preocuparea și „experiența" principală. În această pe-

[1] Probabil se face referire la volumul *Fragmentarium*, publicat însă la 4 ani distanță de la data acordării interviului. *Fragmentarium* este un volum de publicistică, apărut la București, Editura Tineretului, 1969.

rioadă – mă refer la timpul care s-a scurs de la apariția *Cordovanilor* –, am pregătit o nouă ediție a romanului amintit, am scris câteva nuvele şi le-am revăzut pe cele mai vechi, în vederea alcătuirii unui volum. Totodată, m-am pregătit, prin schițări şi prin însemnări amănunțite, pentru scrierea unui roman de actualitate – *Au fost cincisprezece*[2] –, dar să lăsăm planurile să se realizeze, să nu le tulburăm prin prea multe explicații...

[Interviu realizat de] **Boris Buzilă**

(*România liberă*, anul XXIII, nr. 6408, duminică, 23 mai 1965, pag. 2)

[2] Romanul nu a apărut sau cel puțin nu a apărut sub acest nume.

SINE IRA ET STUDIO

Clasica ceartă a cuvintelor, tradițională în toate literaturile, s-a manifestat nu de mult şi la noi, cu un temperament ce probează, în fond, pasiunea pe care scriitorii noştri o pun în profesia lor.

Un scriitor adevărat se situează întotdeauna pe poziția cea mai anevoioasă. Poporul care i-a dat talentul nu-l recunoaşte decât ca purtător grav al propriilor sale năzuinți de a se afirma, şi artisticeşte, până la treapta cea mai de sus a conştiinței de sine. Verva, ironia, zeflemeaua se duc. Ce rămâne în arta nobilă a scrisului e miezul ei de combustiune îndărătnică şi intensă, cu pâlpâiri neliniştite ori voioase, cum este esența luminii.

Pornind de la această premisă ştiută, singura, cred, de răspundere constructivă în cultură, angajez dialogul de față cu prozatorul Ion Lăncrănjan.

– Într-un cerc de scriitori, un inginer tânăr, amator de literatură, propunea, în spiritul experienței şi preocupărilor lui, un subiect de roman. Tema ar fi fost aceasta: în zilele noastre, într-o uzină modernă, perfect utilată, în ciuda excelentelor condiții de lucru create, treaba nu merge bine. O anumită lipsă de „obişnuință" cu ritmul şi cu rigoarea pe care le solicită mânuirea agregatelor mecanice, foarte pretențioase, determină, hai să spunem, un fel de „contratimp psihologic". Oamenii sânt dominați de o „necunoscută", se împiedică de un neajuns. E vorba nu de incapacitate, cât de însuşirea cu eforturi comune a unui ritm de producție nou, neintrat în reflex. Aceasta se răsfrânge în conştiință, are consecințe în viața particulară a celor în cauză. Căutând să explice acest contratimp, tânărul inginer vorbea de un anumit trac, ce trebuie învins, la fel ca sfiala pe care

o ai la început, când ți se încredințează o răspundere excepțională. Ar fi un subiect de roman?

– Poate, nu-mi dau seama numaidecât. Un subiect de roman sau de nuvelă. E vorba, în fond, de o situație nouă, de un conflict actual, specific epocii noastre. Dacă aș scrie un asemenea roman, n-aș rămâne la sugestia tânărului inginer, interesantă fără doar și poate, dar cam limitată. O asemenea situație nu se caracterizează în primul rând printr-un contratimp psihologic, printr-o dominare a oamenilor de către o „necunoscută", ci printr-o nouă cerință socială și etică, printr-o exigență sporită atât în ce privește pregătirea profesională, cât și în ce privește conduita fiecărui muncitor și inginer din fabrica respectivă. Vreau să spun că dezvoltarea economiei și a industriei pune sarcini din ce în ce mai complexe în fața fiecărui om al muncii, indiferent de locul pe care îl ocupă în procesul de producție. Și că preponderente sânt, în ultimă analiză, relațiile dintre oameni și nu tehnica. Sigur că există o determinare și o împletire între aceste două lucruri. Dar nu acestea mi se par a fi esențiale. Voi spune, ca să fiu și mai clar, că în viața satului românesc ar fi avut oricum loc, cu timpul, o anumită „civilizare". De aceea, nici nu-mi plac reportajele în care sânt enumerate aparatele de radio, televizoarele, bicicletele și tricicletele dintr-un sat sau altul. Lucrurile acestea există, fără îndoială. Totuși, nu le socotesc esențiale și reprezentative. Esențiale și reprezentative mi se par, și în acest caz, relațiile noi dintre oameni, felul cum au fost rezolvate problemele vechi și încâlcite ale acestei mari și urgisite categorii sociale, care a fost țărănimea. Subliniez această deosebire realizată de revoluția socialistă prin schimbarea raporturilor dintre oameni, prin punerea lor pe baza unei adevărate dreptăți sociale, întrucât acest fapt a adus după sine, cum era și firesc, declanșarea unei mari și impresionante energii creatoare ale unui întreg popor ținut până nu de mult în umbră, considerat de unii ca fiind bun numai să răscolească și să muncească pământul. Rămânerile în urmă ale unui colectiv de muncă sau ale unui singur om nu cred că sânt generate de sfială și

de uimire – cum spunea tânărul inginer –, ci de cauze mult mai adânci, subiective cel mai adesea, dar şi obiective, în sensul că dezvoltarea societăţii pune în faţa tuturor, aşa cum arătam mai înainte, sarcini noi, probleme mai grele şi mai complexe. Şi oamenii – muncitori sau ţărani, activişti sau profesori – le abordează în chip felurit, după pregătirea pe care o au şi după nivelul de înţelegere la care au ajuns. Tipul de specialist apolitic, situat undeva în afara problemelor sociale ale timpului, mi se pare a fi din ce în ce mai rar. Şi asta pentru că ideile fundamentale ale politicii duse de partid au devenit un bun comun, au pătruns adânc în mase şi poate că de aceea – nu poate, ci sigur că de aceea – există atâtea dezvăluiri de inteligenţă şi de talent, de o mare frumuseţe etică. Există însă şi rămâneri în urmă, depăşiri care generează frământări şi conflicte. Există oameni care nu mai pot face faţă la un moment dat sarcinilor pe care le au. Şi care se chircesc şi se înrăiesc, dacă n-au tăria să recunoască acest lucru. Mă preocupă de mult timp acest fenomen, involuţia în care intră anumiţi oameni atunci când sânt depăşiţi de viaţă, de dezvoltarea la care au pus şi ei umărul; am şi schiţat undeva o asemenea involuţie, a unui oarecare Abel D., intenţionând să revin asupra ei. În afară de aceasta, nu trebuie să uităm că în societatea noastră mai există şi carierişti şi demagogi, aventurieri şi şarlatani, fel de fel de neguţători de idei şi de sentimente. Şi că până şi ei se transformă, îşi perfecţionează metodele de lucru mai repede uneori decât şi le perfecţionează cei care duc greul, cei mulţi şi buni, oamenii adevăraţi. Şi duşmani poate că mai există, rămăşiţe ale fostelor clase dominante. Cred că tabloul societăţii noi din România – dinamice şi sănătoase, aducătoare de înnoiri şi de primeniri nenumărate, impresionante! – este mult mai bogat şi mai complex decât imaginea pe care a căpătat-o până acum în literatură.

– Tânărul nostru inginer (te rog să mă crezi că nu e deloc imaginar), amator de romane „care pun probleme”, mai făcea observaţia că acelaşi „trac” îl încearcă probabil şi prozatorul în faţa complexei realităţi sociale a vremii noastre. E oare aici

concentrarea atentă, îndelungă, plină de răspundere, în faţa unui fenomen de care îţi dai seama că nu poate fi înfăţişat oricum şi care cere o artă de mare intensitate?

– Da, dar rămânerile în urmă ale literaturii, în măsura în care există, nu cred că se justifică prin această concentrare. Şi nici prin tracul amintit. Cauzele sânt mai adânci şi mai complexe, sânt subiective şi ţin de felul cum au abordat scriitorii – cum n-au abordat, mai bine zis – problemele reale ale actualităţii, repet: reale şi nu închipuite, transplantate de pe alte meridiane, aduse din condei, false şi falsificatoare. E vorba şi de concentrare, desigur, dar nici concentrarea nu-i bună, mai ales dacă se prelungeşte. De trac nici nu mai vorbesc. Mai mult chiar, cred că un scriitor, oricât ar fi de talentat şi de bine intenţionat, se pierde pe drum dacă se leagănă prea mult între aceste două coordonate, între concentrare şi trac. Există, după cât se pare şi în literatură, printre scriitori adică, rămâneri în urmă, depăşiri şi involuţii.

– În presa literară au fost exprimate diverse opinii în legătură cu modalităţile prozei noastre. „Fără mânie şi părtinire”, ce crezi despre opoziţia lirism – proză obiectivă?

– Nici nu-i vorba de o opoziţie, de fapt. E vorba – o spun, dacă îmi dai voie, fără mânie şi fără părtinire, dar cu o francheţe de care nu cred că mă voi despărţi niciodată – de răbufnirea unui subiectivism, cel puţin exagerat. Tovarăşul Marin Preda, fiindcă domnia-sa a fost în ultima vreme cel mai neîmpăcat adversar al lirismului în proză, susţine că proza noastră nu poate să progreseze din pricina acestui lirism. Înfocarea cu care au fost abordate lucrurile de către tovarăşul Marin Preda, îndeosebi într-un articol publicat în *Contemporanul*[1], este izvorâtă, după părerea mea, dintr-un exclusivism de neînţeles, nepotrivit cu perioada actuală de dezvoltare a literaturii, când diversitatea de stiluri a devenit un bun câştigat al tuturor scriitorilor. Şi o condiţie a dezvoltării

[1] Marin Preda, *Problematica umană veritabilă şi făcătorii de cuvinte*, în *Contemporanul*, nr. 40 (990), 1 octombrie 1965, pag. 3.

literaturii. Evident, discuțiile şi chiar încrucişările de spade sânt mai mult decât necesare, în aceste condiții. Dar când o opinie nu se sprijină decât pe dorința unui scriitor de a-şi impune propria sa modalitate de creație – care devine astfel singura modalitate bună şi potrivită pentru reflectarea cât mai nuanțată şi mai pregnantă a realităților noi – ea nu mai contează, ca o opinie estetică, menită să fie luată ca atare în discuție, ci ca o manifestare întristătoare, de exclusivism.

Fiecare scriitor este înclinat să-şi teoretizeze propria sa modalitate de creație, care e superioară, din punctul său de vedere, celorlalte modalități. Cred, totuşi, că de aici şi până la protestele din *Contemporanul*[2] – de o coloratură cam joasă, într-adevăr – e o distanță. Exclusivismul şi intoleranța au limitele lor. Şi dacă sânt depăşite şi aceste limite, înseamnă că ne aflăm în fața unei supărări de moment ori în fața unui impas de creație, nu ştiu. Ceea ce ştiu este că tovarăşul Marin Preda a făcut cu mult mai mult pentru dezvoltarea prozei contemporane în 1952, când a publicat nuvela *Desfăşurarea*, şi în 1956, când a publicat romanul *Moromeții*, – decât face acum prin interviurile şi prin articolele pe care i le-a publicat revista *Contemporanul*. Atunci, cărțile pe care le-a scris şi le-a publicat au stârnit o efervescență reală în rândurile scriitorilor, au îndemnat la mai multă exigență, la o preocupare mai stăruitoare pentru scris, a tuturor prozatorilor. Protestele la care recurge de la un timp stârnesc, în schimb, nedumerire.

Aş mai adăuga, dacă-mi dai voie, că sânt mândru de generația din care fac parte şi că scriu, parcă, cu mai multă încredere dacă îi simt lângă umărul meu pe Dumitru Radu Popescu şi pe Ştefan Bănulescu. Şi pe Fănuş Neagu şi pe Vasile Rebreanu şi pe Nicolae Țic. Şi pe Alecu Ivan Ghilia şi pe Nicolae Velea – nemaivorbind de prozatori ca Eugen Barbu, Remus Luca, Laurențiu Fulga şi Ştefan Luca. E drept că aceşti scriitori, şi alții pe care nu

[2] E vorba de protestele lui Marin Preda, din articolul indicat mai sus.

i-am mai pomenit, scriu în felul lor, fiecare în parte şi că se mai lasă furaţi şi de lirism, dar mie îmi plac în ce au ei mai bun.

– *Există o relaţie între profilul etic al scriitorului şi literatura pe care o realizează? Admirând puterea de naraţie din nuvela „Hagi Murat”, Thomas Mann remarca, într-o scrisoare particulară: „Oricâte premii mondiale mi-ar oferi academiile pentru faptele mele, – atâta mai ştiu şi eu, ce este mare şi ce este în cel mai bun caz mijlociu. Să stăm frumos şi micuţi unii lângă alţii, şi să privim în sus”.*

– Da, Thomas Mann aducea astfel un impresionant omagiu lui Tolstoi, acestui Dumnezeu al prozei mondiale. Şi o făcea evident, cu pioşenie, aşa cum nu putea să o facă decât un scriitor mare. Şi un om mare. De aceea aş şi îndrăzni să spun că există o relaţie strânsă între profilul unui scriitor – din care modestia nu ar trebui să lipsească – şi literatura pe care o scrie, o condiţionare strânsă. Un scriitor mare trebuie, după socotinţa mea, să fie şi un om mare, să fie lucid şi generos, capabil de dăruiri totale, să se poată substitui oricând problemelor personale şi mărunte, să tindă în permanenţă spre o perfecţionare reală şi profundă a propriei sale personalităţi şi a altora, implicit. Nu pot, de pildă, să mi-l închipui pe Eminescu ţinându-se de fel de fel de coterii. Nici pe Bălcescu nu mi-l pot închipui într-o asemenea postură. Nici pe Mihail Sadoveanu. Nici pe Rebreanu, şi nici pe Blaga. Aceste exemple şi altele, multe, ar trebui să ne pună pe gânduri pe toţi, întrucât preocupările şi frământările în care ne lăsăm târâţi uneori n-au nimic de-a face cu literatura, ne ţin pe loc, ceea ce e grav, într-adevăr, dacă nu chiar foarte grav; dezvoltarea literaturii, dezvoltarea întregii noastre societăţi cere şi de la scriitori, ca şi de la ceilalţi oameni ai muncii, o înţelegere mai aplicată a noilor realităţi, o conştiinţă cetăţenească mai înaltă.

[Interviu realizat de] **Constantin Ţoiu**

(*Gazeta literară*, anul XIII, Nr. 52 (685), joi, 23 decembrie 1965, pag. 3, cu fotografie)

CREAȚIE ŞI ACTUALITATE

În cadrul rubricii „Creație şi actualitate”, ne răspunde astăzi prozatorul Ion Lăncrănjan.

– Ne amintim că acum mai bine de un deceniu am fost printre lectorii primelor capitole din „Cordovanii”. Astăzi, această trilogie, în care găsim substanța proprie a epicii dumneavoastră, a fost asimilată literaturii noastre noi şi – dacă ne dați voie – încercăm satisfacția că am manifestat încă de la început o substituire sufletească şi o simpatie. Vreți să ne vorbiți despre „primii paşi” în literatură, arătând cum v-ați format ca scriitor?

– Am oroare de mărturisiri şi am zâmbit şi nu m-am simțit bine, când mi-am dat seama că am alunecat pe această pantă. Sau când i-am văzut pe alții alunecând, fiecare în felul său, îndoiți de o falsă umilință, unii, năuciți de propria lor suficiență ori de cicălelile nevestelor, alții. Ba câte unul vine şi pune piciorul în prag şi se uită în jur cu o privire obraznică, dar cam tulbure, nici de cioară şi nici de vultur. Omului i se pare că stă pe o culme şi nu mai vede pe nimeni şi-abia dacă se îndură să discute cu marii corifei, cu Dostoievski, cu Tolstoi şi cu Thomas Mann, bătându-se pe burtă cu eternitatea cu o aroganță care îl catapultează în neființă. Cum se zice, fiecare pasăre pre limba ei piere. Să-i lăsăm însă în pace pe cei mari şi să ne întoarcem la ceea ce vă interesează pe dumneavoastră, la „primii paşi” – despre care nu cred că e cazul şi timpul să vorbesc – la piedicile pe care le-am întâmpinat în perioada de formare – în treacăt fie spus, un scriitor, dacă e viu şi dacă n-a atins culmile gloriei şi ale anchilozării, se formează în permanență, toată viața – la dogmatism şi la celelalte „isme”, destul de frecvente în viața noastră literară într-o anumită perioadă. Lucrurile acestea țin, desigur, de trecut, de istorie, şi nici nu-mi propun să le analizez acum şi aici. Aş vrea doar să arăt, pornind de

la această situație, depășită, sper, pentru totdeauna, că formarea şi afirmarea unui scriitor – ca şi dezvoltarea literaturii, în ansamblu – este un fenomen viu şi complex, care cunoaşte fluxul şi refluxul, tăcerile şi acumulările, scufundările în adânc şi înălțările inevitabile, pe noi şi noi culmi. Există, se înțelege de la sine, şi o limită a greutăților, subiective sau obiective, pe care le poate întâmpina un scriitor sau o literatură întreagă, un punct peste care nu se poate trece decât cu riscul unor arderi ireparabile şi incalculabile, fiindcă aici, mai mult decât în orice domeniu, „pierderile" nu pot fi nici recuperate şi nici calculate nu pot fi, nici măcar cu ajutorul ciberneticii. Ceea ce n-a scris un scriitor sau ceea ce n-a dat la iveală o literatură întreagă, într-un anumit moment de dezvoltare, nerepetabil, nu va mai scrie şi nu va mai da nimeni la iveală, niciodată. Pe Nicolae Labiş, de pildă, pe acest albatros al poeziei revoluționare româneşti, nu-l mai poate pune nimeni în picioare şi nici cărțile pe care le-ar fi scris el nu le va mai scrie nimeni, niciodată. De aceea, cred că ar fi bine să ne prețuim mai mult talentele pe care le avem. Şi să le prețuim, dacă se poate – şi cred că se poate! – astăzi, nu mâine.

În ce mă priveşte, dacă îmi îngăduiți o mărturisire, una singură, aş vrea să spun că greutățile pe care le-am întâmpinat în perioada afirmării – fiindcă au fost destule, cu duiumul, acuzații şi denigrări, tălmăciri şi răstălmăciri – mi-au folosit; într-un fel, m-au ajutat să nu mă grăbesc, să-mi limpezesc imaginea lumii pe care vreau să o creez, să gândesc mai mult şi să-i respect mai mult pe cei din jur – şi să-i ajut, dacă se poate, să nu las pe nimeni să treacă peste punctul limită, dincolo de care, indiferent dacă mori sau trăieşti, nu mai e nici cald şi nici frig...

– Sânteți, într-un fel, în actualitatea literară prin apariția ediției a II-a a „Cordovanilor"[1]*, pe care, pare-ni-se, ați restructurat-o. Oare v-ați gândit că înțelegerea unei opere*

[1] Ion Lăncrănjan, *Cordovanii*. Ediția a II-a, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1967.

depinde şi de tălmăcirea ei în termenii epocii? În acest sens, din punct de vedere psihologic, unele personaje ale dvs. şi-au câştigat autonomia?

– Nu-mi dau seama în ce măsură şi-au „câştigat" sau nu „autonomia" unele dintre personajele mele. Şi nici nu voiesc să mă pronunț asupra acestui lucru, să intru într-un sector învecinat, în domeniul atât de zbuciumat şi de frământat al criticii literare. Mi-e teamă, drept să spun, fiindcă în acest domeniu se aud de la un timp numai zăngăte de paloşe, sunete dogite de coifuri şi de scuturi, strigăte triumfătoare, de victorie, prăbuşiri de citadele şi înălțări de noi cetăți – era să zic biserici şi bisericuțe – demascări şi autodemascări, ca într-un biet bâlci al deşertăciunii, unde se trece fără milă peste adevăr şi peste obiectivitate. Imaginea aceasta poate că e puțin cam exagerată, dar numai puțin, socotesc eu, cu riscul de a fi, la rându-mi, subiectiv.

Cât priveşte personajele literare, ce să spun, ele îşi au, ca şi cărțile, propria lor soartă, care poate fi bună sau rea, depinde, de la caz la caz, de situația celui care le-a dat drumul în lume. Dacă autorul lor, cel ce le-a plăsmuit, are o situație bună în literatură, dacă e arogant cu scop sau umil din interes, dacă are relații înalte, cu anumite cercuri literare, estetizante şi supercompetente, răzlețe, dar foarte active, rămăşițe ale unui anumit fel de a fi, străin de spiritul fundamental al vremii noastre – atunci câştigarea certificatului de autenticitate şi de perenitate pentru personajele unor „opere" literare, fie ele prost scrise, sărace în idei sau de-a dreptul scabroase, este asigurată cu brio şi pentru veşnicie. Şi istoria merge înainte şi se cam repetă, cu toate că unele dintre marile dispute de ieri – dau un singur exemplu: descoperirea şi apărarea exacerbată a unui biet romanel cum a fost *Bariera*[2] – par astăzi de domeniul fantasticului.

[2] Este vorba de romanul lui Teodor Mazilu, apărut la Bucureşti, Editura Tineretului, în 1959.

În sfârşit, în ce priveşte ediția a II-a a *Cordovanilor*, aş vrea să spun că abia acum – şi poate că asta se referă şi la „autonomia” personajelor – romanul acesta, cu o soartă dintre cele mai interesante, a atins forma dorită la începuturi. Cartea este aceeaşi, are în centrul său acelaşi conflict şi cam aceiaşi eroi, sensul ei fundamental fiind de asemenea acelaşi: al destrămării unei lumi şi al înjghebării altei lumi, noi. De aceea am şi căutat, mai stăruitor decât rândul trecut – timpul mi-a fost mai prielnic de data aceasta – să captez cât mai mult din această schimbare, din această desfacere, pe care am asemuit-o cu pornirea gheţurilor, când se desprimăvărează, când se desparte uscatul de ape. De altfel, aşa a fost gândit de la început acest roman, sub semnul desprimăvărării, al dezgheţului, al unui dezgheţ din care nu putea să lipsească amărăciunea şi scrâşnetul, scăpărările şi foşnirile luminii – ale unei lumini noi şi crude încă –, clipocirea întunecimii şi opintelile oricărui început de drum.

– Duiliu Zamfirescu susţinea odinioară că ţăranul, ca „fiinţă morală elementară”, nu poate fi obiect de prezentare individuală în literatură, acuzându-l pe Caragiale că ar fi creat în „Năpasta” o fiinţă isterică. El pleda pentru metoda prezentării ţăranilor ca „mase colective”. După experienţa dvs. cu „Cordovanii”, oare felul de a pune astfel problema mai e actual?

– Răspunsul la această întrebare – despre modesta-mi „experienţă” aş vrea să vorbesc pe urmă – l-a dat însăşi dezvoltarea ulterioară a literaturii, cu toate că disputa a continuat. Este cunoscut în acest sens, şi tocmai de aceea nici nu-l mai reproduc, răspunsul dat de George Călinescu lui Camil Petrescu referitor cam la aceeaşi problemă, a complexităţii, în fond, a capacităţii sau incapacităţii omului din popor, a ţăranului, în cazul nostru, de a trăi mari drame. Cu toate acestea, prejudecata – fiindcă e vorba de o prejudecată – s-a menţinut, modificându-se câte puţin, devenind parcă mai virulentă. Se confundă şi astăzi, mai mult, poate, decât ieri-alaltăieri, vigoarea unor eroi cu lipsa de complexitate, cu incapacitatea amintită, de a trăi, pe plan artistic, drame sau chiar

tragedii. În spatele acestei prejudecăți – teoretizată în fel și chip – se află o anumită concepție tipic mic-burgheză, îndătinată și înrădăcinată, în virtutea căreia numai omul care a crescut la umbră – omul-vierme sau omul-limbric – poate poseda sensibilitate și inteligență, poate trăi dramele mari ale lumii. Nu contest acestui om acest drept și această capacitate, dar contest dreptul unora de a subestima valori psihologice esențiale, ținând, în ultimă analiză, de ceea ce se cheamă specific național. În fond, noi am fost și sântem un popor solar, am iubit viața din timpurile cele mai străvechi, dar am știut să înfruntăm și moartea, cu acea gravitate și solemnitate – prezentă în multe din baladele noastre – pe care nu o întâlnim decât în marile tragedii antice. Această atitudine, această trăsătură psihologică distinctă este trăsătură prezentă, într-un fel sau altul, în cele mai bune lucrări ale prozei noastre clasice și contemporane. Aș aminti aici, în primul rând, pe *Ion* al lui Rebreanu. Astăzi, la aproape cincizeci de ani de la apariția acestui roman, este evident pentru toată lumea că Ion este un erou complex, de o complexitate conținută, însă, intrinsecă, prezentă în tot ce face și zice, în fiecare gest. El își trăiește drama la „nivelul" său, se preocupă de niște lucruri mărunte, dar nu e ceea ce a fost numit, în chip cu totul și cu totul eronat, „un animal plin de candoare". Aprecierea aceasta nu mai stă de mult în picioare, cu toate că a fost făcută de George Călinescu, de un foarte mare scriitor, care avea dreptul, tocmai de aceea, să mai și greșească. Dar a fost preluată și „dezvoltată" și ea, de către unii „esteticieni" și „critici" literari contemporani, după opinia cărora Ion a devenit, rând pe rând, chiabur, odios sau făptură atavică, un posedat oarecare, un ins dominat de instincte etc., etc. E de prisos, cred, să mai combați astăzi asemenea „aprecieri" critice. Ar fi doar de adăugat, în raport cu George Călinescu, că ceea ce li se îngăduie leilor nu li se permite dulăilor.

Revenind la problemă, trebuie spus că mai există, în afara acestei demonstrații imbatabile în liniile ei principiale, acea reflexivitate unică – împletită cu un lirism reținut și cu o observație

acută şi profundă – prezentă în opera lui Pavel Dan, a acestui prozator neîntrecut, stins la o vârstă când alţii nici nu s-au adunat încă laolaltă. Asta fără a mai aminti – şi fără a diminua cu nimic – câştigurile şi înnoirile aduse şi în acest domeniu de proza actuală.

În ce priveşte propria-mi experienţă, limitativă deocamdată, aş vrea să spun că am dorit să-i confer eroului principal din *Cordovanii* o anumită dimensiune, monumentală, direct proporţională cu rădăcinile pe care le are împlântate în solul din care a fost plămădit. În acelaşi timp, însă, am fost preocupat de „banalitatea" eroului, de aderenţa sa la solul amintit. Aceste două dimensiuni se exclud numai în aparenţă, fiindcă, în realitate, ele se pot împăca perfect, în cadrul unei anumite imagini artistice. Un ţăran poate să mediteze asupra rosturilor pe care le are omul în lume la fel de bine ca şi Hamlet, chiar dacă nu ţine în mână ţeasta lui Yorick, ci un banal bulgăre de pământ. Am dorit, pe parcursul elaborării romanului, să surprind această capacitate, de meditare, de cernere şi de discernere a unor lucruri mari, privind soarta omului şi soarta ţărănimii în epoca actuală, fiindcă la noi, datorită unor situaţii cunoscute, ţăranul s-a confundat până nu demult cu omul, în sensul cel mai deplin şi mai complex al cuvântului. De aceea am şi optat pentru modalitatea cunoscută – scriind romanul la persoana întâia –, pentru a privi lucrurile dinăuntru, pentru a le cerceta cât mai îndeaproape.

– Aţi observat că şi forma cea mai nouă în proză poate deveni caducă, menţinându-se în istoria literară, dar nu şi în actualitate?

– Am observat şi mi se pare perfect normal acest fenomen, întrucât în proză, mai mult poate decât în poezie, interesează în primul rând ceea ce se spune, nu cum se spune. Un scriitor care inovează şi experimentează mereu, fără a izbuti să creeze o operă durabilă, bogată şi complexă, se va sfârşi pe drum, va eşua, mai devreme sau mai târziu. Meritul unui asemenea scriitor nu va fi altul, până la urmă, decât că va menţine trează în epocă necesitatea aceasta a înnoirilor, de care se vor folosi cei care au, cu adevărat,

ceva de spus. Dacă ar fi să dau un exemplu, aş spune că la noi, între cele două războaie mondiale – faptul a mai fost relevat şi cu alte ocazii – au făcut operă mare şi durabilă marii creatori, în vreme ce marii experimentatori şi înnoitori s-au cam pierdut pe drum, nu se ştie de ce. Desigur că aici joacă un rol important şi talentul, dar aceasta e altă problemă.

– Credeţi că modelul străin ameninţă să devină exclusiv şi imperativ în proza noastră tânără?

– Aşa se părea într-o vreme şi cred că nici acum n-a dispărut această tendinţă, a imitaţiei, a transplantării de conflicte şi de probleme, cu toate că şi fenomenul acesta, al afirmării tinerilor scriitori, este mai divers şi mai complex decât ar părea la o cercetare fugară. Tinerii vin în literatură cu un ochi mai proaspăt, neîntinat de vreme, deschis şi treaz, gata să capteze cele mai mărunte oscilaţii ale sufletului omenesc. În aceasta constă, de altfel, noutatea şi contribuţia multor tineri scriitori la lărgirea şi îmbogăţirea orizontului prozei noastre contemporane, la cercetarea din unghiuri mai noi a unor zone mai puţin încercate de prozatorii mai puţin tineri. Există, pe urmă, şi o diferenţă sensibilă de nivel între afirmările din ultimii ani şi cele de acum zece sau cincisprezece. Aceste laturi pozitive din activitatea tinerilor prozatori trebuie reţinute şi subliniate, întrucât respingerea lor, în bloc, fără nicio cercetare, nu poate folosi nimănui. Dar nici supralicitarea şi elogierea fără rezerve, având de multe ori în spate interese de grup, nu poate folosi. În această direcţie, a analizei obiective şi convingătoare a creaţiei tinere, critica literară are încă multe lucruri de făcut. Aici, mai mult decât oriunde în altă parte, este evidentă slăbiciunea principală a criticii noastre literare, care constă în ocolirea analizei. Simplificând puţin, cred că se poate spune, fără teama de a exagera, că tovarăşii noştri de drum, criticii, nu ştiu să facă bine sau foarte bine decât două lucruri: să elogieze, fără nicio rezervă, o lucrare literară sau să o critice la sânge, fără nicio rezervă. De aceea am asistat de-a lungul anilor la proslăvirea unor scriitori, tineri mai ales, la „părăsirea” lor şi la căutarea altor

vedete, la discutarea până la saturație despre opera unor scriitori – așa cum s-a întâmplat cu Mihail Sadoveanu și cu Camil Petrescu –, după care a urmat inevitabila „uitare", semn de insuficientă consecvență și de cunoaștere a unor țeluri înalte, mai importante decât interesul la zi, de conjunctură.

– După opinia dvs., originalitatea în artă și în literatură e aidoma cu senzaționalul sau ajungem la ea numai depășind moda și snobismul?

– Nici nu există de fapt originalitate, în sine, ca un punct pe care dacă l-ai atins odată sau ți se pare că l-ai atins, dacă ți se dă un certificat de originalitate, printr-o cronică literară, sau dacă te bate pe umăr cine știe ce corifeu senilizat, care nici nu te-a citit măcar – ești aranjat, ești original, pe viață. Există în schimb acea strădanie permanentă, acea sete de depășire și de autodepășire, de cucerire pentru propria-ți operă – independent de certificate și de interesele mărunte, în ciuda oricăror greutăți – de noi pământuri, de noi sensuri. Acestor strădanii, care au făcut din marii artiști muncitori cu ziua, ar putea să le stea drept motto versurile nemuritorului poet:

„Sapă, frate, sapă, sapă,
Până când vei da de apă."[3]

Și de săpat, în literatură, și-n artă, în genere, sapă mulți, dar de apă dau puțini, ceea ce înseamnă că nu va fi niciodată, în lume, dreptate absolută. De ce se întâmplă așa cred că nu știe nimeni exact. Poate pentru că originalitatea se confundă cu talentul, cu acea marcă personală și inimitabilă, cu acea capacitate unică, a unui anumit creator, de a dezvălui lucruri cu adevărat noi – de a pune pe pânză niște flori banale, niște *Anemone*[4], să zicem, de a realiza din nimic o superbă *Pasăre măiastră*[5], ori de a plăsmui cu adevărat, ca un demiurg neînfricat, dar zbuciumat, un ținut întreg și un univers întreg, pe undeva prin sudul Statelor

[3] Citat din poezia *Fântânile*, de Lucian Blaga.
[4] Referire la celebra pictură a lui Ștefan Luchian, *Anemone*, realizată în anul 1908.
[5] Este vorba de sculptura realizată, în 1910, de Constantin Brâncuși.

Unite, cum a făcut cel ce s-a numit şi se va numi pentru veşnicie William Faulkner. Senzaționalul şi snobismul, se înțelege de la sine, n-au ce căuta aicea, deşi sânt inevitabile, în fiecare epocă, făcând victime cu duiumul, ceea ce nici nu-i rău, fiindcă artistul adevărat şi autentic nu se va speria niciodată de umbre şi nici nu se va repezi, ca fluturele, la prima lumânare. Vă închipuiți, de pildă, ce s-ar fi întâmplat cu Mihail Sadoveanu, creatorul unui univers unic în literatura noastră, dacă s-ar fi luat, de-a lungul prodigioasei sale activități, după toate modele şi modişoarele, după toate ismele şi ismişoarele. S-ar fi surpat, s-ar fi pierdut, ceea ce pare de neconceput acum, dacă privim lucrurile din perspectiva unei opere încheiate.

– În ce măsură vedeți necesară altoirea cu sevă modernă a vechii tulpini a epicii româneşti?

– Într-o măsură mult mai mare decât s-ar putea crede. Spun asta pentru că s-a ajuns, astăzi, la un fel de monopolizare a inovației în literatură, la un fel de stas-uri – şi dacă stas-urile vechi, ale schematismului, erau încorsetabile, cele mai „noi", ale aşa-zisului „spirit modern", sânt de-a dreptul sufocante –, în virtutea cărora devine inovator, în primul rând, cel care scrie prost românește, cel care se încurcă şi se agită printre cuvinte, cum se agită mâța printre oale ori cel care îşi încarcă fraza, deliberat şi până la saturație, ca să atingă, chipurile, „culmile" psihologiei abisale. Un alt tip de „inovator" este scriitorul care se alipeşte de un alt scriitor, de preferință străin şi, dacă se poate, dintre cei mai „noi", pe care îl devoră sau îl ciuguleşte – depinde de posibilitățile şi de fălcile fiecăruia –, închipuindu-şi că a descoperit America şi că nu-l vede nimeni cum se înfruptă. În sfârşit, exemplele s-ar putea înmulți, dar nu mai insist. Aş ajunge din nou, dacă aş face-o, la fluturii şi fluturaşii literaturii. Şi n-are rost. Importantă mi se pare a fi şi aici atitudinea creatoare efectivă, rezolvarea acestei probleme dificile printr-o operă de înaltă valoare artistică, menită să vorbească lumii întregi despre ceea ce a fost şi este al nostru, despre trecutul nostru greu şi glorios şi despre prezentul tumultos

şi complex, despre aspiraţiile adevărate ale poporului român. Altoirile prestabilite, transplantările şi cârpăcelile, imitaţiile de proastă sau de bună calitate nu pot duce la o înnoire a prozei româneşti, care are de-acum un trecut, o tradiţie bogată. Dar nici continuarea acestei tradiţii, prin absolutizare şi izolare, nu poate duce prea departe. Problema e de a găsi între aceste două extreme posibile calea cea mai fertilă şi de a încorpora epicii româneşti contemporane descoperirile şi înnoirile reale ale prozei moderne: acea condensare maximă a expresiei, acea infuzie de lirism şi de meditaţie, care nu exclude nici observaţia socială directă şi nici notaţia psihologică exactă, dimpotrivă, le cuprinde şi le contopeşte într-un flux puternic şi bogat. Asta fără a mai vorbi de semnificaţiile reale ale unui gest bine şi la timp notat, de posibilităţile infinite ale literaturii bazate pe comportament şi de condiţionarea şi influenţarea prozei de către cinematograf. Vom vedea, dacă vom merge mai spre adâncuri, că sensurile reale ale bogatului nostru folclor n-au fost suficient „exploatate" de către literatura şi arta noastră, în tot ce aveau ele mai bun şi mai autentic. Încercări există şi în această direcţie, după cum există şi izbânzi. E de ajuns să ne gândim la Brâncuşi şi la Blaga, la felul cum au ştiut ei să aleagă aurul cel mai scump şi mai rar, din nisipul cel mai obişnuit. Vâna e mult mai bogată însă, cu ramificaţii mult mai multe, pe orizontală şi pe verticală. Şi pentru „exploatarea" ei, pentru folosirea înaltelor şi bogatelor noastre tradiţii folclorice – înţelegând prin folclor atitudinea filosofică faţă de problemele mari şi veşnice ale lumii, mişcare în timp şi spaţiu –, cred că mai e nevoie să ne debarasăm de foarte multe prejudecăţi, originale sau de import. Dacă într-o anumită perioadă, după supralicitările semănătoriste şi tradiţionaliste, era aproape de înţeles o anumită atitudine faţă de folclor, concretizată printr-un dispreţ făţiş sau voalat, astăzi a devenit mai mult decât anacronică această atitudine, în umbra căreia vieţuieşte mucegaiul impostorii moderniste. Bineînţeles că lucrurile nu se rezolvă de la sine, printr-o simplă declaraţie de adeziune. O legătură însă tot există între ele, o devenire

permanentă, asupra căreia cred că e bine să medităm mai des şi mai mult, dacă vrem cu adevărat să ne înnoim. Îmi place să cred, în acest sens, că proza noastră n-ar fi cunoscut niciodată culmile marilor desfăşurări epice din opera lui Rebreanu, dacă noi n-am fi avut în folclorul de care vorbeam mai sus o baladă cum e *Toma Alimoş*. Nu se poate rămâne însă – o recunosc dinainte, fiindcă prevăd o anumită obiecţie – nici la *Toma Alimoş* şi nici măcar la *Ion* al lui Rebreanu. Da, dar nici cu „exerciţiile" lui D. Ţepeneag nu se poate face revoluţie în literatură. Mai e nevoie din când în când – şi poate că acesta e sensul real al înnoirilor – de câte un roman ca *Răscoala* şi ca *Baltagul*, ca *Nicoară Potcoavă* şi ca *Groapa*[6], ca *Un om între oameni*[7] şi ca *Desculţ*[8] şi de câte o nuvelă cum e *Dor*-ul lui D.R. Popescu ori cum e *Mistreţii erau blânzi* de Ştefan Bănulescu ori *Reconstituirea* mai tânărului, dar foarte înzestratului Horia Pătraşcu – e nevoie, în cele din urmă, de o literatură autentică, pe care să n-o mai sprijine nimeni, cu fel de fel de proptele „teoretice".

– *Nu găsiţi că, în ultimul timp, funcţia unor critici de la noi, în legătură cu fenomenul literar, a devenit mai mult explicativă decât selectivă?*

– M-am referit de câteva ori la sublima noastră critică literară, chiar în cuprinsul acestui interviu. Şi totuşi, fiindcă veni vorba, aş mai adăuga unele lucruri, simple opinii, de prozator. Aş relua, de fapt, şi aş sublinia ceea ce încercam să arăt mai înainte: lipsa unor „criterii", insuficienta străduanie de a urmări şi de a analiza la timp probleme mari şi de idei, mari, esenţiale. Prea adeseori, dacă nu chiar în permanenţă, critica literară rămâne la simpla consemnare a fenomenului literar – nici măcar explicativă nu-i –, la înregistrarea funcţionărească a unor cărţi, la numărarea

[6] Roman de Eugen Barbu, apărut la Bucureşti, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, în 1957.

[7] Romanul la care se face referire îi aparţine lui Camil Petrescu şi a apărut la Bucureşti, Editura Tineretului a CC al UTM, 1953-1957.

[8] Zaharia Stancu, *Desculţ*, Bucureşti, 1948.

steagurilor – „la primărie unul, la prefectură două". Excepțiile care se produc subliniază şi mai mult caracterul cam tern şi cam târşit al acestei activități. Asta pentru că şi aceste „excepții" – de afirmare gălăgioasă ori de negare gălăgioasă – sânt izvorâte din dorințe şi ambiții mărunte, de bisericuță sau de clan, nu urmăresc provocarea de furtuni în pahar. Sânt cazuri când „lansările", mai ales dacă autorul în cauză are doi-trei acoliți, capătă nişte proporții de evenimente cosmice. E destul să scrie omul o simplă cărțulie, că a ajuns consacrat şi imortalizat, dacă se are bine cu o anumită aripă a criticii. Altfel, abia dacă va fi consemnat, fiindcă la extrema cealaltă funcționează conspirația tăcerii, care s-a dezvoltat şi a „înflorit", la periferia vieții literare, dar s-a dezvoltat, există. Şi funcționează, dacă se porneşte, la margine şi pe dedesubt, arogându-şi uneori, ca justificare „estetică", pretenția unui anumit ecarisaj literar, fără de care nu s-ar putea obține, se susține, niciun progres în literatură. De obiectivitate nu mai poate fi vorba, pe acest fundal, pe care nu l-am întunecat prea mult. Lucrurile trebuiesc prezentate odată aşa cum sânt, fără înfloriturişi fără cocoloşiri oportuniste. Dacă nu eşti în relații bune, să zicem, cu un anumit politician literar – nu îndrumător, ci animator mai mult, mâncător de alune la „Capşa" sau educator de studente, la facultate – şi dacă acest politician are şi o revistă în mână – există şi asemenea proprietari, cu toate că presa e a noastră, a tuturor – te-ai asigurat la *Dacia*, cum se spunea mai demult. În ce mă priveşte, de pildă – dau acest exemplu pentru că îl cunosc bine de tot –, ştiu că sânt un scriitor interzis la revista *Contemporanul*. Dar aceasta e o situație nefirească, dacă nu chiar absurdă, ştiut fiind că revista Contemporanul este editată de CSCA[9], cel mai înalt for cultural al țării şi că activitatea mea din ultimii ani are o anumită tangență cu acest domeniu. Lăsând gluma la o parte şi revenind la ale noastre, la critica literară – aspectele întâlnite mai sus nu țin direct de teorie, dar mănâncă multă energie şi multă teorie, din

[9] Comitetul de Stat pentru Cultură şi Artă.

păcate –, trebuie arătat, chiar dacă se vor supăra unii critici, că analiza pe care o întreprind ei asupra fenomenului literar este atât de slabă şi de deficitară, încât ar fi vai şi-amar de scriitorul care şi-ar orienta activitatea după această analiză. Nu va găsi, dacă se va uita în jur, prea multe sugestii, nu va găsi prea multă onestitate şi nici pasiune nu va găsi, cu toate că această activitate cere, în afară de competență, şi onestitate, şi obiectivitate, mai ales.

– Preocupări? Ce va urma „Cordovanilor”?

– Nu ştiu ce va urma, ca apariție editorială. Am gata două cărți – volumul de nuvele *Eclipsă de soare*[10] şi un volum de „schițe” şi „povestiri”, intitulat *Dezvăluiri*[11] (*Scrisorile tovarăşului I.J.*) –, dar nu ştiu când vor vedea lumina tiparului. Important e pentru mine, cel puțin, că le-am scris, şi voi scrie în continuare, fără grabă şi fără disperare, țintind totuşi către un scop, unul singur şi cam pentru toată viața: realizarea unei opere întregi, a unei lumi în care va intra, ca parte componentă, dar neesențială, şi lumea Cordovanilor.

[Interviu realizat de] **Petru Sfetca**

(*Tribuna*, anul XII, nr. 9 (579), 29 februarie 1968, pag. 3, cu fotografie; reluat în *Romanul românesc în interviuri – o istorie autobiografică*, Antologie, text îngrijit, sinteze bibliografice şi indici de Aurel Sasu şi Mariana Vartic, Bucureşti, Editura Minerva, 1986, vol. II, partea I, pag. 295-307)

[10] Ion Lăncrănjan, *Eclipsa de soare*, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1969.

[11] Volumul va apărea, dar sub un alt nume: *Fragmentarium*, Bucureşti, Editura Tineretului, 1969.

CONTEMPORANEITATEA – O MULTITUDINE DE IPOSTAZE LITERARE POSIBILE

După îndelunga perioadă de gestație a *Cordovanilor*, Ion Lăncrănjan a tăcut, savurând, poate, gloria controversată a debutului, ispitit, poate, să întârzie – vorba unui confrate – în postura de pensionar al propriei reputații. Se strânseseră ceva ani şi eram gata să credem că o nouă trilogie stă să se nască, dacă nuvelele publicate în presă n-ar fi deconspirat şantierul literar al prozatorului.

Printr-o pură coincidență sau, printr-un calcul, Ion Lăncrănjan repetă acum gestul spectaculos al debutului, apărând simultan în librării cu două volume: *Eclipsa de soare* şi *Fragmentarium*.

Încerc o intrare în fondul dialogului, incitându-l cu o aluzie la vechea prejudecată: în literatura de inspirație rurală s-a spus la noi tot ce se putea spune? Ne referim şi la ideea, combătută cândva de Călinescu, potrivit căreia țăranul ar fi impropriu pentru a deveni erou literar, nefiind destul de „complex”. Gândul că ar putea fi asociat unei unice orientări sau tematici îl nemulțumeşte.

– În ce priveşte modul cum s-au prelungit nişte prejudecăți sau cum au apărut altele, noi, aş vrea să spun că nu am fost niciodată partizanul literaturii agrare sau industriale, al literaturii împărțită pe sectoare economice, care erau „rezolvate”, în planurile editoriale, exact ca în planurile economice: „industrie avem, agricultură avem, tractoare ne mai trebuie şi puțină consolidare...” Nu vreau să-mi fac niciun merit din asta, dar n-am plătit niciun fel de tribut unor asemenea „concepții”. Am considerat, de la începuturi, că literatura se adresează omului şi trebuie să pună în dezbatere problemele care îl frământă, indiferent de locul de unde-şi ia subiectele. În cadrul unui subiect,

să-i zicem țărănesc, pot fi puse în discuție cele mai acute probleme ale contemporaneității, fără forțări, fără supralicitări. Trebuie ținut cont în ce privește realitățile de astăzi, de la noi, de tendința din ce în ce mai evidentă de omogenizare a întregii societăți. Bineînțeles că această omogenizare nu înseamnă uniformitate, dimpotrivă. Va exista totuşi o anumită asemănare între conflicte, care se vor isca într-un loc sau altul, dată fiind structura însăşi a societății, problemele mari şi complexe care se pun în fața acestei societăți.

Convorbirea atinge aspectele puse în discuție de proza scriitorului.

– Mi-aş îngădui să arăt, pentru informarea cititorilor, că am încercat să analizez în *Cordovanii* criza acută în care a intrat la un moment dat individualismul țărănesc, şi poate că nu numai țărănesc. Tragedia lui Lae este legată de incapacitatea sa de a înțelege anumite lucruri, de dorința sa sinceră şi omenească de a-şi realiza visul său, idealul său propriu, într-o vreme când alții se preocupă de alte probleme, mai importante. Dezbaterea care are loc pe parcursul întregii cărți – în treacăt fie spus, nu mi s-a părut niciodată prea „lung" acest roman, în raport cu conținutul său – nu vizează numai procesul de cooperativizare propriu-zis, schimbarea unui mod de viață, ci confruntarea omului cu istoria, aflată ea însăşi la răspântie, într-un moment de răscruce. Desprimăvărarea care domină întreaga carte n-a vrut altceva decât să sublinieze acest înțeles fără îndulciri, însă, fiindcă îndulcirile, ca şi întunecimile artificiale, n-au nimic de-a face cu arta autentică.

În *Eclipsa de soare*, pe de altă parte, încerc, în continuarea acestei dezbateri, să arăt că noul îşi face loc cu greu în viață, chiar şi atunci când împrejurările de ordin general îi sânt favorabile. În afară de asta, am vrut să mai arăt – am încercat, am intenționat, am dorit etc., etc. – că neîncrederea, împletită cu lăcomia de putere, poate duce la fapte cumplite, dezastruoase. Eclipsa însă, ca orice eclipsă, e trecătoare, chiar dacă răspândeşte, în zona sa cea mai intensă, o răceală străină de lume, un aer înghețat şi mort. În *Pe tăcute* şi în *Ploaia de la miezul nopții* am vrut să arăt alte ipostaze

ale formării unei noi conştiinţe, iar în *Fragmentarium* (*Scrisorile tovarăşului I.J.*), am încercat să surprind, în modalităţi cât mai mobile şi cât mai succinte, alte şi alte aspecte şi tendinţe ale acestui proces, în medii cât mai diverse, nu numai în lumea satului, a cărei prezenţă se face simţită şi aici, în fundal, fiindcă aceasta e lumea din care am ieşit, spre care mă voi întoarce întotdeauna cu faţa.

Am amintit de aceste lucrări nu pentru a-mi etala aici nişte subiecte, ci pentru a arăta, fie şi pe scurt, cât de diverse şi de multiple pot fi problemele contemporane de la noi – nu numai din satul de azi, aşadar. Alţi scriitori vor depista, desigur, alte aspecte şi alte probleme mai importante, ceea ce e firesc, fiindcă nu există niciun fel de monopol al nimănui, asupra unei teme sau asupra unei probleme, socială sau literară – viaţa e a tuturor, dar de înălţat la rangul de artă o înalţă numai cei care pot.

– Şi „Eclipsa de soare”, şi „Fragmentarium” sânt volume de nuvele. Să înţelegem de aici că genul cărora aparţin ele vă solicită acum cu precădere?

– Lucrez şi la un roman mai amplu acum, *Vara pe lacuri*[1], mă apropii de sfârşitul său, într-o ultimă şi nouă variantă, sper. Alexandru Gheţea, eroul acestui roman, unul din eroi, de fapt, se află în pragul marilor satisfacţii, al retrospectivelor, care ar putea să-l împace cu viaţa, să-l bucure. E scriitor şi are în jur de şaptezeci de ani, a scris cărţi multe într-o viaţă întreagă, a făcut parte din grupările de stânga în tinereţe, a deviat apoi spre dreapta, în preajma şi în timpul războiului, revenind la normal după aceea, împins de o dorinţă puternică şi sinceră de a repara toate greşelile trecutului, ceea ce îl face să plătească un tribut însemnat dogmatismului şi schematismului, nu pentru că ar fi fost obligat, ci pentru că el singur vrea să fie mai conştiincios decât ar fi necesar, ca să se despartă definitiv de trecut. Scrie mult, lucruri

[1] Acest roman a apărut, dar cu titlul schimbat. Ion Lăncrănjan, *Caloianul*, Bucureşti, Editura Albatros, 1975.

bune şi lucruri mai rele, scrie cinstit, dar e nemulțumit pe undeva, fără a se limpezi pe deplin. Se petrece şi asta, într-o vară frământată şi aspră, când e mult prea târziu. Talentul său excepțional, marea sa posibilitatea creatoare s-au stins, îşi trăiesc, ca într-un crepuscul, ultimele pâlpâiri...

Aceasta ar fi, foarte pe scurt, problematica *Verii pe lacuri*, în cadrul căreia confruntarea dintre cinste şi necinste, dintre fermitate şi compromis, dintre adevăr şi minciună, în ultimă instanță, va ocupa un loc important.

În rest, am uitat să spun, mai am în curs de apariție o nuvelă şi un volum, *Vuietul*[2], la Editura Militară. Bineînțeles că şi aceste lucrări sânt inspirate din realitățile noi din România socialistă, din actualitate, cum se zice, cum am zis şi voi zice mereu, fiindcă n-am avut şi nici nu voi avea două sau trei rânduri de păreri. Dar asta, cum se spune, e altă problemă, altă poveste, de fapt, asupra căreia sper să mai revin, trebuie, e necesar!

[Interviu realizat de] **Boris Buzilă**

(*Magazin*, anul XIII, nr. 597, sâmbătă, 15 martie 1969, pag. 4, cu fotografie)

[2] Ion Lăncrănjan, *Vuietul*, Bucureşti, Editura Militară, 1969.

„AM CREZUT ŞI CRED, CA SCRIITOR, NUMAI ÎN ADEVĂR ŞI DREPTATE”

– De ce nu vă place să daţi interviuri?

– Lasă asta! Treci la a doua întrebare.

– Dumneavoastră aţi vrut-o! Spuneţi-mi, care este crezul dumneavoastră artistic?

– Crezul mi l-am exprimat, indirect, prin cărţile scrise şi publicate până acum. L-am definit şi direct, prin câteva articole programatice, dacă nu-i prea mult spus. Aş aminti în acest sens, cerându-mi scuze pentru că mă autocitez...

– Nu face nimic. Continuaţi!

– ...aş aminti, aşadar, de *Filonul tragic*, *Filonul popular*, *Romanul politic* şi *Nevoia de adevăr*[1], fără a avea pretenţia că am definit acest crez. Lucrul acesta nu se poate face într-o clipă, se face într-o viaţă. Şi nu printr-o lucrare sau printr-o serie de lucrări. Se face printr-o operă, dacă norocul şi talentul – şi munca, desigur – te ajută să realizezi aşa ceva. Prin ceea ce este dominant, ca preocupare, în această eventuală operă. Prin obsesiile şi aspiraţiile ei. Iar aceste obsesii şi aceste aspiraţii depind de formaţia fiecărui scriitor, depind de cunoaştere, de extracţia socială, în ultimă instanţă. Consider, în ceea ce mă priveşte, că biografia mea, faptul că am fost şi sânt copil de ţăran şi că, după aceea, la o vârstă destul de fragedă, am cunoscut viaţa muncitorimii, a dus la o cunoaştere destul de temeinică a felului de a fi şi de a munci al acestor clase de bază ale societăţii româneşti: ţărănimea şi muncitorimea. În raport cu această cunoaştere, în raport cu idealurile acestor clase,

[1] Toate cele 4 articole au fost incluse în volumul de publicistică Ion Lăncrănjan, *Nevoia de adevăr*, Bucureşti, Editura Albatros, 1978.

mi-am formulat în cele din urmă crezul artistic, mi-l formulez de fiecare dată, prin fiecare carte scrisă.

– *Dar care e el?*

– El rezidă, în principal, în reliefarea adevărului, oricât ar fi el de dramatic, oricât ar fi el de dur. În evidențierea luptei pentru dreptate, care a fost şi este o coordonată de seamă, dacă nu chiar principală, a existenței noastre naționale. Într-o necontenită şi mereu neîmplinită aspirație spre frumusețe şi spre limpezime.

Am crezut şi cred, ca scriitor, numai în adevăr şi dreptate. Cred în cinste şi în frumusețe, în omenie şi în bucurie. Cred în om şi în necontenita lui posibilitate – şi în inepuizabilele lui resurse – de a se primeni şi de a se înnoi. Cred în eficiența muncii făcute cu onestitate şi cu pricepere, cred în luptă. De aceea m-am dăruit, fără nicio reținere, scrisului, literaturii. De aceea am fost şi sânt partizanul reliefării, prin literatură, a laturilor esențiale din realitate. De aceea am tins şi tind spre ceea ce este revelatoriu şi fundamental în viață, spre abordarea unor conflicte cruciale, fără a considera, nici măcar în treacăt (precizarea aceasta vizează pe mărunțitorii de literatură, pe cei ce s-au numit, din greşeală, critici literari, pe toți iorguleştii şi pe toți culcerii actualității), că această simplă abordare rezolvă totul, automat.

– *De acord cu cele spuse de dumneavoastră. Cu excepția numelor amintite. Dar aspirația spre adevăr, spre dreptate, spre limpezire cred că este comună oricărui scriitor autentic. Mă grăbesc s-o spun că dumneavoastră faceți parte dintre ei.*[2] *Dar ce vă particularizează scrisul?*

– Nu ştiu, s-ar putea ca această particularitate să rezide într-un preponderent şi pronunțat accent tragic al mai tuturor scrierilor mele. Viziunea pe care am dorit şi doresc să mi-o încheg prin tot ce voi scrie va fi dominată de tragism. Am convingerea că acest filon – filonul tragic – nu a fost suficient de fructificat de

[2] Pasajele subliniate din acest interviu au fost eliminate din toate cele trei volume în care interviul a fost republicat, atât din volumul apărut în 1982, cât şi din volumele apărute în 1999 şi 2005.

literatura română, cu toate că a străbătut întreaga noastră istorie. Aş mai spune, delimitându-mă astfel de anumite „opinii critice", că nu trebuie să se facă niciun fel de confuzie între tragism şi negativism, cum se mai întâmplă uneori.

– *Ce e una, ce e alta?*

– E vorba, în primul rând, de termeni din sfere diferite, tragismul ținând de estetică, negativismul fiind un termen curent, din sfera mai largă a limbajului politic. Tragismul nu poate fi înțeles decât prin întruchiparea artistică pe care o capătă un anumit conflict, ținând, aşadar, de reflectare, în timp ce negativismul ține de numirea lucrurilor, de declarație, de etichetare. Aş reliefa, în ce privește tragismul, fără a încerca o redefinire, caracterul său profund regenerator, limpezitor şi optimist. E de-a dreptul ciudată, tocmai de aceea, spaima celor ce cred că, dacă eroii unei scrieri literare pier, piere lumea, nu mai avem nicio perspectivă în fața noastră – „ce ne facem, unde e progresul?..." De-a lungul celor opt ani de zile, cât a trecut de la data când am predat unei edituri *Drumul câinelui*[3] şi până când a văzut lumina tiparului, mi s-a spus, în toate felurile, cu blândețe sau mai abrupt, că această scriere nu are nicio perspectivă. Se pornea, desigur, de la finalul lucrării, căruia i se dădea un înțeles îngust, şcolăresc.

– *N-am reuşit să vă aflu, totuşi, crezul artistic. Dați-mi voie să încerc să-l formulez eu. Din cărțile dumneavoastră, după unii, transpare regretul față de trecerea țărănimii într-o altă clasă socială. Proces istoric fireşte implacabil, dar dumneavoastră parcă ați vrea să mărturisiți ce se petrece cu țăranii în timpul acestei treceri, ca un martor care nu poate să tacă.*

– Nu cred că e vorba de regret.

– *Dar am să vă citesc o frază scrisă de dumneavoastră despre țărani: „Şi mie mi se pare mereu, mai ales de când mi-a atras mama atenția asupra felului cum se mişcă ei prin lume, că*

[3] Nuvela amplă *Drumul câinelui* a apărut abia în anul 1974, la Cluj-Napoca, Editura Dacia.

sânt nişte prinţi dezmoşteniţi, nişte voievozi ale căror voievodate au pierit, s-au scufundat pentru totdeauna în nişte ape mari şi adânci..."

– Fraza aceasta aparţine, de fapt, eroului povestitor, lui I.J., fiindcă el se mărturiseşte în *Fragmentarium*, ca şi în *Capricii*, dealtfel. E adevărat că un erou îl exprimă pe autor, cu atât mai mult un erou cum este acest I.J. Totuşi, dacă e vorba să dăm o apreciere de ansamblu, trebuie să punem „toate piesele" pe masă. Trebuie să amintim, în cazul nostru, de romanul *Cordovanii*, cartea în care este dezbătută pe larg problema ţărănească (*Cordovanii* este romanul cooperativizării şi e de mirare că nu a fost observat acest lucru), cât şi rezolvările pe care le capătă ea în contextul nostru social şi politic, frământările inevitabile produse de aceste rezolvări, care au fost destul de abrupte, mai ales la începuturi. Trebuie amintit, de asemenea, de *Suferinţa urmaşilor*, romanul care urmează să apară în curând la Editura Eminescu[4], fără a mai vorbi de nuvele. Ţărănimea a fost şi este prezentă în toate cărţile mele, chiar şi în cele care nu se referă la ea. În *Caloianul*, de pildă, termenul principal de referinţă al lui Alexandru Ghenţea, în ceea ce priveşte ratarea aspiraţiilor lui, rămâne ţărănimea. Mărturisesc că, atunci când am scris *Cordovanii*, am scris întreaga carte ca un ţăran care trebuia să intre în colectivă. Râzând cu un ochi şi plângând cu altul. Îmbrăţişând o nouă formă de convieţuire socială, regretând-o pe cealaltă, cum e omeneşte să se întâmple.

– *Eu ce spuneam? Că regretaţi...*

– Nu e vorba de regret. E vorba de inevitabila sfâşiere pe care nu se putea să nu o aducă o schimbare atât de adâncă a unor structuri sociale atât de vechi. Regretul meu, în măsura în care există, nu priveşte viaţa ţărănimii în chip global, nu priveşte ceea ce a fost necaz şi suferinţă în trecut în viaţa acestei clase străvechi, ci mai degrabă ceea ce a fost bun şi s-a pierdut cu prilejul acestor

[4] Romanul *Suferinţa urmaşilor* a apărut la Bucureşti, Editura Eminescu, în 1978.

schimbări. Am nutrit şi nutresc convingerea că puteam păstra mai mult din ceea ce a fost temei şi temelie în viaţa ţăranului, din felul lui de a privi lumea. Sper să nu fiu catalogat neosemănătorist, dacă voi spune că ţăranul a fost, veacuri la rând, om al muncii, principe şi filosof, în acelaşi timp. Viaţa şi trecutul lui, viaţa şi trecutul nostru pot deveni, prin literatură, temelia unei noi mitologii.

– *Ce v-a impresionat cel mai mult din istoria anilor noştri?*

– Schimbarea omului. Problemă delicată şi controversată, firește.

– *Nu v-a ispitit să urmăriți acest proces într-o carte?*

– L-am urmărit în mai multe cărți, nu numai în una. Romanul la care lucrez – *Fiul secetei*[5] – va sintetiza, sper, aceste preocupări. În centrul acestui roman se află un revoluționar de azi, din România socialistă, un erou pozitiv, ceea ce nu înseamnă că acest erou va fi „total”. Vreau să spun prin asta că am privit şi privesc această problemă în chip diferențiat, pornind de la viață, nu de la şabloane. Fiindcă noi am făcut şi mai facem această greşeală, considerând eroul pozitiv ca pe o sumă de trăsături aprioric fixate. Nu ca pe o permanentă devenire – punctată de regăsiri şi de neliniști, arsă de întrebări şi de îndoieli, înfiorată de încredere şi cutremurată nu o dată de seismele care au zguduit acest veac fantastic –, cum a fost şi continuă el să fie în viaţa de zi cu zi, care nu poate fi epuizată printr-o singură ipostază artistică.

– *Prin ce s-a păstrat poporul român în istorie?*

– Poporul român s-a păstrat în istorie, în primul rând, printr-o dorință extraordinară, dusă până dincolo de orice limită, de a fi şi de a dăinui. Asta şi lupta lui necontenită pentru dreptate. Şi o anumită sensibilitate față de frumos, de unde dragostea lui pentru natură, identificarea lui cu locurile în care şi-a plămădit ființa şi gândul. L-a păstrat în istorie, şi-l va păstra în veci – după

[5] A apărut în 1979, la Bucureşti, Editura Albatros.

gândul meu de acum – bunătatea lui extraordinar de mare, care nu trebuie confundată cu lipsa de demnitate. Într-un cuvânt, l-a păstrat tot ceea ce a constituit talent şi receptivitate faţă de viaţă şi faţă de lume, filosofia de care am vorbit mai înainte, care a fost şi este prezentă în întreg folclorul românesc, în felul nostru de a fi.

– Cum vi se înfăţişează dumneavoastră poporul nostru?

– Poporul român seamănă, după gândul meu de acum, cu un om aflat la o mare răspântie – răspântie de veacuri, punct de interferenţă a unor civilizaţii –, cu un ţăran, să zicem. În sufletul acestui om mai dăinuie încă melancolia, o melancolie grea, cu iz de ţărână proaspăt răscolită de plug, cu scăpărări molcome, de pământ atins de lumină. Pe faţa lui, arămită de trudă, sfinţită de muncă, luceşte însă încrederea. Şi în priviri, şi în mâini, în felul cum ţine el braţele, de parcă ar vrea să strângă la piept pentru totdeauna – gest firesc şi întemeiat – fericirea spre care a năzuit şi năzuieşte din vechi-străvechi.

– Ce este tulburător în acest prezent?

– Tulburătoare sânt schimbările prin care a trecut şi trece ţara, care au dus şi duc la modificarea a sute de mii de biografii, de vieţi. E o mişcare profundă, care nu se poate să nu reţină ochiul prozatorului. Mai mult decât atâta, ea poate stimula în prozator dorinţa de desfăşurare, de construcţie. În felul acesta înţeleg eu comunicarea scriitorului cu epoca.

– Ce rol îi revine literaturii în acest context?

– Un rol important, care nu poate fi împlinit decât dacă se respectă cu strictеţe specificul acestei arte. Literatura nu poate şi nu trebuie să fie simplă lozincă. Sau simplă ilustrare. Ea trebuie să cunoască neliniştea întrebării, nu trebuie să se ferească însă nici de fermitatea răspunsului. Trebuie să afirme, dar să şi nege. Prin conflict, nu prin afirmaţii, dacă e să mă refer la proză. Iar conflictul se află în miezul luptei dintre nou şi vechi – e fratele contradicţiei, cum se zice.

– Ce rol joacă politicul în literatura de azi?

– Un rol important. Politicul trebuie să intre în fundamentul scrierilor noastre, ca patos nedeclarativ, firesc, aşadar. Cred, dacă e să aruncăm o privire peste literatura din anii noştri, că s-a ajuns, datorită implicării ei politice, la o sporire a caracterului umanist al literaturii noastre, pe linia celor mai bune tradiții. Noi, ca scriitori, nu trebuie să ne sfiim să spunem deschis şi franc că sântem scriitori comuniști, angajați. Fără a rămâne însă la atâta, fără a ne limita la declarații. Adevăratele noastre profesiuni de credință trebuie să fie cărțile noastre. Noi trebuie să fim modești, ca nişte simpli muncitori, dar să privim soarta țării cu răspundere de conducători.

– *Aceste chestiuni au fost dezbătute pe larg în cadrul Conferinței scriitorilor din România.*

– Conferința a fost un bun prilej de meditație. Nu trebuie să uităm, în primul rând, de cuvântul rostit în deschiderea conferinței de către tovarăşul Nicolae Ceauşescu, ale cărui îndemnuri, ale cărui sfaturi pline de grijă față de cultură, față de literatură, au constituit efectiv un moment impresionant în cadrul conferinței. De asemenea, şi dezbaterile, luările la cuvânt, au fost, în marea lor majoritate, caracterizate prin gravitate, printr-o preocupare responsabilă față de destinul literaturii contemporane. În cadrul conferinței s-au formulat adevărate profesiuni de credință, demne de reținut. S-au făcut critici ascuțite şi întemeiate asupra felului în care decurge viața literară de la noi. S-a vorbit despre revistele literare şi despre activitatea editorială, în acelaşi mod, grav şi responsabil. Dacă s-ar aplica în practică ceea ce s-a stabilit cu prilejul acestei conferințe, ar fi mai mult decât bine. Aceeaşi necesitate a fost subliniată, dealtfel, la un alt nivel, de recenta Plenară a Comitetului Central, care a preconizat măsuri noi şi înnoitoare în privința orientării şi promovării literaturii. Sper şi cred – o doresc mai mult decât oricare altul – că aceste măsuri, care atribuie creatorului răspunderea principală pentru fapta sa artistică, vor contribui la triumful efectiv al valorii, în fața oricăror forme de birocratism şi de închistare.

– Poate un scriitor să nu trăiască potrivit idealurilor pe care le propagă în cărțile sale?

– Se poate şi aşa ceva, dar numai pentru o perioadă limitată, fiindcă, în cele din urmă, un anumit fel de a fi – să nu-i spunem nicicum – nepotrivit, neconform cu ceea ce vrea să facă un om, se va răzbuna pe ceea ce omul, scriitorul respectiv, făptuieşte pe plan literar. Consecinţele fiind în asemenea cazuri negative. Cred că un scriitor nu poate realiza o operă, dacă nu se realizează şi pe sine, ca om, ca personalitate.

– Ce înțelegeți prin moralitate în artă?

– Moralitatea în artă rezidă în semnificație, nu în episod şi nici în frântura de dialog, judecate separat. Moralitatea ține de atitudine, de felul cum privește scriitorul (nu într-o singură lucrare, ci într-o operă întreagă) viața şi lumea. Sânt, în această privință, partizanul unui eticism superior şi convingător, de extracție transilvană, fiind totodată dușmanul didacticismului şi al „demagogiei artistice".

– Cum se împacă blândețea de care dați dovadă în relațiile cu oamenii cu violența unora dintre scenele pe care le descrieți?

– Dacă lucrurile stau aşa, înseamnă că se împacă.

– Ce ați vrea să ştie semenii dumneavoastră de pe acest pământ românesc despre Ion Lăncrănjan?

– Ceea ce am de comunicat semenilor mei comunic prin literatură. Dar dacă insişti... Dacă ar fi să stau de vorbă, de la om la om, cu doi muncitori, cu doi țărani sau cu o sală întreagă – cu o sală „cât țara" –, le-aş spune celor cu care vorbesc, prietenește le-aş spune, frățește, să fie pătrunşi de importanța momentului istoric pe care îl străbatem. Să nu uite de unde vin, să se gândească la cei dinaintea lor. Să caute, în acelaşi timp, să vadă cât mai departe în viitor. Să vadă muncind şi făptuind, învățând, gândindu-se la cei de mâine, gândindu-se la integrarea noastră în fluxul general al lumii. Iar lumii, celor ce ar dori eventual să mă asculte, le-aş spune că aici, la gurile Dunării, trăieşte şi muncește

un popor care nu este atât de mare, prin număr, al cărui suflet, însă, e cu adevărat mare. Un popor care a dorit şi doreşte ca întreaga lume să fie mai bună, mai dreaptă. Asta pentru că el însuşi este convins că nu se poate realiza decât într-o lume mai bună, mai dreaptă.

[Interviu realizat de] **George Arion**

(*Flacăra*, anul XXVI, nr. 27 (1152), 7 iulie 1977, pag. 24, cu fotografie; reluat în George Arion, *Interviuri*, volumul II, Bucureşti, Editura Albatros, 1982, pag. 99-105, şi în George Arion, *O istorie a societății româneşti contemporane în interviuri*, volumul I (1975-1989), Fundația „Premiile Flacăra", 1999, pag. 52-56, precum şi în George Arion, *O istorie a societății româneşti contemporane în interviuri*. Ediție revăzută şi adăugită, volumul I (1975-1989), Bucureşti, Fundația „Premiile Flacăra", 2005, pag. 52-56)

„SCRIITORUL NU TREBUIE SĂ ADUCĂ LA SINE O REALITATE, CI SĂ SE DUCĂ EL SPRE REALITATE”[1]

– Oamenii muncii sânt o prezență constantă în operele dvs.. Ce puteți spune despre această prezență în literatura română a ultimilor ani?

– Prezența „oamenilor muncii” în literatură nu trebuie tratată, cum s-a întâmplat şi se mai întâmplă, ca o problemă de campanie. De care să ne amintim numai în anumite împrejurări sociale şi politice, când ne întoarcem toți către anumite cărți şi către anumiți scriitori. În celelalte împrejurări fiind, chipurile, partizani ai „marilor şi autenticelor valori”, general umane şi general valabile. Ea, această prezență, nu trebuie abordată însă nici la modul simplist şi mecanicist. Fiindcă lucrurile nu se rezolvă, pe plan artistic, prin includerea într-o scriere a unui muncitor sau a unui țăran. Accentul trebuie să cadă pe gând şi pe gândire, pe felul de a fi al muncitorului şi al țăranului, pe filozofia care i-a călăuzit şi îi călăuzeşte în viață. A căror prezență în literatură poate fi şi indirectă, poate exista ca termen de raportare conflictuală – depinde de specificul fiecărei lucrări literare, de înclinațiile autorului şi de cunoaştere, de bagajul cu care a venit el de acasă sau pe care şi l-a format „pe drum”, prin cercetare.

E de dorit, desigur, ca într-o literatură, mai ales într-o literatură cum este a noastră, angajată, părtinică, să existe, ca eroi, câți

[1] Revista *Luceafărul* a avut, în anul 1977, o rubrică denumită „Colocviile Luceafărului”. În cadrul unui astfel de colocviu, cu tema „Omul muncii în literatură”, au participat la discuții: Ion Lăncrănjan, Al. Simion, Nicolae Mateescu, Franz Storch şi Iulian Neacşu. Redăm în cele ce urmează discuția pe care au purtat-o realizatorii anchetei cu Ion Lăncrănjan.

mai mulți muncitori și țărani. Nu cred însă că trebuie să transformăm această dorință în normă rigidă, în dogmă. Nu trebuie să facem „statistică literară", întocmindu-le eroilor „fișe de cadre", în funcție de „originea socială", cum li se întocmeau oamenilor într-o vreme, în viață, nu în critica literară.

Problema e alta și nu ține de număr – numai de număr –, ține de gândire, de aspirațiile și frământările de fond ale claselor de bază ale societății românești. Fiindcă mie mi se pare mai periculoasă, ca tendință, substituirea, îmbrăcarea micului burghez în salopetă muncitorească, transformarea țăranului în simplu mahalagiu, în „om de periferie". Scriitorul nu trebuie să aducă la sine o realitate, racordând-o forțat cu ceea ce știe și cunoaște el. Mai firesc și mai fertil e să se ducă el spre această realitate. Dacă poate, dacă are disponibilități de cunoaștere în acest sens. Dacă nu le are, dacă nu „l-a durut" niciodată o anumită realitate, e mai bine să nu scrie despre ea. Să scrie despre ceea ce cunoaște bine de tot, cel puțin la început, urmând ca după aceea, pe măsură ce evoluția proprie o va cere, cunoașterea să fie lărgită.

Majorul și minorul coexistă firesc în literatură. Și dacă e ceva de discutat aici, e de discutat raportul dintre aceste două coordonate. Iar acest raport, măsura în care domină tabloul general o trăsătură sau alta, reflectă (sau estompează) ceea ce s-a numit și se numește *specific național*. În cazul nostru, de pildă, dintr-un asemenea tablou, majorul nu poate lipsi. Nici măcar estompat nu poate fi. Dacă vrem să nu ajungem la falsificări, la denaturări.

Vorbind de „oamenii muncii", noi vorbim de popor. Iar prezența poporului în literatură nu ține de cuprinderea, prin literatură, a tuturor îndeletnicirilor practice – oțelari, turnători, electricieni și modelatori, tractoriști și zootehniști etc., etc. Ține de aspirații, de problematică. Așa cum reflectarea actualității în literatură nu ține de „calendar" (am ajuns cu reflectarea până în 1970, trebuie să mai înaintăm puțin cu ea, măcar vreo trei ani, trebuie să o aducem la zi!). Ține tot de problematică, ține de măsura în care

sânt sau nu sânt prezentate în literatură frământările unei întregi epoci istorice.

Din acest punct de vedere, lucrurile nu stau rău în literatura contemporană. Dar nici strălucit nu stau. Nu vreau să spun prin asta că nu există câştiguri şi izbânzi. Există asemenea lucruri. Şi poate că tocmai de aceea există şi insatisfacţii. Pentru că există câştiguri şi izbânzi.

– *Care este raportul dintre deziderat şi realitate în privinţa viziunilor artistice asupra omului muncii ca figură centrală a istoriei, prezentului şi viitorului societăţii noastre?*

– „Omul muncii" trebuie să ştie că prezenţa lui în literatură nu depinde numai de cel ce scrie literatura, de preocupările şi de viziunea lui. Depinde, dimpotrivă, uneori, în chip hotărâtor şi dramatic, şi de cel ce tipăreşte literatura. De cel ce se împacă mult mai repede şi mai uşor cu problemuţele micului-burghez, decât cu frământările mari ale omului de azi, de aici, din România socialistă. Care a fost şi este „figura centrală a istoriei", revendicându-şi, pe drept, acelaşi loc şi în literatură.

– *Indicaţi constantele personalităţii acestui erou şi condiţia lui literară în ultimii ani!*

– „Condiţia literară" a eroului contemporan e destul de şubredă, fiind de-a dreptul precară câteodată. Atunci când acest erou e lipsit de ceea ce s-a numit şi se numeşte implicare. Când devine revoluţionar cu voia autorului, în chip forţat. Când are loc substituirea de care vorbeam mai înainte. Când scriitorul „tunde purecii", în loc să se „lupte cu leii". Când neesenţialul devine esenţial prin contrafacere. Contrafacere la realizarea căreia contribuie nu o dată şi „superba" noastră critică literară.

– *Spre ce zone şi probleme ale realităţii se concentrează atenţia dvs. în prezent? La ce lucraţi? Ce intenţii literare aveţi?*

– În ce priveşte preocupările proprii, aş vrea să vă spun că aştept să iasă la lumina zilei *Suferinţa urmaşilor*[2], un roman în

[2] A apărut în anul 1978.

centrul căruia se află un țăran, lucrând până atunci, ca să-mi fie așteptarea mai cu spor, la *Fiul secetei*[3], un roman în centrul căruia se află un muncitor, un revoluționar de azi.

Anchetă realizată de **Cornelia Djigola** și **Eugen Mihăescu**
(*Luceafărul*, anul XX, nr. 28, 9 iulie 1977, pag. 3)

[3] Apărut în anul 1979.

„POLITICUL FACILITEAZĂ NAŞTEREA VALORII, ÎI PUNE ÎN FAȚĂ ŞANSA DE A ESCALADA CELE MAI ÎNALTE TREPTE ALE SUBLIMĂRII”[1]

– Între „Suferința urmaşilor” şi „Cordovanii” există o înrudire tematico-temporală. Poate fi considerat ultimul dvs. roman drept o versiune nouă a trilogiei cu care ați debutat?

– O întrebare asemănătoare s-a pus şi după apariția nuvelei *Eclipsă de soare*. Cineva, un confrate, un om care a fost şi este „îndrăgostit” de literatura mea, urmărind-o cu o fervoare ciudată (omul acesta a făcut tot ce putea să nu apară *Drumul câinelui*, a amenințat că va demisiona din toate funcțiile, dacă va apărea *Caloianul*, s-a neliniştit la maximum, când s-a publicat pe undeva o cronică mai „bună” despre una din cărțile mele etc., etc.), a mers mai departe, creând o ruptură între *Cordovanii* şi *Eclipsă*, acuzându-mă de necinste, pentru că am scris într-un fel despre sat, în roman, altfel în nuvelă. Omul greşea, bineînțeles, greşea mult şi adânc. Nu voi stărui însă asupra greşelii acesteia şi nici asupra relațiilor mele cu acest om. Cred totuşi că scrierile care au urmat *Eclipsei de soare* – *Drumul câinelui*, *Suferința urmaşilor*, *Caloianul* chiar – au arătat că nu e vorba de nicio ruptură şi nici de reluarea, într-o nouă versiune, a trilogiei cu care am debutat. *Suferința urmaşilor*, mai ales, se situează în afara „încadrărilor” de acest fel. Monu se deosebeşte structural de Lae, iar dezbaterea din *Suferința urmaşilor* se deosebeşte, prin dimensiuni şi prin acuitate, de confruntarea din *Cordovanii*. Aş stărui puțin asupra acestui

[1] În volumul *Interviuri neconvenționale*, autor: M. Ungheanu, titlul interviului este schimbat, optându-se pentru varianta: *„Nimeni nu te poate opri să scrii o carte, dacă această carte «te doare», dacă nu mai poți trăi până ce nu o scrii”*.

aspect, asupra deosebirilor, ținând cont de faptul că a existat şi mai există o anumită prejudecată, în virtutea căreia o carte consacrată satului contemporan trebuie să fie o carte a colectivizării. *Suferința urmaşilor* a fost abordată, în perioada premergătoare apariției, cât şi după aceea, şi din acest unghi: al felului cum este „redat" în carte „procesul de colectivizare", fără a se vedea, din cauza grabei sau din cauza miopiei, că e vorba de alt conflict, că se merge mult mai departe de data aceasta, atât în privința angregării în conflict a vechiului individualism țărănesc, cât şi a tendințelor de uniformizare a omului (prin birocratizare), care au „funcționat" şi continuă să „funcționeze" în cadrul realităților noastre noi. Se poate vorbi, pe urmă, de relația dintre putere şi răspundere, dintre dreptate şi nedreptate. Se poate vorbi totodată de o dezbatere care are rezonanțe şi în alte „zone" ale vieții. Am nutrit mai demult această convingere: că un roman consacrat satului nu se poate justifica, astăzi, decât dacă reuşeşte să pună probleme mari, „valabile" pentru orice cititor, indiferent ce este el, profesor universitar sau muncitor, țăran sau activist de partid. Asta nu înseamnă că am fost şi sânt adeptul unor simple „transplanturi conflictuale", înseamnă, dimpotrivă, că am militat pentru adâncirea problematicii țărăneşti şi pentru ridicarea ei la un „rang filozofic" cât mai înalt, prin dezbatere, desigur, prin conflict şi prin personaj, fiindcă proza, din păcate (sau din fericire), nu se poate lipsi de aceste elemente esențiale, oricâte modernizări ar suferi şi suferă, cum e normal. Nu mă voi lansa în autoaprecieri în privința romanului aflat în discuție, voi spune doar că acest roman – *Suferința urmaşilor* – arată până unde am reuşit să duc aceste căutări, în rodnicia cărora am crezut şi cred.

– Impresia de fir continuu nu poate fi însă înlăturată. Scene săteşti din vremea colectivizării, personaje comune chiar apar şi în „Caloianul". Tema din „Suferința urmaşilor", pare a vă fi urmărit şi a fi suferit mai multe metamorfoze. Este cumva „Caloianul" matca unui viitor ciclu românesc?

– *Caloianul* nu e matcă (şi nici „cloşcă” nu e, deşi văd că a început să scoată pui, iar puii, pricăjiți şi cam piperniciți, văd că sânt numiți „replică artistică”, nu se mai cheamă parafrazare sau „preluare creatoare”), aşa cum nu e nicio simplă rezumare a unor posibile cărți. E, din contră, o carte de sine stătătoare, neprevăzută, e adevărat, în planurile mele mai vechi, legată totuşi de ceea ce am făptuit şi făptuiesc. Cartea aceasta se aseamănă, într-un fel, cu volumul de povestiri *Fragmentarium*. Când am scris povestirile din acest volum, am făcut-o ca să-mi lărgesc aria tematică, să-mi fixez, singur, noi jaloane pentru proza proprie. Când am scris *Caloianul*, am făcut-o ca să am un semn în față, să mă feresc de risipirea în van a unor strădanii, să nu fiu niciodată cum e Alexandru Ghețea. N-a fost singurul motiv, dar a fost unul dintre motive, unul din punctele de pornire. Pe urmă, în procesul de elaborare, s-a ajuns şi la alte probleme (mai mari), ținând de relația, în contemporaneitate, dintre artist şi societate, ținând de felul cum se face promovarea şi stimularea valorii, în condițiile noastre; ținând de consecințele, nu o dată dezastruoase, ale falselor angajări; ținând de conjuncturalism şi de oportunism, dar şi de ispita pe care o scoate în fața artistului, la tot pasul, o realitate aflată într-un proces adânc, de schimbare, în cadrul căruia minorul poate părea de multe ori major, nesemnificativul – semnificativ; ținând, în ultimă instanță, de adevăr şi de minciună, cu toate nuanțările care pot şi trebuie să intervină într-o dezbatere de asemenea proporții. Ghețea trăieşte drama unei întregi generații de scriitori, fără a fi, aş zice eu, un simplu exponent, fără a reprezenta pe cineva anume, cum s-a şoptit pe alocuri, aici, dar şi în alte părți, fiindcă şoaptele, mai ales şoaptele de un anumit tip, trec mai întâi prin morile care macină vânt pe undeva pe lângă München şi-abia după aceea se îndreaptă spre noi, ca o ploaie de scrum, ca o pulbere a zădărniciei.

– *Un critic, Marian Popa, consideră romanul „Caloianul” „unul dintre cele mai importante romane politice postbelice”. În „Nevoia de adevăr” publicați un articol despre*

romanul politic. Cum definiți dvs. romanul politic, mai exact spus, ce credeți că nu poate lipsi dintr-un roman politic?

– Noțiunea de roman politic s-a extins mult, a cunoscut şi cunoaşte nuanțări atât de numeroase încât tinde să dispară, practic, pulverizându-se în minor, racordându-se, fiind racordată, de fapt, la tot felul de tendințe – începând cu exaltarea cotidianului de realitate şi terminând cu „edificarea" unor simboluri palide. E o boală mai veche a vieții noastre literare, a căutărilor care o animă mereu. Când se „alunecă" într-o parte, se alunecă cu totul – cu cai cu tot, cum se zice. Când se scrie un roman amplu sau epopeic, toată lumea îşi încearcă puterile în această direcție, indiferent de înclinații. Când se scrie un roman scurt sau „roman-pilulă", toată lumea se înşiră pe această „direcție". Nu e vorba de căutări artistice, de profunzime, ci de simple ravagii ale modelor, care copleşesc sau pot copleşi căutările adevărate, de profunzime.

Altfel, dincolo de aceste inevitabile „alunecări de terenuri", noțiunea de roman politic se justifică pe deplin, prin căutările care i-au animat şi îi animă pe cei mai buni prozatori, prin cărțile care s-au scris şi s-au publicat în aceşti ani; prin *Principele*[2], mai mult decât prin *Groapa*[3]; prin *Delirul*[4], mai mult decât prin *Morometii*[5]; prin *Vânătoare regală*[6], mai mult decât prin *Împăratul norilor*[7]; prin *Îngerul a strigat*[8], mai mult decât prin *Nebunii marilor oraşe*[9]; prin *Marile iubiri*[10], mai mult decât

---

[2] Este vorba de romanul lui Eugen Barbu, apărut la Bucureşti, Editura Tineretului, în 1969.

[3] Eugen Barbu, *Groapa*, Bucureşti, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1957.

[4] Marin Preda, *Delirul*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1975.

[5] Idem, *Morometii*, Bucureşti, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1955.

[6] Dumitru Radu Popescu, *Vânătoare regală*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1976.

[7] Idem, *Împăratul norilor*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1976.

[8] Fănuş Neagu, *Îngerul a strigat*, Bucureşti, Editura pentru Literatură, în 1968.

[9] Titlul exact al romanului este *Frumoşii nebuni ai marilor oraşe*, autor: Fănuş Neagu, apărut la Bucureşti, Editura Eminescu, în 1976.

[10] Aurel Dragoş Munteanu, *Marile iubiri*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1977.

prin *Singuri*[11]; prin *Feţele tăcerii*[12], mai mult decât prin *Absenţii*[13]; prin *Drumul câinelui*[14] şi prin *Caloianul*[15], aş mai spune eu, fără a avea sentimentul că mă agăţ de un tren aflat în mers, mai ales că unele dintre cărţile amintite aici nu fuseseră scrise, când s-au scris şi s-au dat spre publicare cărţile care îmi poartă semnătura.

Nu e vorba, bineînţeles, de o noţiune tampon sau şablon, de un nou pat al lui Procust, cu ajutorul căruia să ajustăm tot ce nu ne place. E vorba, mai degrabă, de o direcţie care este şi poate fi, în continuare, fertilă, în măsura în care i se înţeleg posibilităţile, în măsura în care i se respectă cerinţele. Fiindcă există totuşi nişte deosebiri între un roman social „obişnuit", indiferent cum este realizat el, cu ajutorul unor „procedee clasice" sau cu sprijinul unor „metode mai noi", şi un roman care se angajează mult mai direct, prin întreaga sa structură neactivă, în confruntările politice ale epocii, situându-se mult mai tranşant de partea noului, de partea revoluţiei. Fără a fi însă simplă declaraţie patetică, fără a fi doar afirmaţie goală sau simplă bâlbâială demagogică. Păstrând, dimpotrivă, toate însemnele specificităţii, bizuindu-se în alcătuirea sa pe orice modalitate artistică. Cerând, mai mult decât atâta, noi modalităţi de exprimare, revendicându-şi căutarea şi inovaţia. Fapt mai mult decât important, politicul şi politica fiind considerate de către unii subtili incompatibile cu valoarea artistică. Dar iată că acum chiar politicul facilitează naşterea valorii, îi pune în faţă şansa de a escalada cele mai înalte trepte ale sublimării. Ceea ce, aş mai spune eu, nu se poate întâmpla decât într-o societate care a fost şi este răscolită de înnoiri.

– În ce măsură se încadrează „Suferinţa urmaşilor" propriei dvs. definiţii asupra romanului politic?

---

[11] Idem, *Singuri*, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1968.
[12] Augustin Buzura, *Feţele tăcerii*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1974.
[13] Idem, *Absenţii*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1970.
[14] Opera amintită aparţine lui Ion Lăncrănjan şi a apărut la Cluj-Napoca, Editura Dacia, în 1974.
[15] Ion Lăncrănjan, *Caloianul*, Bucureşti, Editura Albatros, 1975.

– În articolul pomenit adineauri – *Romanul politic* – făceam o paralelă între *Caloianul* şi *Cordovanii*, spunând despre *Caloianul* că este roman politic, în timp ce *Cordovanii*, ziceam eu, nu este. Tot acolo spuneam despre *Suferinţa urmaşilor*, raportând cartea la *Fiul secetei*, că nu este roman politic. Problema rămâne deschisă, cum e normal, fiindcă o carte nu poate fi „înghesuită" într-o singură definiţie decât prin „reducerea" ei la esenţial. Iar reducerea aceasta e sinonimă cu simplificarea, mai ales în cazul cărţilor mai complexe, a căror „bătaie" e, vrând-nevrând, mai lungă şi mai puternică decât „bătaia" unei simple rezumări.

– O invitaţie către romanul politic al trecutului şi prezentului de luptă al clasei muncitoare şi al PCR a rostit, la Neptun, în faţa scriitorilor, tovarăşul Nicolae Ceauşescu. Ca autor al „Caloianului" şi al „Suferinţei urmaşilor", romane care reconstituie peisajul unor conflicte sociale şi politice puternice, deci ca scriitor care acţionează de la sine în această direcţie, ce orizonturi umane şi probleme politice credeţi că are a-şi revendica proza contemporană?

– Am militat şi am pledat mai demult pentru reflectarea în literatură a marilor momente ale istoriei noastre naţionale, pentru reflectare şi nu pentru ilustrare. N-am fost clar de la început, nu mi s-a limpezit deodată un program anume, pe care să-l urmez pe urmă pas cu pas. Am fost călăuzit de intuiţie mai întâi, după aceea am fost ajutat de ceea ce au săvârşit alţii înaintea mea (în veci îi voi fi recunoscător lui Sadoveanu, pentru că mi-a pus în braţe o operă care valorează, ea singură, cât o întreagă literatură), fiind ajutat, în egală măsură, şi de ambianţă, de realitatea social-politică a ţării. După aceea, mai târziu, am fost „ajutat" de ceea ce săvârşisem eu însumi, gândindu-mă din ce în ce mai stăruitor de la un timp la tot ce aş putea şi ar trebui să scriu, gândindu-mă la lucrurile acestea ca la un întreg. Nu zic operă, să nu se sperie vecinii, zic un întreg şi nu mă gândesc la fixarea lui în spaţiu şi nici la „întinderea" lui de-a lungul istoriei. Mă gândesc la cărţile care îl vor alcătui, care trebuie să fie, fiecare în parte, de sine stătă-

toare, trăind prin propriul său erou, reliefând totodată, reliefând şi completând tabloul atât de amplu şi de dramatic, tragic nu o dată, al luptelor şi afirmărilor noastre, de astăzi şi de ieri.

Motivele acestea, şi altele, la fel de temeinice, ținând de formarea şi de afirmarea mea scriitoricească, m-au determinat să primesc cu interes şi cu entuziasm sugestiile şi indicațiile date de tovarăşul Nicolae Ceauşescu, în cadrul întâlnirii din vara trecută, de la Neptun[16]. Interesul şi entuziasmul meu se justifică prin faptul că am fost şi sânt convins că un scriitor, un singur scriitor, nu poate săvârşi ceea ce poate şi trebuie să săvârşească o întreagă literatură, realizarea proprie neputându-se împlini şi desăvârşi decât într-un context în care se realizează şi alții, în perioade de mare avânt, a întregii literaturi, vremea demolatorilor de profesie, triumfurile impostorilor coincizând cu declinul unor literaturi. Nu e cazul literaturii noastre, dar parcă unii ar vrea să fie, neputându-se explica altfel zbaterile lor necontenite, strădaniile pe care le depun întru răvăşire şi dărâmare, afirmarea prin edificare, prin construcție, neputându-se armoniza nicicum cu profilarea pe care şi-au desăvârşit-o acești scriitori, pe vremea prolet-cultului şi mai înainte.

Revenind la sugestiile şi sfaturile tovarăşului Nicolae Ceauşescu, aş spune că ele nu pot deveni realitate vie şi concretă decât dacă adeziunea şi entuziasmul nostru se vor concretiza în fapte, dacă vor trece peste pragul declarațiilor de circumstanță. E de remarcat, de altfel, că unii colegi de-ai noştri, specialişti în declarații şi adeziuni, ne-au spus şi de data aceasta cam ce ar trebui făcut, ce şi cum, văzându-şi pe urmă de propriile lor treburi, scriind altceva, față de ce au făgăduit, sau nescriind nimic. S-a mai întâmplat ceva asemănător şi atunci când s-a pornit o „campanie”

[16] Pe data de 28 iulie 1978, Nicolae Ceauşescu a avut, la Neptun, o primă întâlnire cu scriitorii. Principalele revendicări ale scriitorilor prezenți la acea întâlnire erau creşterea tirajelor, prin asigurarea hârtiei necesare, şi modernizarea tipografiilor. Mai multe informații despre aceste întâlniri pot fi găsite în cartea lui Marin Radu Mocanu, *Scriitorii şi puterea: documente*, Bucureşti, Editura Ideea Europeană, 2006.

mare pentru edificarea epopeii naționale, s-au dat declarații, s-au schițat proiecte, s-au realizat „planuri concrete”, pe urmă au intrat toate în zodia întâmplătorului, din cauza atmosferei de la Uniunea Scriitorilor, din cauza anumitor factori (care se mişcă mai greu, când e vorba să influenţeze şi să stimuleze dezvoltarea literaturii şi artei, pe o durată mai mare şi pe un ansamblu cât mai cuprinzător şi mai divers); din cauza noastră, a scriitorilor, până la urmă, fiindcă nimeni nu te poate opri să scrii o carte, dacă această carte „te doare”, dacă nu mai poți trăi până ce nu o scrii.

De fapt, aceasta cred că e problema principală, aceasta ar trebui să fie problema principală, pentru obşte şi pentru fiecare scriitor în parte: scrisul, fapta şi nu vorba, cartea şi nu făgăduiala, munca şi nu cariera, construcția şi nu veşnicia şi atâta de stupida şi de îngrețoşata demolare.

Marile teme cer o însuşire totală, cer o implicare desăvârşită, cer, pe lângă talent şi cunoaştere, sinceritate multă şi multă dăruire.

– La ce concluzii a ajuns consfătuirea prozatorilor convocați la Bucureşti, la Uniunea Scriitorilor?

– Nu ştiu, deoarece nu am participat la această consfătuire.

– Se ştie că romanele pe care le scrieți şi care au astăzi sute de mii de cititori displac unei bune părți a criticii noastre literare. Dacă le-ar fi citit Camil Petrescu cred că le-ar fi aprobat. Fac această supoziție pentru a marca poziția anticalofilă a autorului „Suferința urmaşilor” şi cea calofilă a criticii literare. Ce consecințe are pentru proza de astăzi ceea ce am numit aici „calofilia” criticii noastre literare?

– Despre critica literară nu mai am nimic de spus, față de ceea ce am spus, ca simplă părere personală, în câteva articole publicistice, incluse, unele dintre ele, în *Nevoia de adevăr*. Articolele acestea sânt, după mine, tot atât de actuale şi astăzi, deşi au fost scrise acum cinci sau cincisprezece ani.

– Există scriitori despre care s-a spus că dăunau propriei opere. Reacțiile dvs. publicistice sânt după unii cauzele frigidității

sau agresivității criticii. Credeți că un scriitor este obligat să riposteze la orice obiecție a criticii? Dacă sânt în discuție principii generale şi criterii obiective, atunci obiecțiile la obiecțiile criticii se justifică. Dar nu toți criticii merită categorisiri definitive. C. Ungureanu a arătat că e capabil de o „revizuire" substanțială. Ce ne spuneți despre gestul lui?

– Ideal ar fi ca scriitorul să nu se amestece deloc în „dezbatere", să nu răspundă criticii literare, chiar dacă îi răstălmăceşte cartea, chiar dacă o denigrează. Asta presupune însă o ambianță ceva mai civilizată, nu perfectă, nu lipsită de exigență, capabilă în orice caz să împingă spre margine subiectivismul mărunt şi răfuitor, rapacitatea găştilor şi lăcomia de bani şi de glorie a unor „persoane particulare". Dar dacă nu se întâmplă asta, dacă ambianța nu e capabilă să cearnă şi să discearnă, îngăduind hăcuirea şi vendeta, cred că e bine să intervină şi scriitorul, mai ales atunci când se depăşeşte o anumită limită, a inevitabilului, nu a îngăduitului. Se va vedea, de altfel, dacă se vor cerceta „intervențiile" mele publicistice, că nu am dus „campanii" împotriva criticii literare, cum au pretins unii, n-am schilodit niciun critic, cum au zis alții, n-am dat pe nimeni afară din „post" pentru că m-a „înjurat". Şi nici n-am băgat pe nimeni „în pâine", pentru că m-a lăudat, m-a servit şi m-a deservit. Nu sânt întruchiparea perfecțiunii, bineînțeles, de folosit însă nu am folosit niciodată, în scopuri personale, mijloace care aparțin colectivității, cum au făcut şi fac alții, de ani de zile, fie că e vorba de o revistă, de o editură mănoasă sau de vreo „pârghie organizatorică" din cadrul obştei noastre scriitoriceşti. Intervențiile mele, atâtea câte sânt, au fost deschise şi strict personale, limitându-se doar la aspectele mai stridente, fiindcă, dacă ar fi vorba să discutăm „ansamblul întregii probleme", ar fi multe de spus.

Atitudinea lui Cornel Ungureanu m-a surprins şi m-a bucurat. Dar nu numai pentru că el s-a referit în mod favorabil la creația mea, ci pentru că a trecut cu detaşare peste o „înfruntare"

care a avut loc între noi, dovedindu-se superior din toate punctele de vedere, arătând, prin faptă şi nu prin vorbă, că e interesat, în primul rând, de literatură şi nu de relațiile personale dintre cei ce scriu. Gestul lui depăşeşte, ca semnificație şi ca importanță, simpla atitudine față de o carte sau față de un scriitor, fiind un îndemn spre detaşare şi obiectivitate.

– În „Suferința urmaşilor" se petrece următoarea scenă: Monu intră într-o librărie şi cere cărți despre țărani, la care vânzătoarea îi oferă „Desfăşurarea"[17], „Bărăgan"[18], „Pâinea albă"[19], „Porțile de aur"[20], „Drum deschis"[21], „Pământ desțelenit"[22]. Monu e nemulțumit că toate aceste cărți vorbesc numai despre țărani care „se înscriu". Întrebare: nu era potrivit ca în acest şir să figureze şi „Cordovanii", care are şi el un erou care „se înscrie" până la urmă?

– Includerea printre cărțile care i se pun în față lui Monu a unui roman semnat de Alexandru Ghețea spune totul despre sensul uşor ironic al scenei acesteia, căreia i s-a acordat o atenție mult prea mare, unii critici nemaivăzând nimic din cauza ei, lansându-se în considerații de-a dreptul aberante în raport cu conținutul real al cărții. Fiindcă *Suferința urmaşilor* nu e cartea unui țăran care nu se înscrie în colectivă, atât şi nimic mai mult, aşa cum nici *Cordovanii*, aş mai zice eu, fără a stărui, nu e cartea unui țăran care se înscrie în colectivă, atât şi nimic mai mult.

– Țăranul este personajul principal al cărților pe care l-ați scris până acum, desigur, nu fără unele excepții. Există voci care consideră perimată proza care-şi ia drept personaje de căpătâi țărănimea. Este o opinie îndreptățită?

---

[17] Autor: Marin Preda.
[18] V. Em. Galan.
[19] Dumitru Mircea.
[20] Alexandru Andrițoiu.
[21] Şerban Nedelcu.
[22] Mihail Şolohov.

– Într-adevăr, țăranul a fost, este şi va fi eroul principal al prozei mele. Mai mult decât atâta, el va fi, sper, axul de simetrie al unei lumi pe care aş vrea să o adun laolaltă prin tot ce voi scrie. Şi asta nu pentru că aş vrea să dau înapoi ceasul istoriei, cum pretindea mai deunăzi un oarecine, nici pentru că aş vrea să tulbur sau să deviez evoluția firească a literaturii, ci pentru că am considerat şi consider că straturile şi substraturile noastre cele mai adânci sânt țărăneşti, țăranii fiind, cel puțin aicea, la noi, întemeietori de țară şi de lume. Ei au fost, de fapt, singura noastră clasă nobiliară, ei au fost adevărații noştri voievozi şi regi, pe care i-a încoronat câteodată „sfântul Soare", pe care i-au lovit în față, de nenumărate ori, grinzile invaziilor şi ale opresiunilor. Ei au adunat şi au şlefuit prin ani nestematele folclorului nostru, alcătuind o comoară rară, dacă nu chiar unică, în centrul căreia străluceşte diamantul unei vechi şi limpezi concepții filozofice. Şi nu e păcat, aş mai spune eu, să fie ignorate asemenea comori, asemenea filoane de aur şi de uraniu?! Ba eu cred că da, perimată fiind, după părerea mea, nu literatura care se ocupă de țărănime, ci opinia amintită aici, în alcătuirea căreia au intrat şi intră fel de fel de reziduuri extraliterare, pe care au alimentat-o şi o alimentează necunoaşterea şi disprețul. Nu oblig pe nimeni, fireşte, să zică ce zic eu, să creadă ce cred eu, în ce mă priveşte însă am construit şi construiesc pe această bază, am năzuit şi năzuiesc, fără a fi partizanul exaltărilor deşarte şi al înflăcărărilor de moment, să-mi alcătuiesc, în timp, o viziune anume, pornind de la aceste temeiuri adânci şi vii, considerând că resursele adevărate ale modernizării se află înăuntrul unei culturi şi nu în afară, ceea ce vine din exterior având rolul unei înviorări şi nu al unei plămădiri – plămădirea fiind întotdeauna a pământului pe care calci, a straturilor şi a substraturilor.

– *Excesul de roman monografic, de roman frescă a dus la demonetizarea speciei, la minimalizarea ei declarată sub mai multe condeie. Este firească astăzi prelungirea acestei minima-*

lizări a unei formule care exprimă plenar vocația epică a unei literaturi? Nu este acest refuz dovada unui program literar limitativ?

– Orice scriitor este înclinat să-şi teoretizeze înclinațiile proprii: povestitorul din născare va spune că scriitorul român e povestitor din născare şi că nu poate fi nicicum romancier; coloristul va spune că scriitorul român e producător de smalțuri şi de cioburi, strălucitoare şi scăpărătoare toate; stilistul va susține că scriitorul român e, prin tradiție, producător de metafore; analistul, dacă există, ar spune că singura şansă a literaturii române este analiza psihologică etc. Dincolo de aceste „teoretizări", dincolo de preferințele acestea fireşti, se află posibilitatea mare şi diversă a literaturii române, în cadrul căreia fresca şi-a avut şi îşi are justificarea ei, înțelegând prin frescă nu numai redare şi zugrăvire, *in extenso*, pe suprafață mare, ci şi reflectare şi interpretare de adâncime, îndeosebi. De fapt, de aceea cred că s-a demonetizat fresca, pentru că i s-a luat o dimensiune: adâncimea, cea mai importantă. E de precizat, în afară de asta, că lucrurile nu există niciodată în „stare pură" şi că nu e bună şi nu e fecundă „specializarea", pe frescă sau pe roman psihologic, pe roman clasic sau pe roman modern, necesitatea sintezelor artistice fiind la ordinea zilei. Iar sintezele cer preocupări cât mai largi, cerând totodată o putere de generalizare mult mai mare, o temperatură a simbiozelor mult mai înaltă, capabilă să topească argintul, dar şi nichelul, menită să nască noi aliaje, în cadrul cărora vechile elemente abia dacă se mai pot distinge.

– După unele păreri, vocația literaturii române fiind în primul rând lirică, cea epică rămâne doar un deziderat.[23]

– Vocația epică a literaturii române este o realitate, dar ea nu trebuie să fie supralicitată, nu trebuie să fie opusă celorlalte

[23] Această întrebare nu apare în interviul publicat în revistă, ci doar în volumul lui Mihai Ungheanu, *Interviuri neconvenționale*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1982, pag. 50-65. Răspunsul la întrebare apare însă şi în revistă.

„realități”. În ce mă privește, de pildă, m-am bizuit și mă bizui pe această vocație esențială, mă subordonez ei prin tot ce săvârșesc, asta nu înseamnă însă că trebuie să le cer și altora să facă ce fac eu. Să facă fiecare cum crede de cuviință, să-și ducă fiecare gândul creator până la capăt, dar să și-l ducă cu adevărat. În felul acesta privesc eu diversitatea de stiluri, așa înțeleg eu „democrația culturii”, nu prin hăcuirea „tabloului”, ci printr-o completare permanentă a lui, prin creșterea permanentă a întregii literaturi, în cadrul căreia schița, dacă e bună sau foarte bună, se justifică tot atât de mult cum se justifică romanul amplu, bun sau foarte bun. Sânt ispitit, iată, să afirm că romanul are totuși alte posibilități, se poate impune cu mai multă forță, dar nu afirm așa ceva, n-am afirmat-o. Asta pentru că dimensiunile sânt neesențiale, în literatură. Existența romanului politic, amintit de mai multe ori în această discuție, nu e condiționată de dimensiuni, romanul politic putând să fie „scurt” sau „lung”, depinde de subiect, depinde de conținutul său intrinsec.

Tragismul, pe de altă parte, reprezintă o mare posibilitate a literaturii noastre, insuficient exploatată, cum spuneam cu alt prilej. Nu voi cere însă nimănui, deși sânt partizanul acestei posibilități, să înceapă să „tragedizeze”, se potrivește, nu se potrivește. Mai mult decât atât, voi spune că, chiar în cadrul unei singure opere, nu e bine să fie impusă tuturor subiectelor o perspectivă tragică. Perspectiva trebuie să vină din interior, să fie dată la iveală în chip firesc, de natura însăși a conflictului abordat, de predispozițiile reale ale personajelor.

– Recent, membrii juriului Asociației de București v-au pus candidatura la premiul pentru proză al Asociației de București, în discuție fiind „Suferința urmașilor”, care găsesc că mai firesc ar fi fost să ia premiul Uniunii Scriitorilor. Juriul a hotărât acordarea premiului. Ați refuzat acest premiu? De ce?

– Am făcut, e adevărat, și „prostia” asta: am refuzat un premiu. Dar n-am făcut-o pentru că am vrut să stârnesc vâlvă în jurul meu, ci pentru că am vrut să-mi exprim astfel, printr-un

refuz, opinia mea față de felul cum se distribuie premiile literare la Uniunea Scriitorilor, al cărei membru am fost şi sânt, contribuind, direct şi indirect, la alcătuirea fondurilor Uniunii, din care se înfruptă pe urmă alții[24]. Se alcătuiesc, e drept, juriile necesare pentru decernarea premiilor (în fiecare an este ales alt juriu, avându-se grijă, totuşi, ca premianții dintr-un an să facă parte din juriul anului următor, rotația rostogolindu-se aşa, cu mici şi neesențiale schimbări, peste alți şi alți ani). Ele, juriile, îşi aleg un preşedinte, se întrunesc pe urmă şi iau în discuție „totalitatea lucrărilor literare publicate" (cum s-a spus anul trecut, despre anul 1977) sau „totalitatea lucrărilor valoroase" (cum s-a spus anul acesta, despre anul 1978), oprindu-se mai apoi, după îndelungi şi temeinice dezbateri, care nu sânt premerse niciodată de nicio idee preconceptă, nu au în vedere nicio listă, alcătuită dinainte de către un „grup de tovarăşi" (sau de domni), au în vedere doar „totalitatea" menționată, din „sânul" căreia sânt detaşate cărțile care sânt mai valoroase decât valorile admise în turnir. Isprava se încheie cu un comunicat pe care îl ratifică întotdeauna Biroul de conducere al Uniunii, îl ratifică fără obiecții sau, altfel spus, o mână spală pe cealaltă şi astfel se împart daruri în stânga şi în dreapta, în numele unui patronat care îşi plăteşte aderenții cu banii obştei. Aceasta e, de fapt, mascarada premiilor de la Uniune, de câțiva ani buni, nu de ieri sau de azi, din cauza asta am refuzat premiul de care vorbeai dumneata, pentru că nu vreau să am nicio legătură, nici măcar una tangențială, cu această afacere. Nu voi uita să precizez că au fost premiate pe parcurs şi cărți merituoase sau chiar valoroase şi că au fost şi jurii (mai mult pe la asociații decât pe la Uniune) care au procedat cu mai multă „grijă", dominanta însă a fost şi este a combinațiilor de grup şi de gaşcă, a necititului şi a „schimbului" de voturi (dacă tu votezi pentru „omul meu", votez şi eu pentru „omul tău"), a sfidării celui mai elementar bun-simț,

[24] Expresia lipseşte din varianta interviului inclus în volum.

nu a obiectivității, nici a principialității, ci a bunului-simț, trecându-se, în acest ultim an, după părerea mea (greșită, desigur, subiectivă, pătimașă, revendicativă, speculativă, sămănătoristă și poporanistă etc., etc.), peste limita îngăduitului, arătându-se astfel, direct și concret, ce înțeleg unii confrați prin valoare și cum văd ei realizarea în practică a democrației literare.

– Scriitorul Fănuș Neagu atrăgea atenția asupra faptului că un poet de talia lui Mihai Beniuc (despre care I. Negoițescu scria: „Beniuc, cel mai percutant poet al iubirii, din literatura noastră, după Eminescu”[25]) este ocolit sistematic de premiile Uniunii Scriitorilor, iar Pompiliu Marcea, în Flacăra[26]*, observă că, tot vorbind despre injustițiile trecutului, nu le observăm pe cele ale prezentului. Este Mihai Beniuc una din ele?*

– Mihai Beniuc nu e „un caz”, e un mare poet, iar ceea ce se întâmplă cu el nu e o injustiție, reparabilă, ca orice injustiție, e o anomalie, o infirmitate gravă, dar nu a lui, ci a literaturii din care face totuși parte, cu voia sau fără voia unora. Infirmitatea rezidă în incapacitatea unei literaturi, fie ea și temporară, de a-și integra firesc toate valorile pe care le are, contemporane sau clasice. Incapacitatea aceasta, la rândul ei, poate fi de natură obiectivă, poate fi impusă din afară, prin presiune sau prin măsuri administrative (cum s-a întâmplat pe vremea dogmatismului, când au fost excluse din circuitul de valori o serie de opere de seamă, o serie de scriitori mari), dar poate fi și subiectivă, venind din chiar sânul colectivității scriitoricești, fiind rezultatul opacității criticii literare sau al unor deficiențe organizatorice, reflectând, cel mai adesea, interese precise de grup sau individuale, ale unor personalități de „carton presat”,

[25] Într-adevăr, Ion Negoițescu a afirmat că Beniuc este „poate cel mai percutant poet al iubirii din literatura noastră, după Eminescu” (cf. Ion Negoițescu, *Istoria literaturii române (1800-1945)*. Ediția a II-a, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2002, pag. 395.)

[26] Pompiliu Marcea, *Mihai Beniuc*, în *Flacăra*, anul 28, nr. 26, 28 iunie 1979, pag. 16.

care s-au „edificat” pe vremea când personalitățile autentice erau scoase din circuit. La această oră ne aflăm noi acum, la ora determinărilor de tip subiectiv, din cauza asta nu încap unii de Mihai Beniuc, pentru că nu încap nici de alții, pentru că starea lor firească este starea de înghesuială, pentru că ei, sau dânșii, sau dumnealor, nu încap nici de Ioan Alexandru, pe care îl bârfesc și îl denigrează peste tot, căruia au reușit să-i devieze de pe „linia apariției” un volum de versuri, cu ajutorul șoaptelor, cu sprijinul referatelor; nu încap nici de Ion Gheorghe, pe care, de asemenea, îl foarfecă și îl boicotează, căruia, de asemenea, i-au respins nu demult de la publicare o carte excepțională, în numele unei pretinse și cam încropite exigențe ideologice; nu încap nici de Adrian Păunescu, deoarece scrie prea mult, „face” o revistă, „face” un cenaclu, în loc să-și fi rezervat și el o masă la „restaurantul literatorilor”, să-și mănânce fleica în liniște; nu încap nici de Paul Anghel, pe care au reușit să-l „încurce” deocamdată cu o piesă de teatru; nu încap nici de mine, dar nu pentru că i-aș incomoda în veșnicele lor excavări carieriste, ci pentru că lucrez, pentru că scriu. Dumnealor, sau dânșii, sau ei – vechii și înrăiții corifei ai intoleranței, cu ajutorul căreia au făcut carieră, dar și rău au făcut, literaturii române, întregii culturi – nu încap, de fapt, nici de Călinescu, nici de Iorga, nici de Arghezi (pe Sadoveanu îl îngăduie, nu se știe însă până când). Din cauza asta se petrec „injustiții”, nu pentru că cineva nu l-ar agrea pe altcineva, din cine știe ce motive mărunte, ci pentru că sânt oameni care ar vrea să reducă literatura română la același numitor, care nu pot trăi dacă nu dărâmă, dacă nu demolează, dacă nu judecă, dacă nu condamnă, dacă nu stârnesc încordare și derută în jur. Pentru că au existat și există scriitori care cred (ce stupizenie!) că ei sânt mai mari și mai impunători, dacă nu mai sânt alții pe alături, dacă nu se mai vorbește deloc de alții, ci doar de ei și de ai lor; pentru că s-au inaugurat serii de scrieri din te miri cine, în loc să se reediteze *Istoria* lui Călinescu; pentru că s-a prostit hârtia pe fel de fel de traduceri „rentabile”, în loc să se

„pornească” o mare ediție Nicolae Iorga sau să se încheie, cum s-ar fi cuvenit demult, ediția Eminescu. Acesta e sensul real şi de profunzime al ostracizărilor la care sânt supuşi unii scriitori, care nu se pot petrece decât pe un fundal de inechitate şi de rapacitate. Nu vreau să devin patetic, nu vreau să transform în verdict o simplă părere personală, dacă se admite însă că literatura unei țări este un întreg inestricabil, atunci trebuie să se admită că dacă se urmărește compromiterea unui scriitor, indiferent cum şi ce este el, mare sau mic, clasic sau contemporan, se loveşte în întreaga literatură, stânjenindu-i-se dezvoltarea, punându-i-se plumb în aripi, sau tăindu-i aripile cu foarfecele grosolane ale intoleranței, ale căror clănțăniri sinistre le luminează unora ochii, îi dinamizează, îi pun în stare de luptă. Bine, i-au luminat şi i-au verticalizat în 1950, în 1960, în 1968, dar până când să ne tot închinăm noi în fața străluminărilor acestora false şi deşarte!? Până când şi de ce? Nu trebuie să se înțeleagă din întrebările acestea ale mele că aş vrea, la rându-mi, să răspund demolatorilor care tot asaltează literele române cu o demolare generală. Eu vreau altceva, mai simplu: vreau o viață literară ceva mai liniştită şi puțin mai democratică (democratică pentru toți, nu numai pentru unii), vreau ca scriitorii care lucrează efectiv să fie lăsați în pace, să lucreze, să nu fie lăudați, să nu fie premiați, dar să fie lăsați într-ale lor, să-şi scrie cărțile pe care vor ei să le scrie, iar ceilalți, cei care nu mai au ce scrie, să-şi încaseze liniştiții pensioarele şi să se mai ducă la vânătoare şi la pescuit, să nu mai stea toată ziua călare pe Uniunea Scriitorilor, nu de alta, dar au adus-o într-o stare foarte rea, cum nu a fost ea niciodată, cum nu ar trebui să fie, fiindcă e, oricum, organizația noastră profesională, a tuturor scriitorilor, nu numai a unora.

– Când numeam „Caloianul” un posibil „roman matcă” mă gândeam nu numai la personajele comune cu „Suferința urmaşilor”, ci şi la capitolul „Fiul secetei”, care e şi titlul anunțat al noului dvs. roman. Romanul dezvoltă paginile din „Caloianul”? Este o scriere complet independentă?

– Între romanul *Fiul secetei* şi capitolul cu acelaşi nume din *Caloianul* e tot atâta legătură câtă este între *Cordovanii* şi nuvela de la care am pornit când am scris acest roman; sau între schița *Copca* (din *Fragmentarium*) şi *Suferința urmaşilor*. E vorba, deci, de o carte nouă, despre care vom discuta, sper, altădată.

[Interviu realizat] de **M. Ungheanu**

(*Luceafărul*, anul XXII, nr. 29 (899), sâmbătă, 21 iulie 1979, pag. 3, cu fotografie; reluat în M. Ungheanu, *Interviuri neconvenționale*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1982, pag. 50-65, şi în *Romanul românesc în interviuri – o istorie autobiografică*. Antologie, text îngrijit, sinteze bibliografice şi indici de Aurel Sasu şi Mariana Vartic, Bucureşti, Editura Minerva, 1986, vol. II, partea I, pag. 307-322)

„DACĂ REBREANU […] AR FI AŞTEPTAT NOI ŞI NOI CLARIFICĂRI ASUPRA EVENIMENTELOR TRAGICE DIN 1907, NU AR MAI FI SCRIS NICIODATĂ *RĂSCOALA*”[1]

Scriitorul este beneficiar al conştiinţei istorice, cum s-a spus de altfel şi aici, dar este şi creator de conştiinţă istorică. Măsura în care este creator sau „profitor” cred că o stabileşte întreaga lui creaţie, o stabileşte, în ultimă instanţă, talentul său. Beneficiarii adevăraţi ai conştiinţei istorice nu sânt decât scriitori minori, cei care ilustrează evenimentul istoric, nereuşind să se ridice la înălţimea filozofică adevărată a semnificaţiei. Nu pot fi creatori de conştiinţă istorică, prin operă, desigur, respectând aşadar specificul literaturii, decât scriitorii care au vocaţia datelor şi lucrurilor fundamentale. Dacă vom arunca o privire scurtă şi rapidă asupra literaturii noastre, vom vedea că toţi marii noştri scriitori au avut vocaţia lucrurilor fundamentale din istoria noastră naţională. Şi din istoria lumii, fiindcă noi am făcut şi facem parte din lume: nu ştiu dacă am fost şi sântem „buricul Europei”, dar parte din Europa cred că am fost şi sântem, o parte importantă, care nu poate fi scufundată în minimalizare decât prin falsuri de ordin istoric, prin siluirea unor adevăruri evidente. Firește, noi nu avem nimic de revendicat de la nimeni, dar nici de cerşit nu tre-

[1] Răspuns dat în cadrul mesei rotunde „Conştiința istorică în literatura română de azi”, organizată în colaborare cu Muzeul Literaturii Române, prin care revista *Luceafărul* a continuat seria dezbaterilor literar-ideologice în cinstea Congresului al XII-lea al Partidului Comunist Român. Au participat: Paul Anghel, Mihai Beniuc, Vasile Drăguț, Ion Lăncrănjan, Al. Oprea, Marian Popa, Al. Simion, Dan Zamfirescu, M. Ungheanu.

buie să cerşim nimic, de la nimeni. Asemenea atitudini, supralicitările, ca şi cerşetoreala, sânt specifice celor săraci (săraci în sensul spiritual al cuvântului, săraci în privința trecutului istoric, nesiguri în privința obârşiilor), celor ce şi-au pierdut timpul cu altfel de îndeletniciri, fără a-şi trăi istoria, viețuind prin imitație şi nu prin creație. Dar noi, de bine, de rău (mai mult de bine decât de rău), avem cu ce ne mândri, avem pe ce sta, neavând nevoie, tocmai de aceea, de infatuări şi de supralicitări. Spunând asta mă gândesc la tot ce s-a făptuit în această țară a noastră, nu numai în domeniul creației artistice, dar şi în alte domenii, nu numai în arta cultă, dar şi în arta populară, care e, de multe ori, mai elevată şi mai cultă decât arta numită ca atare, aspect pe care noi îl neglijăm, căutând modele în alte părți, fără a observa că alături există modele mult mai bogate în semnificații, capabile să sporească şi să consolideze conştiința istorică a întregului popor, al cărui trecut se pierde în negura măreață a mitologiei, cum o atestă folclorul.

E de remarcat, de altfel, în ce priveşte momentul istoric pe care îl trăim, un moment bun din toate punctele de vedere – din punct de vedere social şi politic, din punct de vedere artistic – e de remarcat şi de reținut, cum ziceam, şi de scos în evidență, bineînțeles, o binevenită, o reconfortantă şi întăritoare redescoperire a patriei. Ce înțeleg eu prin această redescoperire a patriei? Înțeleg o cercetare şi o judecare critică a perioadelor anterioare – a perioadei când istoria României era marcată de interpretările „rolleriste", iar îndrumarea literaturii de cerințele „chişinevschiviste"; a perioadei când nu mai eram noi înşine, fiindu-ne parcă ruşine de tot ce aveam mai bun, dar şi a perioadei şi anilor premergători războiului, reținând din fiecare ceea ce merită să fie reținut. Înțeleg, totodată, mai multă iubire față de țară şi față de poporul ai cărui fii am fost şi sântem, iubirea nefiind, după opinia mea, simplă exclamație, fiind, dimpotrivă, muncă şi dăruire (până la sacrificiu), fiind grijă şi preocupare față de tot ce este şi poate fi creştere şi devenire. Înțeleg, de fapt, o situare fermă, dar şi lucidă (experiența celor treizeci şi cinci de ani facilitează această situare,

o cere cu necesitate), pe linia intereselor fundamentale ale țării şi ale poporului nostru, în continuarea unor tradiții glorioase, care nu au nimic de-a face cu spiritul patriotard sau cu naționalismul, cum ne acuză unii, cei ce nu ne iubesc (dușmanii dintotdeauna ai țării şi ai socialismului, fiii şi frații conservatorismului, cunoscuții campioni ai dogmatismului, care sânt de dreapta, fără greș, chiar şi atunci când vor să fie de stânga, mai ales atunci).

E de remarcat, de asemenea, în ce privește literatura noastră nouă, fiindcă există aşa ceva în România de azi (există o literatură care se deosebește de literatura din trecut, fiind totuşi literatură, nefiind, deci, o simplă însoțitoare a unor lozinci), o creştere substanțială a patosului său umanist, fapt care a creat şi creează deschideri noi spre universal şi spre universalitate, a îmbogățit cu noi densități şi noi temeiuri curajul de care a dat şi dă dovadă scriitorul român contemporan, care a construit şi construiește aici, odată cu țara şi împreună cu țara (construcția, orice construcție, cu atât mai mult una spirituală, nu se poate realiza fără vatră, fără temelie), care l-a continuat şi îl continuă pe înaintaşul său din perioada interbelică, având față de acesta avantajul unei experiențe sociale şi politice de o noutate absolută, care nu poate fi cunoscută decât prin trăire, care se numește, pe drept, revoluție socialistă. Câştigul acesta de substanță a mai fost semnalat, fără a fi discutat suficient, cu toate că ar fi putut deveni liant pentru sintezele teoretice ale epocii, a căror întârziere nu poate fi justificată decât de lipsa de curaj a bravilor noştri teoreticieni sau de lipsa lor de înzestrare sau poate că şi de alta, fiindcă poemele epocii au ieşit la lumină, romanele epocii au fost şi sânt date la iveală, ca şi piesele de teatru ale epocii, sintezele fiind sortite, după câte se pare, să rămână moştenire pentru urmaşi.

În ce privește actul istoric de la 23 August, aş vrea să spun că eu nu cred că lipsa unor documente şi a unor clarificări „definitive" au făcut ca acest eveniment important să nu-şi găsească încă în literatură o reflectare artistică corespunzătoare. Cauza trebuie căutată în altă parte, nu în puținătatea documentelor,

ci în negăsirea factorului determinant, a modulului psihologic esențial, care a angrenat în vârtejurile sale un întreg popor, fiind rezultatul firesc al unor acumulări mari şi adânci, de nemulțumire şi de dezaprobare surdă. Documentele sânt importante în cazuri de acest fel, sânt mai mult decât necesare, ele singure însă nu pot face ceea ce poate şi trebuie să facă literatura, prin sintetizare, prin generalizare, prin captarea în pagina de carte a impalpabilului, care nu poate fi inclus în niciun document. Dacă Rebreanu s-ar fi limitat, de pildă, la document, dacă ar fi aşteptat noi şi noi clarificări asupra evenimentelor tragice din 1907, nu ar mai fi scris niciodată *Răscoala*. El a ținut seama de latura, să-i zicem, documentară a problemei, fără a se limita doar la atâta, scoțând în evidență ceea ce n-a scos în evidență nicio culegere de documente, reliefând, prin întreaga construcție epică, hohotul uriaş al țărănimii, al întregului popor. Fiindcă asta a fost esențialul în Răscoala de la 1907, durerea şi nu mânia, în asta rezidă tragismul cărții, în faptul că țărănimea, fiind împinsă din urmă de mizerie şi de foame, este nevoită să săvârşească un lucru care nu se potriveşte cu înclinațiile şi cu dorințele ei cele mai intime. Acesta e „cheagul" întregului roman, din cauza asta cresc toate atât de firesc, prăbuşindu-se apoi într-un rug uriaş, ca într-o mare şi implacabilă tragedie. La asta mă referem când vorbeam de ceea ce este esențial într-un eveniment istoric, la ceea ce nu poate deveni palpabil şi grăitor, decât în şi prin literatură. Nu insist şi nici nu absolutizez, fiindcă şi istoria (istoria ca ştiință) poate să facă uneori ceea ce face îndeobşte literatura, tot prin sinteză, e adevărat, nu prin simplă aglomerare de documente. Iată, eu am cercetat nu demult *Răscoala lui Horea* de David Prodan[2], o carte care se ridică peste tot ce a reuşit „să facă" literatura în legătură cu evenimentele care au zguduit Transilvania, şi nu numai Transilvania, în anii 1784-1785. E vorba, ce-i drept, de o scriere

[2] David Prodan, *Răscoala lui Horea*, vol. I-II, București, Editura Științifică şi Enciclopedică, 1979.

absolut excepțională, în cadrul căreia documentul se supune în chip desăvârşit sintezei istorice în care este integrat, al cărei ton general, liniştit, ba chiar indiferent (în aparență), te fură pe nesimțite, devine impresionant şi captivant, atingând în cele din urmă, şi tot aşa, pe nesimțite, culmea atât de greu de atins a copleşitorului, pe care nu o atinge de obicei decât literatura, literatura de autentică şi înaltă calitate. Exemplul acesta nu anulează ceea ce am spus despre Rebreanu, nici ceea ce am spus despre actul istoric de la 23 August, dimpotrivă, cred că limpezeşte pe deplin o anumită idee, o observație care cade şi peste scrisul meu, nu numai peste scrisul confraților întru literatură. Aş mai spune că literatura nu poate fi „beneficiară" a conştiinței istorice decât în măsura în care creează ea însăşi conştiință istorică, îmbogățind cultura întregii țări, sporind astfel cunoaşterea de sine a poporului, înmulțindu-i şi împrospătându-i puterile, ajutându-l să-şi urmeze drumul prin istorie, un drum greu, într-adevăr, greu, dar şi glorios.

(*Luceafărul*, anul XXII, nr. 39 (909), sâmbătă, 29 septembrie 1979, pag. 3, cu fotografie)

„FIUL SECETEI S-A DORIT SĂ FIE, ŞI POATE CHIAR ESTE, CARTEA UNEI DRAMATICE LIMPEZIRI”

– Ce credeți că înseamnă în evoluția dvs. „Fiul secetei”, romanul care va intra în curând în librării, din care revista noastră a publicat un amplu fragment?

– Ceea ce a însemnat *Caloianul*, față de *Cordovanii*. Ceea ce a însemnat *Suferința urmaşilor*, față de primele două cărți. Ceea ce a însemnat *Eclipsa de soare*, față de toată nuvelistica mea. Asta şi încă ceva. Acest „încă ceva” ținând de finalizarea şi sintetizarea unor preocupări mai vechi, ținând de intenția şi de dorința de a situa în centrul conflictual al unui roman un erou de azi, un comunist contemporan, de aici, din România. Intenția aceasta a fost legată un timp de numele lui Iuliu Jeler, pentru ca după aceea să se polarizeze „aproape singură” în jurul mai tânărului Vasile Pozdare, polarizarea aceasta fiind sinonimă cu naşterea acestei cărți, fiind sinonimă cu confruntarea care însoțeşte firesc formarea şi afirmarea acestui „erou al zilelor noastre”. Noutatea, dacă există vreuna, în asta rezidă: în continuarea unei cercetări (artistice, fireşte) şi în aprofundarea unei dezbateri referitoare la „mersul revoluției în contemporaneitate”; referitoare la fanatismul şi îngustimile inevitabile ale perioadei de început; referitoare la fireştile îmbătrâniri şi la atât de necesarele întineriri; referitoare la contradicțiile normale pe care le naşte practica, fiindcă una e să zici şi altceva e să făptuieşti. *Fiul secetei* s-a dorit să fie, şi poate chiar este, cartea unei dramatice limpeziri, cartea unei deveniri, devenirea având aici un sens polemic, fiind afirmare, dar şi negare, cum e firesc să fie, aş mai spune eu, orice devenire autentică.

– Au trecut câteva zile de la cel de-al XII-lea Congres al partidului nostru. Ce gânduri v-a stârnit Raportul prezentat de secretarul general al partidului? Ce credeți despre sarcinile noi şi multiple care se pun în fața frontului nostru ideologic, deci şi în fața literaturii?

– M-aş fi bucurat, drept să spun, dacă romanul amintit mai înainte ar fi văzut lumina tiparului înaintea Congresului. E bine însă şi aşa, ambianța în care apare romanul fiind una şi aceeaşi cu ambianța creată de acest eveniment istoric – popas şi treaptă în drumul nostru spre ziua de mâine a patriei. Faptul că romanul apare într-un tiraj minuscul nu are, de asemenea, o importanță prea mare, nefăcând eu parte dintre scriitorii alintați de soartă şi mângâiați pe creştet de conducerea, atât de democratică (?!), a Uniunii Scriitorilor. Şi n-a făcut nimeni şi niciodată niciun fel de „cult" în jurul modestei mele persoane, cum pretindea mai deunăzi un bătrân şi cam scorojit eşuat al vieții – l-am numit pe domnul Virgil Untaru, care se mai numeşte şi Virgil Ierunca – la un microfon din care a izvorât şi izvorăşte, din care nu poate izvorî altceva decât calomnie şi minciună, minciună şi calomnie[1]. Asta nu înseamnă, aş preciza eu, revenind la ale noastre şi lăsându-i pustiului pe pustiții mercenariatului, că mi-am retezat şi mi-am condiționat gândurile şi simțămintele, în funcție de satisfacții, după împrejurări (dacă aş fi făcut-o, n-aş fi ceea ce sânt, spre bucuria prietenilor mei şi spre nedumerirea numeroşilor şi devotaților mei duşmani). Înseamnă, dimpotrivă, că mi-am trăit şi îmi trăiesc cu intensitate epoca, împrejurările ultime, a căror importanță istorică e mai mult decât evidentă, avându-mă şi ele drept participant, în sensul menționat aici, care corespunde, întocmai, cu sensul de profunzime al angajării mele scriitoriceşti. Odată făcute aceste precizări, exprim aprobarea mea şi adeziunea mea față de amplul şi cuprinzătorul Raport prezentat în fața Congresului de tovarăşul Nicolae Ceauşescu, față de hotărârile istorice ale Congresului, ele,

[1] Virgil Ierunca era colaborator al postului de radio Europa Liberă.

adeziunea mea şi aprobarea mea, fiind conținute, intrând în rândul lucrărilor firești, dacă se poate spune așa, cerându-se concretizate în noi fapte de muncă, în noi şi patetice şi convingătoare creații, spre binele de astăzi şi de mâine al României, în fruntea căreia pe drept şi după merit se află un bărbat care se numeşte şi se va numi, în istoria noastră atât de bogată în nume cu rezonanțe eroice, Nicolae Ceauşescu!

– *Se ştie, dvs. sânteți o conştiință trează, dar nu şi un scriitor comod. Credeți că lumea se va schimba cu un ceas mai devreme, datorită acestei atitudini?*

– Scriitorul nu trebuie să cronometreze schimbarea lumii, nu trebuie, cum spuneam mai sus, să-şi condiționeze trăirile. Dar de situat, cred că trebuie să se situeze de partea binelui, de partea progresului, de partea omului şi a omeniei. Orice scriitor vrednic de acest nume cred că trebuie să se decidă şi să decidă în raport cu aceste cerințe fundamentale, cu atât mai mult un scriitor de azi, dintr-o țară care construieşte o nouă orânduire socială. Se naşte, bineînțeles, o determinare, există, desigur, o influențare, dar ele nu sânt ale clipei, sânt ale duratei, iar durata reține din ceea ce se săvârşeşte numai ceea ce se integrează efectiv în evoluțiile cu caracter fundamental şi definitoriu, ale unui popor sau ale omului, în genere, neintrând nicicum sub incidența cronometrului sau a … metrului.

– *Personajele dumneavoastră se înscriu într-o anume zonă geografică. În ce măsură pot ele influența oamenii dintr-un câmp mai larg, din medii cu mult mai diferite?*

– În literatură nu există granițe, nici între țări, nici între zone geografice, nici între domeniile de activitate socială sau productivă. Mai mult decât atâta, aş spune că țăranul, ca erou literar, nu e pe deplin şi convingător realizat dacă nu cucereşte atenția şi interesul oricărui om, indiferent unde lucrează el, fie el muncitor, fie inginer sau medic. Nici nu am fost, dealtfel, „prizonierul” unei singure zone geografice sau al unui singur domeniu de activitate, cum o poate dovedi, de pildă, recentul *Fiu al secetei*, față de mai

vechea *Suferință a urmaşilor*. Faptul că mai toate cărțile mele sânt „legate", direct sau indirect, de o anumită zonă geografică, are altă semnificație, ținând de ceea ce intenționez să săvârşesc pe un întreg, urmând, aşadar, să se dezvăluie pe măsură ce se va concretiza, nefiind eu adeptul despletirilor programatice, neobişnuind să vorbesc şi să tot vorbesc despre cărțile pe care tot urmează să le scriu, cum fac alți confrați, oameni stimabili altfel, dacă nu chiar onorabili, care va să zică…

– *Se spune despre dumneavoastră că sânteți un scriitor curajos. Față de cine trebuie să fie curajos un scriitor? Şi care pot fi consecințele curajului său?*

– Am încercat o definire a curajului într-un articol publicat în acest an de revista care găzduieşte şi convorbirea noastră[2]. Nu voi reveni asupra acestei încercări de definire. Voi spune doar, fără a intra în amănunte, față de cine trebuie să fie curajos un scriitor şi ce pățeşte el, dacă este cu adevărat curajos, dacă este consecvent aşadar, dacă îşi respectă talentul, dacă îşi ia în serios angajarea pe care şi-a asumat-o. Cheia curajului autentic în asta cred că rezidă: în a fi consecvent cu sine. Fiindcă un scriitor trebuie să fie curajos, în primul şi cel din urmă rând, față de sine însuşi. Trebuie adică să nu se lase furat de mirajul conjuncturilor. Trebuie să nu plătească tribut necinstei şi minciunii, oricâte tentații i-ar ieşi înainte, oricât i-ar fi de greu. Trebuie să fie atât de curajos (nu e niciun nonsens) încât să nu transforme niciodată o atitudine într-o simplă şi cam zornăitoare firmă (e pierdut, dacă o face). Trebuie, la o adică, să nu se sperie de răstălmăciri şi de denigrări, indiferent când se petrec ele, înainte ca romanul să apară sau după ce a văzut lumina tiparului. Scriitorul trebuie să aibă curajul (şi acest curaj) de a primi cu luciditate obiecțiile care pot fi făcute pe marginea cărții scrise de el. Asta însă e altceva, răstălmăcirile şi denigrările neavând nimic de a face cu cinstea şi cu onestitatea, fiind, dim-

[2] Ion Lăncrănjan, *Despre curaj*, în *Flacăra*, anul XXVIII, nr. 13 (1242), 29 martie 1979, pag. 1;18. Acelaşi articol a fost reluat apoi în volumul de publicistică *Vocația constructivă*, Bucureşti, Editura Cartea românească, 1983, pag. 26-32.

potrivă, reflexul conservatorismului şi al incompetenței. Nu voi stărui, nu voi intra în amănunte, cum spuneam, voi spune doar că aşa s-au petrecut lucrurile cu *Drumul câinelui* şi cu *Caloianul*; şi tot cam aşa au decurs ele şi în cazul *Suferinței urmaşilor*, urmând ca acum, în cazul *Fiului secetei*, să se petreacă, probabil, la fel. Asta pentru că adversitatea unora, de aici sau mai de pe afară, față de anumiți scriitori şi față de o anumită literatură, depăşeşte cu mult pragul revanşei, atingând cel mai adesea ştacheta infectă a zoologicului, tendință pe care nu am reuşit să o înțeleg, de unde se poate deduce că mai am încă multă naivitate în cugetul meu. Revenind la curaj, aş spune că îmi doresc, în continuare, curajul acesta simplu şi elementar, de a nu mă despărți niciodată de naivitatea relevată acum.

– *Cărțile dvs. ne-au obişnuit cu dezbateri morale grave şi importante. Spre ce vă veți îndrepta în viitor?*

– Spre alte cărți, desigur, spre alte fapte, ambianța în care ne mişcăm noi astăzi, libertatea de care beneficiem fiind atât de stimulatoare, încât regret uneori că nu pot scrie mai mult şi mai bine. E adevărat că momentele acestea de regret (de reflecție, de fapt, de cernere şi discernere) se situează întotdeauna între cartea care a apărut sau e pe cale să apară şi cea care urmează să fie scrisă, cel de acum „căzând" între *Fiul secetei* şi viitorul roman, care s-ar putea să se numească *Țărm sălbatic*[3].

[Interviu realizat de] **Adi Cusin**

(*Flacăra*, anul XXVIII, nr. 49 (1278), 6 decembrie 1979, pag. 1;16)

[3] Nu a apărut niciun roman care să poarte acest titlu. Se poate totuşi ca acest roman să fi apărut, dar cu un titlu schimbat.

IMPACTUL FERTIL DINTRE REALITATEA SOCIALISTĂ ROMÂNEASCĂ ŞI PROZA NOASTRĂ CONTEMPORANĂ[1]

Romanul românesc contemporan cunoaşte o dezvoltare amplă şi diversă, fără să fi atins formula miraculoasă a „romanului total", cum li se pare unora. Nici nu există, de fapt, un asemenea roman, formula dăinuind, prin reflex, de pe vremea când se gândea în dogme şi se vorbea prin scheme. Atunci au apărut, într-adevăr, romane totale, cărţi care au „rezolvat" problema colectivizării (aceasta era schema: o carte, una singură, trebuia să rezolve o anumită problemă, definitiv), problema industrializării şi chiar şi problema atât de complicată a „eroului pozitiv". Asemenea cărți (totale) au fost trecute, programatic, prin purgatoriul manualelor şcolare, au fost lăudate şi elogiate, cu nemiluita. Dar cine mai ştie de ele? Nimeni! Nici măcar cei care au preluat formula aceasta fascinantă nu-şi mai amintesc de totalitarismul unei dogme care nu avea nimic de a face cu literatura. Astăzi e cât se poate de clar că nu se poate rezolva nicio problemă printr-o singură carte şi că e nevoie de o literatură întreagă pentru punerea problemei, pentru reliefarea schimbărilor multiple şi profunde survenite în societatea românească în ultimii treizeci şi cinci de ani.

Întoarcerea spre viață, cercetarea şi recercetarea realităților noi dintr-o perspectivă mult mai cuprinzătoare, abordarea cu îndrăzneală a celor mai complicate probleme ale istoriei contemporane, acreditarea ideii (esențiale) că despre „ale noastre" nu se

[1] În 1980, ziarul *Scânteia* a organizat un colocviu cu titlul „Actualitatea – vocația esențială a romanului", în cadrul căruia şi-au expus părerea: Ion Lăncrănjan, Francisc Păcurariu şi Ioana Postelnicu. Redăm aici doar intervenția lui Ion Lăncrănjan.

poate vorbi decât de aicea, de la noi şi din punctul nostru de vedere – au scos romanul din zodia aridă şi măcinătoare a schematismului, ferindu-l totodată de ancorarea în apele artificial furtunatice ale experimentalismului modernist şi pseudomodern. Această curajoasă ieşire „în larg" a înnodat firele cu cele mai trainice tradiții ale prozei româneşti, creând în acelaşi timp noi punți de legătură cu tot ce era şi este nou pe lume, în acest domeniu. În prezent, prozatorul român (considerat la modul generic) e mai dezinvolt, e mai sigur de sine, are o „poftă de scris" care nu poate fi asemuită decât cu „pofta de scris" a prozatorului sud-american (comparația nu trebuie să ne sperie deloc, dimpotrivă, ar trebui să ne bucure), e temerar în planurile pe care şi le făureşte, inaugurează cicluri de cărți, romanul fiind visul său de aur, proba cea mare pe care doreşte să o treacă cu bine, romanul amplu mai ales.

E de remarcat, în ce priveşte situația aceasta, preponderent pozitivă, având, ca orice situație normală, propriile ei umbre, minusurile proprii, e de remarcat, cum spuneam, că decantarea tuturor acumulărilor care au avut loc în literatura contemporană, cu mult înainte de deceniul şapte sau opt, corespunde cu maturizarea unui mare număr de prozatori, aflați acum la cea mai bună vârstă a creației lor. Nu s-a trecut uşor de la schematism la complexitate, de la o anumită penurie de modalități artistice la o adevărată diversitate de stiluri. Dar s-a trecut! Meritul principal aparținând scriitorilor care şi-au urmărit cu răbdare şi cu îndârjire un gând propriu, fără a plăti tribut conjuncturilor. Meritul a fost şi este al tuturor celor care au contribuit, direct sau indirect, la realizarea acestei ambianțe stimulative. Meritul a fost şi continuă să fie al publicului cititor, care a întâmpinat şi întâmpină romanul contemporan cu un interes mai mult decât încurajator, de neconceput cu ani în urmă, publicul fiind, în câteva rânduri, mai receptiv şi mai avizat decât „receptorii" avizați şi specializați.

Nu trebuie uitată, pe de altă parte, perspectiva pe care a oferit-o scriitorului contemporan evoluția însăşi a realității româneşti contemporane. Perspectiva aceasta nu s-a închegat uşor,

de azi pe mâine. Ea a fost, pe de o parte, rezultatul direct al unor clarificări fundamentale, survenite în politica partidului nostru, îndeosebi în ultimii ani, fiind, pe de altă parte, rezultatul unei experienţe ample, trăite de un întreg popor, nu de o singură clasă socială sau de un singur om. Ceea ce era greu să se vădească în 1950 sau în 1960, se vădea acum cât se poate de limpede. Revoluţia străbătuse un drum destul de lung şi foarte greu, avea un trecut al ei. Iar trecutul acesta se vădea cu toate ale lui, cu cele bune şi cu cele rele, cu luminile şi cu umbrele lui, care se intersectau de multe ori în însăşi conştiinţa scriitorului, obligându-l să-şi reconsidere modul de a gândi, cerându-i din ce în ce mai multă luciditate, oferindu-i în schimb o libertate interioară de neimaginat altădată. Angajarea şi implicarea scriitorului în actualitate şi-au vădit, de asemenea, rolul lor adevărat, lucrurile nemaifiind abordate din afară şi de departe, ci dinăuntru, în însăşi devenirea lor, fapt care a făcut şi face ca ilustrativismul şi pompierismul artistic, minciuna de orice fel să fie împinse spre periferie, în locul lor ieşind în faţă, din ce în ce mai temerar, din ce în ce mai fascinant şi mai plin de înţelesuri, adevărul fundamental al acestei epoci, care e unul şi acelaşi cu adevărul omului ziditor şi făuritor de epocă, care a fost sfâşiat şi ars în această perioadă de cele mai teribile întrebări, cunoscând totodată certitudini pe care nu le-a cunoscut niciodată în trecut.

Redescoperind viaţa, sesizând relaţia dinamică, dar şi inextricabilă dintre contradicţie şi conflict (atât de escamotată altădată), redescoperindu-şi şi îmbogăţindu-şi vocaţia – scriitorul contemporan, prozatorul, în speţă, s-a văzut pus deodată în faţa unei situaţii noi. A vrut să spună totul dintr-o dată, la început, tot ce nu a spus până atunci, tot ce nu au spus alţii. Şi-a revenit după aceea, şi-a amintit de marii săi înaintaşi – de Rebreanu, de Sadoveanu, de Călinescu, de Blaga, de Arghezi –, s-a gândit mult la ceea ce au săvârşit romancierii din alte ţări ale lumii – romancierii acestui veac frenetic –, elaborându-şi cartea altfel, înţelegând deodată că tensiunea voltaică a sintezei epice nu trebuie

să se preschimbe nicio clipă în „gâfâială epică”, în simplă şi cam deşartă epatare. Au apărut astfel „ani ai romanului” şi „romane ale anului”, glasurile s-au amestecat nu o dată, iar valorile autentice au fost împinse în umbră de multe ori, în favoarea contrafacerilor produse de cei ce nu voiau să piardă trenul nici de data aceasta, conjuncturaliştii de meserie prezentându-se cei dintâi la gară. Dar nu asta contează, contează faptul că s-a născut un fenomen, s-a închegat o şcoală de proză extrem de interesantă şi de viguroasă, originală din toate punctele de vedere, care ar merita mai multă atenție, în jurul căreia s-ar putea crea o atmosferă mult mai vie, de interes şi de emulație, dacă ea ar avea mai mulți şi mai talentați susținători. Precizez că nu dau termenului înțelesul pe care l-a căpătat prin demonetizare, de lăudător, ci un cu totul alt înțeles, de om capabil să ajute o mişcare printr-o cercetare analitică potrivită, printr-o adecvată şi obiectivă stimulare, în afara oricăror parțialități.

Perspectiva amintită mai sus, rod al prezentului, câştig de substanță al unei experiențe dramatice, a schimbat şi felul de a privi trecutul cel mai îndepărtat, a limpezit imagini care păreau sortite pentru totdeauna unor evocări de suprafață. Ea a scos omul de sub evenimente, i-a acordat importanța pe care o merită, ca şi în cazul trecutului mai apropiat de noi, ca şi în cazul prezentului. Fiindcă asta a fost şi este esențial în această deschidere dinamică şi cuprinzătoare: relevarea omului real (complex şi convingător deci), indiferent dacă e vorba de omul acestei epoci sau al unor epoci mai îndepărtate, legăturile noastre cu trecutul fiind, datorită re-evaluărilor pe care le-am trăit şi le trăim, din ce în ce mai puternice şi mai firești. Aş mai preciza, fără a stărui, că înțeleg prin „om real” om de rând, om obişnuit, fie el țăran sau muncitor, intelectual sau om politic, un om pe care literatura îl scoate numai în aparență din această categorie, prin situarea lui într-un conflict anume, în centrul unei anumite dezbateri. Fac această precizare deoarece unii acordă termenilor acestora înțelesuri stricte, cotidianul şi obişnuitul fiind sinonim cu cenuşiul propriu-zis, cu

amorful social şi ternul psihologic, ceea ce, în treacăt fie zis, e cam alături de drum, atât din punct de vedere artistic, cât şi din punct de vedere ideologic.

Viziunea aceasta a mea asupra romanului contemporan s-ar putea să fie mult prea epică şi prea puțin teoretică. Nu mi-am propus dealtfel să cercetez tendințe şi modalități de expresie. Am vrut doar să scot în evidență impactul fertil care s-a produs între proza contemporană românească şi realitatea socialistă românească. Şi nu atât acest impact, cât rezultatele care au decurs şi decurg din el, unele dintre ele fiind pe deplin şi puternic conturate, altele aflându-se în curs de configurare. În orice caz, în ce mă privește, am nutrit şi nutresc convingerea că din această împrejurare fericită se poate naşte o mare literatură, o epocă literară „de vârf", pe care istoriile literare ale viitorului o vor consemna ca atare.

(*Scânteia*, anul XLIX, nr. 11744, duminică, 25 mai 1980, pag. 4)

„SĂ FACEM TOTUL PENTRU EPOCA ÎN CARE NE-AM FORMAT ŞI NE-AM AFIRMAT!”

– V-au interesat, de la „Cordovanii” încoace, aspectele cele mai tumultoase ale istoriei apropiate, contemporană nouă. Ca prozator, nu vă interesează şi alte momente din istoria poporului român? Ce ne puteți spune despre ele? Nu aveți sentimentul că aceste probleme complicate, care vă pasionează, însoțesc întreaga istorie a neamului nostru?

– Am nutrit de mult, încă din vremea debutului, convingerea că actualitatea a fost şi este un izvor nesecat pentru proză – şi nu numai pentru proză. Convingerea aceasta m-a ajutat să scriu mai toate cărțile pe care le-am scris, fiind de multe ori în contratimp cu atât de vijelioasele şi atât de schimbătoarele conjuncturi literare, scriind „roman monumental”, când era la modă „romanul pilulă”, sfidând „abisalul”, când pledau unii, cu frenezie, pentru „abisal” şi pentru „abisalul abisalului”, urmărindu-mi, cum se zice, un gând al meu, fiind contestat, nu o dată, fiind judecat în două şedințe literare memorabile, în 1973, pentru ca după aceea să văd, să văd şi să nu cred, că vechii „abisaliști” devin adepți ai literaturii politice, iar organizatorii „discuțiilor” din 1973 scriu şi „apară” literatura pentru care erau gata să mă nimicească pe mine, în 1973. Să lăsăm însă acest făgaş, care ține mai mult de „viața literaturii”, decât de literatură, şi să ne întoarcem la actualitatea care m-a absorbit atât de mult, încât m-a determinat să amân proiecte certe, legate, cum ziceți dvs., de istoria poporului român – un roman consacrat lui Avram Iancu[1], un roman al Răscoalei de la 1784[2], o altă carte – *Soldatul lui Decebal*[3] –, con-

[1] Acest roman nu a mai fost scris.
[2] Şi acest proiect a rămas nerealizat.

sacrată „naşterii poporului român”, consacrată, de fapt, naşterii şi renaşterii unui sat din Transilvania – Buzda[4], satul lui Ghețea[5] –, care a fost ras de câteva ori de pe fața pământului, reînviind tot de atâtea ori, crescând şi înflorind, ca într-o predestinare, în acelaşi loc.

– De ce e necesară o astfel de întoarcere în trecut?

– E necesară, cred, această scoborâre în trecut, nu pentru a concura sau a „completa” istoria, ci pentru a releva fețetele mai puțin cunoscute ale felului nostru de a fi, pentru a îmbogăți, dacă nu-i prea mult spus, mitologia noastră națională. Există în direcția aceasta începuturi şi izbânzi certe, există însă tot atât de multe filoane neexplorate, ținând toate de ceea ce a fost şi este esențial şi definitoriu pentru poporul român – de vechimea civilizației noastre, de vechimea şi originalitatea deosebită a culturii române, de vigoarea fără seamăn de mare a omului care s-a înfrățit pentru totdeauna, prin muncă şi prin luptă, şi prin iubire, cu „meleagurile acestea dumnezeieşti”. Trebuie precizat – pentru cei ce confundă vigoarea cu primitivismul, complexitatea sufletească fiind sinonimă, după opiniile unor asemenea „teoreticieni”, cu zbaterea măruntă şi mărunțitoare a micului-burghez – că omul acesta, străbunul şi părintele nostru, şi fratele nostru de azi, a avut şi are o viață sufletească extrem de bogată, a avut o filosofie a lui, cum o atestă întregul său trecut, despre care s-a scris destul de mult, despre care trebuie scris în continuare, din punctul de vedere al prezentului, firește, prezentul însuşi neputând să fie înțeles cum se cuvine, fără o înțelegere reală a trecutului.

– S-a făcut mult caz despre chestiunea curajului în proza ultimei perioade. Şi despre dvs., Ion Lăncrănjan, s-a spus că sânteți un scriitor curajos, ba chiar vi s-a recunoscut calitatea de

---

[3] Alt proiect nerealizat.

[4] Satul Buzda este satul natal al lui Ghețea, din romanul *Caloianul*. Se poate ca acest sat să fi existat şi în realitate, dar nu este amintit în *Marele dicționar geografic al României*.

[5] Ghețea, protagonistul romanului *Caloianul*.

deschizător de drumuri în proza „obsedantului deceniu”. „Eclipsa de soare” este piesa-cheie a unui început de drum. În perspectiva celorlalte cărți („Drumul câinelui”, „Caloianul”, „Suferința urmaşilor”, „Fiul secetei”), cum vedeți chestiunea curajului în literatură?

– N-am fost şi nu sânt, să ştiți, un scriitor curajos. Nici primul meu roman, *Cordovanii*, şi nici ultimul, *Fiul secetei*[6], nu au fost rodul unei dorințe speciale de a fi curajos. Vreau să spun prin asta că nu am scris literatura pe care am scris-o pentru a impresiona pe cineva ori pentru a capta „bunăvoința cititorului” (cum au insinuat şi insinuează mereu „mărunțitorii de idei şi de gânduri”), ci pentru că am avut ceva de spus; pentru că am fost şi sânt obsedat de soarta țăranului, în istorie şi în actualitate; pentru că m-am considerat şi mă consider mesagerul unei lumi; pentru că m-am format şi m-am afirmat ca scriitor într-o vreme care s-a cerut şi se cere explicată şi cercetată, din cât mai multe unghiuri, care a pus şi pune în fața omului extrem de multe probleme, înălțându-l de nenumărate ori pe scara verticalității, contorsionându-l şi umilindu-l tot de atâtea ori. Acestea ar fi datele esențiale ale literaturii pe care am scris-o şi o scriu, curajul acestei literaturi, dacă el există, nefiind scop, ci rezultat.

– Ținând, cu alte cuvinte, de observarea cu luciditate a realității!

– Ținând, în ultimă analiză, de ocolirea oricăror „potriveli artistice”, fie ele idiliste, fie negativiste. Nici nu cred, de altfel, în curajul care a devenit scop, fiind folosit pentru a impresiona ori pentru a epata, pur şi simplu. Forma aceasta de curaj aparține, e adevărat, imitatorilor de tot felul, atrăgând însă în mrejele ei şi scriitori cu vocație certă, ceea ce nu e bine.

[6] *Fiul Secetei* nu este ultima carte a lui Ion Lăncrănjan, ci cea mai recentă atunci. Ultima lui carte antumă a fost romanul *Cum mor țăranii* (1991).

– Cum reuşeşte un scriitor ca dvs. să aducă atâta viaţă în cărţile lui? Cât timp dă „cunoaşterii vieţii”, cum se spune, şi cât elaborării cărţilor?[7]

– Documentarea şi cunoaşterea, cercetarea în profunzime a realităţii sânt probleme personale ale fiecărui scriitor, pe care le rezolvă fiecare cum crede de cuviinţă, cei care au o „biografie bogată” fiind totuşi avantajaţi, fiindcă „banul la ban trage”, iar cel ce a trăit şi a văzut multe are simţul de observaţie mai acut. Există, în afară de asta, predispoziţiile temperamentale, există viziunea proprie, pe care vrea să şi-o alcătuiască orice scriitor autentic, cunoaşterea vieţii fiind deci şi o problemă de sintetizare, de filtrare a lucrurilor, în raport cu o filosofie anume, în raport cu dorinţa de a reliefa conţinuturi noi şi noi idei. Între timpul propriu-zis al „documentării” şi „timpul elaborării” nu există, socotesc eu, niciun hotar, scriitorul neducându-se undeva, în mod special, pentru scrierea unei cărţi care nu are nicio legătură cu înclinaţiile şi obsesiile lui. Am fost uimit când am fost întrebat de către un personaj de tristă aducere-aminte, cu foarte mulţi ani în urmă, unde şi cum m-am documentat pentru scrierea *Cordovanilor* (cartea se afla la el pentru un „referat ideologic”). „Nicăieri!”, i-am răspuns. „Nu se poate, a zis distinsul personaj, dumneata cunoşti bine ţăranul român!...” „E posibil, am cutezat eu, dar de documentat nu m-am documentat nicăieri pentru scrierea acestei cărţi!...” Lucrurile s-au lămurit după ce i-am spus omului (era om şi el, doar că era sec şi pustiu, era un fanatic pur-sânge) că sânt „copil de ţăran”. Asta nu l-a împiedecat să-mi „facă romanul praf” (din punct de vedere ideologic), spunându-mi că („obiectiv vorbind”) romanul „denaturează politica partidului în acest domeniu” (al agriculturii), despre care omul nu ştia mai nimic. De vorbit vorbea însă şi el

[7] Această întrebare, împreună cu răspunsul aferent, a fost eliminată de cenzură, la publicarea interviului în revistă (*Flacăra*, anul XXX, nr. 50 (1383), 10 decembrie 1981, pag. 15;19), cel mai probabil din cauza afirmaţiilor cu conotaţii politice ale scriitorului, putând fi găsită în volumul de interviuri al lui Ilie Purcaru, *Literatură şi naţiune*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1986, pag. 149-160.

despre cunoaşterea în profunzime a vieții, aşa cum vorbesc şi alții, astăzi. Numai că literatura n-a fost „făcută” de către cei ce au vorbit despre viață şi despre cunoaşterea vieții, ci de către cei ce şi-au asumat cu adevărat misiunea grea a edificărilor, fiind nu numai martori, dar şi participanți activi la plămădirea unei epoci noi, fără de care nu ar fi fost ceea ce sânt.

– Este la ordinea zilei discuția despre diversitatea stil-urilor în literatura noastră contemporană. S-a emis opinia după care ar fi unele stiluri privilegiate, deci superioare, şi altele inferioare. Cum stau, după părerea dvs., lucrurile?

– Diversitatea de stiluri a literaturii contemporane este o realitate certă, un câştig important al ultimilor ani. Nimeni nu-i mai cere scriitorului astăzi să scrie într-un anumit şi singur fel, indiferent de înclinațiile şi dorințele lui. Şablonul şi rețetarele au fost abolite, ajustarea realităților în funcție de dorințele unuia sau altuia a fost lăsată în urmă pentru totdeauna, comanda socială căpătând înțelesurile ei adevărate, de fond, fiind sau tinzând să devină problema cardinală a conştiinței literare contemporane. Asta nu înseamnă însă că nu au răbufnit şi nu mai răbufnesc pe ici, pe colo (chiar şi prin părțile esențiale), unele tendințe de „tutelare stilistică”.

– Adică?

– Exclusivismul, în măsura în care se mai manifestă (şi măsura asta e mare de multe ori, mult prea mare!)[8], cam de pe-aici începe, din „planul teoretic” al problemei, literaturii de un anumit fel acordându-i-se, în funcție de preferințe (în funcție şi de relații intraliterare), mult mai multe şanse, conferindu-i-se valoare chiar şi atunci când nu o are.

– Aş aduce o precizare. Se suprasolicită, spre exemplu, de către unii, stilul aşa-numit livresc, elaborat, față de stilul frust,

[8] Paranteza, precum şi conținutul acesteia, a fost eliminată la publicarea interviului în revistă, apărând doar în volumul amintit mai sus.

direct, neîmpodobit, care este supus – de către aceiaşi – discreditului.

– Da, literaturii de tip livresc, literaturii care „exclude istoria” din preocupările ei, i se atribuie o anumită superioritate față de literatura care se nutreşte „de-a dreptul” din actualitate (sau din istorie), care s-ar asemăna, chipurile, cu produsele inferioare ale rafinării țițeiului, livrescul fiind „echivalat” cu produsele cele mai fine (şi mai subtile) ale rafinării. Aşa cum literaturii pretins cotidiene i se atribuie merite şi calități pe care ea, în măsura în care există, nu le-a avut şi nu le are.

– De unde credeți că provin aceste suprasolicitări?

– Suprasolicitările de acest fel sânt legate, cum spuneam, de preferințele unora sau ale altora (nemaivorbind de interese), relevând totodată o carență mai gravă: incapacitatea de a cuprinde prin cunoaştere şi cercetare întregul fenomen literar, în cadrul căruia tendințele şi stilurile se completează şi se armonizează reciproc. Ne vom da şi mai bine seama că lucrurile stau aşa, întocmai, dacă vom arunca o privire asupra perioadei dintre „cele două războaie”, în cadrul căreia nu se pot „opera” superiorități false, în favoarea lui Sadoveanu, să zicem, şi în defavoarea lui Rebreanu; în favoarea lui Camil Petrescu şi în defavoarea lui Călinescu etc. Asemenea operații însă, evident absurde în raport cu o perioadă literară pe deplin „clarificată”, sânt aproape curente în critica literară de astăzi, a cărei desființare nu am cerut-o niciodată, în treacăt fie spus, cum afirma mai ieri-alaltăieri un Nimenlume.

– Apropo de numele ilustre pe care le-ați pomenit, o chestiune pe care am mai pus-o în cadrul rubricii noastre: cineva spunea, nu prea demult, că trăieşte sentimentul unui pustiu în literele române. Că toți cei mari s-au dus, că după ei a rămas nisipul... Oare să fie chiar aşa?

– Sânt mândru, în ce mă priveşte, de faptul că sânt contemporan cu Ioan Alexandru şi Ion Gheorghe, cu Nichita Stănescu şi Gheorghe Pituț, cu Adrian Păunescu şi Cezar Baltag, cu Edgar

Papu şi Constantin Noica, cu Paul Anghel şi Eugen Barbu, cu Dumitru Radu Popescu şi Aurel Dragoş Munteanu, cu Vasile Rebreanu şi Augustin Buzura, cu Paul Everac şi Horia Lovinescu (lista rămânând deschisă, cum se spune), neavând aşadar sentimentul, nici măcar în treacăt, nici măcar atunci când am necazuri şi „probleme", că trăiesc într-un pustiu şi că sânt un biet firicel de nisip; dimpotrivă, am avut şi am sentimentul că sânt parte dintr-un întreg, sânt ca un copac într-o pădure mare şi viguroasă, pe la marginea căreia e posibil să existe şi tufişuri, ba chiar şi golişti pustiite, dar asta, cum se zice câteodată, e altă problemă.

– Nicolae Manolescu, în interviul pe care ni l-a acordat într-un număr recent al revistei, spune că tăcerea criticilor condamnă fără drept de apel o carte. N-aş fi reamintit acest fapt, dacă N. Manolescu nu v-ar fi vizat în chip expres. Astfel, în legătură cu romanul dvs., „Fiul secetei", cei care n-ar fi răspuns invitației revistei „Flacăra" de a scrie despre carte ar fi condamnat-o iremediabil, ar fi scos-o, de fapt, din istoria literaturii române contemporane; cum s-ar spune, „definitiv şi pentru totdeauna". Ce se întâmplă cu această carte? Mai există ea, strivită de atâta tăcere?

– N-a fost arătat nimeni cu degetul, n-a fost pus nimeni la zid, în împrejurarea amintită de N. Manolescu, lui însă îi place să dramatizeze, să îngroaşe lucrurile la maximum, ca să-i iasă „socotelile", fiindcă n-o face chiar degeaba, ci pentru că vrea, cu orice preț, să rostească nişte sentințe, vrea, de fapt, să-şi argumenteze preferințele. Dar pentru asta nici nu era nevoie de atâta zbatere. N. Manolescu e liber să nu „guste" deloc literatura pe care o scriu eu, sau Paul Anghel, sau alți scriitori contemporani, el e liber, de asemenea, să se entuziasmeze la culme în fața unei prozatoare obscure, cum e (sau cum era) Rodica Iulian[9], a cărei carte, *Cronica nisipurilor*, a fost împodobită cu elogii (şi cu un mare premiu) de către intransigentul nostru critic (şi de către unii

[9] Scriitoarea a plecat în exil, în Franța.

dintre cei ce au tăcut în alte cazuri, chipurile, fără drept de apel!?). În fața unor situații de acest fel nu e de spus decât atâta (fiindcă şi alții sânt liberi să aibă opinii): preferințele şi alinierile de un anumit tip, mai ales alinierile[10], definesc o activitate anume mai bine decât orice declarație de principiu, *transformând în simplă pecingine demagogică patetismul cel mai „puternic”.*

– Încă o curiozitate. Acelaşi critic este, în ceea ce vă priveşte, autorul unui dublu record: a scris întâi o cronică negativă la „Cordovanii”, apoi, în săptămâna următoare, una pozitivă...[11] *Cum l-ați determinat să-şi revizuiască radical opinia scriind acea cronică pozitivă?*[12]

– N-am avut niciun amestec în „plămădirea” celor două cronici, cum s-a susținut după aceea. În acel septembrie de neuitat al lui 1963 eram în Republica Democrată Germană, împreună cu Eugen Barbu şi Dumitru Radu Popescu. E drept, chiar dacă aş fi fost în țară, tot nu l-aş fi influențat în niciun fel pe N. Manolescu, nici „în rău” şi nici „în bine”, neavând eu asemenea deprinderi, nefiind obişnuit să trag pe nimeni de mânecă, să scrie într-un anumit fel despre o anumită carte a mea. Ceva însă tot s-a întâmplat atunci (nu cu mine, ci cu N. Manolescu). Ce anume, nu ştiu...

– Ce credeți că ar fi de făcut pentru ca viața breslei să ajute mai bine viața literaturii?

– Breasla scriitorilor nu va fi ceea ce trebuie să fie decât atunci când nu va permite nimănui (grup sau persoană singulară) să devină ceea ce nu este: stăpân de domeniu.

– Practic, cum vedeți lucrurile? Pictorul Mihai Bandac, cu care am dezbătut, într-un interviu, această chestiune (fiind

---

[10] Pasajele subliniate lipsesc la publicarea interviului în volum.

[11] Cronica negativă scrisă de Nicolae Manolescu apare în *Contemporanul*, nr. 36, 6 septembrie 1963, pag. 3, iar cea pozitivă apare în nr. 37, 13 septembrie 1963, pag. 3, adică o săptămână mai târziu.

[12] Această întrebare, precum şi următoarele 2 întrebări, alături de răspunsurile aferente, au fost eliminate din interviul publicat în revistă, apărând doar în volumul menționat.

vorba atunci de cadrul de activitate al organizației de breaslă a artiştilor plastici), propunea, printre altele, „mandate scurte, eficiente”, şi nu responsabilități care să-i transforme pe unii în ceea ce dvs. numiți „stăpâni de domeniu”.

– Activitatea breslei scriitorilor trebuie să se mute, în principal, în asociații, în secții şi în redacțiile revistelor, descentralizarea vizând şi mijloacele materiale ale obştii, de care nu e normal să dispună câțiva scriitori, mai ales că ei nici nu sânt cei mai harnici în privința contribuției pe care au dat-o sau ar fi trebuit să o dea la alcătuirea acestor mijloace materiale. N-ar fi rău, în acelaşi timp, dacă un scriitor care a făcut parte din conducerea Uniunii într-o „legislatură” să nu mai facă parte din această conducere în „legislatura” următoare (şi încă una, eventual). Asta i-ar ajuta pe mulți la scris, i-ar elibera de senzația aceea, ciudată, de „sacrificați”, de care nu vor totuşi să scape, nu se ştie de ce. Sau poate că se ştie şi nu se spune!?

– Unii zic – ba chiar fac mare caz din asta! – că viața literară e divizată în grupuri, alții, că în viața literară domneşte o perfectă unitate. Ce credeți de asta?

– Aş zice, mai degrabă, grupulețe. În ce mă priveşte, dacă vă interesează opțiunile proprii, am făcut şi fac parte din „grupul” scriitorilor care au „făcut” şi „fac” literatura română contemporană, scriind-o cu sângele propriu, nu o dată. De fapt, grupul acesta este cel mai numeros şi mai puternic, unitatea lui fiind indestructibilă, pentru că e de fond, aşa cum e indestructibilă unitatea literaturii române contemporane, pentru că a fost şi este legată organic de interesele şi năzuințele poporului; pentru că a făcut din umanism o coordonată esențială; pentru că a dat patosului întruchipări şi concretizări dintre cele mai convingătoare; pentru că a fost şi este diversă şi vie.

– Ca să fie limpede pentru cititori: prin acest mare „grup”, dvs. numiți de fapt frontul literaturii noastre, nu?[13]

Celelalte așa-zise „grupulețe”, elitiste și neoelitiste, dogmatice și neodogmatice, sânt minore și periferice și numai structurile organizatorice (vechi) le ajută să plutească la suprafața apei, pe care de aceea o și tulbură uneori, ca să poată pluti mai departe, să nu se vadă cumva că sânt ceea ce sânt: niște reziduuri sociale, niște nuclee ale dezagregării.

– Multă lume spune că sânteți un om singur, incomunicabil, rău, dur, agresiv. În aceste condiții, puteți avea și prieteni? Fiindcă de adversități – ca să nu zicem adversari – nu duceți lipsă.

– Nici dracu nu-i așa de negru precum se spune, darmite un scriitor. Se întâmplă însă nu o dată ca despre un scriitor (despre unii scriitori, de fapt) să se spună mai multe lucruri „negre” decât s-au spus și se spun despre dracu, portretul care i se face (sau li se face) fiind mai întunecat decât întunericul gheenei. Atelierele în care sânt plămădite asemenea „portrete robot” nu sânt însă așa de întunecate, din contră, sânt luminoase și spațioase, sânt chiar somptuoase. Și e de mirare că în asemenea spații se produc opere atât de sumbre, atât de deformatoare. Așa cum e de mirare că „pictorii” sânt sau pretind a fi intelectuali distinși sau spirite elevate, dregători pe viață sau stâlpi ai culturii naționale.

– E de mirare și nu prea, vreți să ziceți...[14]

– E de mirare și nu prea, fiindcă „portretele” de acest fel au scopuri foarte precise. Ele sânt puse în circulație pentru a se lovi în anumiți oameni (n-am fost și nu sânt singurul „beneficiar”), a căror existență îi incomodează pe unii, a căror literatură nu le este unora pe plac (aceloraşi), a căror nimicire e mai mult decât necesară, după opinia aceloraşi „combatanți”.

---

[13] Întrebare eliminată din interviul publicat în revistă, apărând doar în volumul de interviuri al lui Ilie Purcaru. Răspunsul, însă, i se păstrează.

[14] Această întrebare, împreună cu cea care îi urmează, a fost eliminată de cenzură, în revistă. Răspunsurile lor s-au păstrat însă.

– Dar să vedem şi reversul medaliei. Cei din portrete sânt chiar nişte cavaleri fără pete şi fără prihană?

– Bineînțeles că nici „portretizații" nu sânt îngeri, sânt şi ei oameni ca toți oamenii, având calitățile şi defectele lor, având, ca scriitori, dezavantajul că nu se pretează la combinații şi la tranzacții, că n-au făcut temenele într-o anumită parte a lucrurilor, că n-au aderat la un anumit „grupuleț" sau cum vreți să-i ziceți. Era, e adevărat, dreptul lor să n-o facă. Dar şi cei care i-au sancționat şi îi sancționează (fără milă) aveau şi au dreptul (câştigat nu se ştie cum, prin presiune şi prin fraudă, moştenit în orice caz, de pe vremea de aur a dogmatismului) să-i sancționeze pe respectivii scriitori, retrăgându-le orice încredere (în cazul în care li s-a recunoscut cândva talentul, când erau „disciplinați", când nu mişcau „în front"), spunându-le celor care nu au fost „recunoscuți" niciodată că nu sânt vrednici să facă umbră pământului: deoarece sânt răi; sânt duri; sânt agresivi; sânt „dușmanii obştii scriitoriceşti", ba chiar ai „poporului nostru muncitor"; sânt proletcultişti etc., etc., aruncarea lor în mare fiind mai mult decât necesară, „spre binele culturii noastre", care cultură şi care literatură...

– Se merge chiar aşa de departe?

– Se merge de multe ori mult prea departe, pornindu-se, de obicei, din acelaşi punct (nevralgic), de la aceleaşi cauze, care nu au nimic comun cu literatura, vopseaua cu care se lucrează la alcătuirea „portretelor" de care vorbeam fiind de proveniență dubioasă – vopseaua şi simțămintele care îi animă „în muncă" pe domnii pictori (domni sau tovarăşi, iată că nu ştiu nici eu cum să le zic), ținând toate de „subteranele culturii", nu de cultură.

– Aş vrea acum, cu voia dvs., să revenim la literatură. La cărțile dvs., în primul rând. Există, pe ici, pe colo, opinia, orală sau scrisă, cum că literatura pe care o practicați ar avea doar o „valoare documentară", ar fi doar – cum ziceam mai înainte – „curajoasă", fără a se ridica la nivelul „literaturii adevărate". Dvs. ce ziceți?

– Valoarea a devenit adesea, la noi, mai relativă decât relativitatea. Un scriitor, în asemenea condiții, de escamotare a unor criterii, de sfidare a conceptului însuşi, nu poate greşi mai rău şi mai adânc decât lăsându-se legat de „catargul” unei perioade cu funia de mătase a laudelor sau „aruncându-se” în mare din pricina diverselor „comploturi ale tăcerii”. Vă veți convinge de asta, dacă veți cerceta „facerea” şi „desfacerea gloriilor” în literatura de azi, în cuprinsul căreia s-au ivit şi s-au afirmat mulți scriitori de mare vocație, ei nefiind însă, cel mai adesea, unii şi aceiaşi cu scriitorii pe care „s-a mizat”. Vă veți convinge, de asemenea, cum a funcționat şi funcționează sistemul preferințelor (estetice, dar şi ideologice), dacă veți cerceta cine şi cum „a intrat” în manualele şcolare, câți şi ce scriitori au fost incluşi şi excluşi din aceste manuale, problemă ce îşi capătă imediat răspunsul, dacă veți descifra numele alcătuitorilor de manuale sau ale „referenților de specialitate”. Veți găsi, în unele cazuri, aceleaşi nume, „micii” sau „marii dictatori” din lumea criticii, dictând, din nefericire, şi în acest domeniu.

– N-ați vrea să ne întoarcem la cărțile dvs.?

– N-are rost, tocmai de aceea, să-mi apăr sau să-mi explic cărțile. Cărțile, dacă există, dacă nu sânt simple făcături de conjunctură, se apără şi se explică singure. Iar dacă nu sânt lăsate să se apere şi să se explice, nici nu e spre răul lor. Răul, în măsura în care există, cade peste cel ce se pretează la asemenea manevre, cade peste întreaga literatură, tulburând sau falsificând o imagine de ansamblu. Dar nici asta nu durează. Evoluția fenomenului creează situații noi, fără întoarcere. Drept pentru care cred că e bine, cel mai bine şi cel mai cuminte, să te încredințezi timpului, cu toate ale tale. E bine şi cuminte să te „grăbeşti încet”, cum zicea poetul, să-ți faci din îndoială un sprijin şi din încredere un îndemn la lucru. E bine şi cuminte să fii tu însuți, cu orice preț şi până la capăt, luând ceea ce ți se potriveşte din tot ce se spune.

– La ce lucrați în prezent?

– La un roman: *Toamnă fierbinte*[15].

– Trăim un moment în care literatura română e vedetă pe plan național și internațional. Niște posturi de radio se ocupă destul de des de această literatură a noastră. Niște publicații străine, la fel. Ce vă spune acest lucru?

– Nu știu dacă literatura română a devenit sau nu „vedetă internațională". Pe plan național, însă, ea a devenit cu adevărat „vedetă", în sensul cel mai bun și mai exact al cuvântului, fiind receptată ca atare, fiind căutată și înțeleasă de un public din ce în ce mai larg și mai avizat. Interesul acesta nu e deloc contrafăcut, comunicarea literaturii române contemporane cu cititorii de azi din România a fost și este o dovadă certă a creșterii calitative a acestei literaturi. A fost și este, aș mai spune eu, fără a supralicita, o importantă izbândă a politicii dusă de partidul nostru comunist, a întregii noastre societăți. Fiindcă numai o societate complexă și dinamică îngăduie (ba chiar cere) dezbaterea etică și filosofică, oricât ar fi ea de acută. Numai o orânduire socială cu trecut și cu istorie în urma ei poate să-și întâmpine cu încredere viitorul, oricâte dificultăți s-ar ivi în drumul ei către acest viitor. Numai un popor care și-a găsit cu adevărat independența și vigoarea poate să înconjoare cu atâta interes și cu atât de multă iubire scriitorii și artiștii pe care i-a vădit. Dacă ar fi numai acest aspect la mijloc, și încă ar merita să facem totul pentru epoca în care ne-am format și ne-am afirmat, pentru Țara care a avut și are încredere în noi.

[Interviu realizat de] **Ilie Purcaru**

(*Flacăra*, anul XXX, nr. 50 (1383), 10 decembrie 1981, pag. 15;19, cu fotografie; reluat în volumul Ilie Purcaru, *Literatură și națiune*, Editura Eminescu, București, 1986, pag. 149-160)

[15] Romanul a apărut în anul 1986.

UMBRELE SÂNT TRECĂTOARE, DĂINUITOARE ŞI PUTERNICĂ FIIND NUMAI LUMINA – LUMINA ADEVĂRULUI

– Sânteți prezent în librării chiar în aceste zile cu o carte de publicistică. „Cuvânt despre Transilvania" este cartea unei datorii sau a unui sentiment?

– Sentimentul precede întotdeauna datoria, contribuie la izvodirea ei, iar datoria, odată închegată, cere fapte, naşte atitudini definitorii. Din acest punct de vedere, şi nu numai din acest punct de vedere, cartea aceasta poate fi considerată o mărturisire de credință față de întreaga Țară, nu numai față de Transilvania. Cartea e un imn pe care prozatorul care am fost şi sânt – cu voia sau fără voia tuturor detractorilor mei, în rândurile cărora se zvârcolesc tot felul de pulberi – îl înalță meleagurilor sale natale, fără a cere voie, e adevărat, de la Europa Liberă, fără a se consulta cu „mărunțitorii de idei şi de gânduri" de aicea, de aproape. Cartea e, în acelaşi timp, o cercetare a trecutului de luptă al Transilvaniei – şi al Țării, bineînțeles, pentru că Transilvania a fost legată întotdeauna de Țară. Iar cercetarea presupune o privire critică, o discernere obiectivă a tuturor tendințelor care s-au manifestat de-a lungul vremii în legătură cu această „vatră-cetate". De unde şi ascuțişul polemic al acestei scrieri, ascuțiş care e îndreptat, e uşor de ghicit, împotriva agresiunilor revizioniste sau iredentiste, împotriva tuturor reziduurilor şoviniste. Nu mai e nevoie să spun – şi poate că nici nu se cuvine să spun eu acest lucru – că am pledat şi pledez prin această carte pentru bună vecinătate în afară şi pentru relații frățeşti înăuntrul Țării, bună vecinătatea şi frățietatea neputând exista decât acolo unde există respect şi stimă reciprocă, unde sânt prețuite adevărul şi dreptatea.

– Până la urmă, despre publicistica pe care o faceți, altceva mi se pare important. Orice scriitor cu mare audiență la public, ca dumneavoastră, de pildă, atunci când scrie o tabletă, un articol de ziar, vocea lui e mai auzită, ca şi cum le-ar spune într-o pâlnie amplificatoare. De aici vine şi o răspundere în plus. Ce efect are aceasta asupra scriitorului?

– Scriitorul e acelaşi, trebuie să fie acelaşi, dacă e autentic, indiferent dacă face publicistică sau dacă se concentrează asupra unui roman amplu. Mijloacele diferă, cum ştie toată lumea. Un articol publicistic se realizează într-un fel, bizuindu-se în principal pe o comunicare directă cu cititorul, iar un roman se realizează altfel, bizuindu-se, e cât se poate de clar, pe alt mod de a vorbi cu cititorul, cu oamenii pentru care scrii. Dar datoria rămâne, sporul de răspundere de care vorbeați nu dispare, dimpotrivă, creşte. Fiindcă nu poți fi sincer şi temeinic în proză sau în poezie, fiind nesincer şi grăbit în publicistică, nu poți fi astăzi curajos şi critic, iar mâine să devii conformist şi festivist. Se poate adică şi aşa ceva, consecințele care decurg în timp dintr-un asemenea joc de planuri fiind dramatice sau dezastruoase. Se poate, de fapt, orice, cum o atestă realitatea – realitatea vieții literare, nu realitatea literaturii. Spunând asta mă gândesc la scriitorii care au fost sinceri în permanență, şi în 1950, şi în 1960, şi în 1970, şi în 1980, cu toate că s-au aflat pe poziții complet deosebite (în aparență cel puțin). N-aş spune despre un asemenea fel de a fi că e duplicitar, ar fi simplist, ar fi inexact. Duplicitatea naşte „trepăduşi ideologici" de toată mâna, în vreme ce sinceritatea de care vorbeam eu, care e una şi aceeaşi mereu, a cărei falsitate e structurală, a născut şi naşte „monştrii ideologici", un soi ciudat de „profitaşi literari" – nu de fruntaşi, să fim bine înțeleşi! –, cărora nu le pasă de nimeni şi de nimic, idealul lor „estetic" principal fiind beneficiul, fie el material, fie el „artistic". Să nu insistăm însă atât de mult asupra acestei maladii, pentru că e vorba de o maladie care a venit şi vine spre noi din era cumplită şi nesocialistă a dogmatismului, şi să ne

întoarcem la ale noastre, lăsând vieții dreptul de a se scutura de ceea ce nu-i este propriu.

– *De acord, să ne întoarcem la cărțile dumneavoastră, mai ales că aceste cărți au avut parte de atitudini critice pătimaşe: unii au declarat că Ion Lăncrănjan e foarte mare, alții au spus că Ion Lăncrănjan nu există. Nicio voce de mijloc. Vă explicați?*

– Îmi explic, nu insist însă, nu mai revin, altfel spus, asupra opiniilor pe care le-am formulat cu alte prilejuri despre critica noastră literară, mai ales că aceste opinii sânt considerate de obicei simple „răfuieli personale", oricât ar fi de îndreptățite. Criticii literari au întotdeauna dreptate, chiar dacă se contrazic pe drum, chiar dacă spun azi una, iar mâine „fumează" alta, chiar dacă denigrează. Să le fie de bine, să-şi vadă de ale lor, fiindcă şi eu îmi văd de ale mele, ştiind mai bine decât oricine cum e obligat orice scriitor să ştie de pe la o vreme, unde şi prin ce am izbândit, cam cât şi cam ce mai am de „zidit". Nu mă sperii, tocmai de aceea, de negări şi nici nu mă emoționez peste măsură de tare în fața recunoaşterilor. Asta pentru că am văzut scriitori buni pierzându-se pe drum din cauza unor nerecunoaşteri sau, şi mai interesant, din cauza unor tămâieri excesive, exemplele din urmă fiind cele mai dramatice, unul dintre ele fiind tragic, de-a dreptul. Atitudinea aceasta a mea nu se bizuie pe dispreț, să fim bine înțeleşi. Ea se sprijină, din contră, pe considerentul că un scriitor trebuie să se edifice singur, luând din ceea ce se spune despre el (de rău sau de bine, nu are importanță) numai ceea ce i se potriveşte, fără a deveni „cal troian" sau simplă „măciucă electorală" în cadrul diverselor campanii ale obştii (ale unei părți din obşte, de fapt), mai ales că de pe urma acestor campanii, de alegere şi de realegere, de excludere şi de includere, beneficiază întotdeauna impostorii de toate dimensiunile, „profitaşii" de care vorbeam mai înainte aflându-se, desigur, în fruntea-frunților. Ar mai fi de spus, dacă îmi îngăduiți, că beneficierea aceasta s-a împletit şi se împleteşte cu perpetuarea prin ani a unui anumit

spirit, intolerant prin excelență, nociv şi distructiv, străin de spiritul de profunzime al culturii noastre, străin, în genere, de cultură, neputând, deci, să fie fertil şi constructiv, cum s-a văzut, cum a început să se vădească.

– Cu fiecare carte la dumneavoastră apariția a mers foarte greu. Manuscrisele dumneavoastră sânt, din plecare, cu „probleme”. Şi totuşi cărțile apar. Ce se întâmplă? Cum se netezeşte drumul? N-ar fi lipsit de interes să ne oferiți câteva exemple.

– Cărțile mele au într-adevăr o „biografie” bogată, dacă nu chiar încărcată. Romanul *Cordovanii* a stat cinci ani pe la editură, fiind tălmăcit şi răstălmăcit în toate chipurile, autorul fiind supus şi el în această vreme la tot felul de contorsiuni. Editorii erau de acord câteodată cu tipărirea cărții, pe urmă nu mai erau de acord, după cum băteau vânturile diverselor conjuncturi. Referenții (şi câți nu au fost, Doamne!), de asemenea, ba erau pentru, ba erau contra, atitudinea din urmă fiind totuşi preponderentă. Unul dintre ei, de exemplu (un „referent ideologic”, bineînțeles) a făcut un referat negativ asupra romanului, pe care nici nu l-a mai înaintat editurii, trimițându-l secției de specialitate a Comitetului Central (secției agrare). Asta pentru că eu denaturam prin acest roman, după opinia „tovarăşului referent”, politica agrară a partidului, lucru pe care mi l-a spus chiar el, cu o sinceritate uluitoare (şi cam sinistră, de ce să nu o recunoaştem!?). *Drumul câinelui* s-a bucurat de onoruri şi mai mari, ca şi *Caloianul*. *Drumul câinelui* a stat şase ani pe la edituri, fiindcă a trecut pe la mai multe edituri, fiind tipărit până la urmă de un editor care a denigrat lucrarea până în ultima clipă, tipărind-o totuşi, aspect mai mult decât interesant. *Caloianul* a stat numai patru ani la editură, din 1971, din primăvară, până în 1975, tot în primăvară. Dintre discuțiile care au avut loc în această perioadă, mai multe decât se poate crede, mai înfiorătoare decât se poate bănui, menționez doar două, pe cele care s-au petrecut în 1973, în cadrul comisiei editoriale de la Consiliul Culturii. Prima discuție a avut loc la 30 martie (durând

de la orele 9 şi 10 minute până la orele 15 şi 30 de minute), luând în dezbatere *Drumul câinelui*, a doua a fost consacrată *Caloianului*, având loc, în aceeaşi atmosferă inchizitorială, la 25 mai (începând la orele 9 şi terminându-se la orele 16 şi 30 de minute). Nu voi intra, din lipsă de spațiu, în amănuntele acestor „dezbateri", voi spune doar că „obiecțiile" vehiculate atunci s-au bizuit pe acuzații, pe etichetări lipsite de orice argumentație, oscilând în general între negarea oricărei „valori estetice" şi acuzația de iresponsabilitate politică. Unul dintre vorbitori, renumit pentru vorba lui lată şi proastă, a făcut „harcea-parcea" *Drumul câinelui*, în câteva fraze, râzând satisfăcut în final, nedându-şi seama (săracul!) cât era de odios. Un altul, un cunoscut campion al spiritului panicard, a construit o acuzație mult mai „subtilă", făcându-mă dușman, încercând însă să explice această stare de dușmănie feroce printr-o refulare ciudată. Omul spunea că am scris lucrările respective ca să mă răzbun pe anumiți oameni şi pe societate, mai ales. Dacă ar fi fost după aceşti doi vorbitori, şi după alții, la fel de vehemenți, ar fi trebuit să fiu izolat pe undeva, scopul regiei care stătea în spatele acestor „dezbateri" fiind înmormântarea „întregului caz", ceea ce nu s-a întâmplat. Şi asta nu pentru că aş fi fost eu atât de năzdrăvan, ci pentru că chiar în acele şedințe s-au auzit glasuri limpezi şi lucide, aparținând unor scriitori, prieteni sau doar colegi de breaslă, care au apărat lucrările „în discuție", riscând mult, trăgând anumite consecințe unii dintre ei, „caracatița regiei" fiind tot atât de îndârjită, pe cât era încă de puternică. Aşa a fost netezit drumul către publicarea acestor cărți, cauza principală a netezirii fiind legată şi condiționată direct de situația generală din țară şi din partid, care nu mai era favorabilă înmormântărilor de niciun fel, fenomenele evocate de mine având un caracter inerțial, fiind prelungirea în prezent a trecutului, a unui anumit trecut, de care nu am scăpat şi nu vom scăpa atât de uşor, cum am crezut noi la un moment dat, împotriva căruia trebuie luptat cu mai multă fermitate, în toate sferele de activitate, nu numai în domeniul culturii.

– Sânt scriitori care luptă pentru dumneavoastră. Sânt însă şi mulţi care nu vă simpatizează deloc. De ce?

– Pentru că nu am participat niciodată la tranzacţiile care au loc în preajma fiecărei conferinţe, când se „cumpără” şi se „vând” voturi, ca la bâlci, unii scriitori, oameni serioşi altfel, intelectuali distinşi, devenind în asemenea perioade simpli „bişniţari electorali”; pentru că nu am luat şi nu iau parte la campaniile de demolare şi de excludere, de judecare şi de rejudecare, atât de îndrăgite de unii scriitori (cei cărora le-a îngheţat cerneala în călimară aflându-se, evident, în fruntea acestor campanii); pentru că nu am dat cinstea pe ruşine, într-un cuvânt, cum au făcut şi fac şi alţi colegi de scris, cum au făcut şi fac cei mai mulţi şi mai buni dintre scriitorii de azi, Uniunea Scriitorilor nefiind formată doar din veleitari, cum sânt înclinaţi unii să creadă, cum lasă să se înţeleagă „confraţii” care nu au avut şi nu au nicio etică – în afară de „etica” amintită, a profitului maxim –, ale căror zvârcoliri au umbrit şi umbresc cinstea breslei, care au vrut şi vor să facă din Uniunea Scriitorilor un fel de rampă de lansare pentru cele mai joase şi dubioase tendinţe, punând-o astfel, voind să o pună, la îndemâna revanşelor de tot felul, sociale, dar şi politice.

– Cum vă explicaţi naşterea şi stăruirea unor fenomene de acest fel, care nu au, după câte înţeleg, nicio legătură cu literatura?

– Simplu de tot: prin diferenţa care a existat şi există, în cazul Uniunii, între aparenţă şi esenţă. Uniunea Scriitorilor a fost înfiinţată, se ştie, într-o anumită epocă, având drept sarcină „sprijinirea şi promovarea literaturii noi”, sarcină îndreptăţită, care s-a confundat însă, de la început, cu sprijinirea unor persoane, nu a literaturii, cei care se aflau în „fruntea bucatelor” fiind avantajaţi (ei şi prietenii prietenilor lor, ei şi neamurile neamurilor lor). Avantajarea aceasta, administrativă, dar şi „estetică”, materială, dar şi morală, a stârnit foarte multe seisme neliterare, devenind în cele din urmă de-a dreptul monstruoasă. Voi da două exemple, să

nu se spună că înot în generalități. Unul din exemple se referă la elogierea până la delir a unui simplu publicist contemporan, căruia i s-au aninat în piept însemnele unei mari şi distincte personalități. Faptul acesta s-a petrecut în cadrul ultimei conferințe scriitoricești, fiind evenimentul cel mai de seamă şi cel mai semnificativ al conferinței, iar cei ce l-au creat, cei care au participat la această mascaradă sânt unii şi aceiaşi cu acerbii luptători „pentru triumful definitiv al valorii". Cum se zice, aşa valoare, aşa triumf! Cel de al doilea exemplu, la fel de semnificativ, situat însă la extrema cealaltă a lucrurilor, se referă la ponegrirea lui Ion Gheorghe, care nu e un simplu publicist contemporan (dacă ar fi fost aşa ceva, dacă s-ar fi aflat în fruntea celor ce luptă pentru putere şi pentru beneficii, ar fi fost elogiat până la delir şi până dincolo de delir), el este, dimpotrivă, un mare poet contemporan, este o personalitate distinctă, având în spatele lui o operă, izbutind, la o vârstă când alții mai împuşcau ciori, să realizeze propriul său univers poetic. Dorin Tudoran, fiindcă el îl denigrează pe Ion Gheorghe, punându-i sub semnul întrebării toate izbânzile, acuzându-l de „furt literar", este un neîmplinit, a cărui permanentă stare de agresiune nu poate fi explicată decât prin diferența extraordinar de mare care a existat şi există, în cazul lui, între subțirimea şi micimea talentului şi mărimea nefirească a ambițiilor care îl animă „în luptă". Nu mai stărui, întrucât nu mi-am propus să lămuresc stările sufletești prin care a trecut şi trece acest ins ciudat (ciudat şi nu prea). Am vrut doar să relev două extreme ale unuia şi aceluiaşi fenomen. Între aceste extreme a fost şi este posibil orice, va fi posibil în continuare orice, atâta timp cât structurile organizatorice ale Uniunii vor fi închistate şi nedemocratice, cum le vor cei ce „s-au realizat" în viață cu ajutorul acestor structuri, cum nu le mai vrea demult literatura contemporană, întreaga literatură, nu numai literatura unuia sau altuia dintre noi.

– Trăim o redescoperire a satului românesc în viața de toate zilele. Cu ce efecte se poate solda aceasta în artă? La riscuri mă refer şi în primul rând la riscul festivismului.

– Nu m-am gândit la riscuri, nu ştiu dacă ele există. Nici nu particip dealtfel la ceea ce dumneavoastră numiți „redescoperirea satului românesc”. Satul a fost prezent mereu în preocupările mele, chiar şi atunci când nu era „la modă”, când erai disprețuit dacă stăruiai în asemenea preocupări. Ceea ce se întâmplă acum în şi cu satul românesc mă interesează în mod deosebit, nu în sensul unei campanii, ci în sensul preocupărilor amintite, cum s-a întâmplat înainte şi după ce am scris *Cordovanii*, cum s-a întâmplat, de asemenea, înainte şi după ce am scris *Suferința urmaşilor*. De festivism nu poate fi vorba, în cazul meu. Şi nici de încrâncenare, aş mai spune eu, preîntâmpinând o opinie pe care o simt plutind în aer. De asprime poate că va fi vorba, ca şi până acum, de o duritate peste care vor trece luminile curate ale lirismului. Fiindcă despre sat am scris altfel întotdeauna, nu-mi dau seama de ce, poate pentru că am fost şi sânt copil de țăran, trăind de când am deschis ochii spre lume viața pe care au trăit-o părinții şi frații mei. Nu m-am lăsat îngenuncheat niciodată de sentimentalism, n-am idealizat realitățile pe care le-am cunoscut bine, dar nici n-am mutat în aceste realități deprinderi tipic mic-burgheze, atât de străine de sufletul complex al țăranului, de etica lui şi de filozofia lui. Am căutat, dimpotrivă, prin tot ce am scris, să scot în lumină această complexitate, cum voi face dealtfel şi de acum încolo, mergând în adâncime şi spre trecut, fără a ocoli prezentul.

– *Mergeți la filme? Ce părere aveți despre filmele inspirate de lumea satului, un sat trecut sau actual? Şi încă o întrebare: ați vedea vreun film după una din cărțile dumneavoastră?*

– Nu numai că merg, dar consider, spre deosebire de alți confrați, că filmul, filmul bun, desigur, îi poate fi de folos prozatorului în încercările pe care le face el de a observa cât mai mult şi de a sintetiza cât mai puternic ceea ce a observat. În ceea ce priveşte filmul satului românesc, nu ştiu ce să spun, s-ar putea ca el să existe şi să nu fie cunoscut de mine. Din ceea ce am cunoscut şi cunosc nu am reținut nimic deosebit, o spun cu regret. În ce pri-

veşte realizarea unui film după una sau alta din cărţile mele nu ştiu, iarăşi, ce să zic. Există o asemenea intenţie în legătură cu *Drumul câinelui*, al cărui conflict vrea să-l transpună pe ecran Sergiu Nicolaescu. S-a ivit însă o complicaţie, nu mare, dar esenţială. La cinematografie, la o altă „casă", a fost scos la lumină un alt scenariu, care nu se numeşte *Drumul câinelui*, ci *Cărări negre* (e cu totul altceva, nu?), al cărui conflict are în centrul lui doi fraţi, dintre care unul lucrează (aţi ghicit) la securitate, iar celălalt vine cu avionul din occident, fiind paraşutat, bineînţeles, nevenind însă aici cu gânduri rele, fiind adus de dor de casă (ca şi Jilu din *Drumul câinelui*). Mama din nuvela mea, care era văduvă, e înlocuită cu un tată aici, care e şi el văduv. Există şi alte „contribuţii" de acest fel, ţinând toate de parafrazare şi de vulgarizare, predominante fiind asemănările de fond, ţinând de conflict, care a fost şi este esenţial pentru proză. M-am întrebat, în vreme ce citeam şi reciteam acest scenariu, de ce nu s-a năpustit autorul său asupra lui Shakespeare, de ce a tăbărât asupra mea? Ar fi avut asigurat succesul mondial, dacă ar fi făcut aceeaşi „operaţie" cu *Hamlet*, spunând după aceea că a aflat de tragedia nefericitului prinţ de la străbunicul său!? Nu fac nicio comparaţie de valoare, situarea aceasta a mea referindu-se la altceva.

– Cum se va intitula cartea viitoare şi când va ieşi ea în librării?

– Cartea aceasta se numeşte *Toamnă fierbinte*, apariţia ei a fost anunţată deja de către editor. Acţiunea acestui roman, fiindcă e vorba de un roman, se petrece la munte, în umbra muntelui pe care îl suie doi oameni, Ion şi Gyuri, ţărani amândoi. Urcuşul ar fi fost uşor de luat în piept, ar fi fost nimica toată pentru cei doi bărbaţi, dacă n-ar fi izbucnit între ei, venind din urmă, un conflict destul de dur. Şi asta nu pentru că Ion e român şi Gyuri e ungur, ci pentru că Gyuri a tras în Ion în 1940, în septembrie, când a fost tăiată Transilvania în două. Nu e vorba, deci, de un conflict ireconciliabil între două naţiuni, cum s-ar putea să spună tălmăcitorii de vise şi plămăditorii de „semnificaţii" (cum au şi început de fapt

să spună, tălmăcindu-mi şi această carte, aşa cum le-au tălmăcit şi pe celelalte în drumul lor atât de spinos către apariție, de parcă eu aş fi vrut şi aş vrea să dau foc lumii, iar ei, sau dumnealor, răstălmăcitorii, ar fi fost şi ar fi însărcinați cu apărarea lumii şi a vieții), ci de o confruntare între doi oameni, dintre care unul ar putea, tot aşa de bine, să fie german, iar celălalt ar putea să fie, să zicem, polonez, nevoia de a trăi împreună şi de a se înțelege fiind mai puternică decât orice prejudecată. Dovada cea mai precisă în acest sens o constituie, cred, gestul lui Ion, care îl salvează de la moarte pe Gyuri, cu prețul propriei sale vieți. Gestul acesta dă sens şi tărie tuturor gândurilor bune, diminuând sau anulând asperitățile care s-au ivit între cei doi oameni. Gyuri ar fi procedat la fel, dacă situația ar fi fost inversă, aversiunea care s-a creat la un moment dat între el şi Ion neavând nimic de-a face cu prezentul, venind, cum spuneam, din urmă, ca o umbră, iar umbrele sânt trecătoare, dăinuitoare şi puternică fiind numai lumina – lumina adevărului cu atât mai mult.

[Interviu realizat de] **Mariana Brăescu**

(*Suplimentul literar-artistic al „Scânteii tineretului”*, anul II, nr. 29, duminică, 11 aprilie 1982, pag. 3;10, cu fotografie)

UN SEMN DE MIRARE[1]

Lancrămul a fost mai mult decât un sat din vecinătatea satului natal – Oarda de Sus. Lancrămul a fost ca un miraj, ca o legendă. Din copilărie a fost aşa, de când mă ştiu pe lume.

Există o explicaţie: la noi toate erau mai aspre, poteca şi fânaţul, locul de arat şi locul de veci, toate erau mai neîndurătoare, cunoscând tăria sevei, fiind totuşi mai altfel, faţă de meleagurile de dincolo de Râu, peste care pluteau întotdeauna melancolia, prin zăvoaiele cărora treceau, primăvara şi vara, vânturi de argint, unde răsuna altfel până şi ciocănitul gheunoaiei[2]. Până şi ploaia era altfel, după ce trecea vâjâind peste hotarul Lancrămului, peste liniştile şi peste cânepiştile lui, peste casele şi peste vechile lui morminte...

Existau, de fapt, mai multe explicaţii, până la urmă însă s-a ridicat peste toate una singură, s-a născut din toate o singură şi definitivă explicaţie: Lancrămul era aşa pentru că îi aparţinea, cu toate ale lui, cu toate legendele lui, cu toate vechimile, marelui şi nepieritorului Lucian Blaga, care s-a născut acolo, luând cu sine şi

[1] *Suplimentul literar-artistic al „Scânteii tineretului”* a organizat mai multe anchete literare, printre care se numără şi cea referitoare la casa memorială Lucian Blaga, anchetă pusă sub genericul „Să se redea neîntârziat patrimoniului nostru spiritual unul din bunurile sale cele mai de preţ: casa memorială Lucian Blaga”. În cadrul acestei anchete, au răspuns următorii scriitori: Ioan Alexandru, Laurenţiu Fulga, Ion Lăncrănjan, Ion Horea, Adrian Păunescu, Dumitru Radu Popescu, Edgar Papu, Nichita Stănescu, Şerban Cioculescu, Petre Ghelmez, Ion Gheorghe, Titus Popovici şi Aurel Rău. Acestora li se cerea să-şi expună părerea cu privire la lipsa unei case memoriale Lucian Blaga. Reproducem intervenţia lui Ion Lăncrănjan.

[2] Forma populară pentru ciocănitoare (pasăre). În alte regiuni se numeşte ghionoaie.

ducând după aceea în lume toată lumina locului, toată fascinația, sfințindu-l și imortalizându-l printr-o operă unică.

E de mirare, tocmai de aceea, că nu există nici acum, la mai bine de douăzeci de ani de la stingerea Poetului, o casă memorială Lucian Blaga. Știu că s-a discutat într-o vreme despre preluarea casei în care s-a născut Lucian Blaga, fără a se întreprinde ceva concret. Forurile locale (asta se întâmpla pe „vremea regiunii") nu au dispus de fonduri băneşti, Uniunea Scriitorilor, de asemenea, nu a avut bani pentru aşa ceva. Să nu deviem însă, să revenim la lăcaşul amintit, pentru realizarea căruia trebuie făcut orice, fiindcă Lancrămul, melancolicul şi luminosul Lancrăm, trebuie neapărat să aibă în mijlocul lui un asemenea lăcaş – lăcaş de dulce şi binemeritată aducere aminte!

Anchetă realizată de **Cornel Nistorescu**

(*Suplimentul literar-artistic al „Scânteii tineretului"*, anul II, nr. 31, duminică, 25 aprilie 1982, pag. 4)

FALSUL CURAJ
E PRODUSUL FALSELOR ADERĂRI

Suplimentul literar-artistic al „Scânteii tineretului” a organizat ancheta „Curajul în literatură şi artă”, în cadrul căreia au răspuns: Ion Lăncrănjan, Iustin Moraru, Platon Pardău şi M. Nițescu. Au fost puse următoarele întrebări:

1. *Se discută în ultima vreme despre curajul în literatură şi artă. Despre ce fel de curaj este vorba: literar sau civic?*
2. *În climatul cultural actual se poate pune problema unui curaj civic în literatură şi artă? Şi de ce?*
3. *Este curajul (civic sau artistic) un criteriu de apreciere al valorii unei creații?*
4. *Ce forme de fals curaj se manifestă la ora actuală (în poezie, proză, teatru, film, critică literară)? Ce generează falsul curaj în literatură şi artă?*

Reproducem în cele ce urmează răspunsul lui Ion Lăncrănjan.

1. Curajul, dacă e real, dacă nu ține de mimetism, dacă nu e minat de morbul atât de schimbător al conjuncturalismului, e unul şi acelaşi. Nu există, cred eu, un curaj tehnic, un altfel de curaj, științific, un „curaj medical”, aşa cum nu există un „curaj literar” (sau „estetic”, cum îi spun unii teoreticieni de ultimă oră), care s-ar deosebi, chipurile, de „curajul social şi politic”. Compartimentările acestea sânt produse de o veche şi încă puternică prejudecată, în conformitate cu care literatura angajată nu avea şi nu are nicio „valoare estetică”, o asemenea valoare neputând să aibă decât literatura asocială şi aistorică, literatura preocupată, în sine pentru sine, de modernizări şi de sincronizări etc., etc. Astăzi

nu se mai rostesc asemenea negări, la modul direct, la modul indirect însă, indirect şi nuanţat, s-au rostit şi se rostesc, sprijinul ce se acordă literaturii minore, fals angajate sau neangajate, fiind invers proporţional cu lipsa de valoare a literaturii de acest fel. Aşa se explică faptul că literaturii curajoase, literaturii care a abordat şi abordează cu îndrăzneală contradicţiile mari ale epocii, i se neagă aprioric orice valoare sau i se recunoaşte greu de tot o anumită valoare, recunoscându-i-se doar „curajul civic" sau „social" sau „politic". Adevărul e însă că a existat şi există o literatură de acest fel, căreia nici nu i-aş spune „literatură curajoasă", ci autentică, nevoia de adevăr fiind, indiferent dacă a fost recunoscută sau nu, deviza ei principală. Afirmarea acestei literaturi s-a produs în opoziţie cu tot felul de prejudecăţi, estetice sau estetizante, ideologice sau dogmatice, interne sau de import, ţinând unele de inevitabila înţelenire a obtuzităţii, vizând, altele, falsele vigilenţe. Rezultă, chiar şi din această înşiruire sumară, că a fost nevoie de curaj pentru concretizarea în timp a unei tendinţe, curajul acesta aparţinând scriitorilor care şi-au asumat deschis povara dătătoare de puteri a angajării. Fiindcă ei au scos literatura română de sub pavăza aproape implacabilă a ilustrativismului, izvoditorii de nuanţe, producătorii de metafore şi „inovatorii perpetui" (inevitabilii sincronizatori), eseiştii pretins filozofi şi filozofii pretins eseişti, jucând în acest proces, aflat dealtfel în curs, rolul jucat de muscă la arat. Ideile vechi pot fi mângâiate la infinit, pot fi „lustruite" cu pasiune sau chiar cu patos, inovaţia adevărată neputând totuşi să existe decât acolo unde sânt exprimate cât mai convingător conţinuturile noi, unde se creează cu adevărat. Iar acolo unde se creează cu adevărat, există şi curaj, întotdeauna a existat, nu numai astăzi, creaţia autentică, creaţia mare, fie ea ştiinţifică, fie artistică, având legături de sânge, dacă se poate spune astfel, cu îndrăzneala fără de care nu s-a înfăptuit nimic nou şi durabil în lume, în niciun domeniu.

2. Nu numai că se poate, dar chiar trebuie să se pună, în sensul cel mai exact al cuvântului. Asta pentru că au existat şi mai

persistă destule inerții şi tot atât de multe „comodități ideologice”, nemaivorbind de sfânta şi atât de persistenta obtuzitate, nepunând la socoteală interesele carieriste ale unuia sau ale altuia. Climatul nu e un dat, el nu e alcătuit odată şi pentru totdeauna, într-un anumit fel. El se alcătuieşte, dimpotrivă, în permanență, din mers, alcătuirea aceasta a lui fiind legată direct de ceea ce se făptuieşte bun şi trainic în domeniul creației, de felul cum este recepționat ceea ce s-a făptuit. Fiindcă obtuzitatea şi „comoditatea ideologică”, teama de a nu greşi cumva, dorința de a „fi bine” cu toată lumea (chiar dacă suferă adevărul din cauza aceasta) pot aparține şi creatorului, nu numai „îndrumătorului ideologic”. Creația e afectată astfel încă din faşă, necesitatea curajului fiind, în ultimă analiză, o necesitate intimă, a fiecărui scriitor. Nu poți fi curajos, ca scriitor, dacă nu eşti tu însuți, iar tu însuți nu poți fi dacă nu ai curajul să fii sincer față de contemporanii tăi, dacă nu îți judeci epoca cu maximum de luciditate, şi cu dragoste, desigur, cu bucurie sau cu durere, luciditatea fiind totuşi condiția primordială a nepărtinirii. E nevoie de curaj, în afară de asta, pentru a construi ceea ce e de construit, pentru a da noi străluciri unei culturi cu tradiții multe şi mari, dispersarea efortului creator, neîncrederea în forțele proprii neputând fi învinse decât de curaj şi prin curaj, talentul însuşi neputând să se dezvolte pe deplin dacă nu e dublat de îndrăzneala rostirii.

3. Nimeni nu a pretins aşa ceva, din câte cunosc eu, nimeni nu a cerut „protecție vamală” pentru ceea ce a dat la iveală „pe bază” de curaj. Curajul nu se împacă, o ştie oricine, cu cerşeala, curajul autentic, bineînțeles. Asta nu înseamnă că trebuie primit cu huiduieli şi cu pietre. Să nu se facă, deci, niciun „rabat valoric” lucrărilor curajoase (fiindcă au existat şi există asemenea lucrări), dar nici să nu se concentreze asupra lor toată exigența din lume, toate refulările, toate aversiunile, fie ele personale, fie mai ... generale. Asemenea lucrări şochează, e adevărat, în vreme ce literatura cuminte, literatura mediocră, indiferent de haina pe care o îmbracă, proletcultistă sau neomodernistă, nu supără niciodată

pe nimeni, nici pe editor, nici pe critic. Dar nici nu bucură pe nimeni, cu toate că a fost şi este scutită de „taxe vamale”, fiind sprijinită, cum spuneam, într-o proporție mult prea mare. Nu pledez, bineînțeles, pentru „inversarea avantajărilor”, mi se pare însă normal să cer, în numele partinității, în numele angajării literaturii contemporane, ca discutarea şi aprecierea unei cărți, a oricărei cărți, indiferent de cine e semnată, să se petreacă în planul strict al obiectivității, fără supralicitări tematice sau partizane, dar şi fără aversiuni antitematice sau de altă natură.

4. Falsul curaj e rodul „molipsirii”, e produsul falselor aderări, cât şi al dorinței de a impresiona, de a fi „la modă”, de a nu scăpa „trenul succesului”. Se aude uneori, se aude şi se vede de departe, cum se schimbă „macazurile poeziei”, trecându-se repede de la potopul de elogii la fel de fel de insinuări, care mai de care mai încropită, care de care mai silnică şi mai veninoasă. Fiindcă în cadrul falsului curaj toate sânt false, toate sânt contrafăcute. Obiecția critică, de exemplu, devine insinuare ieftină şi piezişă, nemulțumirea personală, oricât ar fi de îngustă şi de măruntă, devine, se străduieşte să devină doleanță generală, iar versul, săracul, şchioapătă sau scrâşneşte pe pământul arid al prozaismului. Entuziasmul însuşi devine fals şi strident, în cadrul curajului de împrumut, care nu poate cunoaşte nicicum vuietul adevărat al adevăratului patos. Lucrurile se petrec la fel în domeniul prozei sau al dramaturgiei, rezultatele fiind aceleaşi ori de câte ori se produc „deturnări” ale înclinațiilor personale, ori de câte ori se plăteşte tribut uneia sau alteia dintre conjuncturi, autenticitatea, autenticitatea proprie, în cadrul unei reale şi vii diversități de stiluri, fiind, după cât se pare, singura posibilitate practică de a ocoli asemenea risipiri. Un scriitor poate fi idilic, dacă alcătuirea lui cea mai intimă recepționează, cu mai multă uşurință şi mai firesc, aspectele mai luminoase din viață, altul e atras, dimpotrivă, de laturile mai aspre ale realității, unuia îi place bubuitul tunetului, altul e cucerit de foşnetul frunzelor ce cad, unuia îi place lumina, altul iubeşte penumbra, important e, la

urma-urmei, să se realizeze fiecare într-o notă şi pe o linie cât mai personală, nelăsând telegarii ambițiilor de orice fel, administrative sau de alt ordin, să sară peste stăvilarul propriilor posibilități. Forma aceasta de curaj s-ar putea, într-adevăr, să fie cea mai autentică, cea mai importantă. În orice caz, în afara acestui curaj şi fără el nu se poate merge prea departe, capcanele falselor sincronizări, fie cu o modă, fie cu o conjunctură anume, pulverizând orice efort, chiar şi eforturile oneste, ceea ce se pierde în acest domeniu nemaiputând fi recuperat de nimeni, niciodată.

Anchetă realizată de **Mariana Brăescu** şi **Alex. Ştefănescu**

(*Suplimentul literar-artistic al „Scânteii tineretului”*, anul II, nr. 50, duminică, 5 septembrie 1982, pag. 4)

„MI-AM ADĂPAT MAI ÎNTÂI SUFLETUL ÎN LUMINILE ASPRE ALE TRANSILVANIEI ŞI ABIA ATUNCI AM IEŞIT ÎN LARG”

– Literatura dvs. impresionează prin valul uriaş de energie pusă în mişcare şi prin amploarea epopeică a realismului. (Mă gândesc la scenele de mare violență din „Cordovanii” sau „Fiul secetei”.) De ce?

– E cât se poate de simplu: pentru că aşa am crezut eu că mă pot exprima mai bine în proză. N-am făcut eforturi speciale ca să mă desfăşor pe spații mari şi nici nu am apelat la aceste modalități de expresie, fiindcă au fost la modă într-un timp. În ce priveşte „valul de energie”, aş dori să precizez că nu sânt hidrocentrală şi nici ocean, sânt un prozator care a fost şi este preocupat şi de „adâncimea tabloului”, nu numai de „mărimea pânzei”, dovadă acompaniamentul liric al scrierilor mele, cel puțin al unora dintre ele. S-a vorbit mult prea mult, şi nu întotdeauna în cunoştință de cauză, de violența acestor scrieri, de tăria caracterelor care s-au evidențiat prin ele, trecându-se mult prea uşor peste complexitate, în măsura în care ea există, neluându-se în seamă momentele de regăsire şi de limpezire, ignorându-se complet dimensiunea morală a dezbaterilor din aceste cărți, cel puțin a unora, toate acestea petrecându-se în virtutea inerției, prin preluarea şi „umflarea necritică” a unor afirmații, sistemul acesta de „judecată valorică” semănând cu rostogolirea unui cocoloş de zăpadă sau de noroi, de către unul şi de către altul, rostogolirea aceasta astupând orice sâmbure de adevăr, dacă a existat vreunul în „punctul de pornire”.

– Ca o noutate a literaturii dvs. – preocuparea pentru o anume polemică, reintroducând elementele mitice în „lumea

literară ardeleană" (cazul lui Monu din „Suferința urmaşilor"). În ce constă, de fapt, această țintă polemică?

– Ascuțişul polemic al literaturii mele, cât există, a fost şi este îndreptat împotriva literaturii idilice dintr-o anumită epocă, cât şi împotriva „făcăturilor moderniste" de mai târziu. Nu am mizat însă niciodată prea mult pe polemică şi nici pe „replica artistică", mai mult sau mai puțin convingătoare. Asta pentru că am fugit şi fug de fals, ca dracu' de tămâie, năzuind mereu şi din toate puterile către autenticitate. Şi pentru că am considerat că replica şi polemica vin de la sine, dacă sânt puse în evidență conținuturi noi. În rest, în ceea ce privește literatura ardeleană („lumea literară ardeleană", cum zici dumneata), nu cred că se poate vorbi de polemică, în niciun caz. Se poate vorbi, eventual, de o continuitate dialectică, în subtextul căreia există o ruptură inevitabilă, repetiția neputând exista în domeniul literaturii decât prin aplatizare, în afara oricărei urme de originalitate. Scriind *Suferința urmaşilor*, de pildă, m-am situat deliberat într-un context istoric răscolit până în adâncuri, aceste răscoliri neputând să nu scoată la suprafață „potențele mitice" ale istoriei noastre, Monu fiind, ca personaj, rodul acestei situări, dimensiunea lui mitică, în măsura în care există, neavând nimic polemic în ea, nefiind adăugată, fiind, din contră, rodul confruntărilor în care este el angrenat – „pe viață şi pe moarte". E adevărat că acest personaj „ciudat", în edificarea căruia nu găsesc, pe nicăieri, niciun „firicel de model" de la care să fi pornit, în afară de modelul infinit al vieții țărăneşti dintotdeauna, m-a copleşit de multe ori (în perioada elaborării acestei cărți), trecând peste mine ca un val cutremurător, a cărui spargere răsuna ca un tunet pe undeva, ceea ce înseamnă, mă gândeam eu în asemenea momente, că el va ieşi din nou la suprafață, cine ştie când, impunându-se în fața unui viitor şi neştiut confrate. Ceea ce înseamnă, aş adăuga eu acum, că straturile mitice ale vieții româneşti au nevoie doar de reliefare şi nu de adăugire, reliefarea nefiind egală, se înțelege, cu o simplă şi cam contrafăcută copiere, monumentalul neputând exista în afara

datelor fundamentale ale vieții poporului, în afara capacității de a te ridica, prin vigoare epică și printr-o capacitate efectivă de a sintetiza, la înălțimea acestor date fundamentale. Cei care „construiesc" punând plastilină peste lut, cârpindu-și neizbutirile cu nailon, cei ce se „dinamizează" citindu-l și recitindu-l pe Marquez, povestașii de meserie și producătorii de floricele, nu au ce căuta într-o întreprindere de felul acesta, din care ar ieși cu mâinile rupte și cu gura strâmbă de neputință, cum se întâmplă ori de câte ori inadecvarea vrea să fie adecvare, ceea ce nu va fi în veci, fiindcă floriceaua e floricea, iar stejarul e stejar, cu voia lui Dumnezeu și cu binevoința oamenilor (a oamenilor de omenie, bineînțeles).

– Eroii dvs. sânt ființe istorice din care transpare o subtilă alienare – un soi de orbire în „Drumul câinelui". Și tot în această carte mărturisiți, într-un fel, că satul are pentru dvs. un capăt în realitate. Au existat multe rețineri la publicarea ei și a altor cărți ale dvs. Ați fi de acord să destăinuiți câte ceva?

– Am făcut-o cu alte prilejuri, în legătură, e adevărat, numai cu unele cărți. Voi reveni asupra problemei scriind o carte – *Romanul unor romane*[1] – în care mă voi ocupa pe larg de „reacțiile acestea", care au luat de câteva ori caracterul unor „opreliști definitive", soarta mea părând pecetluită prin 1971-1973, când eram judecat într-o comisie așa-zisă editorială, căreia era mai bine dacă i se spunea „comisie inchizitorială". În această carte intenționez să mă ocup și de felul cum s-au născut romanele, asupra cărora mă voi opri, greu, cel mai adesea, cum e normal, aș mai spune eu, fără a stărui.

– Tipurile feminine din proza dvs. impresionează prin statornicie, prin fidelitate. Căror sentimente se datorește această viziune sau credință?

– Înainte de a vorbi de „sentimente" și de „credință", aș dori să spun că lucrurile nu stau întocmai, în ce privește

[1] Acest roman nu a mai apărut.

statornicia. Nici Lița, din *Suferința urmaşilor*, nici Nuța, din *Fiul secetei*, nu sînt desăvârşite, din punctul de vedere al „fidelităților". Aprecierile nici nu cred că trebuie să „funcționeze" în felul acesta, când e vorba de eroi literari, de eroine, în cazul nostru, importantă fiind puterea de convingere şi complexitatea uneia sau a alteia. Lița, de exemplu, trăieşte cu adevărat numai alături de Monu, pe care îl iubeşte cu un fel de teamă, veridicitatea ei, ca eroină, nedepinzând însă de „fidelitate", în înțelesul şcolăresc al cuvântului, ci de alte determinări, mult mai numeroase şi mai complexe. E de adăugat la acest capitol – al feminității – că am fost animat de o dorință manifestă de a reliefa caracterul puternic şi frumos al femeii de la țară – şi nu numai de la țară –, bizuindu-mă în această privință pe ceea ce a săvârşit Sadoveanu, mai mult decât Rebreanu, pe ceea ce a izbutit, de asemenea, Tolstoi, mai mult decât Dostoievski, bizuindu-mă totodată pe ceea ce a făcut, înaintea tuturor, folclorul românesc, Mama din *Miorița* fiind mama noastră, a tuturor, Ana lui Manole fiind, într-un fel, soția fiecăruia dintre noi. Aceasta mi-a fost credința, din acest sentiment s-a născut Mama din *Drumul câinelui*, personaj de neuitat, aş zice eu, dacă nu mi-ar „aparține". Dar chiar şi aşa voi zice, şi nu pentru a-mi etala izbânzile, ci pentru a demonstra, fie şi aşa, mai în treacăt, că dimensiunea morală a unui erou, dârzenia şi chiar neîndurarea, nu exclud sensibilitatea şi puritatea, cum au crezut şi mai cred cei ce confundă complexitatea cu viermuiala tipic mic-burgheză a penumbrelor sociale şi umane, din care nu a țâşnit niciun lujer de frumusețe, niciodată, şi nici nu va țâşni.

– *Doriți, cu adevărat, o reabilitare a sufletului ardelenesc? (Dacă vreți, chiar în plan literar?).*

– Reabilitarea îşi are locul numai acolo unde s-a produs o compromitere, voită sau nu, parțială sau totală. În cazul nostru, însă, nu se poate vorbi de aşa ceva, glasul Transilvaniei răsunând demult, clar şi puternic, în concertul general al literaturii române. Distincțiile s-au mai atenuat, de altfel, într-un proces firesc de creştere a unității întregii literaturi, în ce mă priveşte, însă, am

considerat şi consider că am avut foarte mult noroc în viață, pentru că m-am născut unde m-am născut, pentru că mi-am adăpat sufletul mai întâi în luminile aspre ale Transilvaniei şi abia după aceea am ieşit „în larg”.

– *Cum a început pentru dvs. acest vârtej al cuvântului scris?*

– N-a fost un vârtej, dacă e să mă exprim în spiritul metaforei dumitale. A fost, la început, un fel de nebuloasă, un nour greu, în centrul căruia s-a format, datorită unor focalizări puternice, un „ochi de lumină”, o rază de speranță, o posibilitate de a fi al lumii şi prin rostire, nu numai prin receptare. Acesta a fost, ca să zic aşa, punctul de pornire, la care ajunsesem, cred, datorită unui preaplin al sufletului, acesta a fost începutul, care nu corespunde, bineînțeles, cu debutul şi nici măcar cu scrierea primei cărți. Focalizarea adevărată, a tuturor vrerilor, a tuturor pulberilor care roiau în jurul meu, avea să se producă mai târziu, după treisprezece ani de căutări şi de muncă intensă, concretizarea ei numindu-se *Cordovanii*. Au urmat, cum se ştie, celelalte cărți, niciuna dintre ele nefiind un vârtej, cum nu vor fi nici cele pe care le voi izvodi de acum încolo, cu voia sau fără voia tuturor detractorilor mei, mai mult fără, ca şi până acum, de altfel, fiindcă, dacă mă luam după rostogoalele lărmuitoare şi schimbătoare ale clănțăilor, m-aş fi rostogolit şi eu în hăuri, fără a construi ceea ce era şi este de construit.

– *Fără a vă invita la sentimentalism sau la romantism, când v-a fost cel mai greu şi cum ați primit veştile cele mari despre cărțile dvs.?*

– Mi-a fost greu de atâtea ori încât nu mai ştiu, acum, când anume mi-a fost cel mai greu. În ce priveşte „veştile”, tot aşa, nu mai ştiu când le-am primit, veştile de acest fel se consumă în cea mai mare banalitate, firesc, aş spune eu. Aş mai spune, fără a insista, că bucuria apariției uneia sau alteia dintre cărți „s-a ars” de-a lungul şi de-a curmezişul „golgotelor” care au precedat aceste apariții, încât, la sfârşit, când am văzut cartea în vitrină, nu mi-a

mai fost nici frig, nici cald, duşmănindu-i de moarte (doar atunci, doar în acele clipe furioase) pe cei ce îmi răpiseră până şi această bucurie.

– *S-a vorbit de o „vogă Lăncrănjan" (unele voci, după părerea mea neprincipiale); dar voga este vogă, nu? Sânteți un prieten al tinerilor scriitori, dar al celor consacrați?*

– N-am auzit de aşa ceva şi nici nu vreau să aud. N-am dorit şi nu doresc, mai precis spus, să fiu „în frunte", nu-mi place să aud în jurul meu tobele elogiilor, n-am nevoie de „sateliți psihologici" (cum au cei ce s-au înfipt puternic în „caşcavalul beneficiilor") şi nici de titluri şi de onoruri nu am nevoie. Şi asta nu din pură şi cam „blegoasă modestie", cum s-ar putea crede, ci pentru că am înțeles din timp (la timp, de fapt) că „fruntea" aceasta nu poate fi atinsă şi menținută, în contextul vieții literare de astăzi, de la noi, decât cu prețul unor tranzacții inacceptabile (pentru mine), schimbul de interese şi compromisurile intrând firesc în asemenea combinații, cinstea şi demnitatea rămânând de multe ori în umbra şi în penumbra gloriei, dacă au existat cumva mai înainte, fiindcă se poate întâmpla (de câte ori nu s-a întâmplat aşa) ca, dincolo de „mucavaua faimei", să nu fie niciun grăunte de talent, iar acolo unde nu există talent, în literatură şi în artă, nu poate exista nici cinste şi nici demnitate. Din cauza aceasta (şi din altele multe) nu am dorit şi nu doresc să „fac vogă", nu am dorit şi nu doresc să fiu cu orice preț „în frunte", mulțumindu-mă cu statutul pe care mi l-au fixat „sâmbriaşii esteticii radiofonice" (şi nu numai), de scriitor oarecum tolerat. În ce-i priveşte pe tineri, aş dori să spun că am fost şi sânt prietenul lor neştiut, mai ales al celor ce vin în literatură cu propriul lor glas, cu propriul lor gând, cei ce se adună mai întâi în pâlcuri, pornind la asalt sub flamurile demult zdrențuite ale unor „îndrumători" demult şi cam pentru totdeauna compromişi, mi-au stârnit şi îmi stârnesc nedumerirea, cu toate că am admis şi admit că sânt şi printre ei „suflete alese", nu se poate să nu fie. În ce-i priveşte pe „tovarăşii consacrați", lucrurile sânt mult mai clare: cei ce s-au consacrat scriind, prin

operă, s-au bucurat şi se bucură de stima mea imensă, spusă sau nespusă, în timp ce toți ceilalți s-au bucurat şi se bucură de disprețul meu constant, cum se poate vedea şi din alte mărturisiri, cum se poate vedea, la „modul indirect liber", din romanul *Caloianul*. Nu sânt o instanță, se înțelege, nici nu mi-am atribuit „rolul de procuror", cum s-a spus, dar la opinie şi la preferințe, fie ele estetice, fie etice, am avut şi am dreptul.

– *Cum scrieți, când; de unde vă inspirați, ce simțiți când terminați o nouă carte; la ce lucrați în prezent?*

– M-am obişnuit să scriu noaptea, încă de pe vremea când lucram la *Cordovanii*. În privința „inspirației", tot aşa (ca şi atunci, adică), mă inspir din viața pe care am avut norocul să o străbat, în vadurile căreia se adună mereu, de la sine parcă, alți „afluenți narativi", senzația de „golire", care urmează, firesc, după terminarea fiecărei cărți, trecând ca o boală, cum se va întâmpla, sper, după ce voi termina şi romanul la care lucrez acum, un roman de actualitate, bineînțeles, pe care nu încerc să-l povestesc, nu pentru că aş dori să țes o taină în jurul lui, ci pentru că e greu de rezumat în câteva fraze.

– *Despre inconsecvența criticii literare. Unii v-au şi „ierarhizat" (într-un fel v-au „demolat").*

– Despre critici n-aş mai spune nimic, față de ceea ce am mai spus, observând eu, cu oarecare întârziere (ca orice ardelean serios), că nu e bine să-i superi, fiindcă sânt mulți, numărul lor crescând mereu, pe măsură ce se micşorează distanța dintre recenzie şi „statutul de critic literar", pe măsură ce proliferează această „specie" făcătoare şi desfăcătoare de „alianțe literare", de care, o mărturisesc cu ruşine, a început să-mi fie frică, văzând eu cu câtă mânie se reped ei, mai toți, într-o parte sau în altă parte a lucrurilor, ca nişte „cohorte țânțărești" (asta nu înseamnă, Doamne fereşte şi apără, că i-am făcut pe critici țânțari), cum sar alții, zece, dacă te atingi de unul (mai ales de unul care „operează pe la centru"), ceea ce înseamnă că starea lor (aproape generală) e de

conglomerat nelimpezit încă din punct de vedere valoric şi etic, pe cât de agresiv şi de imprevizibil, pe atât de mediocrizant.

– Ce vă doriți cel mai mult? Ce ați dori să transmiteți cititorilor revistei „Orizont”?

– Ce altceva aş putea să-mi doresc decât sănătate şi putere de muncă, îndeosebi, ținând cont de faptul, dramatic, într-un fel, că am de zece ori mai multe de spus acum, față de câte aveam la începuturi. Cititorilor revistei *Orizont* le doresc, de asemenea, din toată inima le doresc, să fie sănătoşi şi voioşi, să aibă spor în tot ce săvârşesc, sporul acesta al lor, sporul nostru, al tuturor, fiind temei şi temelie pentru creşterile şi limpezirile noastre de astăzi şi de mâine, pentru atingerea cărora, o spun nu pentru a avea o încheiere mai patetică, ci pentru că am crezut şi cred în ele, merită să depui orice strădanie, merită să stărui şi să lupți, fiindcă numai stăruința şi lupta duc spre bucuria izbânzii.

Întrevedere realizată de **George Dinu**

(*Orizont*, anul XXXV, nr. 16 (836), 20 aprilie 1984, pag. 3, cu fotografie; reluat în *Romanul românesc în interviuri – o istorie autobiografică*. Antologie, text îngrijit, sinteze bibliografice şi indici de Aurel Sasu şi Mariana Vartic, Bucureşti, Editura Minerva, 1986, vol. II, partea I, pag. 323-329)

„OPȚIUNEA ADEVĂRATĂ INCLUDE CUNOAŞTEREA, O CUNOAŞTERE TRĂITĂ, VENITĂ DIN INTERIOR”

– Sânteți prozatorul cel mai legat de realitățile satului transilvan, de țărani în primul rând, în destinul şi „mişcarea” cărora se vor „insinua” parcă şi alte identități, personaje ce vin în contact cu țăranii. Această particularitate, care dealtfel a fost ilustrată în lume de mari scriitori, o considerați ca aparținând unei structuri intime, de viață şi cunoaştere, sau este pur şi simplu o opțiune...

– Una fără alta nu se poate, opțiunea, orice opțiune adevărată, include cunoaşterea, o cunoaştere trăită, venită din interior. Se poate întâmpla, e adevărat, ca atât opțiunea, cât şi cunoaşterea pe care o conține să vină „din afară”, să fie rodul unei cercetări voite şi dorite, voite şi dorite cu sinceritate, nu datorită unor racordări conjuncturale. Trebuie să spun, în ce mă priveşte, că am văzut lumina zilei într-un sat de pe Valea Murăşului, sat viguros şi harnic, sat puternic, în colectivitatea căruia nu exista decât un singur om de altă naționalitate, un rus, care lucrase, ca prizonier de război, pe moşia domnească, însurându-se apoi cu o fată de la noi şi stabilindu-se în Oarda de Sus. Amănuntul acesta nu se referă, de fapt, la componența națională a comunei natale, ci la felul cum erau locurile de aşezare ale acestei comune, locuri rele, locuri aspre, drept pentru care au şi fost ele ocolite de valurile invaziilor şi de colonizările de mai târziu. De aceea s-au aşezat ai noştri în valea aceea abruptă, pe nişte umeri de dealuri, tăind drum şi uliță direct în pădure, ca să nu-i mai împingă nimeni de colo-colo. „Opțiunea” aceasta a nesupuşilor mei străbuni i-a costat mult, pe ei şi pe urmaşii lor, multă muncă mai întâi şi tot atât de multă răbdare, fiindcă una e să-ți aduni recolta, atât cât e, de pe un

loc neted („loc oblu”), să o descarci şi să o pui la adăpost într-o curte netedă şi largă, şi altceva e să faci acelaşi lucru pe o coastă sau în marginea unei râpe. Dar iată că ei le-au împlinit pe toate, scoţând grâu din piatră seacă, cultivând cucuruz şi cartofi în locuri în care nu mai creşte acum nimic, împlinindu-şi astfel propria lor fire, felul lor propriu de a fi, care a fost şi este (atâta cât mai este) mai altcum, parcă, mai netemător, mai dârz. Fapt e că ei s-au manifestat cu toată detaşarea, cu frenezie aproape, ca într-o presimţire, purtându-se în felul acesta până la începutul războiului, petrecând ca în poveste, când petreceau, făcând din fiecare nuntă aproape o „Nuntă a Zamfirei”, cântând de se auzea până în Cetatea Bălgradului (până în cer se auzea), luând parte, cu mic, cu mare, la jocurile din zilele de sărbătoare (la hore), ştiindu-şi toţi bucuriile şi necazurile tuturor, îngropându-şi morţii cu cinstea cuvenită, ieşind întotdeauna din iarnă cu o poftă sporită de muncă şi de viaţă, asprindu-se şi mai tare sub arşiţele verii, intrând altfel în iarnă, după ce îi domolea toamna, mai ales dacă vremea şi recolta fuseseră bune, luând-o apoi din nou de la capăt, cu aceeaşi îndârjire şi cu mai multă nelinişte parcă, peste neliniştea şi neastâmpărul firesc al ţăranului dintotdeauna. Oamenii simţeau că au ajuns pe o culme şi că înaintea lor se prefigurează valea sfârşitului, înţelegeau ce îi aştepta, spun eu acum, fără a adăuga ceva unei realităţi anume. Din cauza asta le-au făcut ei pe toate aşa cum le-au făcut, mai apăsat, cu mai multă ardoare, fără teamă şi fără disperare, cu toate că se simţea mereu pe undeva o hohotire năprasnică, de aceea cântau – ei şi alţii ca ei – pe toate drumurile, de dor şi de jale, când s-au dus la război. Pentru că îşi presimţeau sfârşitul, presimţirea aceasta a lor configurându-se încă din timpul războiului. Plânsetul primei femei care a primit prima înştiinţare cum că i-a murit bărbatul pe front a pătruns în vatra satului ca un trăsnet negru, vestind frământările şi destrămările de mai târziu. Adevărul e că toate s-au schimbat după aceea, nunţile s-au rărit, petrecerile s-au împuţinat, nemaicunoscând niciodată, nici măcar după război, amploarea epopeică pe care o cunoscuseră în pe-

rioada amintită, care a corespuns întâmplător cu vremea copilăriei mele. În orice caz, eu am rămas în minte cu imaginea aceasta, a unei vechi şi puternice colectivităţi ţărăneşti, care a ieşit încă o dată în lumina vremii, înainte de a-şi trăi asfinţitul, întorcându-mă apoi către ea, după ce m-am apucat de scris, cu alt suflet şi cu alţi ochi, însuşindu-mi, pe măsură ce mă limpezeam, o temă anume, acordând în cele din urmă ţăranului, ţăranului de azi şi din-totdeauna, locul pe care credeam şi cred că îl merită în literatură. Au intervenit, bineînţeles, fapte şi împrejurări acute, şi nu numai din Transilvania, nucleul principal al formării şi concretizării opţiunilor mele acesta a fost, acesta este, fiindcă lucrurile sânt în desfăşurare, o opţiune neavând nimic rigid în ea, fiind deschisă în permanenţă nuanţărilor şi îmbogăţirilor de tot felul.

– *O vreme s-a crezut că scriitorul care sânteţi va trebui să-şi „retracteze" o seamă de pagini epice din prima tinereţe. Însă ulterior „Cordovanii" au obligat lectorii dumneavoastră să recunoască o continuitate lipsită de fluctuaţii de nivel artistic, dimpotrivă, s-a redescoperit consecvenţa şi directeţea unei forţe, a unei personalităţi egale cu sine. Cât de incomodă este această decalare între faptul artistic şi receptare?*

– E normal să se spună şi să se creadă orice despre un scriitor, aşa cum e normal, inevitabil chiar, ca receptarea să nu fie promptă şi aprobatoare. Nici nu e bine să fie prea rapidă receptarea, dacă e autentică. Fiindcă un scriitor, dacă e, la rândul lui, autentic, vine întotdeauna cu lucruri noi, care şochează întotdeauna, indiferent despre ce fel de noutate e vorba, artistică sau problematică, cel mai adesea fiind vorba de amândouă. Trebuie să treacă puţină vreme până când se obişnuiesc şi alţii cu ceea ce a izvodit scriitorul, la nivel editorial chiar. Îmi amintesc, de pildă (fără patimă, cu toată detaşarea), de reacţia avută de un editor, după ce i-am predat *Caloianul*, după ce a luat contact cu realitatea propriu-zisă a cărţii. Era de parcă i l-aş fi băgat pe dracu' în editură, parcă aş fi vrut să îi dau foc la scaunul pe care fusese el aşezat, cam mare pentru el, mult prea înalt şi mult prea larg, faţă

de puținătatea ființei lui (onestă și modestă altfel). Foc și pară s-a făcut bietul om, trimițându-mă la un moment dat la plimbare („cu carte cu tot"), punând în mișcare, nu singur, e drept, toate organele și toate organismele, pentru ca după aceea să devină, cum nici nu am cutezat să sper, „redactor de carte" și un apărător al ei. Cam la fel se petrec lucrurile și într-un alt plan, mai larg, scriitorul având nevoie, pe lângă talentul fără de care nu se poate construi nimic autentic, și de răbdare, ba chiar și de puțină înțelepciune. În rest, nu știu ce să spun, nu știu dacă am fost și sânt egal cu mine însumi, nu știu dacă am fost și sânt o personalitate. Știu că tresar, la cei cincizeci și șase de ani pe care îi am, dacă mi se spune „maestre", la modul serios, sau așa mai în treacăt, tresar și-mi vine să mă uit alături, dacă se vorbește cu mine sau cu altcineva. Știu, de asemenea, că am vrut să fiu altul, la fiecare carte (asta o știu bine de tot). Am dorit și doresc, mai precis spus, să nu mă repet, nici în ceea ce privește modalitățile, nici în ceea ce privește problematica, fără a mă rupe, bineînțeles, de făgașul principal și fundamental al preocupărilor proprii, luminând de fiecare dată din alt unghi „lumea" pe care năzuiesc să o adun laolaltă, „unghiul Caloianului" deosebindu-se de „unghiul secetei", aș mai spune eu, fără a intra în prea multe detalii.

– *Cum vedeți „viitorul" țăranului ca erou de roman, în cazul dumneavoastră, ca erou al unei opere epice, într-o lume atât de tehnicizată, și care trăiește departe de lentorile aparente ale țăranului, dar îi influențează existența, uneori îl absoarbe în tumultul ei... Vreau să spun că există prejudecata că țăranul este un spirit conservator, suspicios, prudent față de civilizația scientistă, tehnologizată. Ce nu i se neagă, însă, este înțelepciunea...*

– Au existat și persistă prejudecăți multe în legătură cu felul de a fi al țăranului, unele dintre ele neavând nicio legătură cu realitatea, fiind nu o dată rezultatul unei cunoașteri superficiale sau al disprețului, al unei viziuni ciocoiești, de ce să nu o recunoaștem. Nu s-a observat, de pildă, că țăranul nu e deloc

conservator, e reticent doar față de ceea ce nu intră în ordinea firească a necesităților. I-am văzut cu ochii mei pe ai noştri trecând de la vechile batoze, pe care le mutau dintr-o curte în alta cu ajutorul vitelor, greu de tot, la batozele trase şi puse în mişcare de tractor, fără a se speria de maşinăria cea nouă, cum am citit pe urmă, prin 1953, cum că țăranul român se ascundea în pivniță, când vedea tractorul, aşa era de înapoiat şi de conservator (după spusele acelui scriitor străin de țară, străin cu adevărat, de țară şi de țărănime). Şi alte lucruri le-au preluat ei imediat, plugul de fier, grapele de fier şi semănătorile, de cucuruz şi de grâu, unindu-se mai mulți când nu putea cumpăra unul singur o unealtă anume, folosind-o împreună după aceea. Conservatorismul țăranului, în măsura în care a existat, ținea de apărarea civilizației proprii, ținea de combaterea, în primul rând, a părților rele şi distructive ale noilor civilizații. Țăranul nu a văzut niciodată în oraş un prăpăd, un fel de Sodoma. El nu s-a temut de oraş, cum s-a spus, ci de cei ce îl înşelau, când se ducea la oraş, de cei care îi luau munca pe mai nimica. Nu trebuie uitat că oraşul se împlânta de multe ori în mijlocul satului, prin crâşmarul care îi otrăvea viața, prin domnul de la curtea boierească, pentru care era nevoit să lucreze, a doua şi a treia, ba chiar şi a cincea, că i se lua de multe ori şi oul de sub găină şi pruna din prun, de nu se mai termina, ca într-un blestem. Om al muncii fiind, înfrățindu-se cu cea mai veche civilizație din câte au existat pe pământ, desfăşurându-şi activitatea de-a lungul şi de-a latul anotimpurilor, practicând în modul cel mai firesc mai multe meserii, țăranul era iubitor de armonie, înțelepciunea care i s-a atribuit avându-şi obârşiile în această iubire profundă. Dragostea lui de natură, pe de altă parte, nu avea nimic comun cu sentimentalismul, ea intra în aceeaşi ordine firească a lucrurilor, pe care el o învăța de mic copil, aşa cum învăța să meargă în picioare, cum învăța să vorbească, urmând o întreagă şcoală a inițierii, având drept învățători părinții sau satul, în întregime, fiindcă nu o dată comunitatea țărănească suplinea ceea ce nu puteau face părinții. Acest mod de a trece prin lume nu era lipsit de

vicisitudini, nu era idilic deloc, era în concordanță însă cu perpetuarea unor tradiții, fiind el însuşi tradiție şi perpetuare. Dar nu era veşnic, cum nu e nimic veşnic în lume, intrând peste tot în declin, trăindu-şi asfințitul, e bine, e rău, nu ştiu, dar acesta e adevărul. Şi asta nu din cauza colectivizărilor, ci pentru că civilizația agrară ca atare, cea mai veche, cum spuneam, îşi trăieşte ultimele zile, ca „într-un sfârşit de veac şi de lume". În sensul acesta am scris despre sat şi despre țăran, în sensul acesta am crezut şi cred că țăranul poate şi trebuie să fie erou de roman. Mai mult decât atât, el trebuie să fie „mutat în legendă", cum îmi îngăduiam să spun cândva, mutarea aceasta neavând nimic comun cu idealizarea, neexcluzând, aşadar, complexitatea, dimpotrivă, cerând-o imperios, ca pe o coordonată definitorie. Fiindcă un țăran de astăzi, îndeosebi, se confruntă cu istoria tot atât de cuprinzător şi de puternic cum o face, să zicem, cel mai de seamă savant al epocii, dacă nu chiar mai cuprinzător, deoarece savanții, cel puțin unii dintre ei, au fost unilateralizați de specializări, în timp ce țăranul a fost, prin voia destinului, „policalificat" şi îndelung cercetător al lumii. Complexitatea aceasta a lui nu are nimic comun, aş mai adăuga eu, cu pitorescul facil, cu un anumit tip de disimulare glumeață, atât de iubită de unii „orăşeni", ea a fost şi este, din contră, profund şi îndelung umană, fiind totodată profund românească. Va fi mai greu să se scrie despre sat şi despre țăran de acum încolo, dar nici până acum nu a fost uşor, izbânzile artistice ale marilor noştri înaintaşi părând că au secătuit toate izvoarele. S-a dovedit însă că nu e aşa, ceea ce confirmă existența complexității menționate mai înainte, confirmă şi relevă încă o dată bogăția fără seamăn de mare a trecutului de muncă şi de luptă al poporului, al vieții sale de zi cu zi, atât de simplă în aparență, atât de poetică în substanța ei reală şi adâncă.

– În ultimii ani, prozatorul Ion Lăncrănjan a surprins cititorul prin publicistica sa. Nu ştiu ce ecou au avut la vremea lor articolele pe care le-ați publicat în presă, însă cărțile de publicistică au trezit un interes aparte. Acest aspect al muncii

dumneavoastră mi se pare salutar şi prin aceea că întregeşte cu o dimensiune în plus profilul prozatorului. S-a scris foarte puțin despre publicist – dacă nu cumva mă înşel eu! Şi totuşi vă întreb: Ce loc ocupă în viața dumneavoastră această activitate de idei şi atitudini?

– Un loc important, nu şi principal însă, în raport cu proza. Am scris, e adevărat, articole de atitudine, pe teme sociale sau politice, am apelat la pamflet, când am crezut că e nevoie, am schițat „programe literare", firește, în marginea literaturii proprii. Nu mă socotesc însă un bun gazetar, mai ales că m-am mişcat şi mă mişc greu prin lume, fiind ardelean şi având un fel anume de a aduna şi de a sintetiza lucrurile, într-un timp mai îndelungat. Nici nu am fost în situația de a face gazetărie (şi gazetărie) decât pentru puțin timp, în perioada când am lucrat la *Gazeta literară*, când am scris de azi pe mâine, sub imperiul necesității, câteva articole cu care mă mândresc, pe care, e clar, nu le-aş fi scris dacă nu ar fi existat aceste necesități. Am săvârşit asemenea fapte, e drept, şi după ce nu am mai lucrat în nicio redacție, i-am combătut fără nicio reținere pe cei ce mi-au denigrat Țara, i-am pus la zid pe trepăduşi (mă refer la „trepăduşii ideologici"), i-am zugrăvit în culorile ce li se potriveau pe cei ce s-au subjugat carierismului şi rinocerizării. Nu m-am depărtat însă niciodată prea mult de făgaşul principal al preocupărilor proprii – de proză –, oprindu-mă ori de câte ori mi se părea că mă repet, fiindcă articolul publicistic naşte o anumită stereotipie sau o ia de alături, iar eu am vrut şi vreau să fiu autentic în tot ce fac, am vrut şi vreau să scriu articole care nu pot fi scrise de nimeni altcineva, în afară de mine, am vrut şi vreau, de asemenea, să scriu cărți care să poarte fără silință pecetea distinctă a viziunii pe care mi-am construit-o în timp, pe care mi-o nuanțez şi mi-o adâncesc încontinuu, concretizând-o nu prin programe şi prin declarații, ci prin cărți.

– Sânteți prozatorul ale cărui cărți nu stau prea mult în rafturile librăriilor, şi în acelaşi timp prozatorul cel mai controversat. De la aproape negare, la atitudini critice uneori

exacte, dar puține și sporadice. Trăiți conștiința unei nedreptăți conjuncturale sau sânteți indiferent la ce se scrie și „cât" nu se scrie despre dumneavoastră?

– Nu trăiesc, vă rog să mă credeți, sentimentul nici unei nedreptăți, nici conjuncturale, nici neconjuncturale, nu pentru că nu aș fi ponegrit și denigrat, ci pentru că am cunoscut și cunosc ce s-a aflat dincolo de aceste împrejmuiri, care nu m-au vizat și nu mă vizează numai pe mine. Am înțeles, pe de altă parte, că o stare de lamentație justificativă e periculoasă, așa cum e periculoasă, mai periculoasă decât lamentația, speranța că vei fi înțeles în viitor, care duce, inevitabil, la izolare, la anihilarea spiritului creator. Iar eu nu am avut și nu am timp pentru asemenea „legănări justificative", fiind absorbit, dimpotrivă, de ceea ce am construit. Am fost afectat într-o vreme de împrejmuirile amintite, prin 1970-1975, mai ales, când s-a produs o conjugare aproape perfectă între opreliștile administrativ-dogmatice și acțiunile „demolatoare" ale unor pretinși apărători ai valorii, ale unor așa-zis esteți, care sânt capabili, cum o dovedește practica, de orice mârșăvie. Îmi părea rău, atunci, că era întreruptă comunicarea cu publicul și că nu mi se dădea voie să mă apăr în public, cu toate că eram atacat în public (și în public). Cum e acum, e bine, față de cum era atunci, dovadă cărțile pe care le-am tipărit, dovadă receptarea lor promptă de către public, a cărui capacitate de înțelegere nu o voi absolutiza, dar nici nu o voi neglija, fiindcă pentru mine public înseamnă poporul pe care l-am slujit și îl slujesc cu credință. Poate că nu e bine, într-adevăr, că idei și semnificații de seamă, câte vor fi prin cărțile acestea ale mele, nu s-au bucurat de suficientă atenție, nu se cade însă, dacă e cu adevărat așa, să îndrept eu această greșeală, să cerșesc îndurare și recunoaștere de la micii sau marii „exegezi" ai literaturii de azi, mai ales că știu bine de tot ce i-a mânat și ce îi mână pe ei „în luptă", cât de cancerizată este moralitatea acestor oficianți (cu fanatism) ai intoleranței. Aș săvârși un păcat de neiertat dacă m-aș ploconi în fața unor asemenea domni, m-aș contrazice pe mine

însumi, dacă aş face acum, la bătrâneţe, ceea ce nu am făcut niciodată, fiindcă nu m-am rugat de nimeni, niciodată, să scrie despre una sau alta dintre cărţile mele, cum se cuvine cred să facă orice scriitor care vrea să-şi sfinţească vocaţia şi menirea.

– În anii din urmă a apărut ideea de grup în literatura noastră. Adeseori v-aţi exprimat despre această idee – sau realitate! Ideea nu este nouă, n-a apărut acum, ci este vie şi firească dintotdeauna. Ce aveţi, însă, a-i reproşa acestei realităţi, privind-o de aproape?[1]

– Unii ideologi contemporani (pseudo-ideologi, de fapt, pretinşi îndrumători sau, cum se zice în termeni populari, simpli „băgători de seamă") au spus şi mai spun că există două tabere în lumea literară de azi, de aici, de la noi, şi că aceste „două tabere", sau „grupuri", sau „găşti" ar fi într-o continuă şi îndârjită dispută.

– Nevoia de siguranţă, de certitudine sau aceea de consideraţie vă sânt apropiate, trăite, necesare? Este o întrebare pe care mi-am îngăduit să o formulez în cărţile mele de convorbiri, tocmai considerând-o importantă pentru creatorul de artă...

– Nevoia cea mai de seamă a oricărui scriitor este creaţia propriu-zisă. Iar creaţia a stat şi stă sub semnul incertitudinii şi al nesiguranţei, consideraţia rămânând şi ea la „periferie", într-un asemenea context. E bine, de exemplu, să te bucuri de consideraţie, numai până la un punct însă, până la punctul unde începe adormirea sau devierea spiritului creator (devierile acestea fiind egale, de multe ori, cu moartea). E bine, de asemenea, să ajungi la realizarea unor certitudini, tot aşa însă, până la un loc, până acolo unde acelaşi spirit creator este înghesuit de fermităţi exterioare, neliniştea şi întrebarea, hrana de zi cu zi a creaţiei, neavând ce căuta într-un asemenea „ţarc ideologic". Siguranţa

[1] Această întrebare, împreună cu răspunsul aferent, a fost eliminată la publicarea interviului în revistă, fiind reluată de autorul interviului doar în volumul Virgil Sorin, *Personalitate şi succes. Resorturi interioare. Convorbiri*, Bucureşti, Editura Albatros, 1987, pag. 137.

materială, pe de altă parte, e bună, ba chiar necesară, cu o singură condiție: să nu te transforme în robul ei. Ajungem, deci, fără prea multe ocoluri, tot la creație, care își subordonează întotdeauna celelalte nevoi, înrobindu-l, în sensul pozitiv şi constructiv al cuvântului, pe cel ce i se dăruieşte.

– „Drumul câinelui”, „Fiul secetei”, „Suferința urmaşilor”, mai înainte monumentala „Cordovanii” – pentru a cita câteva din prozele dumneavoastră – impun o lume, o lume adeseori ciudată, cu ritualuri laice puternice, cu destine ce nu se uită – este părerea celui care vă pune întrebări, însă întrebarea care mă preocupă acum este până unde „călătoreşte” această lume şi ce destin îi prezervă prozatorul?

– Important e să edifici o lume, dacă poți şi dacă ai răbdare să o faci, dacă nu poți trăi fără asta, aş preciza eu, şi nu să te preocupi de destinul ei, fiindcă lumile, ca şi cărțile într-un plan mai restrâns, „au destinul lor”, pe care nu-l poate prezerva nimeni. Scriind, te supui destinului, stând adeseori sub semnul celor mai chinuitoare îndoieli, lăsând zilei de mâine (care începe astăzi, e adevărat, dialectica receptării fiind cel mai adesea mult mai complicată decât pare) să te înțeleagă sau să-ți întoarcă spatele, o priveşte, e treaba ei şi nu a ta, mai ales dacă ai avut norocul (cum l-a avut, să zicem, Sadoveanu, cum nu l-a avut neliniştitul Rebreanu) să te rosteşti „până la capăt”, făcându-ți astfel datoria față de ai tăi şi față de tine însuți.

– Ați mărturisit mai puține despre felul în care munciți. Este un aspect al vieții scriitorului, care interesează mai ales generațiile tinere de scriitori. Ce înseamnă pentru dumneavoastră o zi de muncă?

– O zi de lucru pentru mine, o zi bună, începe întotdeauna din ajun, cu o zi înainte, cu o seară, de fapt. Asta înseamnă să nu întârzii pe nicăieri, să mă culc devreme, cel târziu la ora zece, să mă scol la orele două sau trei din noapte, să-mi fac o cafea şi să mă aştern lucrului până când se luminează de ziuă, urmând ca după aceea, după o scurtă pauză, să mă ocup de alte probleme,

acordând lecturilor sau documentărilor istorice pentru alcătuirea unor viitoare lucrări importanța ce li se cuvine. Nu e întotdeauna aşa, nu e întotdeauna cu spor, dar dacă ziua e bună, dacă se adaugă una alteia, în ritmul firesc al lucrului, săptămâna pare mică, nici nu-mi dau seama când a trecut, săptămâna, ba chiar şi luna. Nu țin însă nicio evidență strictă a lucrului săvârşit, îmi urmăresc munca pe o durată mai mare, străduindu-mă din răsputeri să nu mă risipesc în mărunțişuri, oricât ar fi ele de ispititoare şi de rentabile. În perioada de elaborare a unei cărți (de elaborare a primei versiuni, fiindcă am transcris şi retranscris tot ce am dat până acum la iveală, o carte nefiind „încheiată" decât atunci când e dactilografiată, atunci şi nici atunci) caut să nu ies din atmosfera cărții respective, mă gândesc numai la ea, fiind sigur, cel puțin în anumite momente, că aceasta va fi cea mai bună carte a mea – „cartea vieții mele". Urmează inevitabila despărțire (care nu corespunde întotdeauna cu apariția cărții), urmează o vreme stranie, de relativă secătuire (de fiecare dată a fost aşa, dacă stau şi mă gândesc bine), când ți se pare, când eşti efectiv epuizat, parcă ai fi un lac ale cărui ape au fugit prin crăpăturile barajelor ori au fost absorbite de munții din jur. Vremea aceasta e mai chinuitoare, decât orice trudă, o prelungire a ei putând să-l arunce în brațele deznădejdii pe orice scriitor, oricât ar fi el de puternic (mă gândesc, când spun asta, la scriitorii care au avut şi au ceva de spus lumii, nu la producătorii de lozinci patriotarde şi nici la făcătorii de texte ultra-moderne, între aceste două categorii de impostori neexistând nicio deosebire). Adevărul e, cel puțin în ce mă priveşte, că în perioadele de scriere şi de rescriere a unei cărți anume am făcut şi fac însemnări multe pentru alte cărți. Acum, de exemplu, lucrez la un roman, lunile din urmă fiind foarte bune (în sensul amintit mai înainte), cu toate că am fost bolnav (nimeni nu e de oțel), fiind nevoit să-mi întrerup puțin scrisul, ceea ce e mai mult decât chinuitor. Şi asta nu pentru că aş lucra sub apăsarea disperării, ci pentru că am fost şi sânt stăpânit de convingerea că am de spus ceva lumii care m-a vădit. De aceea îmi drămuiesc

timpul, fără rigiditate însă, fiindcă rigiditatea ucide prospețimea imaginii. Așa se face, dacă îmi îngăduiți, că nu am plătit niciun fel de tribut modelor şi modişoarelor, urmându-mi cu încăpățânare (şi cu luciditate, fiindcă edificiile şi structurile epice nu se realizează pe întuneric) propriul meu drum, luând ceea ce era de luat de oriunde (chiar şi de la „sociologismul vulgar"), mirându-mă îndelung de schimbările la față ale unora, care se înnoiau de azi pe mâine, cu o fervoare ciudată. Dacă s-a spus undeva în Europa că a „murit romanul", s-a spus şi s-a repetat asta şi la noi, dacă s-a vorbit mai apoi de „moartea personajului", s-a întâmplat la fel, iar acum, mai de curând, s-a vorbit şi se vorbeşte mult de „moartea creatorului demiurg" (a cărui existență desuetă este legată de desuetul sec. XIX) şi de triumful „realismului cinic" (un nou curent literar sau un nou „sfârâiac artistic"!?), făcându-se pe la toate colțurile apologia alcătuitorilor de texte, uitându-se ca din întâmplare cât de minore şi de ciudate par acum „sincronizările" amintite adineauri (referitoare la „moartea romanului" şi de decesul definitiv al personajului), uitându-se, de fapt, că acest secol, al XX-lea, a avut şi are creatori mari sau foarte mari, care au fost moderni prin operă, prin construcția „demiurgică", în care au intrat în orice caz probleme mari şi teribile ale acestui veac, de unde se poate deduce că modernitatea adevărată ține de capacitatea de a prelua prin sinteză, de a ridica toate arderile la un grad mult mai înalt, față de secolul precedent, care e desuet numai pentru cei ce nu sânt capabili să sesizeze şi să înțeleagă problemele mari ale lumii. Teama de semnificație (căreia nu-i dau un înțeles didacticist) a aparținut şi aparține, ieri ca şi astăzi, celor ce nu prea au avut nimic de spus, „fluturaşii artistici" de acest fel confundând mereu lumina lămpii cu lumina soarelui, crezându-se şoimi sau vulturi, chiar şi după ce le sfârâiau aripioarele.

– Am întârziat cu premeditare întrebarea ce trebuia să v-o adresez la începutul convorbirii noastre: Ce-şi aminteşte despre sine prozatorul Ion Lăncrănjan din anii când nu era scriitorul care este, adică din copilărie şi tinerețe? Ce gândeați şi ce ştiați

despre literatură înainte de-a veni în Bucureşti la aşa-numita Şcoală de Literatură?

– Vremea îndepărtată a copilăriei, mai ales, mi-a lăsat amintiri de neşters. Atâtea ploi şi atâtea lumini au trecut prin mine atunci, atâtea ninsori mi-au înrourat ochii, încât le simt pe toate, adeseori, cum se trezesc şi cum îmi luminează fiinţa, dimineaţa, când sânt obosit de lucru, ori în miez de noapte, când nici nu mă aştept. Îngăduiţi-mi să vă spun, fiindcă sânteţi medic, că sănătatea însăşi, atâta vreme cât am avut-o şi o mai am, îşi are rădăcinile în aceeaşi vreme. Asta pentru că am fost deprins cu munca, de mic, şi pentru că am trăit pe câmp, pe hotar, cum se zice pe la noi, de primăvara până toamna târziu, până când ningea de multe ori. Au fost frumoase vremurile acelea, frumoase şi aspre, fiindcă greul şi nevoia nu ne-au ocolit, suferinţa trecând fără milă prin casa noastră veche, dar ele tot frumoase rămân şi nu pentru că le-aş idealiza eu acum, ci pentru că m-au ajutat, în timp, să fiu ceea ce sânt, pentru că toate izvoarele mele au trăit şi trăiesc din straturile lor freatice, care par – şi chiar aşa sânt – inepuizabile. Tinereţea, de asemenea, a fost darnică faţă de mine, în toate privinţele, în privinţa asprimilor, mai ales, în privinţa trăirilor şi a celor mai neaşteptate şi mai dramatice lărgiri de orizonturi. Pentru că nu-i puţin lucru (atunci era foarte mult) să pleci direct de pe hotar (de la „coada vacii", cum se zicea) într-un mare oraş (cum era încă de pe atunci Braşovul), să înveţi carte şi meserie la o şcoală care aparţinea de o mare şi modernă uzină (complet militarizată însă). Am cunoscut astfel şi uzina, la fel de bine cum cunoscusem ogorul mai înainte, am cunoscut-o prin trăire directă, trăindu-mi viaţa care îmi ieşise înainte, înaintea căreia ieşisem eu însumi, un simplu şi adevărat pui de ţăran, fiindcă plecarea de acasă mi se datoreşte mie, în exclusivitate, cu toate că m-a durut enorm. M-am obişnuit greu de tot cu închingările disciplinei de la cămin şi din uzină, cu închingările înseşi ale oraşului. Dar m-am obişnuit, devenind ceea ce trebuia să devin. Nu mă gândeam la scris pe atunci, nu am fost precoce deloc, e rău, e bine, nu ştiu, dar aşa e.

Spun asta deoarece am văzut că unii confrați spun că se gândeau la literatură şi la scris dinainte de a fi capabili, totuşi, să gândească, ceea ce e mai mult decât interesant. De citit am citit mult, la Braşov şi după aceea, la Câmpina, aceasta fiind prima fază a apropierii mele de literatură. Nu voi întocmi, fiți fără grijă, o fişă bibliografică, nu-mi voi alcătui, mai precis spus, o biografie spirituală cât mai convenabilă, nu pentru că nu aş dispune de „datele necesare", ci pentru că am considerat şi consider că adevărata cultură a unui scriitor, înțelegând prin cultură o capacitate anume de a sintetiza, de a gândi mai profund, de a fi cât mai original, în ultimă analiză, e de căutat şi de găsit numai în opera lui, dacă ea există. Altfel e vorbă goală, e simplă paradă. Şi câți nu s-au dedulcit la asemenea desfăşurări de fațade, câți nu şi-au închipuit că sânt ceea ce nu erau, câți nu-şi închipuie, câți nu-şi ascund puținătatea vocației, sau lipsa oricărei vocații, sub aparența unei „mari culturi", făcând elogiul „talentului elaborat", care e altceva, nu-i aşa, față de „talentul spontan", a cărui vreme a trecut demult (altă „vreme trecută", alt „deces literar", de parcă cineva a susținut vreodată că poți fi scriitor adevărat rămânând în faza incertă a începuturilor, bizuindu-te numai pe talent, cum susțin cei ce nu-l au, cam aceiaşi de fapt). De aceea nu mă grăbesc să vă spun câte cărți am citit până la „Şcoala de Literatură" (căreia i-am acordat importanța pe care o merita, atâta şi nimic mai mult, nefiind atât de naiv încât să cred că şcoala aceasta te putea face scriitor), câte am parcurs după aceea, câte ore acord acum lecturii etc., etc. Despre literatură nu ştiam atunci ceea ce ştiu acum, nu gândeam ceea ce gândesc acum, ştiam însă, am înțeles pe la un timp că nu voi reuşi să le spun altora ceea ce aveam de spus decât dacă mă voi apleca asupra cărții, cu pasiune şi cu dragoste, timpul acesta coincizând cu frumoasa vârstă de douăzeci de ani, când am început să mă gândesc stăruitor de tot la scris, din cauza tumultului de viață sau poate din alte cauze, nu ştiu. Ştiu că am scris poezie mai întâi, în manieră eminesciană, în maniera lui Cotruş (un poem pe care îl închinasem lui Horea, când eram la

Câmpina, era scris, evident, în versuri abrupte şi dure), în maniera lui Bacovia, pe care îl descoperisem atunci, în maniera lui Goga, pe care îl ştiam de acasă (Goga şi Coşbuc erau cunoscuți în toată Transilvania, până în straturile cele mai de jos ale societății, cum se spune uneori). Ştiu, de asemenea, că am aruncat în cele din urmă caietul cu poezii, robindu-mă definitiv prozei.

– Imaginea curentă despre prozatorul Ion Lăncrănjan mi se pare una domestică, aş spune chiar gospodărească, aşezată. De pildă, nu ştiu cum vă petreceți timpul liber şi ce anume vă pasionează în afară de literatură?

– Primarul unei comune din zona Braşovului, o comună de munte, mare şi puternică (încă), îmi spunea într-o iarnă, amuzându-se copios, că el nu înțelege „cum devine cazul cu organizarea timpului liber al omului". „Noi, aicea, spunea el, nu avem probleme cu organizarea asta, oamenii noştri au de lucru până peste cap!..." Mulți dintre consătenii lui, fiindcă omul era de-al locului, mergeau la lucru, la Râşnov şi la Braşov, iar după aceea, când se întorceau acasă, vedeau de gospodărie, se preocupau, în principal, de vite. Vara coseau, înainte de fabrică sau după fabrică, adunau fânul şi îşi săpau cartofii şi cucuruzul, toamna împlineau alte munci, iarna la fel, neavând nevoie, cum zicea primarul, să vină cineva să le organizeze „timpul liber". Aşa şi eu, dacă îmi îngăduiți, nu prea ştiu cum arată „timpul liber", cu toate că nu sânt legat de nicio „condică de prezență", preocupându-mă, în afară de literatură, tot de literatură, documentându-mă, dacă e nevoie, călătorind prin țară sau ducându-mă acasă, odihnindu-mă, cum se spune, „în chip creator".

– O curiozitate consecventă şi comună tuturor celor care discută cu un scriitor este aceea de a şti ce cărți ați încheiat şi aşteaptă să vadă lumina tiparului, ce puteți mărturisi despre acele cărți?

– Am predat Editurii Albatros romanul Toamnă fierbinte, a cărui apariție o aştept cu răbdare şi cu încredere. Aşteptarea

aceasta a mea nu e pasivă, bineînțeles, fiindcă în prezent lucrez la un alt roman, tot de actualitate, al cărui titlu l-am schimbat de câteva ori până acum – *A şaptea etapă, Explozii solare, Cavalerii speranței, Coridorul puterii*[2] – urmând să-l mai schimb, probabil, de două-trei ori, până când îl voi aduna cu adevărat laolaltă, cu titlu cu tot.

– *Ce părere aveți despre proza românească actuală, ce aşteptați de la confrații dumneavoastră, prozatorii, şi cum vedeți „soarta romanului" în viitor?*

– Proza română contemporană se află, am mai spus-o, la una din orele ei cele mai bune. S-ar putea vorbi, cred, de o şcoală românească de proză, despre care nu s-a vorbit şi nu se vorbeşte însă datorită unor cauze asupra cărora nu mă voi opri acum. Ea există, oricum, aşa cum există un roman românesc contemporan, cum există, de asemenea, un roman politic românesc (existența aceasta fiind atestată de campaniile aproape furibunde care se duc împotriva acestei modalități narative), romanul, considerat la modul generic, neistovindu-şi posibilitățile de înnoire, amănunt de care cred că e bine să se țină cont mai mult. În ce priveşte aşteptările, ştiu eu ce să zic!? Ce altceva poți să aştepți de la confrați decât să scrie, să-şi ducă la capătul izbânzii toate planurile de creație, pe acestea şi numai pe acestea; să țină cont de faptul că succesele reale ale prozei contemporane au fost şi sânt rodul reflectării în literatură a realităților socialiste ale Țării, a căror complexitate, a căror continuă primenire au fost şi sânt izvoare nesecate pentru literatură; să nu se lase amăgiți de „sirenele" hârâinde, dar stăruitoare ale îndepărtării, sub diverse motive („înalt estetizante", pseudo-estetice, de fapt, dincolo de ele stând de fiecare dată altceva), de social şi de politic, să nu uite, altfel spus, că aceleaşi „sirene" bâzâiau la fel şi în 1968-1970 (pe „vremea celeilalte efervescențe", care avea aceleaşi motivații, „estetice", dar şi ideologice); să lase „computerizările" şi

[2] Până la urmă, acesta – *Coridorul puterii* – a fost titlul definitiv.

„textualizările” în seama celor ce nu au nimic de spus, să inoveze creând şi nu dezarticulând lucrurile, să se bizuie pe sinteză şi nu pe imitaţia măruntă şi penibilă nu o dată, în trecut ca şi în prezent, să se implice şi mai puternic în istoria Ţării, să o cerceteze mai atent şi mai în adâncime, gândindu-se la faptul, evident şi el, că şi înaintaşii au făcut aşa, iar cei ce nu au făcut-o au rămas în urmă sau deoparte, „pedeapsa zeilor” fiind inevitabilă în probleme de acest fel; celor mai tineri le doresc, în primul rând şi mai presus de orice, să privească lumea şi viaţa (şi pe cei ce i-au precedat, fără voia lor, din pură întâmplare) cu propriii lor ochi, nu cu ochii unor „profesori” care s-au obişnuit să-şi plătească polițele prin intermediul altora, care au practicat şi practică revanşa socială de un anumit tip, tot prin intermediul altora, dându-se apoi la o parte, când e înghesuială, lăsându-i în seama destinului pe cei pe care i-au manevrat; le doresc să fie ei înşişi, fiecare în parte (fiindcă în ciotcă, în domeniul artei, nu se manifestă decât mediocrităţile), să creadă cu tărie în literatura pe care vor să o facă, fără a crede însă că lumea începe şi se sfârşeşte cu ei.

[Interviu realizat de] **Virgil Sorin**

(*Luceafărul*, anul XXVII, nr. 19 (1149), sâmbătă, 12 mai 1984, pag. 3, cu fotografie; reluat în Virgil Sorin, Personalitate şi succes. Resorturi interioare. Convorbiri, Bucureşti, Editura Albatros, 1987, pag. 130-145)

„ORICE SCRIITOR TREBUIE SĂ EXISTE ŞI SĂ SE AFIRME, CÂT POATE, PRIN SINE ÎNSUŞI...”

– Cine sunteți dumneavoastră? Şi de unde acest nume Lăncrănjan? Ce înseamnă?

– Sunt unul dintre scriitorii care s-au format şi s-au afirmat în aceşti ani, fără de care nu aş fi devenit ceea ce sunt, atâta cât sunt, bineînțeles. N-aş putea spune că am o operă în spatele meu, doresc însă să realizez aşa ceva, cărțile scrise şi publicate până acum (din care rămân coperțile, dacă le „scuturi bine”, cum ar zice un anumit „şef de tarla literară” de la Craiova) fiind doar un început, un simplu şi modest început. În ce priveşte numele, aş dori să spun că mi s-au mai pus întrebări asemănătoare, la şezători sau în alte împrejurări: „De ce ți-ai ales acest pseudonim, ca să sune mai frumos?”, „Eşti din Lancrăm cumva, sau din Alba-Iulia?”... Răspunsurile mele au fost cam aceleaşi: nu e vorba de niciun pseudonim, e vorba pur şi simplu de numele pe care l-a purtat şi tata, l-a purtat şi moşu’, pe care l-a purtat şi îl poartă, în Oarda de Sus, un întreg neam de oameni, o spiță țărănească veche şi distinctă... S-ar putea, într-adevăr, ca unul dintre cei ce au întemeiat această spiță să fi venit din Lancrăm, satul cu care se învecinează Oarda de Sus. Asupra acestui aspect nu am stăruit prea mult niciodată. Asta pentru că nu am dorit, nici măcar în treacăt, să mă strecor sub cupola de azur şi de lumină a gloriei lui Lucian Blaga. Ar fi fost o necuviință, nemaivorbind de faptul, esențial pentru mine, că scriitorul, orice scriitor trebuie să existe şi să se afirme, cât poate, prin sine însuşi, prin ceea ce săvârşeşte efectiv.

– Ne-ați propus în „Fiul secetei” o dezbatere morală a unor probleme delicate – cultul personalității lui Stalin, teoria ascuțirii luptei de clasă, tendința de căpătuială a unor oameni cu

munci de răspundere, dogmatismul şi fanatismul unora etc. – probleme însă ce incită, irită, displac, sunt contestate de pe anumite poziții.

Epoca descrisă cu atâta migală în cele 719 pagini ni se înfățişează ca un adevărat vârtej stârnit de puține mâini, dar cu consecințe pentru cei mulți. „Fiul secetei" exprimă un punct de vedere determinist asupra evenimentelor?

– *Fiul secetei* nu s-a născut, ca roman, de azi pe mâine. Când spun asta nu mă refer la perioada propriu-zisă de elaborare a cărții, de scriere şi de rescriere. Mă refer, dimpotrivă, la apropierea de temă, la perioada pregătitoare. Fiindcă un roman presupune, cere cu necesitate foarte multă reflecție, presupune şi cere multe „schițe" şi „eboşe", chiar dacă e scris pe urmă „dintr-o răsuflare". N-aş dori, tocmai de aceea, să vorbesc, despre problematică şi despre dezbatere, în sine. Şi nici despre descrierea epocii. Aspectele acestea sunt secundare, țin de „fundal". Principală a fost în această carte reliefarea unui destin, – destinul unei idei, la o anumită oră istorică, destinul unei țări, într-un moment de mare şi hotărâtoare răscruce. În orice caz, preocupările mele au avut acest sens, s-au concentrat toate, în această direcție. Asta nu înseamnă că Pozdare[1] e o simplă „schemă ilustrativă". Nu voi stărui însă nici asupra acestui aspect, deoarece nu doresc să-mi laud eroul, să-l duc de mână către cititor. Să se ducă „singur" dacă poate, iar cititorii să facă bine să-l înțeleagă, firește, dacă e vrednic de aşa ceva, dacă exprimă cu adevărat o umanitate, o realitate socială şi politică, şi psihologică, aşadar, pentru că socialul şi politicul au pătruns şi pătrund ca sevele pământului în arbori, în crengile lor şi în frunze, fertilizând şi înviorând lumina, sporindu-i valențele, într-o înlănțuire pe care nu o va întrerupe nimeni niciodată.

– De-a lungul zbaterii şi limpezirii lui Pozdare – care nu puteau fi decât dramatice, grele –, el ne apare ca o întruchipare a unor năzuințe, o întruchipare individualizată distinctă şi

[1] Vasile Pozdare, protagonistul romanului *Fiul secetei*.

puternică, ale cărei pulsații sufleteşti nu se putea să nu se simtă şi după moartea lui. Drumul lui Pozdare putea fi şi altfel?

– Dacă „drumul lui Pozdare" ar fi fost altul, Pozdare nu ar mai fi fost... Pozdare. Ar fi fost vorba de un alt erou, înrudit eventual, totuşi altul. Ar fi de discutat, deci, dacă Pozdare este sau nu convingător, ca erou literar? Dacă exprimă cu adevărat o „chintesență umană"? Dacă e sau nu e „un erou al timpurilor noastre"? Răspunsurile acestei întrebări nu se cade însă să fie date de scriitor. Ele sunt, sau trebuie să fie, ale cititorilor şi ale criticii literare. Dar mai ales ale cititorilor. Fac această precizare, deoarece nu am fost în relații bune cu onorata şi sublima noastră critică literară, care e dominată în clipa de față de tot felul de iorgulești şi tot atâția manolești, campioni de tristă şi întristătoare faimă ai subiectivismului şi ai exclusivismului.

– Să înțeleg din „postfața" romanului că aprioric v-ați dat seama că această carte nu o vor înțelege prea mulți, pentru că literatura, ca şi muzica, nu le sună la fel tuturor, cei mai fericiți în privința aceasta fiind cei ce sunt afectiv mai buni şi mai sensibili, oamenii cu o bogată viață sufletească, cei care au suferit mult, cei care au gândit şi gândesc mult, îmbogățindu-se mereu, dând astfel cea mai nimicitoare replică tuturor celor ce îi şicanează mereu, din pură invidie sau pentru că ei, cei ce şicanează şi hărțuiesc mereu pe câte cineva, nu pot trăi decât aşa, făcând rău?

– Postfața care încheie *Fiul secetei* a făcut parte de la început din construcția romanului. Nu a fost gândită separat şi nici nu a fost îndreptată, în mod special, împotriva şicanatorilor. Nici romanul, de altfel, nu a fost rodul unei asemenea intenții: de a arăta cu degetul, de a demasca, de a judeca. Nu are rost, cred eu, să depui un efort impresionant (un roman se scrie mai greu decât o poezie cu poantă), ca să te răfuieşti cu un individ anume, sau cu o mentalitate. Să scoți însă în relief o anumită idee (prin conflict şi prin dezbatere, desigur), să captezi în pagina de carte adevărul unei epoci, nu o dată contradictorie, să fii, să fii prin scris alături de poporul tău, să construieşti pe linia unor tradiții glorioase şi să

te construieşti, totodată, şi pe tine însuți – îşi are rostul şi sensul, merită orice efort. Lucruri de acest fel, fundamentale, aş spune eu, fără a stărui, ar fi de căutat în cărțile mele de până acum. Lucruri de acelaşi fel vor fi de găsit, sper, în cărțile mele viitoare.

Mai 1984

[Interviu realizat de **Ion Jianu**]

(Ion Jianu, *Interviuri pentru eternitate*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 2002, pag. 75-77, cu fotografie)

„FĂRĂ TOT CE S-A ÎNTÂMPLAT ŞI S-A SĂVÂRŞIT ÎN ROMÂNIA DE DUPĂ 23 AUGUST 1944, EU NU AŞ FI DEVENIT SCRIITOR”

– Stimate Ion Lăncrănjan, „Fiul secetei”, acum, la reeditare, a fost înregistrat de critică drept un eveniment editorial, veritabilă frescă a timpului de după 1944. Câtă politică şi câtă literatură ați dorit să infuzați acestui roman? Cu alte cuvinte, cum înțelege scriitorul Ion Lăncrănjan să facă politică prin opera sa literară?

– Nu ştiu, mai întâi, dacă *Fiul secetei* e cu adevărat o frescă, fie ea şi veritabilă. Roman e, în orice caz, iar timpul în care a fost ancorat, din care a fost smuls, mai bine şi mai precis spus, corespunde, într-adevăr, cu perioada numită de dumneata, în mare, fiindcă un roman nu poate fi datat şi limitat în chip calendaristic, actualitatea lui, dacă există, având alte înțelesuri. În ce priveşte politica şi literatura, aş dori să spun că nu am făcut nicio distincție între un lucru şi alt lucru, neobişnuind eu să-mi drămuiesc culorile şi nuanțele „în laborator”, fiind preocupat, în principal, de semnificație, de ceea ce a fost şi este nou şi tulburător în vremurile acestea ale noastre, despre care nu se poate spune că nu sânt darnice cu scriitorul. Iar semnificația a existat şi există, în proză, prin erou, printr-un destin exemplar sau mai puțin pilduitor, cât mai concret însă, cât mai individualizat, cât mai firesc, legătura lui cu o categorie socială sau cu o clasă fiind subordonată fundalului, aşa cum semnificația este subordonată metaforei, „vorbeşte” de fapt prin metaforă, printr-o „metaforă globală”, desigur, proza, proza amplă, mai ales, neputându-se sprijini pe fulgerările metaforei cu bătaie mai scurtă. În felul acesta înțelege „scriitorul Ion Lăncrănjan” să facă politică prin ceea ce a scris şi scrie, înțelesul

acesta referindu-se, în cazul nostru, la secetă şi la viaţa şi moartea unuia dintre fiii săi de suflet, a cărui existenţă, judecată la propriu, nu ar fi fost posibilă în nicio altă vreme, care nu şi-ar fi putut pune întrebările şi problemele pe care le pune în afara contextului social şi politic care l-a vădit. Asta nu înseamnă, bineînţeles, că Vasile Pozdare e o simplă „medie aritmetică" şi că trăirile lui sânt simple reflexe ale unor „stări psihologice" mai generale, înseamnă doar, după gândul nemărturisit al prozatorului, că omul de astăzi, cu atât mai mult omul care şi-a asumat cu sinceritate răspunderea angajării, a fost şi este sfâşiat de dileme acute, dacă nu chiar tragice. Fac această distincţie deoarece am observat că sânt socotite fireşti şi omeneşti doar „trăirile mici", o ciupitură de purice căpătând de multe ori proporţii cosmice, în vreme ce realizarea (sau prăbuşirea) unui revoluţionar autentic nu se bucură de aceeaşi rezonanţă, chiar dacă lucrurile stau bine (sau foarte bine) în „planul artistic". Prejudecăţile care au creat şi creează această discrepanţă au şi ele un substrat politic, e normal, este inevitabil, cei ce spun că „nu fac politică" şi că se ocupă doar de „idei veşnice" şi mari, fiind extrem de activi în acest domeniu, ceea ce dovedeşte, o dată în plus, că vremea pe care o trăim a fost şi este acut şi profund politică, literatura neputând să ocolească acest aspect esenţial al vieţii – nu trebuie să-l ocolească, aş mai spune eu.

– S-au făcut deseori apropieri între versul labişian şi romanul dumneavoastră. Vasile Pozdare este, într-un fel, un erou care-şi limpezeşte conştiinţa, arzând totodată. Vă identificaţi, în vreun fel, cu eroul (sau cu eroii) dumneavoastră?

– Mă identific, în măsura în care se înţelege prin identificare o infuzie anume de viaţă, un fel anume de a gândi şi de a trăi, un anumit mod de a vedea lumea, o exprimare cât mai pregnantă a neliniştilor şi căutărilor omului de azi, un creator neputând să se identifice cu adevărat decât cu ceea ce are propriu şi specific opera sa întreagă, dacă reuşeşte să o edifice. Altfel, orice încercare de a stabili identificări între autor şi eroul său (sau eroii săi) devine

pură şi zadarnică pierdere de vreme. Fiindcă prozatorul, se ştie, se exprimă altfel pe sine, faţă de felul cum se exprimă poetul, capacitatea lui de „a da viaţă” unui număr cât mai mare de personaje, autenticitatea acestor personaje depinzând întotdeauna, şi fără greş, de intensitatea trăirilor proprii, de acuitatea observaţiei, de scufundarea, încă o dată şi mai o dată, în apele mereu vijelioase ale vieţii, cât şi de ieşirea în „zarea sintezelor”, proza adevărată, proza autentică, proza care se ia „la întrecere” cu tumultul infinit al vieţii neputând să existe fără atingerea sau depăşirea acestor deziderate. Aş putea şi eu să spun, cum mă îndemna nu de mult un critic: „Vasile Pozdare sânt eu!”. Dar de ce să o fac!? Dacă el „există”, înseamnă că se alătură lui Monu, sau lui Ghețea, sau Mamei (din *Drumul câinelui*), sau lui Lae (din *Cordovanii*). Înseamnă că e bine şi că eu trebuie să merg mai departe către totalitatea de care îndrăzneam să vorbesc mai înainte.

– Am citit cândva (şi le-am recitit pentru acest interviu) „Drumul câinelui”, „Nevoia de adevăr”, „Cuvânt despre Transilvania”. În toate l-am simţit pe Ion Lăncrănjan – patriotul, pe scriitorul-patriot Ion Lăncrănjan. Ce este Patria pentru dumneavoastră?

– Dacă aceste cărţi au spus şi spun câte ceva despre iubirea pe care am nutrit-o şi o nutresc, cu sinceritate şi fără întoarcere, faţă de Ţara aceasta a noastră, înseamnă că eu trebuie să tac acum, fiindcă iubirile mari, o ştii şi dumneata, sânt mute, sânt, în orice caz, reţinute, sarabandele declaraţiilor patriotarde, „specializarea” unora în patriotism neavând nimic comun cu o asemenea sfântă şi îndreptăţită iubire.

– Când a apărut „Caloianul”, l-am citit pe nerăsuflate ca pe un roman de dragoste. A fost cartea pe care aţi mizat cel mai mult?

– De fiecare dată mizezi totul, pe fiecare carte, de parcă nu ai mai fi scris până atunci. Fiindcă acum, iată, eu mizez „totul” pe romanul la care lucrez de câţiva ani – *Coridorul puterii* –, din care

nu am publicat niciun fragment, pe care nu mă grăbesc să-l închei şi să-l predau unei edituri.

– Traversăm o perioadă de real pericol pentru pacea lumii. Aş putea spune că azi, mai mult ca oricând, simţim ameninţarea arsenalului de arme nucleare. Ca scriitor, ce credeţi că ar putea face literatura pentru a înlătura acest spectru al morţii?

– Literatura trebuie să-şi facă datoria, în orice condiţii şi până la capăt. Ea nu poate avea, din nefericire, un rol determinant în oprirea „rostogolirii atomice", în stăvilirea alunecării acesteia sinistre către dezastru. Ea poate şi trebuie, mai ales în aceste condiţii, să apere omul, poate şi trebuie să fie de partea adevărului, posibilităţile ei de a înrâuri fiind relevate, între altele, de duşmănia pe care i-a purtat-o răul dintotdeauna. Fiindcă răul, conservatorismul şi reacţionarismul de orice fel s-au temut de literatură, au disprețuit-o, pe de o parte, temându-se pe de altă parte de ea, ca de moarte. Nu întâmplător a spus un anumit conducător nazist că îi vine să tragă cu pistolul când aude de cultură. Ceea ce a şi făcut, el şi alţii ca el au tras cu pistolul, ba chiar şi cu tunul, au şters de pe faţa pământului sate şi oraşe, au ars oameni ori i-au ciuruit cu mitralierele, oameni neînarmaţi, bătrâni şi copii, au interzis sau au asasinat scriitorii care li se păreau indezirabili, de care se temeau ei mai mult, au ars cărţile în piețe ori le-au pus sub obrocul interdicţiei, să nu se întâlnească niciodată cu setea de lumină a omului. Toţi sceleraţii au procedat aşa, fără a reuşi însă să înfrângă, ori să diminueze, puterea de iradiere a literaturii. Dimpotrivă, cred că această putere miraculoasă a crescut, cum se va întâmpla mereu, ori de câte ori umanitatea va fi asaltată de cohortele forfotitoare ale nihiliştilor de orice fel!

– Se spune că sânteţi un însingurat. Reciteam zilele trecute un articol al dumneavoastră, de fapt un răspuns pe care i l-aţi dat cândva poetului Darie Novăceanu. Chiar sânteţi, vă socotiţi un însingurat? De cine? De ce?

– Un coleg cam brânzos şi cam rânzos (numele nu are importanţă) spunea nu de mult despre mine că trăiesc „în vid”, nu numai că sânt singuratic, dar că trăiesc, pur şi simplu, „în vid”, cu toate că în vid nu se poate trăi. Dar asta nu are nicio importanţă, mai ales că eu nu am amintit de etichetarea aceasta ca să-i dau replică. Am amintit-o, din contră, ca să arăt cum se fac uneori „portretele”, până unde se poate ajunge cu falsificarea lucrurilor, când se porneşte de la fals. De aceea nu mă grăbesc să spun dacă sânt sau nu sânt un însingurat, sau un exclusivist, sau un încrâncenat, cum zic unii, lăsând literaturii (şi publicisticii) mele dreptul de a da seama, la modul direct sau indirect, despre felul meu de a fi, literatura aceasta mustind de viaţă, după câte se pare, ceea ce înseamnă că cel ce a vădit-o nu e rupt de viaţă şi de lume, nu e sec la suflet şi zgrunţuros la minte, cum au zis şi zic unii.

– Cât de mult credeţi în forţa cuvântului?

– Nemăsurat de mult! Dacă nu aş crede, nu mi-aş arde nopţile lucrând, nu aş fi înfruntat şi nu aş înfrunta atâtea vrăjmăşii, cuvântul având şi această capacitate miraculoasă: de a-l înrobi pe cel ce vrea să ajungă la adevăr cu ajutorul lui, robirea aceasta fiind, de multe ori, definitivă şi „fără întoarcere”.

– Dacă v-ar întreba cineva (iată, o fac eu) „Cine sânteţi, Ion Lăncrănjan?”, ce i-aţi răspunde?

– Sânt şi eu un om în „lumea asta mare”. Iar dacă sânt scriitor, e pentru că vremea pe care am trăit-o mi-a pus cu încredere condeiul în mână. Fără această vreme, fără tot ce s-a întâmplat şi s-a săvârşit în România de după 23 August 1944, eu nu aş fi devenit scriitor. De aceea am fost şi sânt, cu tot ce am şi fără nicio reţinere (fără nicio exaltare însă) al acestui timp eroic, de mari şi de profunde înnoiri, de regăsire a încrederii şi a demnităţii.

– Argeşul, spaţiul de rezonanţă istorică şi culturală, ce vă spune, ca scriitor şi ca om?

– Aflându-mă în Maramureş, într-un decembrie limpezit de ninsori şi înflorit de glasurile colindătorilor (participam la un „festival al obiceiurilor şi datinilor tradiţionale”), le-am spus

gazdelor că regret mult că nu m-am născut acolo, în Maramureş. Mi-am dat seama mai târziu, îmi dau seama şi recunosc şi acum, că sânt, din fericire, şi alte locuri vrednice, în egală măsură, de aceeaşi laudă înaltă. E atât de limpede că Argeşul, legendarul Argeş, de ieri, şi luminosul Argeş de azi, intră între ele, încât e de prisos să o mai spun. Dacă ar exista numai legenda *Meşterului* care a ridicat dăruirea la rangul înalt al sacrificiului şi încă ar fi destul pentru nemurirea acestui străvechi „picior de plai". Există însă şi alte legende, există un întreg şi fabulos trecut, căruia i se adaugă, firesc, un prezent viu şi vuitor, drept pentru care am străbătut şi străbat, am poposit şi poposesc în aceste locuri, atâta cât am poposit, cu o emoție apropiată de tăria emoției ce o trăiesc mereu, ca într-o neistovire, când mă duc acasă, în natala şi nepieritoarea mea Transilvanie, trup din trupul nepieritoarei noastre Românii.

– *Imaginați-vă că sânteți în fața unei oglinzi, că vă puneți singur o întrebare pe care ați fi dorit să v-o pun eu, şi că... vă răspundeți.*

– Întrebarea pe care mi-o pun din când în când, fără a sta în fața oglinzii, sună în felul următor: „Voi mai avea oare suficientă vreme la îndemână, ca să edific tot ce am de edificat?!". Aceasta e problema, cum se zice, iar răspunsul nu e la mine, din nefericire.

[Interviu realizat de] **Dan Rotaru**

(*Argeş*, anul XIX, nr. 8 (156), august 1984, pag. 9, cu fotografie)

„AM JURAT ŞI JUR PE SCRIITORII CARE AU PERPETUAT PRIN VEACURI PUTEREA EPICĂ A EPOPEILOR HOMERICE”

– Toată lumea este de acord că, în ultimii patruzeci de ani, literatura română s-a înnoit de mai multe ori şi că ne putem raporta la ea ca la un fenomen reprezentativ al timpului. Care este, după dumneavoastră, momentul de hotar al literaturii române de după război?

– Un asemenea moment a fost legat de anul 1965, când a avut loc cel de-al IX-lea Congres al partidului nostru. Pe drept, aş spune eu, fără a uita însă să adaug că semnele schimbării s-au manifestat mai înainte, cum se întâmplă în orice fenomen, datările propriu-zise marcând ceea ce devine dominant, ceea ce nu ar fi devenit dominant, e cât se poate de clar, dacă nu ar fi avut loc o schimbare de fond. Evenimente istorice de seamă relevă mult mai bine această idee. Actul de la 23 August, a cărui importanță nu mai e nevoie să fie subliniată, nu ar fi putut avea loc, oricât de impecabile ar fi fost organizările, dacă nu ar fi existat o nemulțumire de fond, a întregului popor. Iar nemulțumirea aceasta s-a adunat în sufletul poporului (al întregului popor) în timpul războiului, şi mai înainte, în cumplitul şi atât de tragicul an 1940, şi mai înainte, concretizându-se în cele din urmă în participarea întregului popor la actul istoric amintit. Aş stărui puțin asupra acestui eveniment, dar nu pentru a duce până la capăt paralela schițată, ci pentru că am aflat că există „teoreticieni” care susțin că poporul român – poporul care a făcut Unirea din 1918, poporul care a participat desculț şi dezbrăcat la Războiul pentru independență, poporul care a făcut prin secole dovada unei energii inepuizabile! – s-ar afla într-un stadiu de dezvoltare echivalent cu vegetalul (!?), el nefăcând altceva decât să se înfioare – abia dacă

se înfioară – în fața evenimentelor. Dincolo de reproşul acesta se află altceva, bineînțeles, denigrarea însă rămâne denigrare, lipsa ei de îndreptățire vădindu-i, pe de-a întregul, josnicia. Se va spune, din nou, că sânt dur şi că m-am lăsat călăuzit de mânie în categorisirea acestei „bâiguieli ideologice", se va spune degeaba aşa ceva, deoarece adevărul, de data aceasta cel puțin, se află de partea mea, şi nu de partea mea, de fapt, ci de partea poporului român, în care nu are voie nimeni, dar mai ales cei ce pretind că vorbesc în numele lui, să arunce cu noroi. Aşa cum nu are voie nimeni să arunce cu noroi în niciun popor, îndeletnicirile de acest fel vădind mentalități defuncte, vădind micimea şi denaturarea celor ce le practică, situarea lor în zonele subumanului făcându-se de la sine şi fără drept de apel.

– Este indiscutabil că proza a ținut şi ține afişul literaturii române de multă vreme. În ce constă interesul pentru proza românească de după război?

– Explicația acestui interes rezidă, în principal, în faptul că proza a devenit mai actuală, în înțelesul cel mai bun al acestui cuvânt. Ea s-a apropiat cu mai mult curaj de adevăr, abordând problemele cele mai dificile ale edificării noii noastre orânduiri. Abordarea aceasta e un bun câştigat la care nu trebuie să se renunțe cu niciun preț. Ea singură nu naşte valoare, fără ea însă nu ar fi existat un număr destul de mare de lucrări valoroase, o întreagă literatură, de fapt. Iar literatura aceasta, la rândul ei, dovedeşte, fără putință de tăgadă, că realitatea socialistă e viabilă şi complexă. Fiindcă o literatură mare, o literatură puternică, nu se naşte într-un loc unde nu se întâmplă nimic, unde nu au loc confruntări şi schimbări. Spun asta deoarece „mărunțitorii de idei şi de gânduri" (despre care am vorbit altădată) au cârâit şi tot cârâie de pe margine: că nu e bine să mergem înainte pe acest drum; că s-a scris mult prea mult despre „obsedantul deceniu" (formularea aceasta fiind denaturată complet, față de înțelesul ei inițial!); că nu are rost să cultivăm „romanul politic", limitându-ne la „romanul critic" (textualizându-l, eventual); că ar fi mai potrivit

să ocolim contradicțiile din realitate, înfrumusețând pe cât se poate lucrurile etc., etc. Ba eu cred că e bine şi că are rost să mergem înainte pe acest drum, nu oricum, sânt de acord, dar de mers trebuie să mergem înainte. A ne întoarce astăzi, în anul de grație 1986, la „realismul în trei trepte", la redările şi la lustruirile din 1950 sau chiar din 1960, înseamnă a renunța la tot ceea ce s-a câştigat greu, cu muncă multă şi cu tot atât de multă căutare, ceea ce ar fi mai mult decât o greşeală, ar fi un atentat la dezvoltarea însăşi a literaturii noastre.

– Sociologii au vorbit despre un orizont de aşteptare al cititorului, adică un fel de aşteptare a unei anume literaturi. Când aceasta apare, ea intră firesc în acest orizont de aşteptare, este absorbită şi succesul ei imediat, cel puțin, se explică astfel. Există un orizont de aşteptare al cititorului român? Cunoaşte scriitorul acest orizont de aşteptare?

– Relațiile acestea, de determinare şi de întâmpinare, nu sânt simpliste, nici măcar simple nu sânt. Fiindcă cititorul, un grup social sau o clasă, societatea în întregime, în ultimă instanță, pot dori într-un anumit moment o anumită literatură. Dar dacă ceea ce plutește în aer, ceea ce există, ca preocupare, ca năzuință, ca dor de mai bine, nu a fost încorporat în lucrări literare demne de tot interesul, se naşte, fără doar şi poate, o amânare, lucrurile se pulverizează în gol. Iar dacă se răspunde cu adevărat acestor aşteptări, dacă literatura face un salt calitativ real, se naşte o emulație deosebită pentru literatură, în raport direct cu interesul stârnit. De aceea spuneam că nu trebuie să se piardă ceea ce s-a câştigat în ultimii ani, că nu e bine şi nici necesar să ne întoarcem de unde am plecat. E bine şi e necesar, dimpotrivă, să transformăm diversitatea de stiluri într-o realitate vie şi cuprinzătoare. E bine şi e necesar, cred eu, să stăm mereu cu fața către viață, să ne implicăm mult mai mult în realitățile de astăzi. Implicarea, se ştie (se ştie, dar se uită), nu are nimic comun cu racordările conjuncturale (fie ele „proletculte", fie „pseudoculte"), aşa cum nu are nimic comun cu didacticismul mărunt, cu cicăleala

„educativă”. Ea presupune, din contră, o raportare permanentă, şi cât mai firească, la necesităţile reale ale dăinuirii, o cunoaştere a lor din interior. Presupune trăire şi retrăire, presupune, mai întâi şi mai întâi, sinceritate şi iar sinceritate, presupune şi cere o detaşare cât mai fermă (fermitatea nefiind sinonimă cu brutalitatea şi primitivismul, cum cred încă săracii cu duhul şi văduviţi de vlagă) faţă de tot ce-i minor şi trecător, dar mai ales faţă de ceea ce este sau poate deveni dăunător în timp: faţă de infiltraţiile ideologice stârnitoare şi producătoare de derută; faţă de atrofierea memoriei colective a poporului, care trebuie să fie vie în permanenţă, literatura având rolul principal în păstrarea acestei vioiciuni; faţă de domolirea gândului creator şi faţă de încetinirea pasului, oboseala fiind extrem de periculoasă, mai ales în anumite împrejurări; faţă de defetismul politic şi faţă de agresivitatea reacţionarismului de orice fel (vechi sau nou). Delimitările nu duc, singure, la izbândă, aşa cum nici abordarea unei problematici majore nu duce la realizarea unei mari literaturi, fără ele însă, fără o cunoaştere adevărată a adevăratelor năzuinţe ale poporului, fără sprijinirea lui în muncă şi în luptă (sprijinirea însemnând, se înţelege – faptă şi nu vorbă), nu se poate realiza nimic viabil în acest domeniu, cum o atestă dealtfel trecutul, cum o dovedeşte şi prezentul, tot ceea ce e bun şi durabil în literatura de azi fiind rodul acestei sincronizări complexe.

– Romanul „Suferinţa urmaşilor” m-a făcut să vorbesc despre vocaţia tragicului la prozatorul Ion Lăncrănjan. Dar mai înainte, Ion Lăncrănjan scrisese despre filonul tragicului din existenţa societăţii româneşti, în opoziţie cu părerile lui Mihai Ralea despre această societate şi despre romanul românesc. Care este importanţa filonului tragic într-o literatură?

– Am avut şi am obiceiul, bun sau rău, nu ştiu, să schiţez subiecte pentru viitoare lucrări, să notez idei, din mers, cum ziceam cândva, cartea numită *Fragmentarium* fiind alcătuită din asemenea „însemnări de lucru”. În această carte există o „schiţă” – *Copca* –, din care s-a născut mai târziu romanul *Suferinţa*

urmaşilor, articolul amintit de dumneata – *Filonul tragic* – situându-se între aceste două datări. Am amintit de aceste împrejurări pentru a arăta, fie şi aşa, în treacăt, că nu am scris romanul *Suferința urmaşilor* ca să demonstrez o teză, sensul programatic al *Filonului tragic* cuprinzând întreaga literatură pe care am vădit-o şi o voi vădi. *Filonul tragic* se alătură, ca articol programatic (programatic doar pentru cel ce l-a scris, se înțelege), *Vocației constructive*, *Filonului popular*, *Romanului politic*[1] şi altora, desigur. Articolele acestea se referă la ceea ce am săvârşit, dar şi la ceea ce am de gând să săvârşesc, e normal. Ele au adâncit preocupări mai vechi, dându-le altora un sens mai clar. Aşa am adăugat, de altfel, lucrare lângă lucrare, punând o nuvelă simplă lângă un roman amplu. Nu am făcut-o însă pentru că aş fi absorbit de scris, ca într-o orbire (cum se insinuează adeseori, ca într-o orbire, într-adevăr), ci pentru că am avut şi am ceva de spus despre această vreme şi acestei vremi, față de care m-am simțit şi mă simt dator, înțelegând, e adevărat, să împlinesc această datorie în felul meu propriu. De unde şi caracterul polemic al literaturii şi publicisticii mele. Ascuțişul polemic din *Filonul tragic* nu-l vizează însă, în mod special, pe Mihai Ralea, vizează un anumit fel de a considera şi de a caracteriza poporul român. Am crezut şi cred, dacă e să mă refer la creație, că filonul tragic e una din căile de acces către creația autentică, una, dar nu singura, aş preciza eu acum. Dar nu pentru că aş fi nesigur de ceea ce am formulat ca idee programatică, ci pentru că mi-am dat seama, mai de demult, că nu poți izbândi cu adevărat, în acest domeniu, decât dacă izbuteşte şi cel de alături, diversitatea de stiluri de care vorbeam mai înainte având pentru mine un înțeles grav, determinant chiar, cum ar trebui să aibă, cred, şi pentru alții.

[1] *Filonul tragic*, *Filonul popular* şi *Romanul politic* sunt articole care au apărut în volumul de publicistică Ion Lăncrănjan, *Nevoia de adevăr*, Bucureşti, Editura Albatros, 1978. Articolul *Vocația constructivă* apare, însă, în volumul de publicistică cu același nume, apărut la București, Editura Cartea Românească, 1983.

– Romanele dumneavoastră, închinate toate unor momente de cotitură ale societății româneşti, îşi aleg eroii şi locul de desfăşurare din Transilvania. În „Cuvânt despre Transilvania" nu ați făcut doar o evocare a pământurilor şi oamenilor dintre Carpați, ci şi o istorie a Transilvaniei, din unghiul dramatic („filonul tragic") propriu viziunii dumneavoastră de prozator. Prefigurează aceste cuvinte despre Transilvania o intrare a romancierului Lăncrănjan în problemele istoriei Transilvaniei?

– Intrarea aceasta s-a produs, cred, şi până acum, interferențe istorice existând în mai toate cărțile mele – în *Suferința urmaşilor*, în *Toamnă fierbinte*, dar şi în *Caloianul*. Intenționez, bineînțeles, să merg mai departe, în adâncuri, mai bine spus, şi nu pentru a ilustra evenimente, ci pentru a scoate în lumină substraturi lăsate în ațipire, rolul literaturii fiind altul, față de rolul istoriei. Cartea amintită de dumneata – *Cuvânt despre Transilvania* – e desprinsă, într-adevăr, dintr-o preocupare mai veche, fără a fi totuşi o carte de istorie. Ea a fost şi este o carte de atitudine, mai mult decât necesară, cum s-a dovedit ulterior. Am fost surprins, tocmai de aceea, de reacțiile negative pe care le-a stârnit, unele dintre ele de-a dreptul furibunde. Unora dintre acuzații le-am răspuns, în scris (a se vedea în acest sens cele două articole din *Vocația constructivă*: *Răstălmăcire după răstălmăcire* şi *În aşteptare*), după ce ele s-au produs, altora le-am răspuns dinainte de a se produce, prin tot ceea ce am scris.

– Recent a apărut o carte de cutremurătoare dezvăluiri despre „Teroarea horthysto-fascistă în nord-vestul României"[2]*, descriind atrocitățile petrecute în teritoriul ocupat de trupele Ungariei lui Horthy în urma dictatului de la Viena. Sânt acolo crime de război, atrocități asupra cărora până acum s-a tăcut. Ce înseamnă o astfel de carte pentru prozatorul român?*

[2] Ion Ardeleanu, Gheorghe Bodea, Mihai Fătu, *Teroarea horthysto-fascistă în nord-vestul României: septembrie 1940-octombrie 1944*, Bucureşti, Editura Politică, 1985.

– Cartea aceasta e zguduitoare, într-adevăr. Poate că ea e incompletă, poate că ar fi trebuit să apară mai demult, e bine însă şi aşa. Niciodată nu e prea târziu, din nefericire, să le arăți unora unde se poate ajunge dacă se merge pe drumul nefast al revanşei. Pentru că anul 1940 a fost o culminație a unei întregi perioade de agitații şovine, horthysmul însuşi fiind rodul revanşelor, fără nicio şansă, pe cât de stăruitoare, pe atât de absurde. Poporul maghiar nu avea nimic de împărțit cu poporul român, împărțirea (reîmpărțirea, de fapt) era dorită de reacționarismul feudalo-maghiar, groful şi magnatul neputând trăi fără domeniile şi fără averile pe care le stăpânise în Transilvania. Nu întâmplător a fost anulată, în 1940, după ocuparea de către horthyşti a unei părți din Transilvania (a unei părți din România) reforma agrară din 1922. Nu a fost numai atâta, cum o atestă cartea amintită, cum o atestă şi alte documente, deposedările şi expulzările, deportările şi asasinatele ținându-se lanț în cei patru ani de chin şi de înrobire. Dacă au mers ei până acolo încât au scrijelat până şi numele scrise pe crucile din cimitire, să nu mai fie nici urmă de români! Dar de ce să nu mai fie!? Mai ales că scrijelirile acestea, ca şi asasinatele şi atrocitățile care le-au însoțit, nu au adus niciun bine poporului maghiar, Ungaria fiind lipsită ea însăşi de independență, horthysmul neputând să-şi atingă sinistrele sale scopuri decât aşa: servind cu osârdie rapacitățile imperialiste din epoca respectivă. Sensul publicării acestor documente poate fi rezumat, după socotința mea, prin rostirea, fără nicio urmă de scrâşnire, a unui limpede şi ferm: Aşa ceva e bine să nu se mai întâmple niciodată! Dacă noi mergem, de pildă, la Mărăşeşti, cinstindu-ne eroii care şi-au jertfit viața în 1916, în luptă cu trupele invadatoare germane, nu o facem pentru că am cultiva răzbunarea – nici pomeneală. Iar dacă mâine vom poposi la Ip şi la Treznea şi la Moisei, o vom face, tot aşa, ca să ne cinstim, pe drept, eroii, nu pentru că am vrea să spulberăm pe cineva de pe lume – niciodată n-am dorit aşa ceva.

– Credeți că se poate scrie o proză fără oameni, o proză a descrierilor aparent indiferente, neutre, alunecând pe deasupra

tuturor celor văzute, amestecând oamenii cu obiectele şi tinzând a simula înregistrarea „obiectivă”? De fapt, pentru ce tip de proză optați?

– Se poate orice, mai ales că făcăturile se alcătuiesc mai repede, mai ales că ele au fost şi sânt socotite inovații. Se inventează şcoli, se născocesc tendințe, ba chiar şi curente, se descoperă ceea ce a mai fost descoperit de două-trei ori. Se constată apoi, cu trecerea inevitabilă şi cam nemiloasă a vremii, că nu a rămas mare lucru în urma acestor învăpăieri de suprafață – nici măcar un sfârâiac artistic. Nu-i nimic, după un timp, istoria se repetă, cu aceeaşi frenezie, cu aceiaşi participanți de multe ori, cu aceiaşi dirijori câteodată. E şi acesta un mod de a fi şi de a te risipi, aduce şi el foloase unora, nu literaturii însă. Dar nu pentru că literatura nu ar avea nevoie în permanență de înnoiri, ci pentru că înnoirile care se fac în dauna conținutului sânt false, ducând în cele din urmă la o coborâre sub gradul zero al nivelului calitativ al literaturii. Am optat, tocmai de aceea, în opoziție deliberată cu pendulările pe care le-am evocat, pentru o proză în centrul căreia să se afle omul – omul de azi, dar şi cel de ieri. Am fost şi sânt preocupat, ca scriitor, de starea normală a omului, mai puțin de stările accidentale (detenție, boli etc.). Am fost şi sânt interesat de gradul de anormalitate, mai precis şi mai exact spus, anormalității, de ceea ce a câştigat, dar şi de ceea ce a pierdut omul, de problemele care i s-au pus, de problemele pe care şi le-a pus singur, concrete şi complexe, unele, ireale şi amăgitoare altele, cum se întâmplă în orice proces de schimbare şi de primenire a vieții. Stările acestea sânt greu de abordat şi de descifrat, cu toate că semnificațiile mari ale vremii aici stau ascunse, în obişnuit, în normalitatea care nu a avut şi nu are nimic comun cu previzibilul, cu schematismul şi cu şablonismul. Am considerat şi consider, asumându-mi riscul de a fi demodat, că literatura nimicului, literatura care înjoseşte omul prin vulgaritate şi prin dezarticularea aspirațiilor lui nu poate vădi cărți memorabile. Nici elogierea goală şi deşartă a omului nu poate vădi asemenea cărți. Problema e,

aşadar, de a merge la esenţă, de a fi cu adevărat alături de om, de a-i aminti, când e la greu, că e om şi merită să-şi apere cu orice preţ verticalitatea.

Nu e uşor de mers pe acest drum, ţinând cont de complexitatea neobişnuit de mare a vremii prin care trecem.

Fiindcă literatura de care vorbeam mai înainte, literatura vulgarităţii şi a nimicniciei e ridicată imediat în slăvi de către unele cercuri pretins elitiste, conjuncturalismul „îmbogăţindu-se" astfel cu o nouă formă de manifestare, necunoscută în vremea de aur a „dogmatismului clasic". De fapt, orice denigrare, oricât ar fi de primitivă, capătă, într-o anumită parte a lucrurilor, statut de valoare, aşa cum declaraţiile goale şi deşarte capătă, în partea cealaltă a lucrurilor (care e numai în aparenţă a noastră!) acelaşi statut, literatura autentică şi adevărată fiind nevoită să se dezvolte şi să meargă înainte prin aceste două ţărmuri (de lut sau de piatră, depinde), dar eu cred că viitorul va fi al ei, oricâte cataracte i-ar ronţăi creşterile. Nu o spun ca să-mi justific opţiunea, ci pentru că am şi eu dreptul la speranţă, ca orice om din ţara asta şi din lume.

– A fost aşezată în locul vechii concepţii repudiate din proza anilor cincizeci o concepţie nouă, mai multe concepţii? Sânt ele identificabile şi definibile?

– Literatura epocii pe care o trăim s-a limpezit la chip şi s-a afirmat plenar (cum îmi îngăduiam să spun altădată) într-un număr mai mare de ani, datorită unor motive obiective, dar şi subiective. Ea există, însă, deosebindu-se de literatura din trecutul mai apropiat sau mai îndepărtat printr-o angajare politică detaşată şi fermă, care nu mai cere demult „rabat artistic", cum au zis şi tot zic, ca într-o năuceală, „elitiştii". Altă deosebire, extrem de importantă, rezidă în întărirea şi creşterea în profunzime a caracterului umanist al literaturii române, pe linia celor mai vechi şi mai puternice tradiţii. Se poate vorbi totodată de o mai strânsă şi mai intensă legătură cu poporul, vocabula aceasta sunând în gol şi în deşert numai pentru cei ce nu au manifestat şi nu manifestă un interes real faţă de soarta acestei Ţări, faţă de prezentul şi faţă de

viitorul ei – şi faţă de trecut, bineînţeles. Numai asemenea inşi, subţiri în pretenţii şi grosolani (până dincolo de orice limită) în practica de zi cu zi pot spune că a scrie despre oamenii de azi, de aici, din România, este egal cu a descrie „avatarurile nulităţii”. S-o spună, într-adevăr, trebuie să facă şi dumnealor ceva, îi înţeleg în privinţa aceasta, mai ales că totdeauna a fost aşa: cei ce n-au putut construi au săpat la temelia zidului înălţat de alţii sau i-au stropit cu noroi pe meşteri, să-i orbească ori să-i nimicească. Spiritul acesta nihilisto-dogmatic şi proletcultisto-modernist s-a manifestat din plin şi în perioada de început a literaturii noastre noi, ostracizând programatic valoarea (în numele ideologiei, numai şi numai în numele ei), operând ca în codru, într-un domeniu în care se cerea şi se cere grijă şi competenţă, foarte multă grijă şi foarte multă competenţă, aceasta fiind una din cauzele care au făcut ca maturizarea şi manifestarea plenară a literaturii contemporane (de domeniul evidenţei acum) să se producă într-un timp mai îndelungat. Spiritul acesta, e bine de ştiut şi de luat seama la acest aspect, există şi astăzi, există şi insistă, combătând ideologia de pe poziţiile valorii, denigrând şi mărunţind (cu patos, ba chiar cu frenezie) literatura care nu-i este pe plac, îndemnând la abolirea politicului şi la îndepărtarea de social, exaltând în acelaşi timp minorul şi derizoriul, văzând în imitaţiile de cinci parale viitorul întregii literaturi, vroind cu tot dinadinsul să facă din micul burghez (din micul şperţar ideologic şi din măruntul opozant) un „stâlp problematic” al lumii de azi, al lumii care trăieşte şi cunoaşte, în primul rând, patosul dăruirii şi durerea aducătoare de bucurie a luptei şi a sacrificiului. E de observat şi de remarcat, de asemenea, că spiritul acesta se manifestă altfel astăzi, faţă de cum se manifesta în trecut, când avea de partea lui toată oficialitatea, toate pârghiile organizatorico-ideologice, când era destul să fii arătat cu degetul de către unul din reprezentanţii săi de frunte (şi cine nu era de frunte atunci!?), ca să dispari imediat de pe scenă ori să fii trecut la umbra unui anumit zid. Astăzi nu se mai întâmplă aşa, canalele prin care iese şi reiese în lumină acest spirit

(ca o ceață stranie) sânt particulare sau semi-particulare, înțelegând prin semi-particular folosirea de către anumite persoane în scopuri nepotrivite sau chiar opuse celor pentru care au fost înființate a unor mijloace (materiale și morale) ce le-au fost încredințate, folosirea aceasta ridicând în prim-plan interesul îngust al celor ce o practică, cât și oportunismul lor funciar.

– *Ce înseamnă din acest punct de vedere, al recrudescenței exclusivismului, caietul de critică închinat romanului cu câtva timp în urmă?*

– Numărul acesta din *Caiete critice* (Nr. 1-2/1983) e cel mai clar exemplu în acest sens, parțialitatea și exclusivismul dominând o dezbatere care ar fi putut fi folositoare, dacă ar fi avut un program, un program mai obiectiv și mai cuprinzător, de fapt. Pentru că un program există, orientarea discuției făcându-se de la început, prin formularea însăși a întrebărilor, organizatorii acestei „dezbateri", E. Simion, M. Iorgulescu, I. Buduca știu exact ce vor, realizându-și pe urmă „obiectivele" cu ajutorul (predominant, programatic predominant) al unui anumit fel de colaboratori. Un câștig tot se realizează, „caietele" acestea constituindu-se într-un document revelator, dar nu în sensul visat de organizatori (dimpreună cu apropiații lor colaboratori), care au fost și sânt convinși că au lămurit lucrurile pentru totdeauna (am făcut încă un desant, am mai ocupat un teritoriu, s-a terminat cu non-valoarea, noi sântem totul, am fost și vom fi!), în alt sens, complet opus, zbaterile acestea (predominant neliterare) ținând, toate, de recrudescența, în forme noi, spiritului dogmatico-revanșard. Așa cum e un document, cam de aceeași factură, „antologia aniversară" *Literatură și contemporaneitate*[3], apărută în 1964, în care erau reunite o serie întreagă de „bilanțuri" privind dezvoltarea literaturii noastre noi (merită să o cercetezi, zău, e plină de minuni, ca și amintitele caiete). Iată ce spunea, atunci, despre Sadoveanu, părin-

[3] Silvian Iosifescu, Mihai Novicov, Dumitru Micu, *Literatură și contemporaneitate*, București, Editura pentru Literatură, 1964.

tele declarat al desanțiștilor de azi: „E un loc comun azi că *Păuna Mică*, *Mitrea Cocor*, *Nada Florilor* se înscriu într-o lungă dezbatere a literaturii sadoveniene, ca niște concluzii edificatoare”. Concluzia, mi-aș îngădui eu să spun, parafrazându-l pe „teoretician”, e mai mult decât edificatoare, atât în legătură cu „antologia” din 1964, cât și în legătură cu „caietele critice” ale *Vieții românești* și ale cui vor mai fi aceste „caiete”. Fiindcă ale cuiva sânt, iar dacă sânt ale cuiva de ce nu sânt numai ale *Vieții românești*? De ce să aibă unii, și cam aceiași, încă o tribună la dispoziție?! Cui folosește politica desfășurată prin aceste „caiete” (și nu numai prin aceste caiete!), literaturii sau unei anumite grupări literare, celor ce domină totul, prin fel de fel de combinații?!

– În ce scriitori din literatura română și universală de azi și de ieri vă regăsiți?

– Te regăsești, ca scriitor, în predecesorii care te ajută să te cunoști mai bine, să-ți înțelegi cu adevărat năzuințele și posibilitățile. Influențele cele mai fecunde se produc prin decantările născute de aceste regăsiri. În ce mă privește, am jurat și jur pe scriitorii care au perpetuat prin veacuri puterea epică a epopeilor homerice. Ei se numesc: Balzac și Tolstoi, Thomas Mann și Faulkner, Liviu Rebreanu și Mihai Șolohov. Asta nu înseamnă că nu am frecventat, cu folos, și alți scriitori – Sadoveanu, Slavici, Dostoievski, Kafka –, înseamnă doar că m-am referit la o anumită linie, care a fost și este, din punctul meu de vedere, esențială.

– Există o reticență la proza adevărată, la literatura adevărată, la chiar autorii de proză, de literatură? Există la scriitori în genere o teamă de literatură ca prilej de cunoaștere și de reflecție asupra realității? Este aceasta una din crizele intime ale autorului român?

– Despre literatură nu se poate vorbi ca despre o sperietoare – ar fi o aberație. Se poate vorbi de teamă, e adevărat, dar nu la modul global, ci altfel, în funcție de mentalități. Iar

mentalităţile şi reacţiile inevitabile care le însoţesc trădează, cu voia sau fără voia purtătorilor, interese destul de uşor de depistat. Unii, de exemplu, s-au plictisit de literatura unui „anumit deceniu”, dar nu pentru că literatura aceasta ar trece printr-o „stare de oboseală”, ci pentru că dumnealor ar vrea să nu se ştie adevărul despre anumite perioade din viaţa lor. Alţii, chiar dintre scriitori, mută dificultăţile din activitatea proprie în „planul ideilor”: cei ce au eşuat când au încercat să scrie „roman politic” spun că nici nu există aşa ceva nici la noi, nici aiurea, şi nu va exista; cei ce inovează şi tot inovează, fără prea mult succes, dau vina pe cititori, că sânt comozi şi că nu fac eforturi intelectuale mai stăruitoare, ca să înţeleagă ceea ce pare destul de clar (clar, dar cam alături de drum); cei ce nu au nicio aderenţă la social şi la politic persiflează socialul şi politicul, disprețuindu-i pe cei care îşi pierd timpul „cu asemenea fleacuri”. Asta în ce priveşte reacţiile şi mentalităţile chiar ale celor ce scriu, fiind animaţi adeseori şi de invidie, nu numai de generozitate, de ce să nu o recunoaştem!? În ce priveşte reacţiile şi mentalităţile unor cercuri mai largi de cititori, cred că se poate vorbi de teamă (teamă de literatură) numai acolo unde există o discrepanţă clară între vorbă şi faptă, între om şi funcţie, discrepanţa aceasta fiind o formă mai puţin cercetată a ilicitului. Iar ilicitul, mai ales ilicitul moral, se teme de orice, nu numai de literatură, cu toate că literatura îi neliniştește cel mai mult. De aceea spun unii că ei nu sânt aşa cum sânt şi că trebuie avut mult mai multă grijă de felul cum prezintă literatura viaţa de azi, pentru că dumnealor se tem de oglinzi mai mult şi mai tare decât se teme dracu’ de tămâie, teama aceasta definindu-le zbaterile. Pentru că oamenii buni, oamenii competenţi, oamenii care îşi trăiesc cu cinste munca pe care o fac nu au de ce să se teamă şi nici nu se tem de nimic. Ei cer, dimpotrivă, ca literatura să-şi pună mai multe probleme, vor şi ei să se regăsească în literatură, altfel însă, în alt plan şi la alt nivel, dorinţa aceasta fiind vrednică de a fi luată în seamă, nu în sensul îngust şi lăutăresc al cuvântului. Fiindcă literatura nu are

numai menirea de a depune mărturie despre o vreme anume, ea trebuie să izvodească „frumuseți noi”, cât mai multe. Literatura trebuie să-i bucure şi pe cei de mâine, nu numai pe cei de azi, ea trebuie să-i pună pe gânduri şi pe cei ce vor veni, nu numai pe cei de lângă noi. E adevărat că receptarea aparține de multe ori prezentului. Dar nu întotdeauna, efectul de rezonanță petrecându-se uneori mult prea târziu. Cred, tocmai de aceea, că literatura a avut şi are nevoie de o înțelegere cât mai cuprinzătoare, dezvoltarea ei în continuare depinzând în mare măsură de această înțelegere. Nu mă gândesc, vorbind de înțelegere, la o dădăcire mai mult sau mai puțin sentimentală, ci la respectarea, integrală şi permanentă a specificității literaturii, ținând cont de faptul că un roman autentic, un roman bun, e altceva decât un articol de ziar şi că poemul, un poem bun, nu e tot una cu un reportaj. Sânt lucruri elementare, îmi dau seama, de aceea le amintesc, pentru că sânt elementare – fiind, aşadar, mai mult decât necesare.

– Ați urmărit modul în care a fost celebrat Liviu Rebreanu la centenarul său de sfârşitul anului trecut? Ați mai avea ceva de adăugat despre personalitatea scriitorului, despre semnificația operei lui de romancier, om de teatru, publicist?

– Despre Rebreanu se scrie şi se vorbeşte încă în virtutea inerției, fără a se evidenția în suficientă măsură caracteristicile principale ale scrisului său. G. Călinescu îl situa pe Rebreanu, în 1940, cu mult deasupra a tot ceea ce se izbutise în epocă, în materie de roman. Călinescu evidențiază în formulări memorabile valoarea deosebită a romanului *Ion*, spunând totuşi că autorul acestui roman are o conştiință estetică „inferioară” („Romanul s-a născut viabil, în ciuda scriitorului, a cărui conştiință estetică se ghiceşte inferioară creației”). Despre personajul principal al romanului, despre Ion, Călinescu spune că e „o brută” („În planul creației Ion e o brută”), negându-i orice complexitate. Călinescu greşea, limitându-şi astfel intuițiile (fiindcă încadrarea marelui romancier în *Istoria literaturii* corespunde cu valoarea acestuia,

în ansamblu). Iar după aceea, în urma lui, au greşit alţii, preluându-i şi dilatându-i caracterizările. S-a perpetuat astfel (în virtutea inerţiei, a cărei putere este nemăsurat de mare) imaginea unui Rebreanu cam tern, monumental, dar fără acces la idee, romanele lui, marile lui romane, fiind asemuite de către un oarecare cu nişte „cazărmi austriece" (bine făcute, temeinic zidite, dar fără nicio ţâşnire spre înalturi). Nu s-a observat nici măcar atâta, nu-mi dau seama de ce, că o conştiinţă estetică superioară nu există şi nu poate exista decât în operă şi prin operă. Rebreanu nu a teoretizat, e adevărat, nu şi-a exteriorizat neliniştile, dar asta nu înseamnă că nu a avut o conştiinţă estetică superioară şi că nu a fost obsedat de idei mari, desăvârşirea construcţiilor epice pe care le-a vădit neavând nimic de a face cu „platitudinea gospodărească". Ion, de exemplu, e un personaj de o complexitate nebănuită, complexitatea lui fiind conţinută şi poate că de aceea nu a fost evidenţiată. Dar ea există, Ion fiind exponentul, mai mult decât convingător, al unei dimensiuni existenţiale fundamentale, setea de pământ fiind pentru români (îndeosebi pentru românii din Transilvania), mai mult decât o simplă dorinţă de a avea un jugăr în plus. Măreţia romanului, bine sesizată de Călinescu, nu poate fi explicată decât prin situarea în chiar inima unei aspiraţii vechi şi profunde a desfăşurării „poemului epic". Altfel, în ce priveşte centenarul, nu am de spus decât lucruri bune, mai ales că s-au tipărit cu această ocazie, în „tiraje de masă", mai toate cărţile genialului prozator. Am văzut cu ochii mei cum apăreau şi dispăreau din librării aceste cărţi, bucurându-mă nespus de mult, aceasta fiind, după socotinţa mea, cea mai înaltă cinstire care i se poate aduce unui scriitor.

– *Care sânt proiectele literare ale scriitorului Ion Lăncrănjan?*

– Aştept, deocamdată, aştept de fapt de patru ani, să iasă la lumina zilei *Toamnă fierbinte*[4], care a refăcut (ca într-un

[4] Ion Lăncrănjan, *Toamnă fierbinte*, Bucureşti, Editura Militară, 1986.

făcut!), soarta tuturor cărților mele. Până atunci transcriu (pentru dactilografiere, nu pentru tipar) romanul *Coridorul puterii*, la care am lucrat mai mulți ani. Sper să isprăvesc această muncă (în faza ei actuală), până în toamnă, urmând ca după aceea să scriu o nuvelă – *După dezastru*[5] – care s-ar putea să fie, pentru creația proprie, ceea ce a fost cândva *Eclipsa de soare*.

[Interviu realizat de] **M. Ungheanu**

(*Luceafărul*, anul XXVIII, nr. 21 (1254), sâmbătă, 24 mai 1986, pag. 3;6, cu fotografie)

[5] Nu a apărut nicio nuvelă cu acest nume.

„SCRIITORUL TREBUIE SĂ PARTICIPE LA VIAȚA SOCIALĂ A ȚĂRII PRIN CEEA CE SCRIE”

– Când şi unde s-a produs debutul dvs. literar?

– Am debutat, se ştie, în anul 1954, în revista *Tânărul scriitor*, cu nuvela *Cordovanii*. Aceeaşi nuvelă a devenit, după câțiva ani buni de muncă, romanul în trei volume *Cordovanii*, apărut în librării în vara lui 1963, roman pentru care am primit, în anul 1964, Premiul de Stat şi premiul pentru proză al Uniunii Scriitorilor, singurul premiu care mi s-a acordat de către această organizație obştească şi profesională – „breasla noastră”, cum îi spun unii confrați –, cu toate că activitatea mea a continuat şi după anul 1964, cum o dovedesc cărțile publicate în acest răstimp, începând, dacă mi se îngăduie, cu *Eclipsa de soare* şi terminând cu *Toamnă fierbinte*.

– Cine v-a încurajat începuturile?

– N-au fost chiar aşa de numeroase încurajările. Aş fi nedrept însă dacă nu aş recunoaşte că apariția nuvelei *Cordovanii* în *Tânărul scriitor* a fost semnalată de către Perpessicius, fapt care m-a bucurat mult. Perpessicius, nu mai e nevoie să o spun, fiind un nume în critica literară românească. În aceeaşi ordine de idei, trebuie să arăt că apariția romanului *Cordovanii*, în 1963, a fost menționată de majoritatea revistelor literare şi culturale, revista *Luceafărul* consacrând acestui eveniment o pagină întreagă. E adevărat că tot atunci au apărut în revista *Contemporanul* cele două renumite cronici ale renumitului N. Manolescu, una neagră (adică injurioasă), alta roză (adică laudativă), fenomenul acesta miraculos, dacă nu unic, petrecându-se într-un răstimp de numai o

săptămână[1]. Dar poate că era normal să se întâmple şi asta, având în vedere faptul că debutul meu nu fusese ratificat de o anumită „grupare" literară, aşa cum aveau să fie normale, inevitabile, în orice caz, contestările ulterioare, de o grosolănie rar întâlnită unele dintre ele, fără a fi şi nimicitoare, cum de asemenea mi se pare normal. Fiindcă, dacă ai ceva de spus lumii care te-a vădit, nu arunci condeiul din mână la porunca primului interpus, dimpotrivă, îţi vezi de lucru mai departe, nu orbeşte, bineînţeles, punându-te singur sub semnul întrebării, cum ar trebui să facă, de altfel, şi producătorii de verdicte, cum nu pot să facă, dacă e să fim obiectivi, fanatismul scrâşnit al exclusivismului neputându-se împăca, în niciun fel, cu relativitatea firească a analizei.

– *Care sânt prozatorii consideraţi drept maeştrii ai dvs.?*

– Maeştrii mi-au fost şi poeţii, nu numai prozatorii. Goga şi Coşbuc, Blaga şi Eminescu, bineînţeles, Eminescu fiind şi rămânând maestrul tuturor celor care au îndrăznit sau vor îndrăzni să se rostească în şi prin superba noastră limbă română. Alt maestru pe care trebuie să-l aibă un scriitor român, indiferent în ce gen îşi încearcă puterile, fiind, fără nicio vorbă de circumstanţă, poporul, prin folclorul lui, prin tot ceea ce a creat de-a lungul veacurilor. Revenind la proză şi la prozatori, aş dori să spun că l-am frecventat mult pe Rebreanu, în tinereţe, ca şi pe Sadoveanu, de altfel; am stăruit, în aceeaşi perioadă, asupra prozei lui Agârbiceanu (care a fost şi continuă să fie, nu-mi dau seama de ce, un mare nedreptăţit), dar şi asupra prozei, dramaturgiei şi esteticii lui Camil Petrescu; am fost îndrăgostit, ca orice ardelean care se respectă, de Slavici şi de Pavel Dan, ceea ce nu înseamnă că nu am vibrat îndelung, mai târziu, e adevărat, în faţa prozei lui Vasile Voiculescu. Vreau să spun prin asta că zonările nu mai sânt operative de mult în cuprinsul literaturii române şi că au fost şi îţi

[1] Într-adevăr, Nicolae Manolescu a scris două cronici despre romanul *Cordovanii*, cea negativă fiind publicată în *Contemporanul*, nr. 36, la 6 septembrie 1963, pag. 3, iar cea de-a doua, pozitivă, a apărut la 13 septembrie 1963, tot în *Contemporanul*, nr. 37, pag. 3.

sânt maeştrii, dacă e să rămânem numai în literatura noastră, scriitorii care te-au ajutat şi te ajută să te regăseşti, la care te întorci din când în când, cu aceeaşi dragoste şi cu acelaşi folos, ucenicia literară durând, într-un fel, toată viaţa.

– *Practicaţi romanul realist în buna tradiţie a prozei ardelene. Prin ce anume credeţi că această formulă îşi dovedeşte trăinicia?*

– Întrebarea dumneavoastră e ruptă, fără voie, poate, dintr-o schemă foarte rigidă şi foarte actuală. Există, spun unii cu tărie, cu atât de multă tărie de parcă lucrurile ar sta chiar aşa, scriitori care continuă o tradiţie şi scriitori care modernizează literatura, adoptând un nou limbaj, primii fiind simpli epigoni, cei din urmă fiind adevăraţii scriitori ai epocii, ultimul venit având mai multă valoare, dacă ar fi să ne luăm după această schemă, decât scriitorul care a edificat o operă întreagă, din această „dilemă" neexistând, în aparenţă, nicio ieşire. Numai în aparenţă însă, fiindcă lucrurile se prezintă altfel în realitatea lor adevărată şi complexă, modernizarea literaturii făcându-se, fără greş, prin continuarea şi nu prin negarea tradiţiei, prin creaţie şi nu prin tam-tam. Rolul de ferment al experimentului nu poate fi negat de nimeni, nu trebuie să fie negat. Dacă vom arunca însă fie şi o scurtă privire asupra perioadei dintre cele două războaie, vom vedea că modernizarea adevărată a literaturii au săvârşit-o scriitorii care au realizat operă şi nu experimentatorii de meserie. Firește, istoria literară a reţinut şi bătăile de tobă ale experimentaliştilor ca pe nişte fenomene periferice, însă esenţială fiind şi rămânând creaţia. Reiese cred destul de clar din afirmaţia aceasta a mea că nu am fost şi nu sânt adeptul unei singure şi unice „formule literare", fie ea şi de extracţie transilvană. Adevărul e că fiecare carte îţi pune alte probleme. *Suferinţa urmaşilor* nefiind scrisă, dacă îngăduiţi acest exemplu, cum a fost scris *Caloianul*, edificat, mai degrabă, ideea de construcţie fiind prezentă în tot ce am scris. Ca idee însă, nu ca formulă unică, unicul în înţelesul acesta, de procedeu, de metodă, neavând nimic

comun cu creația literară autentică, metoda „realismului socialist” fiind, în acest sens, cel mai clar exemplu.

– În ultimele două decenii, la noi, s-a observat o cultivare asiduă a romanului politic. Ce a adus nou acest fel de roman în literatura noastră?

– În ultimele două decenii s-a dezvoltat în România o întreagă literatură, o literatură bogată şi diversă, o literatură nouă, deci şi modernă, la înflorirea căreia au contribuit şi contribuie (fiindcă fenomenul e în curs) scriitori din toate generațiile, secționările sau supralicitările de un fel sau altul, toate încercările de a crea cu orice preț un conflict între generații dovedindu-se, în practică, precare, dacă nu chiar penibile. În cadrul acestei dezvoltări s-a afirmat şi se afirmă şi romanul politic, noutatea acestei modalități epice rezidând, în principal, în însăşi existența ei, romanul politic, în înțelesul pe care l-a căpătat şi îl capătă această denumire, nefiind posibil în trecut, nici măcar pe vremea dogmatismului, mai ales atunci. Romanul politic se deosebește de romanul social, să-i zicem tradițional, prin faptul că acordă mai multă importanță dezbaterii ideologice, o include organic în conflict, o face mai pregnantă şi mai convingătoare. Romanul politic e, în acelaşi timp, şi roman social, e normal, e obligatoriu, aş zice eu, dacă nu aş fi adversarul oricărei limitări, politicul manifestându-se în şi prin social, cei ce neagă existența romanului politic, având drept „argument” faptul că el nu a existat şi nu există în „stare pură”, neînțelegând nimic din această problemă.

– Deşi eroii cărților dvs. fac parte din diferite medii sociale, totuşi atenția vă este îndreptată mai ales spre lumea satului transilvănean, aflată într-o continuă prefacere, într-un amplu proces revoluționar.

– Nu poți edifica o lume dacă nu exprimi o lume. Din acest punct de vedere lucrurile mi se par foarte clare, în raport cu ceea ce am scris până acum, în raport cu ceea ce voi mai scrie, sper. Asta nu înseamnă că am fost şi sânt scriitorul unei „singure teme” şi că repartizarea mea zonală corespunde cu realitatea.

Lumea de care m-am ocupat în multe din cărțile mele (nu în toate însă, afirmația unui critic literar cum că romanul *Caloianul* s-ar ocupa de colectivizarea agriculturii părându-mi-se de-a dreptul aberantă), e, într-adevăr, „lumea satului transilvan", a satului românesc, în genere, țăranul din Ardeal fiind şi el român, cum e şi cel din Muntenia sau din Moldova, puterea de reprezentare a unei literaturi, dacă ea are o valoare anume, neputând fi limitată la granițele unui singur județ, indiferent cum se numește județul respectiv, Alba sau Teleorman. Nu spun asta pentru dumneavoastră, o spun pentru cei ce au crezut şi cred că valoarea unui scriitor nu poate fi scoasă în evidență decât aşa: dacă este estompată şi marginalizată valoarea altuia, opunerile şi contrapunerile de acest fel aducându-le foloase (substanțiale) celor ce se dedau la astfel de practici. Pentru dumneavoastră şi pentru cititorii care ne ascultă aş spune, fără a stărui, fiindcă am vorbit despre asta în altă parte, că evocarea țăranului în literatură, în toată măreția lui tragică, a fost şi va fi de acum încolo o preocupare importantă a scrisului meu. E o datorie de conştiință, la urma urmei – şi nu numai a mea –, să mut țăranul în legendă, să contribui, atâta cât pot, la veşnicirea unei statui a cărei monumentalitate vie e mai mult decât evidentă, e vrednică, în orice caz, de laudă şi de cinstire, țăranul fiind părintele nostru al tuturor, fiind, secole la rând, poporul însuşi.

– *Ce înseamnă pentru dvs. Transilvania şi locurile natale?*

– Am răspuns la această întrebare în 1980-1981, scriind cartea numită *Cuvânt despre Transilvania*, care a apărut în librării în anul 1982, fiind foarte bine primită de cititori. Numai de către unii însă, fiindcă alții, de aici, de la noi, şi de la Budapesta – nici nu se putea altfel – m-au certat rău de tot pentru că am scris şi am publicat această carte, ba m-au şi denigrat, acuzându-mă de şovinism, nedându-şi seama că îşi declină astfel, prin manifestările acestea, realul şi cam sinistrul lor şovinism. Nu voi intra în toate amănuntele problemei acesteia, voi spune însă, bizuindu-mă pe exemple clare, din trecutul nu prea îndepărtat, că grija mult prea

insistentă pentru soarta unei minorități naționale din altă țară a fost şi este de extracție revizionistă, a fost şi continuă să fie un simplu pretext pentru manifestarea unor tendințe politice mai mult decât dubioase. Degeaba vine şi spune mai ştiu eu cine că pe el nu-l interesează problema granițelor dintre state, dacă după aceea afirmă, dându-şi în petec, că „în Transilvania trăiesc, pe lângă cele 2 milioane de unguri, 5 milioane de români", când eu ştiu bine că maghiarii, 1 milion şi jumătate sau 2 milioane, câți vor fi şi câți sânt, trăiesc în România şi nu pe lângă români, ci împreună cu ei, bucurându-se de aceleaşi condiții de viață. Voi spune, de asemenea, fără nicio teamă de patetism, că patriotismul meu nu s-a întemeiat pe ură, aşa cum nu s-a întemeiat pe ură patriotismul înaintaşilor noştri, democratismul fiind principala caracteristică a patriotismului acestuia, a patriotismului adevărat, de fapt, în perimetrul căruia privirea piezişă şi exacerbarea fanatică nu au ce căuta.

– *Ați scris eseuri inspirate din realitățile cotidiene. Cum vedeți prezența scriitorului în ansamblul vieții sociale, politice?*

– Scriitorul trebuie să participe la viața socială a țării prin ceea ce scrie – prin romanul lui, prin poezia sau prin piesa de teatru care reține atenția unei săli întregi. Prezența aceasta nu exclude, bineînțeles, prezența cealaltă, realizată prin articolul de atitudine sau prin întâlniri directe cu cititorii, benefice oricând. Ea a avut şi are însă o importanță deosebită, profesiunea de scriitor fiind vrednică de toată stima, ba chiar şi de cinstire, scriitorul fiind un martor şi o conştiință a vremii lui, fiind sau năzuind să fie purtătorul de cuvânt al unei națiuni, unul dintre ei.

– *La ce lucrați acum?*

– Romanul de care aminteam la începutul discuției noastre – *Toamnă fierbinte* – a apărut în 1986, fiind predat însă unei edituri în anul 1981. Din anul 1981 până în 1986, şi după aceea, am fost preocupat, în principal, de următoarele cărți: *Coridorul*

puterii, *Lostrița*, *Cum mor țăranii* şi *Sfârşitul duplicității*[2], primele trei cărți fiind încheiate, din punctul meu de vedere, fără a fi predate însă vreunei edituri. Ultimul roman, al cărui titlu s-ar putea să-l schimb, se află încă pe masa mea de lucru.

septembrie 1988

[Interviu realizat de] **Reporter**

(*Luceafărul*, anul XXXII, nr. 38 (1428), sâmbătă, 23 septembrie 1989, pag. 3, cu fotografie)

[2] Nu a apărut niciun roman care să poarte acest titlu.

„NEVOIA DE ADEVĂR ESTE, FĂRĂ VORBĂ MARE, DEVIZA MEA DE O VIAȚĂ”

– Stimate Ion Lăncrănjan, sunteți prin obârşie, prin cuget şi simțire, atât de aproape de Transilvania, de acel dor mistuitor care-l cutreieră de veacuri şi se cheamă Murăşul. Ce faceți dumneavoastră aproape de o viață la Bucureşti?

– Ce să fac, scriu, lucrez, îmi elaborez cărțile fără de care, consider eu – amăgindu-mă pesemne!? –, lumea ar fi mai săracă. Nici nu cred că aş fi ajuns aici, dacă nu m-aş fi hotărât pe la frumoasa vârstă de douăzeci şi doi de ani să mă dăruiesc scrisului. În orice caz, în 1942, când am plecat la Braşov, nu aveam de gând să merg spre Capitală, fiind hotărât, dimpotrivă, să mă întorc acasă. Nici după aceea, la Câmpina fiind, nu mă gândeam să vin către Bucureşti. Începusem să scriu, activam într-un cenaclu, nu mă grăbeam însă nici cu scrisul, cu toate că mă hotărâsem să devin scriitor, şi nu scriitor, de fapt, ci romancier – scurt şi cuprinzător. În anul 1950 se ivise o ocazie neaşteptată, să plec la Bucureşti şi să mă consacru scrisului. Venise atunci la Câmpina, într-o documentare, doamna Ioana Postelnicu, care m-a încurajat, după ce a citit câte ceva din ceea ce „comisesem” pe vremea aceea. Nu numai că m-a încurajat, mi-a spus clar că va vorbi la Uniunea Scriitorilor, să fiu trimis „la creație”, la Sinaia, ca să-mi termin romanul pe care îl începusem. Nu m-am grăbit să primesc, nici eu nu ştiu de ce. Poate pentru că era prea simplu, prea uşor!? Sau pentru că nu vroiam să fiu dus de mână de cineva?! Pe urmă, însă, în 1951, când mi s-a propus să urmez Şcoala de Literatură, am primit, înțelegând, după ce am „absolvit” cursurile acestei şcoli, că nu există şcoală care să te facă scriitor şi că scrisul, spre deosebire de orice altă meserie, se deprinde şi se învață în singurătate, lucrând şi citind, citind şi lucrând, dăruindu-te unei

munci permanente şi intense. Am fost redactor pe urmă la diverse reviste literare până în 1967, fiind preocupat, în primul rând, de ceea ce trebuia să fac pe „ogorul personal”. În toți anii aceştia, atâția câți sunt, n-am întrerupt niciodată, nici nu mai e nevoie să o spun, legăturile cu „lumea din care am ieşit”. De scris am scris însă numai aicea, în Bucureşti, în Drumul Taberei, în ultimii douăzeci de ani. Drept pentru care nici n-am mai pomenit de Bucureşti la datarea romanului *Coridorul puterii*, am zis Drumul Taberei, ținând cont de faptul că denumirea aceasta e legată de Tudor Vladimirescu, fiindcă el, fratele întru sacrificiu al lui Avram Iancu, a poposit pe-aicea cu oastea, la 1821. Poate că de aceea am scris şi scriu despre Murăş şi despre ai mei, de parcă n-aş fi fost plecat nici măcar o zi de acolo, ceea ce înseamnă că ardeleanul, dacă nu se miticizează, rămâne ardelean până moare.

– Prin ce considerați că aparțineți Transilvaniei?

– Prin tot ceea ce sunt, prin tot ce am scris şi voi scrie. Faptul acesta, că sunt fiul acestor meleaguri şi că sunt copil de țăran a fost şi continuă să fie cea mai mare mândrie, justificarea însăşi a vieții mele întregi!

– Alba-Iulia este casa noastră sfântă, unde au căzut martiri Horea, Cloşca şi Crişan, unde s-a încoronat domn al celor două ținuturi româneşti Mihai Viteazul, locul unde s-a săvârşit Marea Unire de la 1918. Cu ce îi suntem noi datori ei şi celor ce s-au jertfit pentru glie şi pentru neam?

– Alba-Iulia, străvechiul Bălgrad, cum îi ziceau ai noştri, cum îi mai zic unii şi astăzi, a fost mai mult decât este de obicei orice oraş, pentru orice copil de țăran, care s-a născut şi care a crescut din brazdă, uitându-se seara la luminile care străluceau undeva în vale, ascultând din când în când clopotele catedralelor din Cetate. Mai multul acesta se referă la împrejurările amintite de dumneata, despre care am aflat, despre unele, după ce am început să umblu la şcoala din sat. Despre altele însă, despre Unire şi despre Încoronarea din 1922, am aflat dinainte, evenimentele acestea istorice avându-i participanți direct pe mulți dintre ai

noştri, la Unire, ca şi la Încoronare, participând oameni de peste tot, din toată Transilvania – şi nu numai din Transilvania – ai noştri, de aici, mai de aproape, neputând să nu fie şi ei prezenți – „cu mic, cu mare...”. Aş putea spune, fără nicio teamă de exagerare, că m-am născut şi am crescut în umbra acestor evenimente, faptul acesta ajutându-mă să-mi alipesc de suflet alte şi alte întâmplări de seamă din istoria neamului nostru, Încoronarea lui Mihai Viteazul – ca şi Răscoala lui Horea, ca şi luptele lui Avram Iancu – având un fel de prioritate. Asta pentru că se petrecuseră aicea, locurile pe care le-am călcat de mic în picioare mustind de istorie. În asta rezidă, de fapt, datoriile pe care le am față de aceste locuri şi față de „împrejurările măreţe ale trecutului” – pe care le avem toți –, în a scrie mai mult despre ele, mai mult şi mai bine, cu patos şi fără patimă, cum a scris, să zicem, David Prodan despre Horea şi despre ortacii lui, marele istoric fiind exemplar şi din acest punct de vedere, al împlinirii unei datorinţe mari şi grele.

– *Viața dumneavoastră a fost zbuciumată, cu suişuri şi coborâşuri, cu limpeziri şi neguri, cu sacrificii şi orgolii, semănând locurilor şi eroilor cărților pe care le-ați scris. Mă înşel oare?*

– Nu te înşeli prea mult, stimate Viorel Cacoveanu, dar nici prea aproape de adevăr nu eşti. Asta pentru că te-ai luat după ce ai auzit de la unii şi de la alții, gândindu-te, pesemne, că literatura mea e „fapt trăit”, cum de asemenea s-a spus şi se mai spune, în virtutea inerției, nu pentru că lucrurile ar sta aşa, întocmai. E adevărat că o viață anume – un anumit fel de a trăi viața – îți poate fi de folos la scris, dacă te dăruieşti literaturii, nu numai în sensul cunoaşterii, ci şi în sensul celălalt, al sporirii sensibilității, cel ce a trăit mai mult şi mai multe absorbind şi însuşindu-şi mult mai repede întâmplările şi trăirile altora. E cât se poate de clar, astăzi, că nu mă gândeam la scris, când umblam cu vitele pe Valea Vinții şi pe Doscioare, şi-n Cutină, nici când mergeam la lucru pe hotar. Trăiam, pur şi simplu, împreună cu ai

mei, bucurându-mă când înflorea bucuria în bătătura noastră, întristându-mă de moarte dacă ne copleşeau necazurile, cum s-a întâmplat când s-a stins mama. Lucrurile s-au petrecut la fel după ce am plecat la Braşov, unde am cunoscut bine lumea muncitorească. Nu eram în documentare, bineînțeles, luam în piept viața care îmi fusese hărăzită, înaintea căreia ieşisem singur, fiindcă ar fi fost altfel toate dacă n-aş fi plecat la Braşov – „tocmai la Braşov, de parcă Bălgradul, ori Cugirul, n-ar fi fost bune!”, cum zicea tata –, la numai patrusprezece ani. De fapt, toate ar fi fost altfel, chiar şi angajările mele politice, dacă nu aş fi trecut prin ceea ce am trecut, dar asta nu înseamnă că întâmplările şi peripețiile fac o biografie – o viață de om –, înseamnă, dimpotrivă, că determinantă a fost şi este trăirea, înțelegând prin trăire mai multă luare-aminte – din ce în ce mai multă –, o ascuțire permanentă a spiritului de observație şi a sensibilității. Te înşeli, aşadar, în măsura în care stabileşti raporturi mecanice între viața mea şi literatura pe care am scris-o, având dreptate în măsura în care abordezi probleme în sensul celor spuse mai înainte – o viață anume facilitând naşterea unei anumite literaturi, în caz că cel ce a trăit-o, într-un anumit fel, se consacră scrisului. Chiar consacrarea aceasta e determinată de acumulările amintite, cel ce n-a trecut prin viață cum trece gâsca prin apă simțind nevoia, mai devreme sau mai târziu, să se mărturisească – să se mărturisească şi să depună mărturie despre vremea pe care a trăit-o şi o trăieşte.

– *Ştiu că trăiți retras, tăcut în ultima vreme, departe de grupuri şi disputele literare. Dați-mi voie să vă întreb: ați fost şi sunteți un însingurat, un incomod?*

– Incomod sunt, dar nu şi însingurat, cum o dovedeşte, cred, literatura pe care am scris-o şi o scriu. Sunt incomod deoarece am cam avut şi am obiceiul să spun, oricui şi în orice împrejurare, ceea ce e de spus, ceea ce nu se iartă de obicei, mai ales între literatori. Din cauza asta mi s-a creat un anumit portret în lumea literară – de om însingurat, de pădurean –, pentru că nu am luat parte la manevrăraiurile la care se pretează unii şi alții, mai

ales în „perioadele electorale” ale vieții literare, când se manifestă din plin luptele pentru ocuparea „bufetelor” şi ale „bucătăriilor literaturii” – a posturilor şi a postulețelor, în luptele acestea intrând, din nefericire, şi scriitori buni şi serioşi, grosul trupei alcătuindu-l totuşi veleitarii.

– Critica literară nu v-a răsfățat, ba uneori v-a fost ostilă. Bunăoară, în manualul de literatură pentru clasa a XII-a sunteți doar amintit într-un singur loc, în trecere. Iar acolo unde se vorbeşte despre romanul țărănesc, nici nu sunteți pomenit. Nu vreau să vă necăjesc şi adaug nu ca o consolare, ci ca o subliniere a modului cum critica îşi face datoria, că nici Adrian Marino nu figurează nicăieri; nici între teoreticieni, nici între istorici, nici între eseişti. Pur şi simplu nu există în manualele şcolare. De ce să ştie elevii ce oameni de cultură avem?!

– Indoeuropeanul Mircea Iorgulescu, plecat nu demult pe alte meleaguri, spunea la o consfătuire cu profesorii de limba şi literatura română, din Bucureşti, că ei („noi, la Uniunea Scriitorilor...”) se străduiesc din răsputeri să excludă din viața literară (şi din literatură, desigur) scriitorii fără talent, scriitorii aceştia fiind: Paul Anghel, Eugen Barbu, Ion Lăncrănjan – „toți grafomanii, toți neoproletcultiştii!”, cum ziceau de altfel, cum zic şi astăzi patronii de peste hotare ai lui Mircea Iorgulescu, cum ziceau şi zic şi „tovarăşii de idei” ai sus-numitului – N. Manolescu, Eugen Simion, Ov.S. Crohmălnicenu etc. De aceea am şi amintit de intervenția indoeuropeanului: pentru că ea a avut şi are legătură cu felul cum s-au alcătuit şi se alcătuiesc manualele şcolare, scriitorii care nu sunt recunoscuți de o anumită parte a criticii literare (subliniez, ştiu eu de ce, această precizare: de o anumită parte a criticii literare) neavând ce căuta în manualele şcolare. Nu e vorba de o simplă nedreptățire, e vorba de un exclusivism atroce, dus până dincolo de orice limită, cum o atestă exemplul amintit, cum se poate dovedi şi cu alte exemple, tot atât de edificatoare. În asta rezidă problema: în extinderea unui exclusivism anume, într-un domeniu în care ar trebui să existe un

minimum de obiectivitate. Dar uite că nu există! Şi e normal să nu existe, e inevitabil, mai bine şi mai exact spus, ţinând seama de realităţi şi nu de deziderate, să nu fie nici măcar pomenit Adrian Marino într-un manual pe coperta căruia scrie Nicolae Manolescu, aşa cum e normal sau inevitabil ca I. Lăncrănjan să fie pomenit în „penumbra îngăduinţei", ca şi alţii. Nu e bine că se întâmplă aşa, nu e bine şi nici normal nu e, oricât ar fi de inevitabil, ca exclusivismul lui N. Manolescu – şi al altora – să fie ratificat de un organism de stat. Faptul, ca atare, are şi nu are importanţă pentru cei în cauză, a căror activitate nu poate fi afectată în niciun fel de această mică sau mare incorectitudine. În ce mă priveşte, aş dori să spun că m-am amuzat, pur şi simplu, văzând că sunt pomenit, în manualul pentru clasa a XII-a de anul trecut, între scriitorii „a căror operă se află în formare" şi că, după aceea, în manualul pentru clasa a XII-a din acest an, am fost afiliat „detaşamentului" format din scriitori „a căror operă reprezintă de pe acum o valoare". E ceva, am zis eu, dacă am făcut, într-un singur an, un asemenea „salt", scriind pe urmă, se înţelege de la sine, cu şi mai mult elan, văzând, nu-i aşa, că anul, un singur an, a adus ce n-au adus deceniile... Ar mai fi de spus, lăsând gluma la o parte, că dacă s-ar face o comparaţie între scriitorii care au fost incluşi în manuale şi cei ce nu s-au bucurat de această „înaltă onoare", s-ar ajunge la concluzii care nu ar fi favorabile celor dintâi, cel puţin în unele cazuri – s-ar vedea, de fapt, că unul a fost „vârât" peste tot pentru că e „om cu funcţii" şi că altul a ajuns în manual pe bază de prietenie etc. Ce rost are însă să cercetăm atât de amănunţit o simplă „găinărie ideologică"? Niciunul, aş mai spune eu, soluţia cea mai cuminte, în asemenea cazuri, fiind clasarea problemei şi continuarea activităţii, gândindu-te că au mai păţit-o şi alţii, fiind sigur, în orice caz, că nu vei cunoaşte „ruşinea" pe care au cunoscut-o cei ce au fost „incluşi" în manuale, pentru ca după aceea să fie „excluşi" de către aceiaşi „alcătuitori". Cred, cu adevărat, că e mai bine aşa: să discuţi cu cititorul în afara oricăror programe, e mai bine, vreau eu să spun,

să se întrebe lumea de ce nu eşti inclus în manual decât să se întrebe ce cauți pe-acolo alături de mai ştiu eu cine!?...

– *„Cu cărțile se întâmplă ca şi cu oamenii – scria Voltaire – un număr foarte mic joacă un rol mare, restul se cufundă în anonimat.” Care dintre cărțile dvs. vor juca un rol important în literatura noastră?*

– Poate că toate sau poate că niciuna!? Faptul că mai toate cărțile mele au apărut greu m-a determinat să nu mă mai interesez îndeaproape de soarta lor, după apariție. Să se descurce, treaba lor! îi spuneam eu unui prieten. Ceea ce nu înseamnă că nu m-am bucurat când am văzut că „obiecțiile ideologice” ale celor ce se împotriviseră publicării nu au fost confirmate de realitate. În rest, nu ştiu ce va fi şi cum va fi, poate că se va vedea mai târziu ceea ce nu se vede astăzi. „Vom muri şi vom vedea!”, cum zicea răposatul Gheorghe Dinu.

– *Ce este şi ce poate fi literatura în lumea grăbită şi ciudată a acestui veac, care şi-a creat cele mai sofisticate arme nucleare pentru propria ei distrugere?*

– Importanța literaturii, rolul şi sarcinile ei cresc în perioadele dificile, cum e şi perioada pe care o străbatem, pe care am avut norocul – sau nenorocul!? – de a o cunoaşte prin trăire directă şi nu prin simple relatări. Nu e vorba, de fapt, numai de prezența în epocă a unor arme de distrugere în masă, e vorba, în primul rând, de supralicitările psihologice la care a fost şi este supus omul acestui sfârşit de mileniu; e vorba de tendințele de uniformizare a omului, prin tehnicizare sau prin birocratizare, sau şi într-un fel şi în altul; e vorba de „bătălia pentru suflete”, expansiunile de astăzi – expansiunile, dar şi revanşele – având drept obiectiv, recunoscut sau nerecunoscut pe față, înmulțirea numărului de suflete, teritoriile propriu-zise nemaiavând însemnătatea pe care o aveau altădată. În acest context, pe cât de complex, pe atât de dur, literatura poate şi trebuie să fie alături de om. Şi nu pentru a-l alinta ori pentru a-i alina durerile. Dimpotrivă, cred că ea trebuie să-l neliniştească, să-l tulbure, să-l

înfurie, dacă e nevoie, important e să-i amintească mereu, indiferent cum, că e om şi verticalitatea lui – ca şi capacitatea de a crea şi de a duce viaţa mai departe – e mai valoroasă decât toate arsenalele atomice, e mai scumpă decât cele mai teribile descoperiri ştiinţifice, descoperirile acestea – ca şi schimbările sociale, în alt plan – neavând nicio valoare, dacă nu slujesc omul şi omenia. Puterea de iradiere pozitivă a literaturii nu poate fi diminuată decât dacă ea însăşi – de bună voie şi nesilită de nimeni – abdică de la obligaţiile fundamentale pe care le-a avut şi le are faţă de om, obligaţiile acestea fiind, astăzi, cu mult mai mari decât au fost ieri. De unde rezultă că umanismul literaturii contemporane trebuie să fie principala ei caracteristică, fără a înţelege prin umanism preamărirea goală şi deşartă a omului, fără a transforma, aşadar, literatura în simplă propagandă ziaristică. Cei ce cred că rezolvă problema umanismului în literatură cu două vorbe şi cu cinci lozinci nu au ce căuta în această dezbatere. În asta rezidă complexitatea problemei – în faptul că literatura trebuie să rămână literatură, fiind obligată în acelaşi timp să abordeze şi să analizeze aspecte noi şi spinoase, într-un context în care se află el însuşi într-o schimbare rapidă, ceea ce era sau părea măreţ dovedindu-se, mai repede decât altădată, derizoriu sau abject. Dificultăţile acestea nu sunt însă insurmontabile, cum au dovedit-o cei mai de seamă scriitori ai veacului, biruirea lor oferind literaturii şanse noi de a deveni şi de a fi mai puternică decât altădată, mai bogată din punct de vedere problematic – mai convingătoare, deci, mai vie şi mai diversă.

– Cum sunt scriitorii români de azi? Dar climatul literar?

– M-am referit altădată la „obştea noastră” – la „obşte” şi la „obşteni” – n-are rost să revin, mai ales că nu am constatat nicio îmbunătăţire a lucrurilor. Din contră, am văzut că rostogolirile la care mă refeream s-au accentuat. Drept pentru care consider că e mai bine să tac, să nu se ajungă cumva din rău în şi mai rău. Poate că ar fi potrivit, mi-aş îngădui eu să mai spun, dacă denumirea de acum a „obştei” – Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă

România – s-ar schimba în: Uniunea unor scriitori din Republica Socialistă România. S-ar realiza astfel un acord real între conținut şi formă, de-alde Hobana[1] şi de-alde alții – toți cei ce au fost „împroprietăriți" cu posturile pe care le ocupă rămânând, se înțelege de la sine, pe loc, fără a da socoteală în fața cuiva pentru ceea ce au făcut şi fac.

– În „Caloianul" vă întrebați: „Când şi cum moare trecutul, până unde şi cum devine el prezent? Şi prezentul cum şi când devine trecut?". S-au completat, s-au schimbat răspunsurile la aceste întrebări?

– Întrebările acestea nu le pun eu, ci Alexandru Ghețea, eroul principal al amintitului roman, roman singuratic la ora când a fost predat editurii – 1971 –, cartea aceasta – apărută abia în 1975 – stârnind, în cei patru ani de „stagiu editorial", destul de multe elanuri creatoare, ceea ce nici nu e rău, rău e că nu i se recunoaşte prioritatea, spunându-se, în cadrul unei campanii de falsificare a realităților literare, că romanul acesta s-a plămădit şi a venit pe făgaşul deschis de alte cărți, ceea ce a fost şi este inexact. De aceea e rău, pentru că nu e adevărat, *Caloianul* – ca şi *Drumul câinelui* – neavând nimic comun cu cărțile care s-au scris până la data amintită mai sus, aşa cum romanul *Cordovanii* nu a avut nimic comun cu cărțile care s-au scris şi s-au publicat până la data când şi-a început „stagiul editorial" – 1958 – nici măcar cu *Setea*[2], nici măcar cu *Morometii*[3]. În ce priveşte răspunsurile şi întrebările, dacă s-au schimbat ori s-au completat, ar fi de spus că nu s-au completat şi nici nu s-au schimbat, înmulțindu-se, dimpotrivă – mai ales întrebările. Asta pentru că viața a avut şi are grijă să înmulțească întrebările, păstrând aproape în permanență, între întrebări şi răspunsuri, un raport de zece la doi, întrebările fiind

[1] Ion Hobana a fost scriitor, ziarist şi editor. A ocupat şi funcția de secretar al Uniunii Scriitorilor.

[2] Titus Popovici, *Setea*, Bucureşti, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1958.

[3] Marin Preda, *Morometii* (I), Bucureşti, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1955.

întotdeauna, cum e şi firesc, mult mai numeroase decât răspunsurile. Unele dintre întrebările acestea, asupra cărora am stăruit mult în romanul *Coridorul puterii* – carte amplă, o tetralogie, de fapt, la care am lucrat mai mulți ani – sună în felul următor: „Când şi cum sare trecutul înaintea prezentului? Cum şi de ce, altfel spus, se transformă revoluționarismul în conservatorism? Cum şi de ce sunt mai puternice, astăzi, rămăşițele şi influențele feudale decât cele burgheze propriu-zise?" E necesar să precizez că întrebările acestea vizează şi relațiile dintre state, nu numai relațiile dintre oameni, *Coridorul puterii* năzuind să meargă mult mai adânc şi să cuprindă mult mai mult, ca sferă problematică, decât celelalte cărți ale mele. Dar asta nu înseamnă că e o carte a răspunsurilor – „mură în gură" –, cum nu sunt aşa ceva nici celelalte cărți ale mele. Insist asupra acestei idei, deoarece literatura nu rezolvă, nu trebuie să rezolve, toate problemele pe care le pune, cum au crezut unii, prin 1950-1960, cum cred alții, chiar şi acum, în 1989, de parcă trecutul nu ar vrea, într-adevăr, să se despartă de noi – un anumit trecut, cel ce m-a determinat să izvodesc întrebarea amintită.

– Când şi cum scrieți? Cu ce preț? Cu ce răsplată?

– Scriu noaptea, am mai spus-o. Prețul cu care scriu? Poate că ar suna patetic dacă aş spune: cu prețul vieții!, cu toate că e aşa pe undeva. În ce priveşte răsplata, nu ştiu, de asemenea, ce să spun!? Una singură m-a întâmpinat constant şi cu sinceritate: înțelegerea cititorului. Poate că nu e cea mai importantă, poate că nu e cea mai semnificativă. Faptul însă că a existat şi există m-a determinat să-mi continui, cu stăruință şi fără grabă, activitatea, scriind şi rescriind sute de pagini, de parcă lumea nu ar putea trăi, cum spuneam mai înainte, fără construcțiile acestea ale mele.

– Vă interesează ce se va scrie despre Ion Lăncrănjan în mileniul 3?

– La una ca asta nu m-am gândit niciodată, cu toate că mileniul acesta, începutul lui, e destul de aproape de noi. Las altora plăcerea de a se lua la trântă cu mileniile – cu mileniul trei,

ba chiar şi cu mileniul patru –, mulţumindu-mă, deocamdată, cu deceniile acestea fantastice, datorită cărora am scris tot ce am scris.

– *Cum este ţăranul de pe Murăş? Cum îl găsiţi azi când vă întoarceţi acasă?*

– Ţăranul, nu numai cel de pe Murăş, dar şi cel de pe Prut, cel de pe Olt şi de pe Someş, nu mai e cum era ţăranul din 1944-1950, nici măcar din 1960. E altul, atâta cât mai e, răscrucile care i-au ieşit înainte în cea de-a doua jumătate a veacului nostru obligându-l să răspundă la o întrebare fundamentală: A fi sau a nu fi? Nu dramatizez, în gol, şi nici nu cred că am greşit ocupându-mă în câteva din cărţile pe care le-am scris de această răspântie istorică, pe deasupra căreia nu se putea să nu se deschidă curcubeul stropit cu lacrimi de sânge al tragismului. Poate că de aceea mi se pare uneori, mai ales toamna, că în vârful dealului care desparte Oarda de Sus de Daia Română, chiar în Ţuţuleu, stă un om nu prea bătrân, un ţăran, desigur, stă şi se tot uită, pe Murăş la deal, pe Murăş la vale, şi-n faţă, către bolbocirile sure ale Apusenilor, neluând în seamă văpăile mari şi roşii ale asfinţitului, ale căror pâlpâiri sunt mai intense decât pâlpâirile asfinţitului cu care se încheie *Cordovanii*. Nu sunt, să ştii, robul propriilor mele plăsmuiri epice, dar omul acesta – ţăranul acesta de care vorbeşti dumneata – aşa îmi apare: ca un monument de pământ – nu de beton şi nici de marmură –, ca un monument mut. Fiindcă omul acesta al meu – ţăranul – nu vorbeşte, se uită şi se tot uită, căutându-şi urmaşii de-a lungul şi de-a latul văilor, luminându-se la faţă – a părere de bine, a bucurie – când îi vede că vin mulţumiţi de la muncă şi că pământul, în urma lor, e lucrat „cum scrie la carte”. Se întristează însă din nou, când vede că Murăşul e flancat de diguri mari şi plate şi că din străvechile lui zăvoaie n-a mai rămas nici urmă. El ştie că „lucrarea aceea era trebuincioasă, să nu tot bujdie apele peste oameni, cum s-a întâmplat după războiul dintâi şi după Unire, cum s-a întâmplat în timpul războiului din urmă, cum s-a întâmplat şi după aceea, în 1970 şi în 1975!...” Îi

pare rău totuşi că „nu mai este potopenia aceea de verdeaţă şi de frumuseţe” şi că „Murăşul îi ca un canal, atâta tot!...” Uneori, omul acesta seamănă cu fratele Niculae, alteori seamănă cu al lui Zahiu, cu Gheorghe, sau cu al lui Cucuruz, cu Onu, cel mai adesea însă el seamănă cu Androne Logojan, tatăl lui Lae Cordovanu, ceea ce înseamnă că trebuie să-i scriu romanul – *Cățelul pământului*[4] –, roman prin care intenționez să realizez o reevaluare a trecutului, a trecutului, dar şi a prezentului – „să nu se uite ceea ce a fost bun şi temeinic în felul de a fi al țăranului!...” Numai cu Monu am mai pățit aşa, dintre toți eroii mei, fiindcă şi el îmi apărea mereu înainte, când mergeam acasă, ba chiar şi aicea, aşteptând ceva, tăcând mereu, uitându-se şi tot uitându-se la mine, la mine şi la lume. Pentru ca după aceea, după ce i-am scris povestea – „să ia aminte urmaşii!” –, să-mi deie pace, cum se va întâmpla, sper, şi cu Androne Logojan, după ce voi scrie *Cățelul pământului* – după ce va coborî el din vârful Țuțuleului, să-şi trăiască încă o dată, cu ardoare, cu frenezie chiar, viața care l-a doborât fără milă, cum doboară vijelia câte-un stejar puternic. Nu ți-am spus toate acestea ca să ocolesc răspunsul pe care îl doreai, am făcut-o, dimpotrivă, ca să-ți arăt, fie şi în treacăt, că am văzut şi văd țăranul din punctul de vedere al viziunii pe care mi-am alcătuit-o cu timpul şi că am considerat şi consider că mai sunt încă multe de spus despre țăran şi despre țărănime, din perspectiva prezentului, desigur, fără a coborî însă proza la nivelul tern al reportajului gazetăresc – fără a idiliza ceea ce n-a fost idilic, fără a netezi asperitățile realității cu ajutorul unui schematism de tristă aducere aminte –, ridicând-o, din contră, la nivelul unei problematici universale.

– La ce trudiți acum?

– În prezent lucrez la romanul *Țărm sălbatic*, al cărui subiect a fost amintit, pe scurt, în *Toamnă fierbinte*.

[4] Ion Lăncrănjan nu a mai apucat să scrie acest roman.

– Vi s-a întâmplat să urcați fără să observați că, de fapt, era un coborâș?! Când și de ce?

– N-am cunoscut niciodată acest sentiment, nefiind preocupat de urcușuri, manifestând un dezinteres constant față de funcții. Am fost un an și ceva (nu zece ani, nici douăzeci, cum au spus și spun „tovarășii detractori", că am ocupat funcții mari și multe și că am „tăiat și am spânzurat" în acest domeniu etc., etc.) redactor-șef adjunct la *Gazeta literară*, post din care am plecat prin demisie, dar nu pentru că aș fi avut sentimentul că mă prăbușesc din punct de vedere moral, ci pentru că activitatea redacțională îmi lua prea mult timp, în detrimentul scrisului. În aceeași perioadă – 1966-1967 – am fost secretar al Comitetului de partid de la Uniunea Scriitorilor, achitându-mă cu toată seriozitatea de sarcinile ce îmi reveneau, fără a avea după aceea, când n-am mai fost, sentimentul că am coborât, așa cum nu am avut sentimentul că urc, când am fost ales. Scriitorul, după concepția mea, trebuie să fie preocupat, în primul rând, de edificarea unei opere, edificarea proprie neputându-se realiza decât prin această edificare, înfrângerile și izbândirile lui neputând fi luate în considerare decât în raport cu această „escaladare", carierismul, urcușurile și coborâșurile de un anumit fel aparținând, în exclusivitate, veleitarilor.

– Există lucruri pe care I.[on] *L.*[ăncrănjan] *le-a scris și azi le regretă?!*

– O doamnă, prozatoare și ea, prozatoare cu pretenții și ifose, îmi spunea, după ce a citit *Fiul secetei*, că ar vrea să vadă cum arată lucrările mele „proletcultiste". „Tare mult aș vrea, ciripea cucoana, să văd cum sunt cărțile dumneavoastră proletcultiste!" „Ale mele, doamnă, am zis eu, sunt proletcultiste toate!". Altcineva, un domn, nu o doamnă, crea, în 1968-1969, o „adevărată ruptură" între *Cordovanii* și *Eclipsa de soare*, acuzându-mă de necinste, *Cordovanii* fiind, chipurile, o carte idilică, pe care am scris-o din interes – „ca să parvin" – *Eclipsa de soare* fiind și ea „conjuncturală", după părerea interesată și subiectivă a

aceluiaşi domn (care, în treacăt fie zis, nu prea încăpea de alţii). De aceea am şi amintit-o, de aceea i-am răspuns cucoanei de care vorbeam mai înainte aşa cum i-am răspuns (în bătaie de batjocură): pentru că între cărţile pe care le-am scris, bune, rele, cum sunt, există o legătură de fond, niciuna dintre ele nefiind vrednică de renegare, din punctul meu de vedere. Şi asta nu pentru că sunt scrise, toate, de aceeaşi mână, ci pentru că nu au fost şi nu sunt rodul conjuncturalului, au fost şi sunt, din contră, anticonjuncturale – antidogmatice şi antiidilice – nevoia de adevăr fiind, fără vorbă mare, deviza mea de o viaţă.

– Aţi vrea să mai trăiţi o viaţă? Sau una e de ajuns?

– Aş vrea să mai trăiesc vreo douăzeci de ani, cam atâta mi-ar mai trebui pentru a realiza ceea ce numesc eu operă.[5]

– Ion Lăncrănjan, aţi fost şi suntem noi întotdeauna noi înşine?

– Ar fi multe de spus despre lucrurile acestea: despre consecvenţă şi inconsecvenţă, despre cinste şi necinste, despre înţelegerea reală a opţiunilor politice – şi despre scopurile care îl determină pe unul sau pe altul să-şi piardă identitatea. Adevărul e că nu poţi fi unul şi acelaşi, în planul vieţii morale, desăvârşirea neputând fi atinsă decât de către nebuni – de către sceleraţi şi de către posedaţi –, de către cei ce îşi închipuie că sunt ceea ce nu sunt, nimeni şi nimic nemaireuşind să-i scoată din fixismul dezastruos al propriei lor imaginaţii, fixismul acesta fiind mai rău şi mai păgubitor decât prăbuşirile aduse de scleroze sau de altfel de îmbătrâniri ale fiinţei umane. Pentru oamenii normali însă, pentru oamenii care n-au murit înainte de a se stinge din viaţă, problema se pune altfel. Oamenii normali, oamenii vii şi lucizi – viaţa fără luciditate neputând să existe, viaţă morală cu atât mai mult – tind mereu către mai mult şi către mai bine, fiind ei înşişi în măsura în care vor să se apropie de pragul fugos al desăvârşirii morale, pe care n-o atinge nimeni, odată şi pentru totdeauna, ale

[5] Scriitorul a mai trăit, din păcate, doar 2 ani, murind la 4 martie 1991.

cărei lumini strălucesc totuşi pe faţa celor mai buni şi mai puternici, consecvenţa întru frumos şi bine fiind răsplătită din plin totdeauna.

– *Care sunt certitudinile şi incertitudinile omului în acest amurg de veac?*

– Certitudinea şi incertitudinea s-au împletit, astăzi, mai mult decât oricând în trecut, s-au împletit şi se despletesc, plesnindu-i peste faţă cu cnutul eşecurilor pe cei ce au forţat şi forţează timpul, tulburându-i pe cei ce vor să întoarne înapoi „roata istoriei". Asta pentru că am trăit şi trăim vremuri de răscruce. Omul e sigur, pe de o parte, de viitor, ştiind, pe de altă parte, că pericolul unei explozii atomice nimicitoare stă mereu deasupra lui, obişnuindu-se totuşi să trăiască, să muncească şi să creeze sub apăsarea acestui pericol real. Consideram cândva obişnuinţa aceasta ca pe un semn al slăbiciunii omului, edificările temeinice, fie ele materiale, fie morale, neputând fi realizate, mă gândeam eu, într-o stare de provizorat, acum însă, la sfârşitul acestui an 1989, mă gândesc şi cred că obişnuinţa de care vorbeam e semn de tărie, e o dovadă certă a încrederii pe care o are omul în propriul său viitor, care va fi mai bun şi mai luminos. Poate că viitorul acesta nu va arăta cum îl vedem noi, cei de azi, sunt sigur însă că va fi superior frământatului nostru prezent, aşa cum cred că omul de mâine va fi cu mult mai bun decât noi – va fi mai curajos şi mai sensibil; va fi mai netemător şi mai drept; va înţelege altfel, cu mult mai bine, lumea şi viaţa; va avea un orizont mult mai larg şi mai limpede decât omul de azi; va aminti prin verticalitatea lui reală de toţi cei ce s-au străduit de-a lungul veacurilor să o realizeze, fie şi pentru o clipă. Ceea ce nu înseamnă că nu va avea şi el „problemele lui", aşa cum le avem şi noi pe ale noastre, care sunt cu totul altele decât problemele care stăteau în faţa omului la începutul acestui mileniu. Neliniştea firească a omului, obişnuinţa lui de a întreba şi de a cerceta, de a vedea mai mult şi de a înţelege totul nu vor pieri, mă gândesc eu, decât dacă omul însuşi va pieri definitiv, o asemenea pieire – oricum s-ar realiza ea, printr-o

explozie atomică sau printr-o mancrutizare de proporții – fiind egală cu pustiirea întregii lumi.

– *Nu vă bate gândul să reveniți acasă, pe Murăş?*

– Dacă mi s-ar tipări toate cărțile pe care le am scrise, cinci la număr, m-aş întuma numaidecât acasă, în Ardeal, în Transilvania natală. Cum nu se poate realiza aşa ceva, scriitorul de azi, după cum ştii, neavând voie să tipărească decât o carte pe an[6] (dacă nu tipăreşte niciuna nu se supără nimeni!), nu-mi rămâne altceva de făcut, în condițiile acestea precare, decât să amân împlinirea gândului acestuia vechi şi stăruitor.

[Interviu realizat de **Viorel Cacoveanu** în 1989]

(*Gând românesc*, Alba-Iulia, decembrie 1990; reluat în Viorel Cacoveanu, *Interviuri literare*, Slobozia, Editura Pod peste Suflete, 2001, pag. 40-53, cu fotografie)

[6] Exista o prevedere a regimului comunist, care, sub pretextul crizei de hârtie, impusese ca un scriitor să poată tipări doar o carte pe an.

REFERINȚE CRITICE

1963

În periodice:

1. Ion Lungu, în *Tribuna*, nr. 33, 34, 35, 1963;
2. N. Manolescu, în *Contemporanul*, nr. 36, 37, 1963;

1964

În volume:

1. Ion Dodu Bălan, *Delimitări critice*, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1964, pag. 232-239;

1966

În periodice:

1. P. Nicolau, *Ion Lăncrănjan*, în *Luceafărul*, nr. 17, 1966, pag. 7;

În volume:

1. Virgil Ardeleanu, *Însemnări despre proză*, Cluj-Napoca, Editura pentru Literatură, 1966, pag. 194-206;

1967

În periodice:

1. Constantin Cubleşan, *Profilul unui original erou*, în *Luceafărul*, nr. 15, 1967, pag. 3;
2. Al. Oprea, *Romanul unui roman*, în *Luceafărul*, nr. 23, 1967, pag. 7;
3. Vladimir Streinu, *Ion Lăncrănjan – Cordovanii. Ediţie şi lectură nouă*, în *Luceafărul*, nr. 6, 1967, pag. 1;

1969

În periodice:

1. D. Cosman, *Ion Lăncrănjan – Eclipsă de soare*, în *Amfiteatru*, nr. 5, 1969, pag. 2;
2. Constantin Cubleşan, *Ion Lăncrănjan – Eclipsă de soare*, în *Tribuna*, nr. 19, 1969, pag. 3;
3. G. Dimisianu, *Ion Lăncrănjan – Eclipsă de soare*, în *România literară*, nr. 14, 1969, pag. 9;
4. M. Iorgulescu, *Două cărți de Ion Lăncrănjan*, în *Ramuri*, nr. 5, 1969, pag. 9;
5. Mândru Moț, *Critica schematică*, în *Argeş*, nr. 5, 1969, pag. 15;
6. Al. Oprea, *Ion Lăncrănjan – Eclipsă de soare şi rigorile criticii literare. Dreptul la replică*, în *Tribuna*, nr. 20, 1969, pag. 5;
7. Vlad Sorianu, *Ion Lăncrănjan – Fragmentarium*, în *Ateneu*, nr. 8, 1969, pag. 7;
8. T. Tihan, *Ion Lăncrănjan – Eclipsă de soare. Fragmentarium*, în *Steaua*, nr. 8, 1969, pag. 104-106;
9. M. Ungheanu, *Ion Lăncrănjan – Eclipsă de soare*, în *Luceafărul*, nr. 14, 1969, pag. 2;

În volume:

1. Constantin Cubleşan, *Miniaturi critice*, Editura pentru Literatură, 1969, pag. 194-202;

1970

În periodice:

1. Viorica Toporaş-Zbanca, *Ion Lăncrănjan – Fragmentarium*, în *Iaşul literar*, nr. 4, 1970, pag. 82;

1971

În periodice:

1. Gheorghe Andrei, *Ion Lăncrănjan – Vuietul*, în *Convorbiri literare*, nr. 6, 1971, pag. 86;

2. Al. Ivasiuc, *Explicația unei absențe*, în *România literară*, nr. 4, 1971, pag. 10; nr. 7, 1971, pag. 8;
3. Aurel Sasu, *Ipostaza socială a conflictului*, în *Tribuna*, nr. 7, 1971, pag. 2;

1972

În periodice:

1. Hristu Cândroveanu, *Cordovanii*, în *Luceafărul*, nr. 21, 20 mai 1972, pag. 2;
2. Emil Manu, *Cordovanii*, în *Săptămâna*, nr. 96, 6 octombrie 1972, pag. 4;
3. Dumitru Micu, *Ion Lăncrănjan – Cordovanii*, în *Scânteia*, nr. 9139, 6 mai 1972, pag. 4;

1973

În periodice:

1. Constantin Cubleşan, *Satul – un potențial de confruntări dramatice. Reflecții contemporane*, în *Tribuna*, nr. 14, 5 aprilie 1973, pag. 3;
2. Aureliu Goci, *Ion Lăncrănjan – Ploaia de la miezul nopții*, în *România literară*, nr. 13, 29 martie 1973, pag. 10;
3. Mircea Iorgulescu, *Ion Lăncrănjan – Ploaia de la miezul nopții*, în *Luceafărul*, nr. 37, 15 septembrie 1973, pag. 2;
4. Emil Manu, *Ion Lăncrănjan – Ploaia de la miezul nopții*, în *Săptămâna*, nr. 118, 9 martie 1973, pag. 4;
5. Marcel Pop-Corniș, *Ion Lăncrănjan – Ploaia de la miezul nopții*, în *Orizont*, nr. 19, 10 mai 1973, pag. 2;
6. T. Tihan, *Ion Lăncrănjan – Ploaia de la miezul nopții*, în *Steaua*, nr. 8, august 1973, pag. 30;

1974

În periodice:

1. M. Ungheanu, *Ion Lăncrănjan – Drumul câinelui*, în *Luceafărul*, nr. 51, 21 decembrie 1974, pag. 2;

1975

În periodice:

1. Lucian Alexiu, *Ion Lăncrănjan – Caloianul*, în *Orizont*, an 26, nr. 21, 23 mai 1975, pag. 2;
2. Virgil Ardeleanu, *Ion Lăncrănjan – Drumul câinelui*, în *Steaua*, an 26, nr. 2, februarie 1975, pag. 28;
3. A.I. Brumaru, *Ion Lăncrănjan – Caloianul*, în *Astra*, nr. 3, 1975, pag. 7;
4. Vasile Chifor, *„Caloianul" sau romanul unui roman eşuat*, în *Transilvania*, an 4, nr. 9, septembrie 1975, pag. 34-35;
5. Idem, *O epică tensională*, în *Transilvania*, an 4, nr. 2, februarie 1975, pag. 24-25;
6. Val Condurache, *Realismul critic. Ion Lăncrănjan – Caloianul*, I-II, în *Convorbiri literare*, nr. 7, iulie 1975, pag. 4;
7. C. Costin, *Ion Lăncrănjan – Caloianul*, în *Ateneu*, an 12, nr. 4, decembrie 1975, pag. 5;
8. Valeriu Cristea, *Cronică şi ficţiune*, în *România literară*, an 8, nr. 25, 19 iunie 1975, pag. 10;
9. Constantin Cubleşan, *Ion Lăncrănjan – Drumul câinelui*, în *Tribuna*, an 19, nr. 2, 9 ianuarie 1975, pag. 2-3;
10. Dan Culcer, *Un eşec semnificativ*, în *Vatra*, an 5, nr. 9, 20 septembrie 1975, pag. 9;
11. Liviu Leonte, *Ion Lăncrănjan, nuvelist şi romancier* (I-II), în *Cronica*, an 10, nr. 26, 27 iunie 1975, pag. 2; nr. 27, 4 iulie, pag. 2;
12. Ion Lungu, *Forţă, pasiune, cutezanţă*, în *Tribuna*, an 19, nr. 26, 26 iunie 1975, pag. 4;
13. Idem, *Prozatorul şi criticii săi*, în *Tribuna*, an 19, nr. 42, 16 octombrie 1975, pag. 6;
14. Emil Manu, *Ion Lăncrănjan – Caloianul*, în *Săptămâna*, nr. 241, 18 iulie 1975, pag. 2; nr. 242, 25 iulie, pag. 2;

15. Idem, *Ion Lăncrănjan – Drumul câinelui*, în *Săptămâna*, nr. 216, 24 ianuarie 1975, pag. 2;
16. Dumitru Micu, *Un roman polemic*, în *Contemporanul*, nr. 22, 30 mai 1975, pag. 10;
17. Valentin F. Mihăescu, *Valori şi tendinţe în proză*, în *Luceafărul*, an 18, nr. 52, 30 decembrie 1975, pag. 3;
18. Al. Oprea, *Ion Lăncrănjan*, în *Tribuna*, an 19, nr. 12, 20 martie 1975, pag. 6;
19. Ermil Rădulescu, *Das Gowissen als Richten*, în *Karpaten Rundschau*, an 8, nr. 43, 24 octombrie 1975, pag. 4;
20. Cornel Regman, *Caloianul*, în *Viaţa românească*, an 28, nr. 8, august 1975, pag. 29-36;
21. Aurel Sasu, *Drumul mioritic*, în *Tribuna*, an 19, nr. 8, 20 februarie 1975, pag. 2;
22. Valentin Taşcu, *Ce poate fi „Caloianul”*, în *Steaua*, an 26, nr. 8, august 1975, pag. 26;
23. Sorin Titel, *Dimensiunea unui personaj*, în *România literară*, an 8, nr. 4, 23 ianuarie 1975, pag. 10;
24. Laurenţiu Ulici, *Cronica lapidară – reviste*, în *Contemporanul*, nr. 43, 24 octombrie 1975, pag. 10;
25. M. Ungheanu, *Ion Lăncrănjan – Caloianul* (I-II), în *Luceafărul*, an 18, nr. 27, 5 iulie 1975, pag. 2; nr. 28, 12 iulie, pag. 6;
26. C. Ungureanu, *Ţăranii şi ceilalţi*, în *Orizont*, an 26, nr. 7, 14 februarie 1975, pag. 2;
27. Ion Vlad, *„Caloianul” – un posibil roman*, în *Tribuna*, an 19, nr. 32, 7 august 1975, pag. 2;
28. William Totok, *Ion Lăncrănjan – Caloianul*, în *Neue Literatur*, an 26, nr. 10, octombrie 1975, pag. 119-120;

1976

În periodice:

1. Livius Petrina, *Dorul de zăpezi, de apă din fântână*, în *Tribuna*, an 20, nr. 32, 5 august 1976, pag. 6;

2. Al. Călinescu, *Modalități narative şi opțiuni teoretice*, în *Convorbiri literare*, nr. 10, octombrie 1976, pag. 12;

1977

În periodice:

1. George Arion, *Scriitori români de azi*, în *Flacăra*, an 26, nr. 2, 13 ianuarie 1977, pag. 9;
2. Hristu Cândroveanu, *Ion Lăncrănjan*, în *Convorbiri literare*, nr. 11, noiembrie 1977, pag. 10;
3. Valeriu Râpeanu, *De la „Desculț" la „Nişte țărani"*, în *România literară*, an 10, nr. 15, 14 aprilie 1977, pag. 11;
4. Constantin Stan, *Scena şi culisele*, în *Luceafărul*, an 20, nr. 32, 6 august 1977, pag. 3;

În volume:

1. Anton Cosma, *Romanul românesc şi problematica omului contemporan*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1977, pag. 264-266;
2. Marian Popa, *Dicționar de literatură română contemporană*, Ediția a doua, revăzută şi adăugită, București, Editura Albatros, 1977, pag. 309-311;

1978

În periodice:

1. Ioan Alexandru, *O conştiință*, în *Luceafărul*, an 21, nr. 39, 30 septembrie 1978, pag. 1,4;
2. George Arion, *Ion Lăncrănjan – Suferința urmaşilor*, în *Flacăra*, an 27, nr. 35, 31 august 1978, pag. 15;
3. Idem, *„Nevoia de adevăr" de Ion Lăncrănjan*, în *Flacăra*, an 27, nr. 30, 27 iulie 1978, pag. 17;
4. Val Condurache, *Un scriitor patetic*, în *Convorbiri literare*, nr. 8, august 1978, pag. 5;
5. Ioana Dinulescu, *Un caz aparte*, în *Ramuri*, an 15, nr. 10, 15 octombrie 1978, pag. 2;

6. Florin Faifer, *Ion Lăncrănjan – Nevoia de adevăr*, în *Cronica*, an 13, nr. 34, 25 august 1978, pag. 4;
7. Bazil Gruia, *Medalia are două fețe*, în *Steaua*, an 29, nr. 4, aprilie 1978, pag. 42-43;
8. Mircea Iorgulescu, *Ion Lăncrănjan – Suferința urmaşilor*, în *România literară*, an 11, nr. 41, 12 octombrie 1978, pag. 9;
9. Cristian Livescu, *Ion Lăncrănjan, publicist şi romancier*, în *Ateneu*, an 15, nr. 4, decembrie 1978, pag. 7;
10. Ion Lungu, *Două cărți de Ion Lăncrănjan*, în *Steaua*, an 29, nr. 10, octombrie 1978, pag. 24;
11. Emil Manu, *Ion Lăncrănjan – Nevoia de adevăr*, în *Săptămâna*, nr. 405, 8 septembrie 1978, pag. 2;
12. Idem, *Ion Lăncrănjan – Suferința urmaşilor*, în *Săptămâna*, nr. 410, 13 octombrie 1978, pag. 2;
13. Ion Maxim, *Ion Lăncrănjan – Suferința urmaşilor*, în *Orizont*, an 29, nr. 40, 5 octombrie 1978, pag. 2;
14. Valentin F. Mihăescu, *Vocația tragicului*, în *Luceafărul*, an 21, nr. 41, 14 octombrie 1978, pag. 3;
15. Al. Oprea, *Originalitatea unui ciclu romanesc*, în *Luceafărul*, an 21, nr. 41, 14 octombrie 1978, pag. 3;
16. Gheorghe Pituț, *Nevoia de adevăr*, în *Luceafărul*, an 21, nr. 32, 12 august 1978, pag. 1,2;
17. Zaharia Sângeorzan, *Satul şi țăranii lui Ion Lăncrănjan*, în *Cronica*, an 13, nr. 44, 3 noiembrie 1978, pag. 4;
18. Ana Selejan, *Ion Lăncrănjan şi nevoia de adevăr*, în *Transilvania*, an 7, nr. 12, decembrie 1978, pag. 28;
19. Marin Sorescu, *Romane despre țărani şi critici de la oraş. Ion Lăncrănjan: „Suferința urmaşilor”*, în *Ramuri*, an 15, nr. 11, 15 noiembrie 1978, pag. 3,5;
20. M. Ungheanu, *Luciditatea construcției*, în *Luceafărul*, an 21, nr. 41, 14 octombrie 1978, pag. 3;
21. Cornel Ungureanu, *Ion Lăncrănjan – Nevoia de adevăr*, în *Orizont*, an 29, nr. 38, 21 septembrie 1978, pag. 2;

În volume:

1. Aurel Sasu, *Ion Lăncrănjan*, în Mircea Zaciu, M. Papahagi, A. Sasu (coordonare şi revizie ştiinţifică), *Scriitori români*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1978, pag. 293-295;
2. Virgil Ardeleanu, *Menţiuni*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1978, pag. 123-127;

1979

În periodice:

1. Ioan Alexandru, *Ion Lăncrănjan – Suferinţa urmaşilor*, în *Flacăra*, an 28, nr. 7, 15 februarie 1979, pag. 14;
2. Vasile Chifor, *Condiţia tragică a personajului*, în *Transilvania*, an 8, nr. 2, februarie 1979, pag. 37-38;
3. Dan Culcer, *Un roman „poporanist”*, în *Vatra*, an 9, nr. 4, 20 aprilie 1979, pag. 3;
4. Alexandru Dobrescu, *Ion Lăncrănjan – Suferinţa urmaşilor*, în *Convorbiri literare*, nr. 1, ianuarie 1979, pag. 4;
5. Liviu Leonte, *Aperçu sur la prose d'inspiration rurale*, în *Revue Roumaine*, an 33, nr. 8, august 1979, pag. 115-127;
6. Dumitru Micu, *Ion Lăncrănjan – Suferinţa urmaşilor*, în *Scânteia*, an 48, nr. 11343, 9 februarie 1979, pag. 4;
7. Valentin F. Mihăescu, *Dimensiunea umană*, în *Luceafărul*, an 22, nr. 46, 17 noiembrie 1979, pag. 8;
8. Idem, *Personaj şi context social*, în *Luceafărul*, an 22, nr. 31, 4 august 1979, pag. 1,7;
9. Idem, *Un an de proză* (I), în *Luceafărul*, an 22, nr. 2, 13 ianuarie 1979, pag. 1,7;
10. Aurel Dragoş Munteanu, *Nevoia de adevăr a romancierului*, în *Luceafărul*, an 22, nr. 49, 8 decembrie 1979, pag. 1,2;
11. Fănuş Neagu, *Ion Lăncrănjan*, în *Luceafărul*, an 22, nr. 2, 13 ianuarie 1979, pag. 1,2;

12. Adrian Păunescu, *Pledoarie pentru valoare şi adevăr*, în *Flacăra*, an 28, nr. 7, 15 februarie 1979, pag. 14;
13. Marian Popa, *Ion Lăncrănjan: moralistul grav şi profund*, în *Săptămâna*, nr. 433, 23 martie 1979, pag. 3;
14. Mircea Popa, *Ion Lăncrănjan şi dimensiunea mitică a romanului modern*, în *Tribuna*, an 23, nr. 1, 4 ianuarie 1979, pag. 2;
15. Const. Trandafir, *Timp istoric şi modalitate narativă în roman*, în *Viaţa românească*, an 32, nr. 12, decembrie 1979, pag. 6-12;
16. Cornel Ungureanu, *Ion Lăncrănjan, dincolo de controversă*, în *Luceafărul*, an 22, nr. 25, 23 iunie 1979, pag. 1,6;
17. Mihai Vânturache, *Destinul unui personaj*, în *Familia*, an 15, nr. 12, decembrie 1979, pag. 9;
18. Henri Zalis, *Priorităţi în nuvelă*, în *Săptămâna*, nr. 442, 25 mai 1979, pag. 7;
19. Dan Zamfirescu, *Lăncrănjan, „scriitor naiv”?*, în *Săptămâna*, nr. 435, 6 aprilie 1979, pag. 9;

În volume:

1. Zoe Dumitrescu-Buşulenga (coordonator ştiinţific), *Istoria literaturii române, studii*, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1979, pag. 291;
2. Fănuş Neagu, *Clopot cu gura în sus*, în Fănuş Neagu, *Cartea cu prieteni – poeme răsărite-n iarbă –*, Bucureşti, Editura Sport-Turism, 1979, pag. 237-239.
3. Dim. Păcurariu, (coordonator), *Dicţionar de literatură română*, Bucureşti, Editura Univers, 1979, pag. 222;

1980

În periodice:

1. Ioan Adam, *Secţiune în istorie*, în *Contemporanul*, nr. 13, 28 martie 1980, pag. 10;

2. Idem, *Treptele adevărului*, în *Steaua*, an 30, nr. 4, aprilie 1980, pag. 11;
3. George Arion, *Ion Lăncrănjan – Fiul secetei*, în *Flacăra*, an 29, nr. 3, 17 ianuarie 1980, pag. 17;
4. Fănuş Băileşteanu, *Ion Lăncrănjan – Fiul secetei*, în *România literară*, an 13, nr. 6, 7 februarie 1980, pag. 10;
5. Al. Călinescu, *Fiul secetei*, în *Convorbiri literare*, nr. 2, februarie 1980, pag. 4;
6. Nicolae Ciobanu, *Avatarurile unei „ereditați”*, în *Luceafărul*, an 23, nr. 14, 5 aprilie 1980, pag. 2;
7. Sultana Craia, *Tensiune şi interogație*, în *Luceafărul*, an 23, nr. 14, 5 aprilie 1980, pag. 2;
8. Emil Manu, *Ion Lăncrănjan – Fiul secetei* (1-3), în *Săptămâna*, nr. 477, 25 ianuarie 1980, pag. 2; nr. 478, 1 februarie, pag. 2; nr. 479, 8 februarie, pag. 2;
9. Pompiliu Marcea, *Dincolo de stil*, în *Flacăra*, an 29, nr. 8, 21 februarie 1980, pag. 16;
10. Idem, *„Fiul secetei” de Ion Lăncrănjan*, în *Scânteia*, an 49, nr. 11663, 21 februarie 1980, pag. 4;
11. Valentin F. Mihăescu, *Ieşirea din dogmă*, în *Flacăra*, an 29, nr. 8, 21 februarie 1980, pag. 16;
12. Idem, *La sortie du dogme*, în *Revue Roumaine*, an 34, nr. 5, 1980, pag. 156-157;
13. Aurel Dragoş Munteanu, *O cronică a epocii*, în *Luceafărul*, an 23, nr. 52, 27 decembrie 1980, pag. 1,7;
14. S.I. Nicolaescu, *Ion Lăncrănjan – Fiul secetei*, în *Argeş*, an 15, nr. 1, martie 1980, pag. 10;
15. Marian Odangiu, *Ion Lăncrănjan – Fiul secetei*, în *Orizont*, an 31, nr. 8, 21 februarie 1980, pag. 2;
16. Gheorghe Pituț, *Cartea unei patetice dezbateri*, în *Luceafărul*, an 23, nr. 1, 5 ianuarie 1980, pag. 1,7;
17. Mircea Popa, *Ion Lăncrănjan – Fiul secetei*, în *Tribuna*, an 24, nr. 6, 7 februarie 1980, pag. 3;

18. Zaharia Sângeorzan, *„Fiul secetei” şi critica*, în *Cronica*, an 15, nr. 14, 4 aprilie 1980, pag. 5;
19. Nicolae Spinei, *„Suferința urmaşilor”*, în *Argeş*, an 15, nr. 1, martie 1980, pag. 10;
20. C. Stănescu, *Înstrăinarea şi recuperarea omeniei*, în *Flacăra*, an 29, nr. 8, 21 februarie 1980, pag. 17;
21. Mircea Tomuş, *Ion Lăncrănjan – Fiul secetei*, în *Transilvania*, an 9, nr. 2, februarie 1980, pag. 28;
22. Laurențiu Ulici, *Prefixele realismului*, în *Contemporanul*, nr. 13, 28 martie 1980, pag. 10;
23. M. Ungheanu, *Cartea unei confruntări*, în *Flacăra*, an 29, nr. 8, 21 februarie 1980, pag. 16;
24. Idem, *Ion Lăncrănjan – Fiul secetei*, în *Luceafărul*, an 23, nr. 10, 8 martie 1980, pag. 2;
25. C. Ungureanu, *Textul şi contextul*, în *Flacăra*, an 21, nr. 8, 21 februarie 1980, pag. 16-17;
26. Marian Vasile, *Între Monu şi Pozdare*, în *Luceafărul*, an 23, nr. 14, 5 aprilie 1980, pag. 2;

1981

În periodice:

1. Bogdan Bădulescu, *Ion Lăncrănjan – Fiul secetei*, în *Cahiers roumains d'études littéraires*, nr. 4, 1981, pag. 154-157;
2. Aurel Dragoş Munteanu, *Actualitate şi in-actualitate*, în *Luceafărul*, an 24, nr. 34, 22 august 1981, pag. 1,2;

În volume:

1. Al. Piru, *Istoria literaturii române de la început până azi*, Bucureşti, Editura Univers, 1981;
2. Dan Culcer, *Serii şi grupuri (Citind şi trăind literatura)*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1981, pag. 154-161;

1982

În periodice:

1. Brânduşa Armanca, *Ion Lăncrănjan – Eclipsă de soare. Drumul câinelui*, în *Orizont*, an 33, nr. 52, 30 decembrie 1982, pag. 7;
2. Vasile Chifor, *Cuvânt despre Transilvania*, în *Transilvania*, an 11, nr. 8, august 1982, pag. 38-39;
3. Dan Chiachir, *O mărturisire de credință*, în *Săptămâna*, nr. 595, 30 aprilie 1982, pag. 2;
4. Ion Cristoiu, *O radiografie a nevolniciei*, în *Flacăra*, an 31, nr. 43, 29 octombrie 1982, pag. 10;
5. Aureliu Goci, *Pitorescul lexical la Ion Lăncrănjan*, în *Argeş*, an 17, nr. 7, octombrie 1982, pag. 4;
6. Mircea Iorgulescu, *Pentru „cinstea breslei”*, în *România literară*, an 15, nr. 17, 22 aprilie 1982, pag. 5;
7. Pompiliu Marcea, *Mărturia unei conştiințe*, în *Contemporanul*, nr. 20, 14 mai 1982, pag. 11;
8. Aurel Dragoş Munteanu, *„Eclipsă de soare”*, în *Luceafărul*, an 25, nr. 50, 11 decembrie 1982, pag. 4,11;
9. Observator, *Un interviu exemplar*, în *Săptămâna*, nr. 593, 16 aprilie 1982, pag. 5;
10. Adrian M. Popescu, *Etica prozei*, în *Astra*, an 17, nr. 10, 1982, pag. 8;
11. Artur Silvestri, *Ion Lăncrănjan – Cuvânt despre Transilvania*, în *Flacăra*, an 31, nr. 14, 9 aprilie 1982, pag. 10;
12. Idem, *Noaptea transilvană*, în *Luceafărul*, an 25, nr. 30, 24 iulie 1982, pag. 2;
13. Constantin Sorescu, *„Roiuri de furnici într-o ploaie de soare”*, în *Luceafărul*, an 25, nr. 44, 30 octombrie 1982, pag. 2-3;
14. C. Stănescu, în *România literară*, an 15, nr. 21, 20 mai 1982, pag. 4-5;

15. M. Ungheanu, *Ion Lăncrănjan – Cuvânt despre Transilvania*, în *Luceafărul*, an 25, nr. 15, 10 aprilie 1982, pag. 2;
16. Idem, *Ion Lăncrănjan: The Lucidity of Construction*, în *Cahiers roumains d'études littéraires*, nr. 4, 1982, pag. 140-143;

În volume:

1. George Arion, *Interviuri*, volumul II, Bucureşti, Editura Albatros, 1982, pag. 99-105;
2. M. Ungheanu, *Interviuri neconvenționale*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1982, pag. 50-65;

1983

În periodice:

1. Nicolae Georgescu, *Satul lui Monu*, în *Luceafărul*, an 26, nr. 48, 3 decembrie 1983, pag. 4;
2. Pompiliu Marcea, *Vitalitatea literaturii consacrate satului românesc*, în *Scânteia*, an 52, nr. 12611, 11 martie 1983, pag. 4;
3. Mircea Micu, *Fiul secetei*, în *Flacăra*, an 32, nr. 16, 22 aprilie 1983, pag. 9;
4. Adrian Dinu Răchieru, *Un romancier în agora*, în *Luceafărul*, an 26, nr. 20, 21 mai 1983, pag. 1,7;
5. Idem, *Vocația polemică*, în *Orizont*, an 34, nr. 45, 11 noiembrie 1983, pag. 2;
6. Laurențiu Ulici, în *România literară*, an 16, nr. 43, 27 octombrie 1983, pag. 11;
7. M. Ungheanu, *Ion Lăncrănjan – Vocația constructivă*, în *Luceafărul*, an 26, nr. 33, 20 august 1983, pag. 2;
8. Henri Zalis, *Francheța polemică – act civic*, în *Contemporanul*, nr. 33, 12 august 1983, pag. 10;

În volume:

1. Pompiliu Marcea, *Un roman răscolitor*, în Pompiliu

Marcea, *Concordanțe şi controverse*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1983, pag. 226-232;

2. Titus Moraru, Călin Manilici (coordonatori), *Literatura română, crestomație de critică şi istorie literară*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1983, pag. 238-241;
3. Laurențiu Ulici, *Prefixele realismului*, în Laurențiu Ulici, *Confort Procust*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1983, pag. 117-124;

1984

În periodice:

1. Ion Bălu, *Ion Lăncrănjan. Destine umane şi implicare în epocă*, în *România literară*, an 17, nr. 30, 26 iulie 1984, pag. 8;
2. Mariana Brăescu, *Ecoul „arhaic”*, în *Luceafărul*, an 27, nr. 41, 13 octombrie 1984, pag. 3;
3. N. Georgescu, în *Luceafărul*, nr. 16, 1984;

În volume:

1. Val Condurache, *Calul troian*, în Val Condurache, *Portret al criticului în tinerețe*, Bucureşti, Editura Cartea românească, 1984, pag. 127-132;
2. Marian Odangiu, *Realitate politică şi ficțiune romanească*, în Marian Odangiu, *Romanul politic*, Timişoara, Editura Facla, 1984, pag. 118-124;

1985

În periodice:

1. Dumitru Bălăeț, *Realitatea creației şi prejudecățile critice* (I-II), în *Luceafărul*, an 28, nr. 50, 14 decembrie 1985, pag. 4; nr. 51, 21 decembrie 1985, pag. 1,6;
2. Adrian Dafir, *Suferința urmaşilor*, în *Luceafărul*, an 28, nr. 42, 19 octombrie 1985, pag. 5;
3. N. Mihăescu, *Ce şi cum scriu unii comentatori literari*, în *Săptămâna*, nr. 10, 8 martie 1985, pag. 4;

4. Irina Petraş, în *Suplimentul literar-artistic al „Scânteii tineretului”*, nr. 12, 1985;
5. George Pruteanu, *Îndârjiri şi închistări*, în *Convorbiri literare*, nr. 11, noiembrie 1985, pag. 11;
6. Zaharia Sângeorzan, *Ion Lăncrănjan – Suferința urmaşilor*, în *Cronica*, an 20, nr. 38, 20 septembrie 1985, pag. 5;

În volume:

1. Sultana Craia, *Orizontul rustic în literatura română*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1985, pag. 235-240;
2. C. Cruceru, *Dialog şi narațiune propriu-zisă*, în C. Cruceru, *Dialog şi stil oral în proza românească actuală*, Bucureşti, Editura Minerva, 1985, pag. 122-137;
3. Mircea Micu, *Fiul secetei*, în Mircea Micu, *Întâmplări cu scriitori şi alte năluciri*, Bucureşti, Editura Sport-Turism, 1985, pag. 168-170;
4. Marin Sorescu, *Romane despre țărani şi critici de la oraş. Ion Lăncrănjan – Suferința urmaşilor*, în Marin Sorescu, *Uşor cu pianul pe scări*, Bucureşti, Editura Cartea românească, 1985, pag. 39-48;
5. Cornel Ungureanu, *Generația '60* (II). *Ion Lăncrănjan*, în Cornel Ungureanu, *Proza românească de azi*, Bucureşti, Editura Cartea românească, 1985, pag. 666-687;

1986

În periodice:

1. Ilie Bădescu, *Un tip de umanitate*, în *Luceafărul*, an 28, nr. 5, 1 februarie 1986, pag. 1,9;
2. Dumitru Bălăeț, *Poezie şi dramatism*, în *România literară*, an 19, nr. 39, 25 septembrie 1986, pag. 10;
3. Idem, *Simbolul unei etici străvechi*, în *Luceafărul*, an 28, nr. 29, 19 iulie 1986, pag. 3;
4. Idem, *Stilistica lui Ion Lăncrănjan*, în *Luceafărul*, an 28, nr. 26, 28 iunie 1986, pag. 3;

5. Ioan Bembea, *Afinități literare*, în *Tribuna*, an 30, nr. 11, 13 martie 1986, pag. 8;
6. Mihai Botez, *Prozatori contemporani: Ion Lăncrănjan*, în *Ateneu*, an 23, nr. 11, noiembrie 1986, pag. 6;
7. Valeriu Drumeş, *Romanul – proces de conştiinţă*, în *Orizont*, an 37, nr. 45, 7 noiembrie 1986, pag. 2;
8. Nicolae Georgescu, *Accesul la istoria adevărată*, în *Luceafărul*, an 28, nr. 16, 19 aprilie 1986, pag. 3;
9. Idem, *Deschideri etice*, în *Luceafărul*, an 29, nr. 45, 8 noiembrie 1986, pag. 1,7;
10. Gheorghe Glodeanu, *Ion Lăncrănjan – Toamnă fierbinte*, în *Familia*, an 22, nr. 8, august 1986, pag. 3;
11. M.N. Rusu, *Ion Lăncrănjan – Toamnă fierbinte* (I-II), în *Săptămâna*, nr. 31, 1 august 1986, pag. 3; nr. 32, 8 august 1986, pag. 3;
12. Artur Silvestri, *Legea proporțiilor universale*, în *Luceafărul*, an 29, nr. 33, 16 august 1986, pag. 2;
13. M. Ungheanu, *Ion Lăncrănjan: Toamnă fierbinte*, în *Luceafărul*, an 28, nr. 27, 5 iulie 1986, pag. 2;
14. Henri Zalis, *În spațiul memoriei*, în *Flacăra*, an 35, nr. 29, 18 iulie 1986, pag. 11;
15. A.I. Zăinescu, *Muntele*, în *Luceafărul*, an 29, nr. 30, 26 iulie 1986, pag. 1,6;

În volume:

1. Aurel Sasu, Mariana Vartic, *Romanul românesc în interviuri. O istorie autobiografică*, vol. 2, partea I, Bucureşti, Editura Minerva, 1986, pag. 293-329;
2. Ilie Purcaru, *Literatură şi naţiune*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1986, pag. 149-160;

1987

În periodice:

1. Ilie Bădescu, *Clasicismul țărănesc monumental*, în *Luceafărul*, an 30, nr. 32, 8 august 1987, pag. 1,2;

2. Constantin Coroiu, *Un roman mărturie*, în *Cronica*, an 22, nr. 17, 24 aprilie 1987, pag. 4;
3. Gheorghe Glodeanu, *Romanul ca asumare a istoriei*, în *Tribuna*, an 31, nr. 50, 10 decembrie 1987, pag. 4;
4. N. Mihăescu, *Dubla semnificație a unui comentariu*, în *Săptămâna*, nr. 868, 31 iulie 1987, pag. 2;

În volume:

1. Ion Rotaru, *O istorie a literaturii române*, vol. III, 1944-1984, Bucureşti, Editura Minerva, 1987, pag. 772-788;
2. Virgil Sorin, *Personalitate şi succes. Resorturi interioare. Convorbiri*, Bucureşti, Editura Albatros, 1987, pag. 130-145.

1988

În periodice:

1. Paul Anghel, *Proza lui Ion Lăncrănjan*, în *Luceafărul*, an 31, nr. 33, 13 august 1988, pag. 1,6;
2. Dumitru Bălăeț, *Recuperarea umanității mioritice*, în *Luceafărul*, an 31, nr. 19, 7 mai 1988, pag. 1,2;
3. Nicolae Georgescu, *Mitul jertfei*, în *Luceafărul*, an 31, nr. 41, 8 octombrie 1988, pag. 3;
4. Aurel Martin, *Interpret al dinamicii sociale*, în *România literară*, an 21, nr. 33, 11 august 1988, pag. 8;
5. Mircea Micu, *Scrisoare*, în *Luceafărul*, an 31, nr. 34, 20 august 1988, pag. 7;
6. Zaharia Sângeorzan, *Arhitect inconfundabil*, în *Luceafărul*, an 31, nr. 33, 13 august 1988, pag. 6;
7. Artur Silvestri, *Enigma carpatică*, în *Luceafărul*, an 31, nr. 34, 20 august 1988, pag. 6;
8. Mihai Ungheanu, *Un mare destin literar*, în *Luceafărul*, an 31, nr. 33, 13 august 1988, pag. 6;
9. Mircea Vaida, *Prozatorul*, în *Tribuna*, an 32, nr. 32, 11 august 1988, pag. 2;

În volume:

1. Anton Cosma, *Romanul românesc contemporan. 1945-1985*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1988, pag. 129-132;

1989

În periodice:

1. Radu Comănescu, *Cartea giganților*, în *Luceafărul*, an 32, nr. 37, 16 septembrie 1989, pag. 6;

1990

În periodice:

1. Alex Ştefănescu, *Poveşti de dragoste*, în *România literară*, an 23, nr. 39, 27 septembrie 1990, pag. 10;

În volume:

1. George Arion, *O istorie a societății româneşti contemporane în interviuri*, volumul I 1975-1989, Fundația „Premiile Flacăra România”, 1999, pag. 52-56;

1991

În periodice:

1. Ela Alexandrescu, *Ion Lăncrănjan*, în *Adevărul literar şi artistic*, an 2, nr. 79, 11-17 august 1991, pag. 2;
2. Ioan Alexandru, **** (Funeraliile unui scriitor național)*, în *România Mare*, an 2, nr. 40, 15 martie 1991, pag. 9;
3. Paul Anghel, **** (Funeraliile unui scriitor național)*, în *România Mare*, an 2, nr. 40, 15 martie 1991, pag. 8;
4. Vladimir Balanica, *Cioampa, la vremea ei*, în *Tineretul liber – Suplimentul literar-artistic*, an 2, nr. 20, mai 1991, pag. 2;
5. Dan-Silviu Boerescu, *De la revolta vaginală la revoluție*, în *Phoenix*, an 2, nr. 48, ianuarie 1991, pag. 7;
6. Viorel Cacoveanu, *Ion Lăncrănjan*, în *Steaua*, an 42, nr. 2-3, februarie-martie 1991, pag. 33;

7. Radu Ceontea, *** *(Funeraliile unui scriitor național)*, în *România Mare*, an 2, nr. 40, 15 martie 1991, pag. 9;
8. Ion Zamfirescu, *Ion Lăncrănjan*, în *Flacăra*, nr. 11, 13 martie 1991, pag. 12;
9. Platon Pardău, *Despre Ion Lăncrănjan, cu durere*, în *România literară*, an 24, nr. 11, 14 martie 1991, pag. 4;
10. Mircea Popa, *Ion Lăncrănjan*, în *Tribuna*, an 3, nr. 11, 14-20 martie 1991, pag. 4;
11. Radu Theodoru, *** *(Funeraliile unui scriitor național)*, în *România Mare*, an 2, nr. 40, 15 martie 1991, pag. 8-9;
12. Corneliu Vadim Tudor, *** *(Funeraliile unui scriitor național)*, în *România Mare*, an 2, nr. 40, 15 martie 1991, pag. 8-9;
13. Mihai Ungheanu, *** *(Funeraliile unui scriitor național)*, în *România Mare*, an 2, nr. 40, 15 martie 1991, pag. 8;
14. Grigore Vieru, *** *(Funeraliile unui scriitor național)*, în *România Mare*, an 2, nr. 40, 15 martie 1991, pag. 9;
15. *Ion Lăncrănjan*, în *Luceafărul*, 13 martie 1991, nr. 11, pag. 7;

1992

În periodice:

1. Constantin Cubleșan, *Ion Lăncrănjan: Cum mor țăranii*, în *Tribuna*, nr. 33, 1992, pag. 5;

1993

În periodice:

1. Constantin Cubleșan, *Ion Lăncrănjan*, în *Steaua*, an 44, nr. 8-9, 1993, pag. 47;

În volume:

1. Marian Barbu, *Patosul rostirii adevărului: Cordovanii (1963), Suferința urmașilor (1978) de Ion Lăncrănjan*, în Marian Barbu, *Aspecte ale romanului românesc contem-*

poran, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1993, pag. 98-109;
2. Constantin Cubleşan, *Opera literară a lui Ion Lăncrănjan*, Alba-Iulia, Inspectoratul pentru cultură al județului Alba, 1993, 160 p;
3. Ion Mărgineanu, Mioara Pop, *Dicționar. Biografia unor destine*, Alba-Iulia, 1993;

1994

În periodice:

1. Ion Bălu, *Destinul unui prozator*, în *Steaua*, an 45, nr. 10-11, octombrie-noiembrie 1994, pag. 44;
2. Valentina Pituț, *„... ne leagă şi ne uneşte piatra care cântă..."*, în *Manuscriptum*, nr. 1-4, 1994, pag. 231-232;
3. Alex Ștefănescu, *Tarlaua vastă a cooperativei*, în *România literară*, nr. 35, 14 septembrie 1994, pag.6;
4. Mihai Ungheanu, *Cenzura postbelică*, în *Manuscriptum*, nr. 1-4, 1994, pag. 205-208;
5. Teodor Vârgolici, *Un scriitor controversat: Ion Lăncrănjan*, în *Adevărul literar şi artistic*, an 4, nr. 220, 1994, pag. 6;

1995

În periodice:

1. Constantin Cubleşan, *Suburbiile vieții*, în *Tribuna*, an 7, nr. 12, 1995, pag. 4;
2. Mircea Popa, *Sub semnul concilierii*, în *Literatorul*, an 5, nr. 4, 1995, pag. 4;

În volume:

1. Bazil Gruia, *Adevăr şi mistificare*, în Bazil Gruia, *Mixaje în timp*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1995, pag. 55-73;
2. Ion Mărgineanu, *Antologia scriitorilor albaiulieni*, Alba-Iulia, 1995;

1996

În volume:

1. Dumitru Micu, *Ion Lăncrănjan*, în *Scurtă istorie a literaturii române*, vol. III, Bucureşti, Editura Iriana, 1996, pag. 76-79;
2. Mihai Ungheanu, *Scriitorii de la miezul nopții*, Galați, Editura Porto-Franco, 1996, pag. 42-45; pag. 45-48; pag. 76-79; pag. 166-168; pag. 233-236; pag. 248-252;

1998

În volume:

1. Constanța Bărboi, Rodica Chiriacescu (coord.), *Dicționar antologic de prozatori pentru gimnaziu, liceu, capacitate, bacalaureat, olimpiade, concursuri de admitere*, Bucureşti, Editura Niculescu, 1998, pag. 184-185;
2. Mircea Zaciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu (coordonare şi revizie ştiinţifică), *Dicţionarul scriitorilor români*, volumul II, Bucureşti, Editura Fundației Culturale Române, 1998, pag. 726-728.

1999

În volume:

1. Tudor Cristea, *Epopeea tragică*, în Tudor Cristea, *Partea şi întregul: eseuri critice*, Târgovişte, Editura Bibliotheca, 1999, pag. 103-107;
2. George Arion, *O istorie a societății româneşti contemporane în interviuri*, Volumul I 1975-1989, Fundația „Premiile Flacăra-România”, 1999, pag. 52-56;

2000

În volume:

1. Dumitru Micu, *Istoria literaturii române. De la creația populară la postmodernism*, Bucureşti, Editura Saeculum I.O., 2000, pag. 473-475;
2. George Morărel, *Agenți şi supra-agenți în comunism. Analiza prozei lui Ion Lăncrănjan*, Bucureşti, Editura Semne, 2000;
3. Mircea Sântimbreanu, *Carnete de editor. Interviuri. Addenda*, ediție îngrijită de Sanda Sântimbreanu şi Ion Nicolae Anghel, Timişoara, Editura Amarcord, 2000;
4. Mircea Zaciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu (coordonatori), *Dicționarul esențial al scriitorilor români*, Bucureşti, Editura Albatros, 2000, pag. 449-455;

2001

În periodice:

1. O. A., *Din arhivele cenzurii*, în *Contemporanul*, an 11, nr. 18, 2001, pag. 10;
2. Idem, *Din arhivele cenzurii*, în *Contemporanul*, an 11, nr. 25, 2001, pag. 10;
3. Marin Radu Mocanu, *Național şi epic*, în *Contemporanul*, an 11, nr. 18, 2001, pag. 10;
4. Idem, *Întoarcerea musafirului nepoftit*, în *Contemporanul*, an 11, nr. 25, 28 iunie 2001, pag. 10;
5. *Scriitori ai literaturii române în fotografii de Ion Cucu*, în *Manuscriptum*, an 31, nr. 122-125, 2001, pag. 81;

În volume:

1. Viorel Cacoveanu, *Interviuri literare*, Slobozia, Editura Pod peste Suflete, 2001, pag. 40-53;

2002

În volume:

1. Ion Jianu, *Interviuri pentru eternitate*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 2002, pag. 75-77;

2003

În volume:

1. Gheorghe Pituț, *Cartea unei patetice dezbateri*, în Gheorghe Pituț, *Culoarea visului. Portrete, cronici, tablete*, București, Editura România Press, 2003, pag. 86-88;
2. Idem, *Nevoia de adevăr*, în Gheorghe Pituț, *Culoarea visului. Portrete, cronici, tablete*, București, Editura România Press, 2003, pag. 89-91;
3. Alex Ştefănescu, *Un critic cu umor (involuntar)*, în Alex Ştefănescu, *Ceva ce seamănă cu literatura*, Chişinău, Editura Ştiința, 2003, pag. 17-18;
4. *Ghidul personalităților din județul Alba*, Alba-Iulia, Editura Altip, 2003, pag. 200;
5. Ion Mărgineanu, *Bădia (sau țăranii cum se scaldă-n moarte)*, Alba-Iulia, Editura Altip, 2003, 140 pag;

2004

În volume:

1. Ion Mărgineanu, Barb Floroian, Daniela Comșa, Cornel Petru, *Alba-Iulia, Întâiul dicționar fără sfârşit*, Alba-Iulia, Editura Altip, 2004, pag. 25-26;

2005

În volume:

1. Academia Română, *Dicționarul general al literaturii române*, L/O, București, Editura Univers Enciclopedic, 2005, pag. 23-26;

2. George Arion, *O istorie a societății românești contemporane în interviuri*, Ediție revăzută și adăugită, volumul I (1975-1989), București, Fundația „Premiile Flacăra”, 2005, pag. 52-56;
3. Alex Ștefănescu, *Istoria literaturii române contemporane 1941-2000*, concepția grafică: Mihaela Șchiopu, fotografii de Ion Cucu, București, Editura Mașina de scris, 2005, pag. 359, pag. 547, pag. 586, pag. 824;

2006

În volume:

1. Aurel Sasu, *Dicționar biografic al literaturii române*, A/L, Pitești, Paralela 45, 2006, pag. 837-839;

2007

În volume:

1. Ion Pop (coordonare și revizie științifică), *Dicționar analitic de opere literare românești N-Z*, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, 2007, pag. 956-958;

2008

În volume:

1. Ion Mărgineanu, Constantin Cubleșan, *Bădia sau brazda ce-și rescrie Fiii*, Alba-Iulia, Editura Altip, 2008, 102 pag.;
2. Cristian Sandache, *Cap. V. Un ignorat: Ion Lăncrănjan*, în Cristian Sandache, *Literatură și ideologie în România lui Nicolae Ceaușescu*, București, Editura Mica Valahie, 2008, pag. 167-178;

2009

În volume:

1. Nicolae Merişanu, Dan Taloş (editori), *Antologia ruşinii după Virgil Ierunca*, Bucureşti, Editura Humanitas, 2009, pag. 237-238;

INDICE DE NUME[1]

A

Adam, Ioan: 240
Agârbiceanu, Ion: 6, 48, 210
Alexandrescu, Ela: 249
Alexandru, Ioan: 6, 26, 110, 133, 151, 237, 239, 249
Alexiu, Lucian: 235
Anania, Bartolomeu Valeriu: 6
Andrei, Gheorghe: 233
Andriţoiu, Alexandru: 6, 104
Anghel, Ion Nicolae: 253
Anghel, Paul: 6, 110, 113, 134, 220, 248, 249
Ardeleanu, Ion: 198
Ardeleanu, Virgil: 232, 235, 239
Arghezi, Tudor: 6, 110, 125
Arion, George: 10, 21, 23, 90, 237, 241, 244, 249, 252, 255
Armanca, Brânduşa: 243

B

Baciu, Ştefan: 6
Baconsky, A.E.: 6
Bacovia, George: 14, 180
Balaci, Alexandru: 6
Balanica, Vladimir: 249
Balotă, Nicolae: 6
Baltag, Cezar: 6, 133
Balzac, Honoré de: 204
Bandac, Mihai: 135
Banuş, Maria: 6
Barbu, Eugen: 6, 23, 32, 36, 52, 63, 75, 98, 134, 135, 220
Barbu, Marian: 26, 250
Bădescu, Horia: 6
Bădescu, Ilie: 246, 247
Bădulescu, Bogdan: 242
Băieşu, Ion: 6
Băileşteanu, Fănuş: 241
Bălan, Ion Dodu: 232
Bălaşa, Sabin: 23
Bălăeţ, Dumitru: 245, 246, 248
Bălăiţă, George: 6
Bălcescu, Nicolae: 64
Bălu, Ion: 26, 245, 251
Bănulescu, Ştefan: 6, 63, 75
Bărboi, Constanţa: 252
Beligan, Radu: 6
Bembea, Ioan: 247
Beniuc, Mihai: 6, 41, 109, 110, 113

[1] Conţine doar nume de persoane reale. Numele personajelor literare nu au fost incluse în prezentul indice de nume.

Blaga, Lucian: 20, 64, 72, 74, 125, 151, 152, 183, 210
Blandiana, Ana: 6
Bodea, Gheorghe: 198
Bogza, Geo: 5, 6
Botez, Mihai: 247
Botta, Dan: 6
Botta, Emil: 6
Bottea, Horia: 6
Brăescu, Mariana: 8, 18, 22, 150, 157, 245
Brâncuşi, Constantin: 72, 74
Brunea-Fox, F.: 6
Boerescu, Dan-Silviu: 249
Boureanu, Radu: 6
Brad, Ion: 6
Brumaru, Aurel Ion: 235
Buduca, Ioan: 203
Buzilă, Boris: 18, 23, 52, 53, 58, 81
Buzura, Augustin: 6, 10, 99, 134

C

Cacoveanu, Viorel: 10, 13-15, 19, 28, 36, 218, 231, 249, 253
Caragiale, I.L.: 68
Caraion, Ion: 6
Cassian, Nina: 6
Cazimir, Otilia: 6
Călinescu, Alexandru: 237, 241
Călinescu, George: 6, 68, 69, 78, 110, 125, 133, 206, 207
Cărtărescu, Mircea: 6
Cândroveanu, Hristu: 234, 237
Ceauşescu, Elena: 23
Ceauşescu, Nicolae: 25, 33, 88, 100, 101, 119, 120, 255
Ceontea, Radu: 250
Chiachir, Dan: 243
Chifor, Vasile: 235, 239, 243
Chiriacescu, Rodica: 252
Ciobanu, Nicolae: 241
Cioculescu, Şerban: 6, 151
Ciopraga, Constantin: 5, 6
Ciulei, Liviu: 6
Cloşca: 217
Comănescu, Radu: 249
Comşa, Daniela: 254
Condurache, Val: 235, 237, 245
Constantinescu, Pompiliu: 6
Coposu, Corneliu: 23
Coroiu, Constantin: 248
Cosaşu, Radu: 6, 46
Cosma, Anton: 237, 249
Cosman, D.: 233
Costin, C.: 235
Coşbuc, George: 14, 180, 210
Cotruş, Aron: 14, 179

Craia, Sultana: 241, 246
Crainic, Nichifor: 6
Cristea, Tudor: 252
Cristea, Valeriu: 235
Cristoiu, Ion: 243
Crişan: 217
Crohmălniceanu, Ov.S.: 6, 46, 220
Cruceru, Constantin: 246
Cubleşan, Constantin: 19, 26, 232-235, 250, 251, 255
Cucu, Ion: 11, 253, 255
Culcer, Dan: 235, 239, 242
Cusin, Adi: 122

D

Dafir, Adrian: 245
Daicoviciu, Constantin: 6
Dan, Pavel: 48, 70, 210
Decebal: 128
Deşliu, Dan: 6
Dima, Alexandru: 6
Dimisianu, Gabriel: 233
Dimov, Leonid: 6
Dinescu, Mircea: 6
Dinu, George: 19-21, 165
Dinu, Gheorghe: 222
Dinulescu, Ioana: 237
Djigola, Cornelia: 94
Dobrescu, Alexandru: 239
Doinaş, Ştefan Augustin: 6
Dostoievski, Feodor Mihailovici: 65, 161, 204
Drăguţ, Vasile: 113
Drumeş, Valeriu: 247
Dumitrescu, Geo: 6
Dumitrescu-Buşulenga, Zoe: 240

E

Eliade, Mircea: 7
Eminescu, Mihai: 64, 109, 111, 210
Everac, Paul: 134

F

Faifer, Florin: 238
Faulkner, William: 73, 204
Fay, Ştefan J.: 6
Fătu, Mihai: 198
Floroian, Barb: 254
Fulga, Laurenţiu: 6, 63, 151

G

Galan, V.Em.: 104
Georgescu, Nicolae: 244, 245, 247, 248
Ghelmez, Petre: 151
Gheorghe, Ion: 110, 133, 147, 151
Gheorghiu-Dej, Gheorghe: 10
Ghilia, Alecu Ivan: 41, 46, 63

Glodeanu, Gheorghe: 247, 248
Goci, Aureliu: 234, 243
Goga, Octavian: 14, 180, 210
Gruia, Bazil: 238, 251
Guga, Romulus: 6
Gyr, Radu: 6

H

Hobana, Ion: 224
Holban, Anton: 6
Horea: 14, 116, 179, 217, 218
Horea, Ion: 151
Horia, Vintilă: 6
Horthy Miklós: 198

I

Iancu, Avram: 128, 217, 218
Ierunca, Virgil: 119, 256
Iordan, Iorgu: 6
Iorga, Nicolae: 26, 110, 111
Iorgulescu, Mircea: 203, 220, 233, 234, 238, 243
Iosifescu, Silvian: 203
Iulian, Rodica: 134
Ivasiuc, Alexandru: 6, 10, 234

J

Jalea, Ion: 6
Jebeleanu, Eugen: 6
Jianu, Ion: 12, 28, 186, 254

K

Kafka, Franz: 204

L

Labiş, Nicolae: 6, 66
Lăncrănjan, Ilie: 31
Lăncrănjan, Ion (tatăl): 31
Lăncrănjan, Ion Ioan Ferdinand: 30, 32
Leonte, Liviu: 235, 239
Lesnea, George: 6
Liiceanu, Gabriel: 6
Livescu, Cristian: 238
Lovinescu, Horia: 134
Lovinescu, Monica: 6
Luca, Remus: 63
Luca Ştefan: 63
Luchian, Ştefan: 72
Lungu, Ion: 47, 232, 235, 238

M

Macovescu, George: 6
Manilici, Călin: 245
Maniu, Iuliu: 26
Mann, Thomas: 64, 65, 204
Manolescu, Nicolae: 6, 10, 134, 135, 209, 210, 220, 221, 232
Manu, Emil: 234, 235, 238, 241
Marcea, Pompiliu: 33, 109, 241, 243, 244

Marino, Adrian: 220, 221
Marquez, Gabriel García: 160
Martin, Aurel: 248
Mateescu, Nicolae: 91
Mazilu, Teodor: 22, 46, 51, 67
Maxim, Ion: 238
Mărgineanu, Ion: 26, 251, 254, 255
Méliusz Jozsef: 8
Merişanu, Nicolae: 256
Micu, Dumitru: 203, 234, 236, 239, 252, 253
Micu, Mircea: 244, 246, 248
Mihăescu, Eugen: 94
Mihăescu, N.: 245, 248
Mihăescu, Valentin F.: 236, 238, 239, 241
Mircea, Dumitru: 47, 104
Mircu, Marius: 6
Mocanu, Marin Radu: 101, 253
Molotov, Viaceslav: 26
Moraru, Cornel: 32, 34, 36
Moraru, Iustin: 153
Moraru, Titus: 245
Morărel, George: 253
Moţ, Mândru: 233,
Munteanu, Aurel Dragoş: 98, 134, 239, 241-243

N

Naum, Gellu: 6
Neacşu, Iulian: 91
Neagu, Fănuş: 5, 6, 23, 63, 98, 109, 239, 240
Nedelcu, Şerban: 104
Negoiţescu, Ion: 109
Nicolaescu, Sergiu (regizor): 149
Nicolaescu, Sergiu I. (critic literar): 241
Nicolau, Petre: 232
Nistorescu, Cornel: 152
Nițescu, Marin: 153
Noica, Constantin: 6, 134
Novăceanu, Darie: 190
Novicov, Mihai: 203

O

Odangiu, Marian: 241, 245
Oprea, Alexandru: 113, 232, 233, 236, 238, 253

P

Paleologu, Alexandru: 6
Paler, Octavian: 6
Papadat-Bengescu, Hortensia: 6
Papadima, Liviu: 10, 33, 34
Papahagi, Marian: 10, 32-34, 36, 239, 252, 253
Papu, Edgar: 5, 6, 134, 151
Paraschivescu, Miron Radu: 6
Pardău, Platon: 153, 250

Pascu, Ştefan: 6
Patapievici, Horia-Roman: 6
Păcurariu, Dim.: 33, 240
Păcurariu, Francisc: 6, 123
Pătraşcu, Horia: 75
Păunescu, Adrian: 6, 110, 133, 151, 240
Perpessicius: 209
Petraş, Irina: 246
Petrescu, Camil: 68, 72, 75, 102, 133, 210
Petrescu, Liviu: 6
Petrina, Livius: 236
Petru, Cornel: 254
Philippide, Alexandru A.: 6
Piersic, Florin: 6
Pintilie, Lucian: 6
Piru, Alexandru: 6, 242
Pituţ, Gheorghe: 133, 238, 241, 254
Pituţ, Valentina: 251
Pleşu, Andrei: 6
Pop, Ion: 6, 255
Pop, Mioara: 251
Pop, Simion: 44
Popa, Marian: 9, 25, 97, 113, 237, 240
Popa, Mircea: 26, 240, 241, 250, 251
Pop-Corniş, Marcel: 234
Popescu, Adrian M.: 243
Popescu, Dumitru Radu: 6, 63, 75, 98, 134, 135, 151
Popovici, Titus: 6, 151, 224
Postelnicu, Ioana: 15, 123, 216
Preda, Marin: 6, 10, 17, 62, 63, 98, 104, 224
Prodan, David: 116, 218
Pruteanu, George: 6, 246
Pumnul, Aron: 6
Purcaru, Ilie: 131, 137, 140, 247

R

Ralea, Mihai: 196, 197
Răchieru, Adrian Dinu: 244
Rădulescu, Ermil: 236
Rău, Aurel: 6, 151
Râpeanu, Valeriu: 237
Rebreanu, Liviu: 11, 48, 64, 69, 75, 113, 116, 117, 125, 133, 161, 175, 204, 206, 207, 210
Rebreanu, Vasile: 63, 134
Regman, Cornel: 6, 236
Ribbentrop, Joachim von: 26
Roller, Mihail: 26
Romcea, Iova: 31
Rosetti, Alexandru: 6
Rotaru, Dan: 35, 192
Rotaru, Ion: 248
Rusu, Liviu: 6
Rusu, Mircea N.: 247

S

Sadoveanu, Mihail: 64, 72, 73, 100, 110, 125, 133, 161, 175, 203, 204, 210
Sandache, Cristian: 33, 255
Sasu, Aurel: 10, 32-34, 36, 40, 77, 112, 165, 234, 236, 239, 247, 252, 253, 255
Săraru, Dinu: 6
Sângeorzan, Zaharia: 238, 242, 246, 248
Sântimbreanu, Mircea: 253
Sântimbreanu, Sanda: 253
Selejan, Ana: 238
Serghi, Cella: 5, 6
Sfetca, Petru: 23, 77
Shakespeare, William: 149
Silvestri, Artur: 243, 247, 248
Simion, Al.: 91, 113
Simion, Eugen: 6, 203, 220
Slavici, Ioan: 204, 210
Soare, Oana: 33
Sorescu, Constantin: 243
Sorescu, Marin: 6, 238, 246
Sorianu, Vlad: 233
Sorin, Virgil: 6, 9, 12-14, 16, 20, 174, 182, 248
Spinei, Nicolae: 242
Stalin, Iosif Vissarionovici: 183
Stan, Constantin: 237
Stancu, Zaharia: 6, 75
Stănescu, Constantin: 37, 242, 243
Stănescu, Nichita: 6, 133, 151
Storch, Franz: 91
Streinu, Vladimir: 232

Ş

Şchiopu, Mihaela: 11, 255
Şolohov, Mihail: 104, 204
Ştefănescu, Alex.: 6, 11, 157, 249, 251, 254, 255

T

Taloş, Dan: 256
Taşcu, Valentin: 236
Teodorescu, Virgil: 6
Theodoru, Radu: 250
Tihan, Teodor: 233, 234
Titel, Sorin: 6, 236
Tolstoi, Lev: 64, 65, 161, 204
Tomozei, Gheorghe: 6
Tomuş, Mircea: 242
Tonitza, Nicolae: 6
Toporaş-Zbanca, Viorica: 233
Totok, William: 236
Trandafir, Constantin: 240
Tudor, Corneliu Vadim: 250
Tudoran, Dorin: 147

Ţ

Ţepeneag, Dumitru: 75

Țic, Nicolae: 46, 63
Țoiu, Constantin: 6, 10, 64

U

Ulici, Laurențiu: 236, 242, 244, 245
Ungheanu, Mihai: 8, 24, 26, 95, 106, 112, 113, 208, 233, 234, 236, 238, 242, 244, 247, 248, 250-252
Ungureanu, Cornel: 103, 236, 238, 240, 242, 246

V

Vaida, Mircea: 248
Vartic, Mariana: 40, 77, 112, 165, 247
Vasile, Marian: 242
Vânturache, Mihai: 240
Vârgolici, Teodor: 26, 251
Velea, Nicolae: 6, 63
Vianu, Tudor: 6
Vieru, Grigore: 26, 250
Vinea, Ion: 6
Viteazul, Mihai: 217, 218
Vitner, Ion: 46
Vlad, Ion: 236
Vladimirescu, Tudor: 217
Voiculescu, Vasile: 6, 210
Voltaire: 222
Vulpescu, Romulus: 6

Z

Zaciu, Mircea: 6, 10, 32-34, 36, 239, 252, 253
Zalis, Henri: 240, 244, 247
Zamfirescu, Dan: 113, 240
Zamfirescu, Duiliu: 68
Zamfirescu, Ion: 6, 250
Zăinescu, Aurel Ion: 247

ANEXE (manuscrise şi fotografii)

C o p i e

Republica Populară Romînă

Sfatul Popular al comunei O a r d a

Starea Civilă

C e r t i f i c a t d e N a ş t e r e

Seria Nb Nr. 524559

Numele L ă n c r ă n j a n

pronumele Ioan

Sexul bărbătesc

Anul 1928 unamienouăsutedouăzecişiopt
/cifre şi litere

Data naşterii Luna August

Ziua 13 /treisprezece/
/cifre şi litere

Naşterea a fost trecută în registrul Stării Civile la Nr.62 din anul 1928 luna August ziua 14

Părinţii

Numele tatălui L ă n c r ă n j a n

Prenumele tatălui Ioan

Vârsta tatălui 42

Numele mamei R ă m c e a

Prenumele mamei I o v a

Vârsta mamei 38

Locul naşterii copilului

Localitatea Oarda de sus
Raionul Alba

Locul înregistrării

Localitatea Oarda de jos
Raionul Alba
Eliberat astăzi 9 oct. 1951 cu Nr.2149
/stampila/

Semnătura: indescifrabilă

L.S.

Copia certificatului de naştere al lui Ion Lăncrănjan.

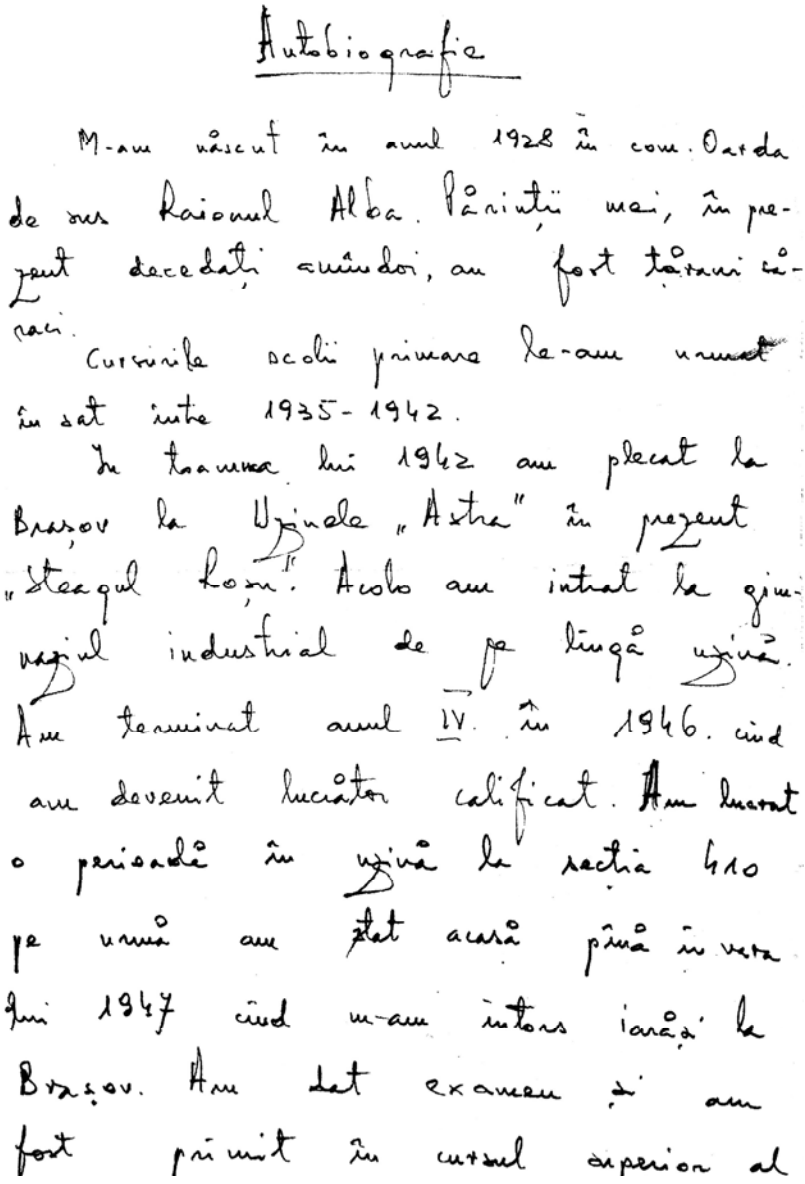

Autobiografie

M-am născut în anul 1928 în com. Oarda de sus Raionul Alba. Părinții mei, în prezent decedați amândoi, au fost țărani cărăuși.

Cursurile școlii primare le-am urmat în sat între 1935-1942.

În toamna lui 1942 am plecat la Brașov la Uzinele „Astra" în prezent „Steagul Roșu". Acolo am intrat la gimnaziul industrial de pe lângă uzină. Am terminat anul IV. în 1946. când am devenit lăcătuș calificat. Am lucrat o perioadă în uzină la secția 410 pe urmă am stat acasă până în vara lui 1947 când m-am întors iarăși la Brașov. Am dat examen și am fost primit în cursul superior al

Prima pagină dintr-o *Autobiografie* semnată de Ion Lăncrănjan (prin 1952).

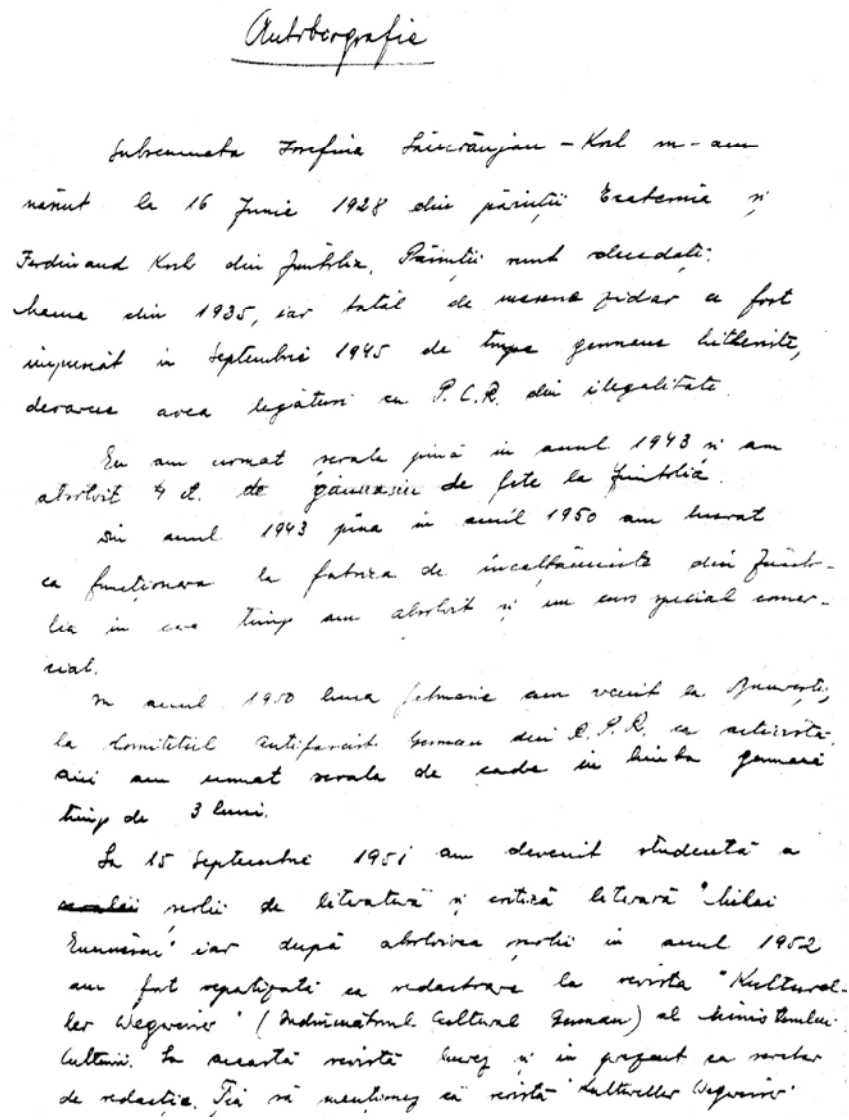

Autobiografie

Subsemnata Iosefina Lăncrănjan - Koch m-am născut la 16 Iunie 1928 din părinții Ecaterina și Ferdinand Koch din Jimbolia. Părinții mei decedați: mama din 1935, iar tatăl de mama fiind a fost imputernicit în septembrie 1945 de trupa germană hitleristă deoarece avea legături cu P.C.R. din ilegalitate.

Eu am urmat școala primă în anul 1943 și am absolvit 4 cl. de gimnaziu de fete la Jimbolia.

Din anul 1943 până în anul 1950 am lucrat ca funcționară la fabrica de încălțăminte din Jimbolia în acel timp am absolvit și un curs special comercial.

În anul 1950 luna februarie am venit la București, la Comitetul Antifascist German din R.P.R. ca secretară. Aici am urmat școala de cadre în limba germană timp de 3 luni.

La 15 septembrie 1951 am devenit studentă a ~~secției~~ secției de literatură și critică literară "Mihai Eminescu" iar după absolvirea școlii în anul 1952 am fost repartizată ca redactoare la revista "Kulturelle Wegweiser" (Îndrumătorul Cultural German) al Ministerului Culturii. La această revistă lucrez și în prezent ca secretar de redacție. Aici să menționez că revista "Kulturelle Wegweiser"

Prima pagină dintr-o *Autobiografie* semnată de Iosefina Lăncrănjan-Koch, soția lui Ion Lăncrănjan (prin 1952).

REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

CONSILIUL CULTURII
ȘI EDUCAȚIEI SOCIALISTE

Piața Scînteii Nr. 1
Telefon : 17.60.10 — 17.60.20
Comisia literar-editorială

Nr. 7.196 Data 25 .III.1973

Mult stimate tovarăşe
Ion Lăncrănjan,

Vă invităm să luaţi parte la şedinţa Comisiei literar-editoriale, care va avea loc în ziua de 30 martie, orele 9 a.m., în sala de la etajul I a Consiliului Culturii şi Educaţiei Socialiste, în cadrul căreia va fi discutat manuscrisul Dv., "Drumul câinelui".

Preşedintele comisiei,
Ion Dodu Bălan

Secretar,
M. Sîntimbreanu

CH/DF
2 ex.

Adresă de la Consiliul Culturii și Educației Socialiste (25 III 1973), prin care Ion Lăncrănjan era invitat la discuții pe marginea manuscrisului *Drumul câinelui.*

JURNAL DE BORD...

(Discuții și confruntări referitoare la unele lucrări date de mine la iveală, în anii din urmă)

30. III. 1973. Discuție referitoare la „Drumul câinelui" în cadrul „comisiei editoriale", organism consultativ al Consiliului Culturii.

Discuția a început la orele 9[10]. Conduce T. A. Bălan. Ordinea de zi:

1) Discutarea planului ed. pe anul 1974

2) Discutarea manuscrisului „Drumul Câinelui"

Discuția cât mumia răspundem unor cerințe ale noastre unele și mărunte... Rolul discuției trebuie să fie constructiv. E mult mai bun ca tovarășii...

Manuscrisul are o biografie mai lungă...

Însemnare a lui Ion Lăncrănjan (30 III 1973) privind soarta manuscriului *Drumul câinelui*.

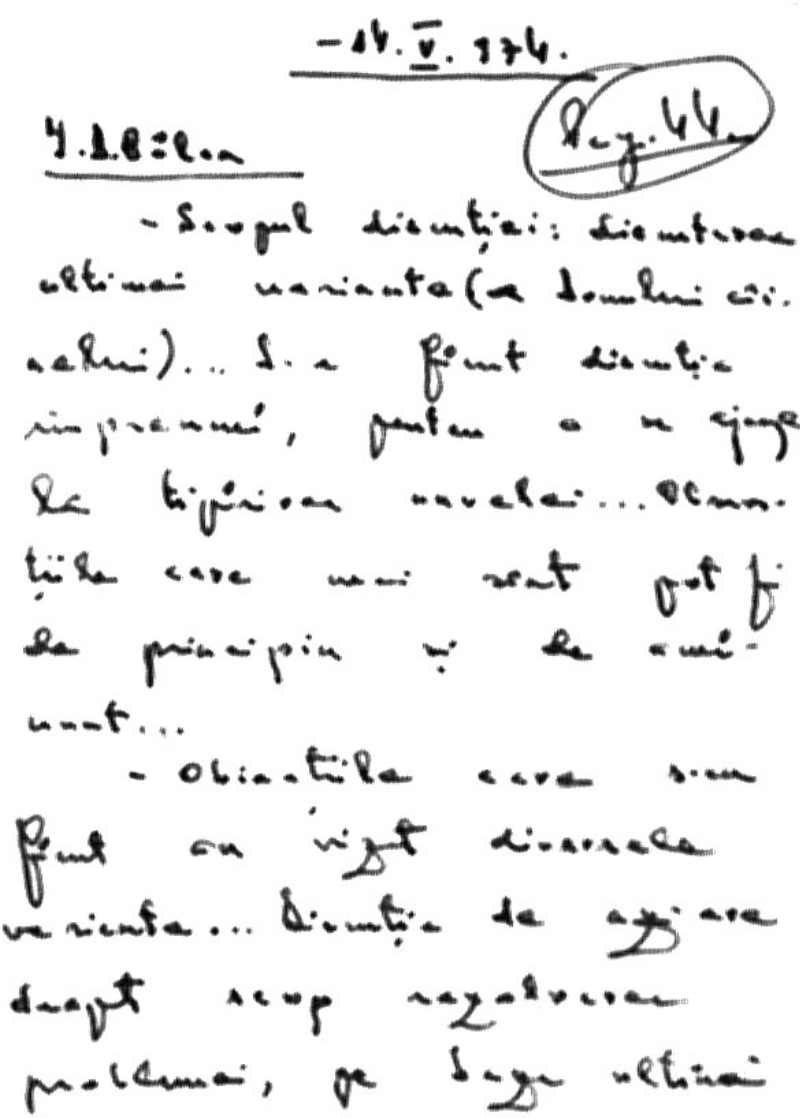
-14.V.974.

Pag. 44

I. Bălan

- Scopul discuției: discutarea ultimei variante (a doua ori. oare). ... Să fiu discuția împreună, pentru a ne pune de acord asupra... observațiile care mai sunt de făcut de principiu și de amănunt...

- observațiile care s-au făcut cu ocazia discuției variantei ... discuția de astăzi are drept scop rezolvarea problemei, pe baza ultimei

Însemnare a lui Ion Lăncrănjan (din 14 V 1974), privind discuțiile cu cenzorii (între ei: Ion Dodu Bălan), în legătură cu publicarea amplei nuvele *Drumul câinelui* (care va apărea la Editura Dacia din Cluj, în 1974).

ION LĂNCRĂNJAN

DRUMUL CÎINELUI

Lui Radu Theodoru – tovarăș și prieten de literatură, al cărui gînd și al cărui scris mi-a fost și mie cea mai sprijin și îndemn, semănîndu-l de sprijinul lui Sineff și Datcu-Dalt în împrejurări destul de dificile, lucrul pentru care îi mulțumesc respectuos, cu o îmbrățișare care poate fi eventual amplă!...

19. XII. 1974

Ion Lăncrănjan

EDITURA DACIA
CLUJ 1974

Dedicație a lui Ion Lăncrănjan către Radu Theodoru, pe volumul *Drumul câinelui* (Editura Dacia, Cluj, 1974).

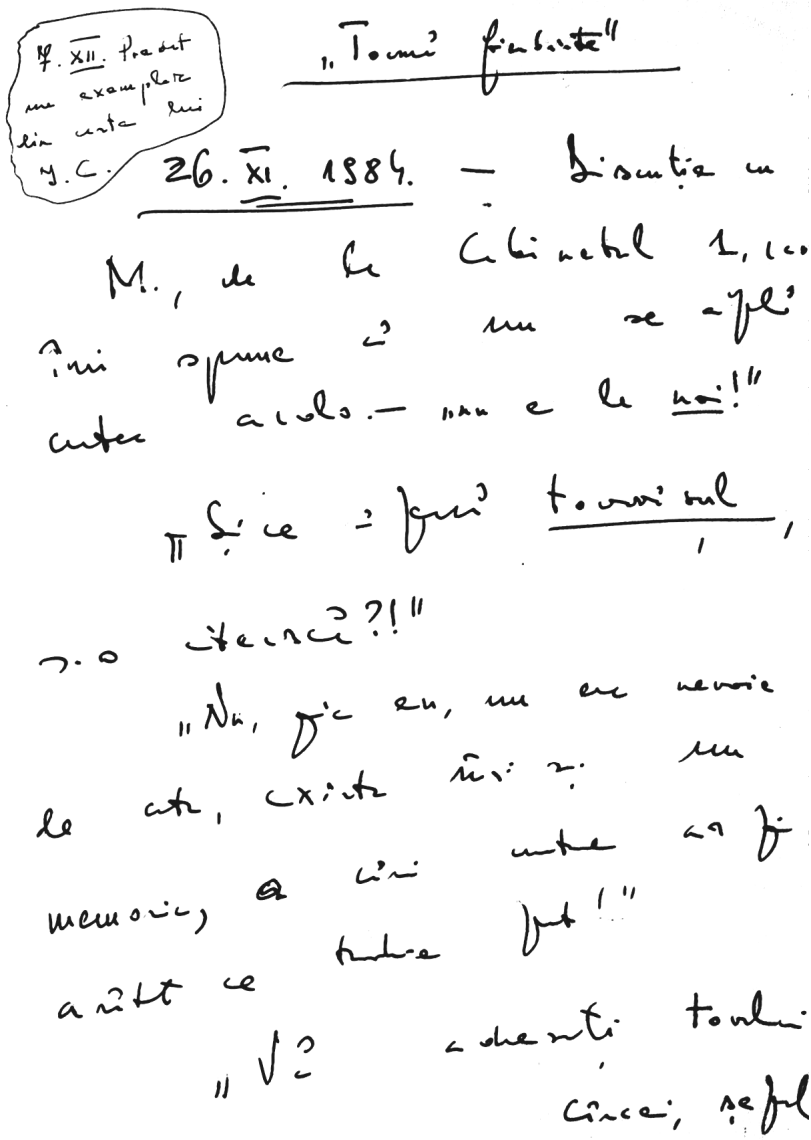

Însemnare a lui Ion Lăncrănjan (26 XI 1984), privind manuscrisul *Toamnă fiebinte* (depus la Cabinetul lui Nicolae Ceuşescu), care va apărea abia în 1986, la Editura Militară din Bucureşti.

Familia COPOSU vă roagă să primiţi cele mai sincere mulţumiri, pentru participarea la marea durere cauzată de pierderea ireparabilă a iubitei noastre mame AURELIA COPOSU.

Bucureşti 1 Martie 1983

Corneliu Coposu

Plic de la Corneliu Coposu (față-verso). În partea de jos, o cartolină de la liderul țărănist (1 martie 1983), cu mulțumiri pentru participarea lui Ion Lăncrănjan la marea durere pricinuită de moartea mamei, Aurelia Coposu.

MEMENTO....

Două decenii dela moartea lui Stalin !

de CORNELIU COPOSU

La 5 Martie 1953 a sucombat, în mijlocul unor discrete suspine de descătuşare, izolate într-un noian de bocete, dezlănţuite de mulţimile ignorante, - Iosif Visarionovici Djugaşvili. A intrat în istorie sub numele de Stalin. Cei apropiaţi îl dezmierdau cu apelativul Koba. Legiunile de mercenari ai condeiului şi ai retoricei angajate, din spaţiile sovietice şi de pe alte meridiane ale globului s-au întrecut, vreme de treizeci de ani, într-o dezgustătoare competiţie, să-l glorifice cu cele mai măstruşnice titluri ; "părinte al naţiunilor", "stegar al păcii", "strălucit erou al spiritului revoluţionar", "far de lumină", "inima şi creierul partidului", "superb ctitor de conştiinţe", "demiurg contemporan", "constructor de epocă istorică", "emerit dascăl al omenirii", "geniu în toate domeniile", "ghid inspirat al rasei omeneşti", "mare strateg", "irezistibilă locomotivă a istoriei", "cel mai iubit fiu al popoarelor", "cel mai desăvîrşit conducător din toate vremurile"....

Umbra lui înfiorătoare mai planează, obsedant, asupra lumii întregi şi duhul lui diabolic va continua să supravieţuiască, - datorită permanetizării unui sistem care subzistă şi care nu s-a prăbuşit deodată cu el...

Rănile profunde, lăsate de heghemonii care au întunecat istoria, sînt sechelele unui trecut odios, - însă stalinismul nu a încetat, nicăiri şi nici un moment, să-şi piardă virulenţa şi actualitatea !

Cine a fost omul care în scara valorilor sociale şi-a cîştigat, pe merit porecla de "arhitect al teroarei" (Robert Conquest) ?

Un personaj mic de statură (măsura 154 centimetri), îndesat, cu pieptul strîmt, cu talia scurtă, cu braţe neobişnuit de lungi, cu aspect vulgar şi cu ţinută impertinentă. Avea faţa palidă, figura vicleană şi lipsită de noblleţă, pometii coloraţi, ochii de un brun întunecat, cu reflexe roşietice, dinţii împrăştiaţi şi îngălbeniţi. Obrazul lui era stigmatizat cu urme de verolă. Umărul şi braţul stîng îi erau atrofiate, în urma unui accident din copilărie. Cu trecerea vîrstei a dobîndit cap de beţiv şi umblet de cimpanzeu. Complexul de inferioritate, provocat de statura lui măruntă, îl determina să-şi adauge înălţimea cu tocuri înalte şi să se aşeze la festivităţi, pe piedestale. Avea, (după Bukharin), reacţii violente de ură, nu numai împotriva celor mai dotaţi decît el, dar şi împotriva oamenilor cu talie înaltă, din anturajul lui. Era permanent frămîntat de teamă, suspicios şi ros de invidii meschine. Nu suporta inteligenţa remarcabilă a altora şi nici calităţi de care era el lipsit. "Nu tolera ca alţii să dispună de ceiace nu avea el" (Kalinin).

Cei care l-au cunoscut mai îndeaproape l-au considerat cinic, brutal, tern, făţarnic, mediocru, "o cumplită-mulitate, care şi-a datorat ascensiunea vicleşugului, întîmplării şi revoluţiei " (Trotzki). Au fost, oare, suficiente aceste împrejurări, ca să-l catapulteze în fruntea unei populaţii de douăsute de milioane, - pe un creştet, de la al cărui înălţime avea să dicteze soarta lumii, pentru o jumătate de secol ? Fără îndoială că nu ! Stalin nu era lipsit de inteligenţă. Avea o memorie excelentă. Era dur, insolent, necruţător, ipocrit, ostentativ, lipsit de scrupule şi vanitos. Mai puţin înzestrat pentru analizarea şi elaborarea de planuri şi idei teoretice, el avea intuiţie justă în domeniul realităţilor operaţionale. Era dotat cu "un nemaiîntîlnit talent pentru intrigă şi înscenări macabre" (Roy Medvedev), pentru triumful cărora şi-a concentrat toate disponibilităţile intelectului. Avea, în cel mai înalt grad, facultatea de a observa şi de a tăcea, într-o ţară în care toată lumea avea obiceiul de a vorbi prea mult, fără să vadă nimic (Bajanov). Avea o oarecare cultură marxistă, de nivel modest, (Krestinski), care nu i-a îngăduit niciodată să-şi realizeze visul de a deveni un teoretician eminent. In epoca lui de glorie, îşi răzbuna complexele, umilindu-şi cu neruşinare interlocutorii şi căutînd, cu predilecţie

Prima pagină din dactilograma articolului semnat de Corneliu Coposu, *Două decenii de la moartea lui Stalin*, trimis de autor lui Ion Lăncrănjan.

MORAVURI SEMNIFICATIVE DE LA CURTEA REGILOR CREŞTINI
DIN DINASTIA LUI ÁRPÁD

După moartea lui Szent-István (Ştefan I.cel Sfînt) regele Ungariei (1038),istoria Ungariei este caracterizată printr-o anarhie desăvîrşită, împletită din asasinate,violenţe,jafuri,trădări,alungări de domnitori şi exilări,-care a durat,aproape fără întrerupere,vreme de treisute de ani.Istoricii maghiari care s-au ocupat de epoca respectivă a "regilor arpădieni" (Homán,Asztalos,Marczali,Pór,Acsády,Fraknaj,Szekfű,Mészaros, Angyal,)conchid într-o impresionantă unanimitate,că cele trei secole post-istvăniene înmănunchează un cortegiu de crime sîngeroase şi de moravuri barbare revoltătoare,care "s-au abătut asupra ţării,odată cu mizeria complicaţiilor sîngeroase,a luptelor pentru tron şi a războaielor distrugătoare"(Hóman Balint."Magyar történet".Budapest.1935.pag.141)

István I îşi pregătise un succesor,în persoana nepotului său de soră Orscolo Péter,însă vărul regelui,László,descendent din Árpád,ridica pretenţiuni îndreptăţite la succesiune.Pentru a-şi scăpa favoritul de concurenţă, István ("cel sfînt") i-a scos pretendentului Laszló amîndoi ochii şi i-a expulzat familia din ţară.Cei trei copii ai victimei,Béla, András şi Levente au luat drumul pribegiei.Péter,încoronat ca rege a domnit trei ani,dar a fost detronat de triburile maghiare nemulţumite, care l-au înlocuit cu Samu,cumnatul regelui István (1041).Nici Samu nu a avut parte de domnie,căci după şapte luni a fost asasinat de partizanii lui Péter,care a redobîndit pentru scurtă vreme scaunul de domnie. Triburile maghiare răzvrătite au adus în ţară pe fiii lui László,András şi Levente,care s-au reîntors din Rusia în fruntea unei armate de mercenari,au înfrînt armata regelui Péter, pe care l-au şi asasinat,după-ce, conform datinei, i-au scos ochii.András s-a urcat pe tron.Între timp,fratele său Béla a năvălit în ţară,sprijinit pe mercenari polonezi şi l-a forţat pe András să-i cedeze treimea de Nord a Ungariei.Aceasta domnie bicefală a durat treisprezece ani (1047-1060),în care hărţuiala dintre fraţi a dobîndit aspect de război civil.Pentru a-şi asigura succesiunea prin fiul său Salamon,András l-a încoronat pe acesta rege,la vîrsta de cinci ani şi a întreprins măsuri pentru lichidarea fratelui concurent şi a familiei sale.Béla s-a salvat de urmărirea fratelui său,emigrînd cu cei şapte copii ai lui în Polonia. In anul 1060 a năvălit în Ungaria, cu o armată încropită din polonezi,căreia i s-au alăturat răzvrătiţii unguri,l-a înfrînt pe András şi l-a făcut prizonier,dar n-a apucat să-i scoată ochii fiindcă acesta a murit.Copilul încoronat rege,Salamon,s-a refugiat la curtea germană.Béla s-a înscăunat pe tronul fratelui său, dar a murit după doi ani,în momentul cînd trupele germane intrau în ţară,pentru a-l restaura pe Salamon.Acesta a fost încoronat a doua oară. Fiul lui Béla,numit Géza care era sprijinit de o parte a armatei şi a nobililor maghiari,în partea superioară a Tiszei,a adunat mercenari din răsărit şi a năvălit peste Dunăre,împotriva lui Salamon,declanşînd un război intern,care s-a soldat cu o nouă împărţire a ţării,între Salamon şi Géza (1064)După zece ani de bicefalie Géza asigurîndu-şi sprijinul Moraviei a început un nou război intern,l-a alungat de rege înfrînt Salamon şi s-a încoronat rege (1074).In anul 1077 la moartea lui Géza, a fost proclamat rege fratele lui,Ládiszlás,care a domnit pînă în anul 1095.Salamon, din refugiu a organizat o răscoală contra acestuia,dar a fost prins şi întemniţat.A reuşit să evadeze şi a repetat încercarea de restaurare,cu sprijinul principelui cuman Kutoesk,dar s-a ales cu o nouă şi definitivă înfrîngere.Timp de patru decenii,pe tronul Ungariei s-au perîndat opt regi,din care trei au fost omorîţi.Luptele pentru domnie au alimentat intrigile,trădările şi crimele.Despotismul era în floareBrutalitatea şi neomenia,schingiuirile şi răzbunările crîncene, erau moravuri încetăţenite,care se practicau cu înverşunarea împotriva părinţilor,fraţilor şi copiilor.fără milă şi considerare.

Prima pagină din dactilograma articolului semnat de Corneliu Coposu, *Moravuri semnificative de la curtea regilor creştini din dinastia lui Árpád,* articol trimis de Corneliu Coposu lui Ion Lăncrănjan.

Părinții lui Ion Lăncrănjan, Iova (n. Romcea) și Ion Lăncrănjan.

Iosefina Lăncrănjan- Koch, soția lui Ion Lăncrănjan.

Ion Lăncrănjan în lumea scriitorilor.
Sus: o şedinţă la Uniunea Scriitorilor. În prezidiu, între alţii: Paul Niculescu-Mizil, Zaharia Stancu, Manea Mănescu. În dreapta: Ion Lăncrănjan.
Jos: un grup de scriitori, după o întâlnire cu cititorii. Ion Lăncrănjan este al treilea din stânga.

Placă memorială în comuna Oarda de Sus, jud. Alba, atestând locul unde a fost casa în care s-a născut Ion Lăncrănjan. Foto: Daniela Bolog.

O expoziție de carte cu lucrările lui Ion Lăncrănjan,
la Biblioteca Județeană „Lucian Blaga” din Alba Iulia. Foto: Daniela Bolog.

Bustul lui Ion Lăncrănjan, pe Aleea Scriitorilor din Alba Iulia.
Foto: Daniela Bolog.

SUMAR

PREFAȚĂ (**Ilie Rad**)..... *5*

Notă asupra ediției (**D.B.** și **I.R.**).....*28*

Viața și opera lui Ion Lăncrănjan (**Daniela Bolog**).....*31*

Opera.....*37*

Romanul la care lucrez... De vorbă cu scriitorul Ion Lăncrănjan.....*38*
[Interviu nesemnat]

Eroul contemporan – colocviu.....*41*

Scriitorul și actualitatea – De vorbă cu Ion Lăncrănjan.....*48*
[Interviu realizat de] **Boris Buzilă**

Menirea înnoirilor în literatură. O reflectare cât mai nuanțată și mai pregnantă a realităților sociale și umane de la noi.....*53*
[Interviu realizat de] **Boris Buzilă**

Sine ira et studio.....*59*
[Interviu realizat de] **Constantin Țoiu**

Creație și actualitate.....*65*
[Interviu realizat de] **Petru Sfetca**

Contemporaneitatea – o multitudine de ipostaze literare posibile.....*78*
[Interviu realizat de] **Boris Buzilă**

„Am crezut și cred, ca scriitor, numai în adevăr și dreptate”.....*82*
[Interviu realizat de] **George Arion**

„Scriitorul nu trebuie să aducă la sine o realitate, ci să se ducă el spre realitate”.....*91*
Anchetă realizată de **Cornelia Djigola** și **Eugen Mihăescu**

„Politicul facilitează nașterea valorii, îi pune în față șansa de a escalada cele mai înalte trepte ale sublimării”.....*95*
[Interviu realizat] de **M. Ungheanu**

„Dacă Rebreanu […] ar fi aşteptat noi şi noi clarificări asupra evenimentelor tragice din 1907, nu ar mai fi scris niciodată Răscoala*”*.....*113*

„Fiul secetei *s-a dorit să fie, şi poate chiar este, cartea unei dramatice limpeziri”*.....*118*
[Interviu realizat de] **Adi Cusin**

Impactul fertil dintre realitatea socialistă românească şi proza noastră contemporană.....*123*

„Să facem totul pentru epoca în care ne-am format şi ne-am afirmat!”.....*128*
[Interviu realizat de] **Ilie Purcaru**

Umbrele sânt trecătoare, dăinuitoare şi puternică fiind numai lumina – lumina adevărului.....*141*
[Interviu realizat de] **Mariana Brăescu**

Un semn de mirare.....*151*
Anchetă realizată de **Cornel Nistorescu**

Falsul curaj e produsul falselor aderări.....*153*
Anchetă realizată de **Mariana Brăescu** şi **Alex. Ştefănescu**

„Mi-am adăpat mai întâi sufletul în luminile aspre ale Transilvaniei şi abia atunci am ieşit în larg”.....*158*
Întrevedere realizată de **George Dinu**

„Opţiunea adevărată include cunoaşterea, o cunoaştere trăită, venită din interior”.....*166*
[Interviu realizat de] **Virgil Sorin**

„Orice scriitor trebuie să existe şi să se afirme, cât poate, prin sine însuşi...”.....*183*
[Interviu realizat de **Ion Jianu**]

„Fără tot ce s-a întâmplat şi s-a săvârşit în România de după 23 August 1944, eu nu aş fi devenit scriitor”.....*187*
[Interviu realizat de] **Dan Rotaru**

„Am jurat și jur pe scriitorii care au perpetuat prin veacuri puterea epică a epopeilor homerice”.....*193*
[Interviu realizat de] **M. Ungheanu**

„Scriitorul trebuie să participe la viața socială a țării prin ceea ce scrie”.....*209*
[Interviu realizat de] **Reporter**

„Nevoia de adevăr este, fără vorbă mare, deviza mea de o viață”.....*216*
[Interviu realizat de **Viorel Cacoveanu** în 1989]

Referințe critice.....*232*

Indice de nume..... 257

Anexe (manuscrise și fotografii)..... 265